

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
"SUPREMACY OF LAW"

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
"SUPREMAȚIA DREPTULUI"

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»

JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL
"SUPRÉMATIE DE DROIT"

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»

№ 2, 2020

Спеціалізоване
видавництво

Specialized
publishing house

SUPREMAȚIA DREPTULUI

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

Nr. 2, anul 5 (2020)

Revista este înregistrată de către Ministerul Justiției al Republicii Moldova,
Decizia nr. 311 din 12 iulie 2016

Domeniu de cercetare: Științe juridice

REDACTORI-ȘEF: *Spiros FLOGAITIS*, doctor în drept, profesor universitar,
Președinte, Organizația Europeană de Drept Public, Atena, Grecia
José Luis IRIARTE ÁNGEL, doctor, profesor în drept internațional privat,
Universitatea Publică din Navarra, Spania

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT: *Alexandr SOSNA*, doctor în drept, Universitatea de Stat din Moldova

Redactare în română și rusă: *Tudor SOROCEANU*. Redactare în engleză: *Lorina AVORNIC*. Redactare în franceză: *Anișoara DUBCOVEȚCHI*.
Asistență computerizată: *Maria BONDARI*

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Giuliano AMATO, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea La Sapienza din Roma, ex-Prim-ministru, Italia
Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Sergiu CRIJANOVSKI, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Bogdan CUZĂ, doctor în drept, doctor în economie, Germania
Talia HABRIEVA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Federației Ruse
Nicolai INȘIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia Națională de Științe Juridice, Ucraina

Vytautas NEKROSIUS, doctor în drept, profesor universitar, Lituania
Natalia ONIȘCENCO, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Institutul Statului și Dreptului “V.M. Koretsky”, Academia Națională de Științe a Ucrainei
Kakha SHENGELIA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea Caucaziană, Tbilisi, Georgia
Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, rector, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România
Andrei TREBKOV, doctor în drept, președintele Uniunii Internaționale a Juriștilor, Federația Rusă

COLEGIUL DE REDACȚIE

Mihail BAIMURATOV, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Legislației al Radei Supreme, Ucraina
Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Academia de Administrare Publică, Republica Moldova
Aurel BAIEȘU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Violeta COJOCARU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Cristina COPĂCEANU, doctor în economie, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Ion CRAIOVAN, doctor în drept, profesor universitar, România
Andrian CREȚU, doctor în drept, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Lucian DINDIRICA, doctor în istorie, conferențiar universitar, România
Mircea DUȚU, doctor în drept, profesor universitar, academician, Academia Română
Ion GUCEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei
Ioan HUMĂ, doctor în drept, profesor universitar, România
Anatolii KAPUSTIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Statului și Dreptului, Academia de Științe a Rusiei, Federația Rusă

Victor MORARU, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru-corespondent, Academia de Științe a Moldovei
Nicolai ONIȘCIUC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Școala Națională a Judecătorilor, Ucraina
Elena RAILEAN, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova
Anatoly RAPOPORT, doctor în filosofie, profesor universitar, Universitatea Purdue, SUA
Tzyetan SIVKOV, doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria
Florin STRETEANU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România
Alexandru SURDU, doctor în filosofie, academician, Institutul de Cercetări Socio-Umane, Academia Română
Alexandru–Virgil VOICU, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România
Iurii VOLOȘIN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională de Aviație, Kiev, Ucraina
Serghei ZAHARIA, doctor în istorie, conferențiar universitar, rector, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova

COMISIA DE EXPERTI

Alexandru ARMEANIC, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova
Igor ARSENI, doctor în drept, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
Alexei BARBĂNEAGRA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Viorel BERLIBA, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Academia de Științe a Moldovei
Eduard BOIȘTEANU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea “Aleo Russo” din Bălți, Republica Moldova
Alexandru BURIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Asociația de Drept Internațional, Republica Moldova
Valentina COPTILET, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Valeriu CUȘNIR, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Academia de Științe a Moldovei
Igor DOLEA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Marin DOMENTE, doctor în drept, Universitatea Americană din Moldova
Iurie FRUNZĂ, doctor în drept, conferențiar universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Republica Moldova
Mihai GHEORGHIȚA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Gheorghe GOLUBENCO, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Președintele Asociației Naționale a Experților Judiciari
Raisa GRECU, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Sevastopol, vicepreședinte al Uniunii Internaționale a Juriștilor
Nikita KOLOKOLOV, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Departamentul Putere Judiciară, Aplicarea Legii și Protecția Drepturilor Omului, Universitatea Pedagogică de Stat din Moscova, Federația Rusă

Oleg MARȚELEAC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Catedra Drept Constituțional, Universitatea Națională “Taras Șevcenco” din Kiev, Ucraina
Pavel MIDRIGAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova
Iurie MIHALACHE, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Tudor OSOIANU, doctor în drept, profesor universitar, Academia de Științe a Moldovei
Olesea PLOTNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Academia de Studii Economice din Moldova
Mihai POALELUNGI, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, ex-președinte al Curții Constituționale, Republica Moldova
Nicolae ROMANDAȘ, doctor în drept, profesor universitar, Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova
Alexandru ROȘCA, doctor habilitat în filozofie, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei
Diana SCOBIOALA (SÎRCU), doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul Național de Justiție, Republica Moldova
Andrei SMOCHINA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Republica Moldova
Boris SOSNA, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
Victor SPINEI, doctor în istorie, profesor universitar, academician, Academia Română
Gheorghe SULT, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
Veaceslav ZAPOROJAN, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova

Versiunea electronică: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Pagina web: www.supremdrept.revistestiintifice.md

Toate articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review”

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

SUPREMACY OF LAW
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

No. 2, year 5 (2020)

**The journal is registered by the Ministry of Justice of the Republic of Moldova,
Decision No. 311 of July 12, 2016**

Field of research: Legal sciences

EDITORS- IN -CHIEF: *Spiros FLOGAITIS*, Doctor of Law, University Professor,
President of the European Public Law Organization Greece
Jose Luis IRIARTE ANGEL, PhD, professor of private international law,
Public University of Navarra, Spain

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: *Alexandr SOSNA*, Doctor of Law, State University of Moldova

Editing in Romanian and Russian: *Tudor SOROCEANU*. Editing in English: *Lorina AVORNIC*. Editing in French: *Anișoara DUBCOVEȚCHI*.
Computerized assistance: *Maria BONDARI*

SCIENTIFIC COUNCIL

Giuliano AMATO, Doctor of Law, university professor, La Sapienza University of Rome, former Prime Minister, Italy
Gheorghe AVORNIC, PhD of Law, university professor, rector, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Sergiu CRIJANOVSCI, Doctor of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Bogdan CUZA, Doctor of Law, Doctor of Economics, Germany
Talia HABRIEVA, PhD of Law, university professor, academician, Russian Academy of Sciences
Nicolai INSIN, PhD of Law, university professor, academician, National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Vytautas NEKROSIUS, Doctor of Law, university professor, Lithuania
Natalia ONISCENCO, Doctor of Law, university professor, academician, Institute of State and Law "VM Koretsky", National Academy of Sciences of Ukraine
Kakha SHENGELIA, PhD of Law, university professor, Rector, Caucasus University, Tbilisi, Georgia
Tudorel TOADER, Doctor of Law, university professor, rector, Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania
Andrei TREBKOV, Doctor of Law, President of the International Union of Lawyers, Russian Federation

EDITORIAL BOARD

Mihail BAIMURATOV, PhD of Law, university professor, senior scientific adviser, Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine
Oleg BALAN, PhD of Law, university professor, rector, Academy of Public Administration, Republic of Moldova
Aurel BAIESU, PhD of Law, university professor, State University of Moldova
Violeta COJOCARU, PhD of Law, university professor, State University of Moldova
Cristina COPACEANU, Doctor of Economics, associate professor, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Ion CRAIOVAN, Doctor of Law, university professor, Romania
Andrian CRETU, Doctor of Law, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Lucian DINDIRICA, Doctor in history, associate professor, Romania
Mircea DUTU, Doctor of Law, university professor, academician, Romanian Academy
Ion GUCEAC, PhD of Law, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova
Ioan HUMA, Doctor of Law, university professor, Romania
Anatoly KAPUSTIN, PhD of Law, university professor, Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences, Russian Federation

Victor MORARU, PhD of Political Sciences, university professor, corresponding member, Academy of Sciences of Moldova
Nicolai ONISCIUC, PhD of Law, university professor, rector, National School of Judges, Ukraine
Elena RAILEAN, Doctor of pedagogy, associate professor, American University of Moldova
Anatoly RAPOPORT, PhD, University Professor, Purdue University, USA
Tzyetan SIVKOV, Doctor of Law, university professor, Bulgaria
Florin STRETEANU, Doctor of Law, university professor, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
Alexandru SURDU, PhD, academician, Institute of Socio-Human Research, Romanian Academy
Alexandru – Virgil VOICU, Doctor of Law, university professor, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania
Iurii VOLOSIN, PhD of Law, university professor, National Aviation University, Kiev, Ukraine
Serghei ZAHARIA, Doctor of History, associate professor, rector, Comrat State University, Republic of Moldova

EXPERT COMMITTEE

Alexandru ARMEANIC, Doctor of Law, associate professor, Academy of Economic Studies of Moldova
Igor ARSENI, Doctor of Law, Comrat State University, Republic of Moldova
Alexei BARBANEAGRÁ, PhD of Law, university professor, State University of Moldova
Viorel BERLIBA, PhD of Law, associate professor, Academy of Sciences of Moldova
Eduard BOISTEANU, PhD of Law, university professor, Aleco Russo Balti State University, Republic of Moldova
Alexandru BURIAN, PhD of Law, university professor, International Law Association, Republic of Moldova
Valentina COPTILET, Doctor of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Valeriu CUSNIR, PhD of Law, university professor, Institute of Legal, Political and Sociological Research, Academy of Sciences of Moldova
Igor DOLEA, PhD of Law, university professor, State University of Moldova
Marin DOMENTE, Doctor of Law, American University of Moldova
Iurie FRUNZA, Doctor of Law, associate professor, Institute of Legal, Political and Sociological Research, Republic of Moldova
Mihai GHEORGHITA, PhD of Law, university professor, State University of Moldova
Gheorghe GOLUBENCO, Doctor of Law, university professor, State University of Moldova, President of the National
Raisa GRECU, PhD of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, Doctor of Law, associate professor, Sevastopol State University, Vice-President of the International Association of Lawyers
Nikita KOLOKOLOV, PhD of Law, university professor, Department of Judiciary, Law Enforcement and Protection of Human Rights, Moscow State Pedagogical University, Russian Federation

Oleg MARTELEAC, PhD of Law, university professor, Department of Constitutional Law, National University of Kiev "Taras Shevchenko", Ukraine
Pavel MIDRIGAN, Doctor of Law, associate professor, American University of Moldova
Iurie MIHALACHE, Doctor of Law, associate professor, University of European Political and Economic Studies "Constantin Stere", Republic of Moldova
Tudor OSOIANU, Doctor of Law, university professor, Academy of Sciences of Moldova
Olesea PLOTNIC, PhD of Law, university professor, Academy of Economic Studies of Moldova
Mihai POALELUNGI, PhD of Law, associate professor, former President of the Constitutional Court, Republic of Moldova
Nicolae ROMANDAȘ, doctor of Law, university professor, Academy of Public Administration, Republic of Moldova
Alexandru ROSCA, PhD in philosophy, university professor, academician, Academy of Sciences of Moldova
Diana SCOBIOALA (SIRCU), PhD of Law, professor, National Institute of Justice, Republic of Moldova
Andrei SMOCHINA, PhD of Law, university professor, Free International University from Moldova, Republic of Moldova
Boris SOSNA, Doctor of Law, university professor, Comrat State University, Republic of Moldova
Victor SPINEI, Doctor in history, university professor, academician, Romanian Academy
Gheorghe SULT, Doctor of Law, associate professor, Comrat State University, Republic of Moldova
Veaceslav ZAPOROJAN, doctor of Law, associate Professor, Academy of Economic Studies of Moldova

Electronic version: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Web: www.supremdrept.revistestintifice.md

All articles are double-blind peer reviewed

The responsibility for the texts' content lies exclusively with the authors

SUPRÉMATIE DE DROIT

JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL

N° 2, année 5 (2020)

Le journal est enregistré par le Ministère de la Justice de la République de Moldova,
Décision n° 311 du 12 juillet 2016

Domeniu de cercetare: Științe juridice

RÉDACTEURS EN CHEF: *Spyros FLOGAITIS*, docteur en droit, professeur,
Directeur de l'Organisation Européenne de Droit Public, Grèce
José Luis Iriarte ÁNGEL, docteur, professeur en droit international privé,
Université Publique de Navarre, Espagne

RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: *Alexandru SOSNA*, docteur en droit, Université d'État de Moldova

Rédaction en roumain et russe: *Tudor SOROCEANU*. Rédaction en anglais: *Lorina AVORNIC*. Rédaction en français: *Anisoara DUBCOVEȚCHI*.
Assistance technique: *Maria BONDARI*

COMITÉ SCIENTIFIQUE

Giuliano AMATO, docteur en droit, professeur, Université de La Sapienza à Rome, ex-Premier ministre, Italie
Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Sergiu CRIJANOVȘCHI, docteur en droit, professeur agrégé, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes, Constantin Stere”, République de Moldova
Bogdan CUZA, docteur en droit, docteur en économie, Allemagne
Talia HABRIEVA, docteur habilité en droit, professeur, académicienne, Académie des Sciences de la Fédération de Russie

Nicolai INSIN, docteur en droit, professeur, académicien, Académie Nationale des Sciences Juridiques d'Ukraine
Vytautas NEKROSIUS, docteur en droit, professeur univ., Lituanie
Natalia ONISHCHENKO, docteur en droit, professeur, académicien, Institut d'état et du droit "V. M. Koretsky", Académie Nationale des Sciences d'Ukraine
Kakha SHENGELIA, docteur habilité en droit, professeur agrégé, recteur, Université du Caucase, Tbilissi, Georgie
Tudorel TOADER, docteur en droit, professeur, recteur, Université "Alexandru Ioan Cuza", Iasi, Roumanie
Andrei TREBKOV, docteur en droit, président de l'Union Internationale des Juristes, Fédération de Russie

COMITÉ DE RÉDACTION

Mihail BAIMURATOV, docteur en droit, professeur, Institut de législation de la Verkhovna Rada, Ukraine
Oleg BALAN, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Académie d'Administration Publique, République de Moldova
Aurel BAIESU, docteur en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Violeta COJOCARU, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Cristina COPACEANU, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Ion CRAIOVAN, docteur en droit, professeur, Roumanie
Andrian CRETU, docteur en droit, Université des Sciences Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Lucian DINDIRICA, docteur en histoire, professeur, Roumanie
Mircea DUTU, docteur en droit, professeur agrégé, académicien, Académie Roumaine
Ion GUCEAC, docteur habilité en droit, professeur, académicien de L'Académie des Sciences de Moldova
Ioan HUMA, docteur en droit, professeur, Roumanie
Anatoly KAPUSTIN, docteur habilité en droit, professeur, Institut d'état et de droit, Académie des Sciences de la Fédération de Russie

Victor MORARU, docteur habilité en sciences politiques, professeur, membre correspondant de L'Académie des Sciences de Moldova
Nikolay ONISHCHUK, docteur habilité en droit, professeur, recteur, École Nationale des Juges, Ukraine
Elena RAILEAN, docteur en pédagogie, professeur, Université Américaine de Moldova
Anatoly RAPOPORT, docteur en philosophie, professeur, Purdue University, États-Unis
Tzvetan SIVKOV, docteur en droit, professeur, Bulgarie
Florin STRETEANU, docteur en droit, professeur, Université Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, Roumanie
Alexandru SURDU, docteur en philosophie., professeur, académicien, Institut de recherche en Sciences Socio – Humaines, Académie Roumaine
Alexandru-Virgil VOICU, docteur en droit, professeur, Université Babes- Bolyai, Cluj-Napoca, Roumanie
Iurii VOLOSIN, docteur habilité en droit, professeur, Université de l'Aviation, Kiev, Ukraine
Serghei ZAHARIA, docteur en histoire, professeur agrégé, recteur, Université d'État de Comrat, République de Moldova

COMITÉ D'EXPERTS

Alexandru ARMEANIC, docteur en droit, professeur agrégé, Académie des Études Économiques de Moldova
Igor ARSENI, docteur en droit, chef du département de droit privé à l'Université d'État de Comrat, République de Moldova
Alexei BARBĂNEAGRĂ, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Viorel BERLIBA, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Académie des Sciences de Moldova
Eduard BOISTEANU, docteur habilité en droit, professeur, Université "Aleco Russo" de Balti, République de Moldova
Alexandru BURIAN, docteur habilité en droit, professeur, Association de droit international, République de Moldova
Valentina COPTILET, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes "Constantin Stere", République de Moldova
Valeriu CUSNIR, docteur habilité en droit, professeur, Institut de recherches juridiques, politiques et sociologiques, Académie de Sciences de Moldova
Igor DOLEA, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Marin DOMENTE, docteur en droit, Université Américaine de Moldova
Iurie FRUNZA, docteur en droit, professeur agrégé, Institut de recherches juridiques, politiques et sociologiques, République de Moldova
Mihai GHEORGHÎȚA, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moldova
Gheorghe GOLUBENCO, docteur en droit, professeur, Université d'État de Moldova, Président de l'Association Nationale des Experts judiciaires
Raisa GRECU, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes "Constantin Stere", République de Moldova
Veaceslav GUSYAKOV, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Sévastopol, vice-président de l'Union Internationale des Juristes
Nikita KOLOKOLOV, docteur habilité en droit, professeur, chef du département du Pouvoir Judiciaire, l'application de la loi et la protection des droits de l'homme, Université Pédagogique d'État à Moscou, Fédération de Russie

Oleg MARTELEAC, docteur habilité en droit, professeur, Département de droit constitutionnel, Université Nationale de Kiev "Taras Șevcenco", Ukraine
Pavel MIDRIGAN, docteur en droit, professeur agrégé, Faculté de droit, Université Américaine de Moldova
Iurie MIHALACHE, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Tudor OSOIANU, docteur en droit, professeur, Académie des Sciences de Moldova
Olesea PLOTNIC, docteur habilité en droit, professeur, Académie des Études Économiques de Moldova
Mihai POALELUNGI, docteur habilité en droit, professeur agrégé, ex-président de la Cour Constitutionnelle, République de Moldova
Nicolae ROMANDAS, docteur en droit, professeur, Académie d'Administration Publique, République de Moldova
Alexandru ROSCA, docteur habilité en philosophie, professeur, académicien de l'Académie des Sciences de Moldova
Diana SCOBIOALA (SIRCU), docteur habilité en droit, professeur, Institut National de la Justice, République de Moldova
Andrei SMOCHINA, docteur habilité en droit, professeur agrégé, Université Libre Internationale de Moldova, République de Moldova
Boris SOSNA, docteur en droit, professeur, Université d'État de Comrat, République de Moldova,
Victor SPINEI, docteur en histoire, professeur, académicien, Académie Roumaine
Gheorghe SULT, docteur en droit, professeur agrégé, Université d'État de Comrat, République de Moldova
Veaceslav ZAPOROJAN, docteur en droit, professeur agrégé, Académie des Études Économiques de Moldova

Version électronique: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Web: www.supremdrept.revistestintifice.md
Tous les articles sont évalués en système „double-blind peer review”

La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs

© USPEE, UAM, ASJ, 2020

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№. 2, год 5 (2020)

Журнал зарегистрирован Министерством юстиции Республики Молдова,

Решение № 311 от 12 июля 2016 г.

Область исследования: Юридические науки

ГЛАВНЫЕ РЕДАКТОРЫ: *Спиро ФЛОГАИТИС*, доктор юридических наук, профессор, Президент Европейской Организации Публичного Права, Афины, Греция
Хосе Луис ИРИАРТЕ АНГЕЛ, доктор, профессор международного частного права, Публичный Университет Наварры, Испания

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: *Александр СОСНА*, доктор права, Молдавский Государственный Университет

Редактирование на румынском и русском: *Тудор СОРОЧАНУ*. Редактирование на английском: *Лорина АВОРНИК*. Редактирование на французском: *Анишоара ДУБКОВЕЦКИ*. Компьютерное сопровождение: *Мария БОНДАРЬ*

НАУЧНЫЙ СОВЕТ

Джулиано АМАТО, доктор юридических наук, профессор, Римский университет Ла Сапиенца (La Sapienza), экс-премьер-министр, Италия
Георге АВОРНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Серджиу КРИЖАНОВСКИ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Богдан КУЗА, доктор права, доктор экономики, Германия
Талия ХАБРИЕВА, доктор юридических наук, профессор, академик, Российская академия наук

Николай ИНШИН, доктор юридических наук, профессор, академик, Национальная академия юридических наук, Украина
Витаутас НЕКРОСИУС, доктор юридических наук, профессор, Литва
Наталья ОНИЩЕНКО, доктор юридических наук, профессор, академик, Институт государства и права имени В.М.Корецкого, Национальная академия наук Украины
Каха ШЕНГЕЛИЯ, доктор юридических наук, профессор, ректор, Кавказский университет, Тбилиси, Грузия
Тудорел ТОАДЕР, доктор права, профессор, ректор, Университет „Александру Иоан Куза”, Ясы, Румыния
Андрей ТРЕБКОВ, доктор права, председатель Международного Союза Юристов, Российская Федерация

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Михаил БАЙМУРАТОВ, доктор юридических наук, профессор, Институт законодательства Верховной Рады, Украина
Олег БАЛАН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, ректор, Академия публичного управления, Республика Молдова
Аурел БЭШУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Виолетта КОЖОКАРУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Кристина КОПЭЧАНУ, доктор экономики, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Ион КРАЙОВАН, доктор права, профессор, Румыния
Андреану КРЕЦУ, доктор права, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Лучиан ДИНДИРИКА, доктор истории, доцент, Румыния
Мирча ДУЦУ, доктор права, профессор, академик, Румынская академия
Ион ГУЧАК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы
Иоан ХУМЭ, доктор права, профессор, Румыния
Анатолий КАПУСТИН, доктор юридических наук, профессор, Институт государства и права, Российская академия наук, Российская Федерация

Виктор МОРАРУ, доктор хабилитат политических наук, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы
Николай ОНИЩУК, доктор юридических наук, профессор, ректор, Национальная школа судей, Украина
Елена РАИЛЯН, доктор педагогики, доцент, Американский Университет Молдовы
Анатолий РАПОПОРТ, доктор философии, профессор, Университет Пурдью, США
Цветан СИВКОВ, доктор права, профессор, Болгария
Флорин СТРЕТЯНУ, доктор права, профессор, Университет Бабеш-Болай, Клуж-Напока, Румыния
Александру СУРДУ, доктор философии, академик, Институт социально-гуманитарных исследований, Румынская академия
Александру-Вирджил ВОЙКУ, доктор права, профессор, Университет Бабеш-Болай, Клуж-Напока, Румыния
Юрий ВОЛОШИН, доктор юридических наук, профессор, Национальный авиационный университет, Киев, Украина
Сергей ЗАХАРИЯ, доктор истории, доцент, ректор, Комратский государственный университет, Республика Молдова

ЭКСПЕРТНАЯ КОМИССИЯ

Александру АРМЯНИК, доктор права, доцент, Академия экономических знаний Молдовы
Игорь АРСЕНИ, доктор права, Комратский государственный университет, Республика Молдова
Алексей БАРБЭНЯГРЭ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Виорел БЕРЛИБА, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Академия наук Молдовы
Эдуард БОИШТЯНУ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Бельцкий университет имени Алеко Руссо, Республика Молдова
Александру БУРЬЯН, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Ассоциация международного права, Республика Молдова
Валентина КОПТИЛЕЦ, доктор права, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Валериу КУШНИР, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Институт юридических, политических и социологических исследований, Академия наук Молдовы
Игорь ДОЛЯ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Марин ДОМЕНТЕ, доктор права, Американский Университет Молдовы
Юрие ФРУНЗЭ, доктор права, доцент, Институт юридических, политических и социологических исследований, Республика Молдова
Михай ГЕОРГИЦЭ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет
Георге ГОЛУБЕНКО, доктор юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет, Председатель Национальной ассоциации юридических экспертов
Раиса ГРЕКУ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Вячеслав ГУСЯКОВ, доктор права, доцент, Севастопольский государственный университет, вице-председатель Международного Союза Юристов

Никита КОЛОКОЛОВ, доктор юридических наук, профессор, Кафедра судебной власти, правоохранительной и правозащитной деятельности, Московский государственный педагогический университет, Российская Федерация
Олег МАРЦЕЛЯК, доктор юридических наук, профессор, Кафедра Конституционного права, Киевский национальный университет имени Т.Г.Шевченко, Украина
Павел МИДРИГАН, доктор права, доцент, Американский Университет Молдовы
Юрие МИХАЛАКЕ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова
Тудор ОСОЯНУ, доктор права, профессор, Академия наук Молдовы
Олеся ПЛОТНИК, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Академия экономических знаний Молдовы
Михай ПОАЛЕЛУНДЖЬ, доктор хабилитат юридических наук, доцент, экс-председатель Конституционного Суда, Республика Молдова
Николае РОМАНДАШ, доктор права, профессор, Академия публичного управления, Республика Молдова
Александру РОШКА, доктор хабилитат философских наук, профессор, академик, Академия наук Молдовы
Диана СКОБИОАТЭ (СЫРКУ), доктор хабилитат юридических наук, профессор, Национальный институт юстиции, Республика Молдова
Андрей СМОКИНЭ, доктор хабилитат юридических наук, профессор, Международный Свободный Университет Молдовы, Республика Молдова
Борис СОСНА, доктор права, профессор, Комратский государственный университет, Республика Молдова
Виктор СПИНЕЙ, доктор истории, профессор, академик, Румынская академия
Георге СУЛТ, доктор права, доцент, Комратский государственный университет, Республика Молдова
Вячеслав ЗАПОРОЖАН, доктор права, доцент, Академия экономических знаний Молдовы

Электронная версия: <http://uspee.md/supremdrept/>; <http://americanuniversity.md/supremdrept/>. Сайт: www.supremdrept.revistestintific.md

Все статьи рецензируются по системе „double-blind peer review”

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CUPRINS

<i>Mihail COTOROBAI, Alexandru ZUBCO</i> Reflecții privind protecția împotriva torturii și altor rele tratamente în sistemul punitiv din perspectiva Avocatului Poporului <i>Daniela URSU</i>	12
Tortura, tratamentul inuman sau degradant (art. 166 ¹ CP RM) – atentate asupra demnității umane <i>Alexandru ZUBCO, Diana MAZNIUC</i>	20
Necesitatea reformării serviciului militar în contextul eradicării fenomenului torturii și relațiilor neregulate <i>Victor DONOS</i>	27
Responsabilitatea statului pentru prevenirea și pedepsirea actelor de tortură <i>Andrei BORSEVSKI</i>	32
Unele aspecte ale activității societății civile în lupta contra torturii <i>Elena RAILEAN</i>	37
Aspectele psihologice ale torturii și impactul acestora asupra conștiinței sociale <i>Iurie FRUNZĂ, Lilia STEFU</i>	42
Tortura, tratamentele inumane sau degradante: instrumente în materie <i>Alexandr TERNOVSCHI</i>	48
Studiu în domeniul luptei contra torturii în Republica Moldova. Scop și eficiență <i>Irina IACUB, Matei LAZĂR</i>	55
Lupta contra torturii și problema conformității legislației naționale a Republicii Moldova cu dreptul internațional modern <i>Elena JENUNCHI</i>	66
Delimitarea subiectului infracțiunii de tortură, tratament inuman sau degradant de subiectul infracțiunii de constrângere de a face declarații <i>Askhat AMEN, Gulnar ESEEVA</i>	77
Implementarea Convenției ONU împotriva torturii și altor tratamente crunte sau degradante în Republica Kazahstan <i>Octavian MARIAN</i>	82
Protecția victimelor torturii: garanții procesuale <i>Diana MAZNIUC, Nonna MIHALCEAN</i>	88
Aspecte privind prevenirea actelor inumane sau degradante în instituțiile de psihiatrie și psihoneurologie <i>Ivan CREȚU</i>	95
Tortura, drepturile omului și siguranța persoanei <i>Svetlana MIRONOVA</i>	100
Rolul mecanismului național de prevenire a torturii și altor pedepse sau tratamente crunte, inumane sau degradante <i>Anatolii RAPOPORT, Andrei BORSEVSKI</i>	105
Schimbarea mentalității ca premisă necesară pentru contracararea torturii <i>Alexandr SOSNA</i>	110
Mecanisme de protecție a drepturilor și libertăților încălcate, garantate de Convenția privind interzicerea torturii <i>Rodica CIOBANU, Gheorghe AVORNIC</i>	117
Contextualizarea interdisciplinară a educației și cercetării juridice <i>Alexandru CICALA</i>	128
Trăsăturile personalității victimelor în cazul infracțiunilor de omor <i>Maxim TONCOGLAZ</i>	136
Problema responsabilității statelor membre ale Uniunii Europene pentru încălcarea legislației Comunitare <i>Albert ANTOCI, Alexandru ROȘCA</i>	142
Aspecte procedurale privind executarea sancțiunilor contravenționale, aplicate prin hotărâre judecătorească <i>Victoria DARI</i>	149
Garanții normative ale dreptului la cetățenie în statele de drept continental <i>Alexandru Virgil VOICU, Vasiliki Ch. KAPOGLIANI, Rareș STĂNESCU, Bogdan-Iosif VOICU</i>	155
Importanța cunoașterii și operaționalizării imperativelor eficacitate - eficiență - legalitate în managementul sportului	169

SUMMARY

<i>Mihail COTOROBAI, Alexandru ZUBCO</i> Reflections on protection against torture and other ill-treatment in the punitive system from the perspective of the Ombudsman <i>Daniela URSU</i>	12
Torture, inhuman or degrading treatment (art. 166 ¹ of the criminal Code of the Republic of Moldova) – attacks on human dignity <i>Alexandru ZUBCO, Diana MAZNIUC</i>	20
The need to reform the military service in the context of the eradication of the phenomenon of torture and irregular relations <i>Victor DONOS</i>	27
State responsibility for the prevention and punishment of acts of torture <i>Andrei BORSEVSKI</i>	32
Some aspects of the activity of civil society in combating torture <i>Elena RAILEAN</i>	37
Psychological aspects of torture and their impact on social mind <i>Iurie FRUNZA, Lilia STEFU</i>	42
Torture, inhuman or degrading treatment: instruments in the matter <i>Alexandr TERNOVSCHI</i>	48
Study in the field of the fight against torture in the Republic of Moldova. Purpose and effectiveness <i>Irina IACUB, Matei LAZAR</i>	55
The fight against torture and the problem of the compliance of the national legislation of the Republic of Moldova with modern international law <i>Elena JENUNCHI</i>	66
Delimitation of the subject of the crime of torture, inhuman or degrading treatment from the subject of the crime of coercion to make statements <i>Askhat AMEN, Gulnar ESEEVA</i>	77
Implementation of the UN Convention against torture and other cruel or degrading treatment or punishment in the Republic of Kazakhstan <i>Octavian MARIAN</i>	82
Protection of torture victims: procedural guarantees <i>Diana MAZNIUC, Nonna MIHALCEAN</i>	88
Aspects regarding the prevention of inhuman or degrading acts in psychiatric and psychoneurological institutions <i>Ivan CREȚU</i>	95
Torture, human rights and personal safety <i>Svetlana MIRONOVA</i>	100
The role of the national mechanism for the prevention of torture and other cruel, inhuman or degrading treatments or punishments <i>Anatolii RAPOPORT, Andrei BORSEVSKI</i>	105
Changing the mentality as a necessary premise for countering torture <i>Alexandr SOSNA</i>	110
Mechanisms for the protection of violated rights and freedoms, guaranteed by the Convention on the prohibition of torture <i>Rodica CIOBANU, Gheorghe AVORNIC</i>	117
Interdisciplinary contextualization of legal education and research <i>Alexandru CICALA</i>	128
The personality traits of victims in the case of murder offenses <i>Maxim TONCOGLAZ</i>	136
The issue of the responsibility of the member states of the European Union for infringements of Community legislation <i>Albert ANTOCI, Alexandru ROȘCA</i>	142
Procedural aspects regarding the enforcement of contravention sanctions, applied by judicial decision <i>Victoria DARI</i>	149
Regulatory guarantees of the right to citizenship in states of continental law <i>Alexandru Virgil VOICU, Vasiliki Ch. KAPOGLIANI, Rareș STĂNESCU, Bogdan-Iosif VOICU</i>	155
The importance of knowing and operationalizing the effectiveness - efficiency - legality imperatives in sports management	169

TABLE DE MATIÈRES

<i>Mihail COTOROBAI, Alexandru ZUBCO</i>	
Réflexions sur la protection contre la torture et autres mauvais traitements dans le système punitif du point de vue de l'Avocat du peuple	12
<i>Daniela URSU</i>	
La torture, les traitements inhumains ou dégradants (art. 166 ¹ CP RM) - atteintes à la dignité humaine	20
<i>Alexandru ZUBCO, Diana MAZNIUC</i>	
La nécessité de réformer le service militaire dans le contexte de l'éradication du phénomène de la torture et des relations irrégulières	27
<i>Victor DONOS</i>	
Responsabilité de l'état pour la prévention et la répression des actes de torture	32
<i>Andrei BORSEVSKI</i>	
Certains aspects de l'activité de la société civile dans la lutte contre la torture	37
<i>Elena RAILEAN</i>	
Aspects psychologiques de la torture et leur impact sur la conscience sociale	42
<i>Iurie FRUNZA, Lilia STEFU</i>	
Torture, traitements inhumains ou dégradants: instruments en la matière	48
<i>Alexandr TERNOVSKI</i>	
Étude dans le domaine de la lutte contre la torture en République de Moldova. But et efficacité	55
<i>Irina IACUB, Matei LAZAR</i>	
La lutte contre la torture et la question de la conformité de la législation nationale de la République de Moldova avec la législation internationale moderne	66
<i>Elena JENUNCHI</i>	
Délimitation entre le sujet du crime de torture, de traitements inhumains ou dégradants et le sujet du crime de contrainte pour faire des déclarations	77
<i>Askhat AMEN, Gulnar ESEEVA</i>	
Application de la Convention des Nations Unies contre la torture et autres traitements cruels ou dégradants en République du Kazakhstan	82
<i>Octavian MARIAN</i>	
Protection des victimes de torture: garanties procédurales	88
<i>Diana MAZNIUC, Nonna MIHALCEAN</i>	
Aspects de la prévention des actes inhumains ou dégradants dans les établissements psychiatriques et psychoneurologiques	95
<i>Ivan CRETU</i>	
Torture, droits de l'homme et sécurité personnelle	100
<i>Svetlana MIRONOVA</i>	
Le rôle du mécanisme national de prévention de la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants	105
<i>Anatolii RAPOPORT, Andrei BORSEVSKI</i>	
Changement de mentalité comme prémisses nécessaires pour contrer la torture	110
<i>Alexandr SOSNA</i>	
Mécanismes de protection des droits et libertés violés, garanti par la Convention sur l'interdiction de la torture	117
<i>Rodica CIOBANU, Gheorghe AVORNIC</i>	
La contextualisation interdisciplinaire de l'éducation et de la recherche juridique	128
<i>Alexandru CICALA</i>	
Les traits de personnalité des victimes en cas de meurtre	136
<i>Maxim TONCOGLAZ</i>	
Problème de la responsabilité des états membres de l'Union Européenne pour la violation du droit Communautaire	142
<i>Albert ANTOCI, Alexandru ROSCA</i>	
Aspects procéduraux concernant l'exécution des sanctions de contravention, appliquées par décision judiciaire	149
<i>Victoria DARI</i>	
Garanties réglementaires du droit à la citoyenneté dans les états de droit continental	155
<i>Alexandru Virgil VOICU, Vasiliki Ch. KAPOGIANNI, Rares STANESCU, Bogdan-Iosif VOICU</i>	
L'importance de connaître et d'opérationnaliser les impératifs d'efficacité - efficience - légalité dans la gestion du sport	169

ОГЛАВЛЕНИЕ

<i>Михаил КОТОРОБАЙ, Александру ЗУБКО</i>	
Размышления о защите от пыток и других форм плохого обращения в пенитенциарной системе с точки зрения Народного адвоката	12
<i>Даниела УРСУ</i>	
Пытки, бесчеловечное или унижающее обращение (ст. 166 ¹ УК РМ) - посягательства на человеческое достоинство	20
<i>Александру ЗУБКО, Диана МАЗНЮК</i>	
Необходимость реформирования воинской службы в контексте искоренения пыток и неуставных отношений	27
<i>Виктор ДОНОС</i>	
Ответственность государства за предупреждение и наказание за применение пыток	32
<i>Андрей БОРШЕВСКИЙ</i>	
Некоторые аспекты деятельности гражданского общества в борьбе с пытками	37
<i>Елена РАИЛЯН</i>	
Психологические аспекты пыток и их влияние на социальное сознание	42
<i>Юрие ФРУНЗЭ, Лилия СТЕФУ</i>	
Пытки, бесчеловечное или унижающее обращение: применимый нормативно-правовой инструментарий	48
<i>Александр ТЕРНОВСКИЙ</i>	
Исследование в области борьбы против пыток в Республике Молдова. Цель и эффективность	55
<i>Ирина ЯКУБ, Матей ЛАЗЭР</i>	
Противодействие пыткам и проблема соответствия национального законодательства Республики Молдова современному международному праву	66
<i>Елена ЖЕНУНЬК</i>	
Разграничение предмета преступления о пытке, бесчеловечном или унижающем обращении от преступления по принуждению к даче показаний	77
<i>Асхат АМЕН, Гулнар ЕСЕЕВА</i>	
Внедрение Конвенции ООН против пыток и других жестоких или унижающих достоинство видов обращения в Республике Казахстан	82
<i>Октавиан МАРИАН</i>	
Защита жертв пыток: процессуальные гарантии	88
<i>Диана МАЗНЮК, Нонна МИХАЛЧАН</i>	
Аспекты предотвращения бесчеловечных или унижающих актов в учреждениях психиатрии и психоневрологии	95
<i>Иван КРЕЦУ</i>	
Пытки, права человека и личная безопасность	100
<i>Светлана МИРОНОВА</i>	
Роль национального механизма по предотвращению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих видов обращения и наказания	105
<i>Анатолий РАПОПОРТ, Андрей БОРШЕВСКИЙ</i>	
Изменение менталитета как необходимая предпосылка противодействия пыткам	110
<i>Александр СОСНА</i>	
Механизмы защиты нарушенных прав и свобод, гарантированных Конвенцией о запрещении пыток	117
<i>Родика ЧОБАНУ, Георге АВОРНИК</i>	
Междисциплинарная контекстуализация правового образования и исследований	128
<i>Александру ЧИКАЛА</i>	
Особенности личности жертв при убийствах	136
<i>Максим ТОНКОГЛАЗ</i>	
Проблема ответственности государств-членов Европейского Союза за нарушение законодательства Сообщества	142
<i>Алберт АНТОЧ, Александру РОШКА</i>	
Процессуальные аспекты исполнения санкций за правонарушения, применяемые по решению суда	149
<i>Виктория ДАРИ</i>	
Нормативные гарантии права на гражданство в государствах континентального права	155
<i>Александру Вирджил ВОЙКУ, Василки КАРОГИАННИ, Рареш СТЭНЕСКУ, Богдан-Иосиф ВОЙКУ</i>	
Значимость знания и практического применения понятий эффективности - результативности - законности в менеджменте спорта	169

MATERIALELE
Conferinței științifico-practice internaționale
„Combaterea torturii”

CONTENTS
of the International scientific-practical conference
”Combating torture”

MATÉRIAUX
de la Conférence scientifique et pratique internationale
”La lutte contre la torture”

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-практической конференции
«Противодействие пыткам»

20.11.2020

CUVÂNT DE SALUT

Eduard PESENDORFER

Manager de program "Justiție și Drepturile Omului",
Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova

Mă bucur să fiu invitat la această conferință – "*Societatea civilă împotriva torturii*", reprezentând Uniunea Europeană.

Permiteți-mi să încep prin a sublinia faptul că Uniunea Europeană consideră toate drepturile omului ca fiind universale și indivizibile și le promovează în mod activ în interiorul granițelor sale și în țările din afara Uniunii Europene.

Interzicerea torturii este un principiu fundamental al dreptului internațional. Tortura, precum și tratamentul crud, inuman sau degradant sunt interzise în orice moment și în toate locurile. Interzicerea absolută a torturii și a tratamentului crud este fixată în Convențiile fundamentale ale ONU privind drepturile omului și în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene.

Ne angajăm să presăm autoritățile guvernamentale să acționeze pentru a preveni tortura, precum și să-i aducem pe cei care se angajează în tortură în fața justiției. De asemenea, depunem eforturi pentru a ne asigura că victimele torturii obțin despăgubiri, inclusiv dreptul la o compensație echitabilă și adecvată, precum și reabilitarea completă.

În acest sens, Uniunea Europeană colaborează îndeaproape cu societatea civilă, în cadrul Instrumentului European pentru Democrație și Drepturile Omului, care are ca scop sprijinirea proiectelor în domeniul Drepturilor Omului, al libertăților fundamentale și al democrației în țările din afara Uniunii Europene. Acest Instrument este conceput pentru a sprijini societatea civilă să devină o forță eficientă pentru apărarea drepturilor omului, inclusiv lupta împotriva torturii.

În cadrul acestui Instrument, Uniunea Europeană a oferit peste un miliard de euro în ultimii 7 ani pentru finanțarea organizațiilor societății civile în acest domeniu.

Finanțăm proiecte în domeniul anti-torturii în domenii precum:

- Intensificarea creșterii capacităților a funcționarilor de stat relevanți
- Consolidarea coordonării între instituțiile naționale pentru Drepturile Omului sau mecanismele naționale de prevenire pentru combaterea practicilor de tortură și tratamentului inuman,
- Asigurarea reabilitării supraviețuitorilor torturii și a familiilor acestora,
- Promovarea convențiilor internaționale și regionale privind prevenirea torturii – prin educație, informare și/sau sensibilizare - în special cu privire la Convenția ONU împotriva Torturii și Protocolul acesteia,
- Promovarea în Republica Moldova a unei legislații conforme cu standardele internaționale privind drepturile omului în domeniul luptei împotriva torturii, tratamentelor inumane și degradante.

Obiectivul proiectului "Să spunem cu toții Nu torturii în Moldova: Societatea civilă împotriva torturii" – finanțat de Uniunea Europeană constă în combaterea torturii și relelor tratamente într-un mod cuprinzător și holistic, ceea ce înseamnă:

- **Prevenirea** torturii și a altor forme de maltratare,
- **Responsabilitatea** pentru tortură și alte rele tratamente,
- **Sprijin** pentru reabilitarea victimelor torturii.

Permiteți-mi să vă mulțumesc pentru organizarea acestui eveniment important și mulțumesc societății civile pentru ajutorul său crucial în combaterea torturii și tratării inumane în Republica Moldova.

Vă mulțumim pentru atenție!

WORDS OF GREETING

Eduard PESENDORFER

Greetings from the manager of the Program "Justice and Human Rights",
European Union Delegation in the Republic of Moldova

I am glad to be invited to this Conference – “*Civil society against torture*”, representing the European Union.

Let me start by highlighting that the European Union views all human rights as universal and indivisible and it actively promotes them within its borders and in non-European Union countries.

The prohibition against torture is a bedrock principle of international law. Torture, as well as cruel, inhuman or degrading treatment shall be banned at all times and in all places. The absolute ban on torture and ill-treatment is enshrined in core UN human rights conventions and in the European Union Charter of Fundamental Rights.

We are committed to pressing government authorities to act to prevent torture, as well as bringing those who engage in torture to justice. We also work to ensure that victims of torture obtain redress, including the right to fair and adequate compensation, and full rehabilitation.

In this regard, the European Union also works closely with civil society, under the European Instrument for Democracy and Human Rights, which aims to support projects in the area of human rights, fundamental freedoms and democracy in non-European Union countries. This instrument is designed to support civil society to become an effective force for the defense of human rights including the fight against torture.

Under this Instrument, the European Union has provided more than 1 Billion EUR within the past 7 Years to fund civil society organisations in this fields.

We fund projects in the area of anti-torture in areas like:

- Enhancing capacity building of relevant State officials,
- Strengthening of co-ordination between National Human Rights institutions or National Preventive Mechanisms to combat practices of torture and ill treatment,
- Providing rehabilitation to torture survivors and their families,
- Promoting the international and regional Conventions on torture prevention – through education, information and/or awareness-raising – especially on the UN Convention Against Torture and its Protocol,
- Advocating for legislation in the Republic of Moldova in line with international Human Rights standards related to torture, inhuman and degrading treatment.

The objective of the project “Let all of us say NO to torture in Moldova: civil society against torture” – funded by the European Union – to fight torture and ill-treatment – in a comprehensive and holistic way which means:

- **Prevention** of torture and other forms of ill-treatment,
- **Accountability** for torture and other ill treatment,
- **Support** for rehabilitation of victims of torture.

Let me thank you for organising this important event and thank the Civil Society for its crucial help in fighting torture and inhuman treatment in the Republic of Moldova.

Thank you for your attention!

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО

Эдуард ПЕСЕНДОРФЕР

Менеджер программы «Правосудие и права человека»,
Делегация Европейского Союза в Республике Молдова

Ярад, что меня, как представителя Европейского Союза, пригласили на конференцию «*Гражданское общество против пыток*».

Позвольте мне начать с того, чтобы подчеркнуть, что Европейский Союз считает права человека универсальными и неделимыми и активно продвигает их, как внутри Европейского Союза, так и в странах, не входящих в состав Европейского Союза.

Запрещение пыток - основополагающий принцип международного права. Пытки и жестокое, бесчеловечное или унижающее достоинство обращение запрещены в любое время и в любом месте. Абсолютный запрет на пытки и жестокое обращение закреплен в основных Конвенциях ООН по правам человека и в Хартии основных прав Европейского Союза.

Мы стремимся оказать давление на государственные органы, чтобы те приняли меры по предотвращению пыток, а также привлекли к ответственности тех, кто применяет пытки. Мы также работаем над тем, чтобы жертвы пыток получали компенсацию, включая право на справедливую и адекватную компенсацию, а также полную реабилитацию.

С этой целью, Евросоюз тесно сотрудничает с гражданским обществом в рамках Европейского Инструмента демократии и прав человека, который направлен на поддержку проектов в области прав человека, основных свобод и демократии в странах, не входящих в Европейский Союз. Данный Инструмент призван помочь гражданскому обществу стать эффективной силой для защиты прав человека, включая борьбу с пытками.

В рамках Инструмента, за последние 7 лет Европейский Союз выделил более миллиарда евро на финансирование организаций гражданского общества, работающих в этой области.

Мы финансируем проекты в области борьбы с пытками в таких областях, как:

- Активизация наращивания потенциала соответствующих государственных служащих,

- Усиление координации между национальными правозащитными учреждениями или национальными превентивными механизмами по борьбе с пытками и бесчеловечным обращением.

- Обеспечение реабилитации жертв пыток и их семей,

- Продвижение международных и региональных конвенций о предупреждении пыток - посредством образования, информации и / или повышения осведомленности - в частности, речь идет о Конвенции ООН против пыток и соответствующего Протокола к ней,

- Продвижение в Республике Молдова законодательства, которое соответствовало бы международным стандартам в сфере прав человека в предотвращении пыток, бесчеловечного и унижающего достоинство обращения.

Цель проекта «Давайте вместе скажем НЕТ пыткам в Молдове: гражданское общество против пыток», финансируемого Европейским Союзом - комплексная и целостная борьба с пытками и жестоким обращением, что означает:

- **Предупреждение** пыток и других видов жестокого обращения,

- **Ответственность** за пытки и другое жестокое обращение,

- **Поддержка** реабилитации жертв пыток.

Позвольте мне поблагодарить вас за организацию этого важного мероприятия, поблагодарить гражданское общество за его решающую помощь в борьбе с пытками и бесчеловечным обращением в Республике Молдова.

Спасибо за внимание!

CZU 347.965:343.255
DOI 10.5281/zenodo.4543195

REFLECȚII PRIVIND PROTECȚIA ÎMPOTRIVA TORTURII ȘI ALTOR RELE TRATAMENTE ÎN SISTEMUL PUNITIV DIN PERSPECTIVA AVOCATULUI POPORULUI

Mihail COTOROBAI

Avocatul Poporului (Ombudsmanul) Republicii Moldova
(decedat la 06/01/2021)

e-mail: cotorobaimihai@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2676-5899>

Alexandru ZUBCO

Șef direcție prevenirea torturii, Oficiul Avocatului Poporului, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: alexandru.zubco@ombudsman.md

<https://orcid.org/0000-0002-9062-2537>

În prezentul articol autorii efectuează o analiză succintă a activităților de prevenire a torturii realizate de Avocatul Poporului (Ombudsmanul) și echipa sa în perioada 2019-2020. Scopul publicației constă în familiarizarea participanților la conferința tematică, precum și a altor actori despre mandatul Ombudsmanului în ceea ce ține de prevenirea torturii în Republica Moldova. De asemenea, autorii prezintă o reflecție a situației privind respectarea drepturilor omului în locurile privative de libertate, constatările și îngrijorările Avocatului Poporului, precum și lista recomandărilor remise autorităților în vederea îmbunătățirii situației din domeniu. Concluziile din articol sunt parte a raportului anual al Avocatului Poporului prezentat în Parlamentul Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: Avocatul Poporului, prevenirea torturii, penitenciar, instituție de psihiatrie, izolator al poliției, condiții inumane.

REFLECTIONS ON PROTECTION AGAINST TORTURE AND OTHER ILL-TREATMENT IN THE PUNITIVE SYSTEM FROM THE PERSPECTIVE OF THE OMBUDSMAN

In this article, the authors conduct a brief analysis of the activities of the Ombudsman and his team to prevent torture in the period 2019-2020. The purpose of the publication is to familiarize the participants of the thematic conference, as well as other actors about the Ombudsman's mandate regarding the Prevention of torture in the Republic of Moldova. Also, the authors present a reflection on the situation of human rights in places of deprivation of liberty, the concerns of the Ombudsman's office, as well as a list of recommendations submitted to the authorities in order to improve the situation in this area. The conclusions of the article are part of the Annual Report of the Ombudsman presented in the Parliament of the Republic of Moldova.

Keywords: Ombudsman, prevention of torture, prison, psychiatric institution, police isolator, inhuman conditions.

RÉFLEXIONS SUR LA PROTECTION CONTRE LA TORTURE ET AUTRES MAUVAIS TRAITEMENTS DANS LE SYSTÈME PUNITIF DU POINT DE VUE DE L'AVOCAT DU PEUPLE

Dans cet article, les auteurs analysent brièvement les activités pour prévenir la torture réalisés par l'avocat du peuple et de son équipe au cours de la période 2019-2020. Le but de la publication est de familiariser les participants à la conférence thématique, ainsi que d'autres acteurs sur le mandat du médiateur concernant la prévention de la torture en République de Moldova. En outre, les auteurs présentent une réflexion sur la situation des droits de l'homme dans les lieux de privation de liberté, les préoccupations de l'avocat du peuple, ainsi qu'une liste de recommandations soumises aux autorités afin d'améliorer la situation dans ce domaine. Les conclusions de cet article font partie du rapport annuel de l'avocat du peuple présenté au Parlement de la République de Moldova.

Mots-clés: Avocat du peuple, prévention de la torture, prison, institution psychiatrique, isolateur de police, conditions inhumaines.

РАЗМЫШЛЕНИЯ О ЗАЩИТЕ ОТ ПЫТОК И ДРУГИХ ФОРМ ПЛОХОГО ОБРАЩЕНИЯ В ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ СИСТЕМЕ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ НАРОДНОГО АДВОКАТА

В данной статье авторы представляют краткий анализ мероприятий по предупреждению пыток, проведенных Омбудсменом и его командой в 2019-2020 годах. Цель статьи – ознакомление участников

тематической конференции, а также других субъектов с деятельностью Омбудсмена в сфере предотвращения пыток в Республике Молдова. Авторы представляют также собственные наблюдения о ситуации с соблюдением прав человека в местах лишения свободы, выводы и обеспокоенность Народного Адвоката, а также список рекомендаций, представленных властям для улучшения ситуации в данной области. Представленные в статье выводы являются частью годового отчета Народного Адвоката, представленного парламенту Республики Молдова.

Ключевые слова: Народный адвокат, предупреждение пыток, пенитенциарное учреждение, психиатрическое учреждение, изолятор полиции, бесчеловечные условия.

Cuvânt de deschidere la Conferința tematică „Societatea civilă împotriva torturii”

Avocatul Poporului (Ombudsmanul) Republicii Moldova salută organizatorii și participanții la conferința tematică cu genericul „Societatea civilă împotriva torturii”. Precizez că, discuțiile teoretico-practice la nivelul științific sunt extrem de importante pentru domeniul prevenirii fenomenelor torturii și altor forme de rele tratamente. Opiniile, soluțiile și propunerile academicienilor, practicienilor, studenților de la facultățile de drept, etc. pot contribui esențial în activitatea de prevenție. Prevenirea torturii reprezintă unul dintre obiectivele de bază în mandatul Ombudsmanului de apărare și prevenire a încălcărilor drepturilor omului împotriva ingerințelor și supunerii la pedepse inumane, degradante și tortură din partea agenților publici. Anual, echipa Avocatului Poporului de comun cu membrii Consiliului pentru prevenirea torturii realizează peste 50 vizite în locurile privative de libertate. Urmare a vizitelor preventive sau de monitorizare sunt elaborate rapoarte de vizită și tematice, care includ observațiile, constatările și îngrijorările privind situația în detenție. La fel, Ombudsmanul decide cu privire la emiterea unui set de recomandări către autoritățile monitorizate sau a anumitor acte de reacționare în cazuri grave sau de urgență. Trebuie să recunoaștem că rata de implementare a recomandărilor este relativ bună. Cca 50% din recomandările pe termen scurt sau mediu

sunt îndeplinite de autorități. În același timp, problemele globale și de sistem rămân nesoluționate. Printre barierele principale se numără lipsa unui consens și a voinței politice în acest sens, precum și insuficiența resurselor bugetare.

Trebuie să menționez că în vizorul Ombudsmanului sunt peste 120 locuri privative de libertate și orice alt loc de detenție, unde există suspiciuni că pot fi private de libertate persoane. În același timp, accesul la locurile privative de libertate (în număr de cca 40) din regiunea transnistreană este obstrucționat din cauza situației politice, inclusiv refuzului administrației regionale.

Doresc succese participanților la Conferința națională „Societatea civilă împotriva torturii” și realizări marcabile tuturor. Îndeosebi, aduc mulțumiri Asociației Obștești „Institutul pentru Democrație”, Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Universității de Stat din Comrat, Universității Americane din Moldova, Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Delegației Uniunii Europene pentru organizarea și realizarea acestui eveniment important.

Cu respect profund,

DI Mihail COTOROBAI,
Avocatul Poporului (Ombudsmanul)
Republicii Moldova,
20 noiembrie 2020

Situația în penitenciare

Suprapopulare. La situația din 2019, în condiții de mai puțin de 4 m² (*norma spațiului locativ prevăzută pentru un condamnat*) se dețin 4150 condamnați, iar în spațiu mai mare de 4 m² se dețin 2619 condamnați. Plafonul de detenție stabilit de Administrația Națională a Penitenciarelor pentru instituțiile penitenciare este de 6735 locuri. De facto, la 31 decembrie 2019 se dețineau 6716 persoane. Aceasta nu înseamnă neapărat că în perioada 2019 plafonul de detenție a fost sub 6716 per-

soane. Mai degrabă cifra respectivă este calculată pentru ziua de 31 decembrie 2019.

Condiții inumane. În observațiile sale anterioare, Ombudsmanul a menționat că toate penitenciarele din țară sunt de o arhitectură veche, de organizare neadaptată pentru detenția omului ca atare. Spațiile mari (de tip ”barac”) influențează atât respectarea de către deținuți a regimului de detenție, sănătatea lor, cât și capacitățile acestora de a participa la programele de resocializare. Mai mult de

80% din condamnați își petrec timpul în incinta instituțiilor din cauza lipsei locurilor de muncă și altor forme de ocupație. La propriu, penitenciarele nu dispun/ dispun limitat de domenii ocupaționale specifice și utile persoanelor deținute. Aspectul „resocializării” se menține la procesul de evidență a documentației scrise, decât de o succesiune de acțiuni în domeniul dat. Iar, efortul autorităților penitenciare la acest capitol, încă este minim.

Astfel, detenția persoanelor poate fi ușor calificată ca detenție contrară art.3 a Convenției și jurisprudenței europene. Constatările respective au fost trasate în repetate rânduri de Comitetul ONU împotriva torturii (2014, 2017), Comitetul european pentru prevenirea torturii (2015-2020), Avocatul Poporului (2002-2020) precum și Consiliul pentru prevenirea torturii (2017-2020). *Ombudsmanul reafirmă angajamentul Guvernului în asigurarea condițiilor demne în spațiile închise și îndeamnă executivul să decidă asupra unei evaluări globale a situației. Alocarea fragmentară și insuficientă a resurselor financiare în fiecare an, poate să nu fie cea mai optimă soluție. Respectiv, probabil este necesar de revizuit conceptul executării măsurilor privative de libertate, având în vedere austeritatea anuală a bugetului public.*

Izolarea disciplinară. Potrivit pct.5 din Statutul executării pedepsei de către condamnați, izolatorul disciplinar reprezintă încăperea în care urmează a fi executată, în conformitate cu prevederile art. 246 Cod de executare, sancțiunea izolării disciplinare. În practică, izolatoarele disciplinare sunt utilizate, în special, pentru: a) încarcerare ca măsură disciplinară, b) încarcerarea în scop preventiv, c) încarcerarea în scop de protecție, d) încarcerarea celor care au anunțat greva foamei și e) încarcerarea persoanelor cu tulburări. Avocatul Poporului este conștient de faptul că din lipsa altor spații în instituțiile penitenciare și alte raționamente, penitenciarele au identificat doar această metodă de încarcerare. Totuși, suntem nevoiți să constatăm că perioada încarcerărilor decurge pentru unele categorii de condamnați ani în șir, iar pentru alții de la 5 la 30 zile. Au fost observați deținuți încarcerați solitar, care, prezentau la prima vedere aspecte deviante. În actele sale de reacționare, Ombudsmanul a reafirmat că în condițiile respective NU este oportună plasarea vreunei persoane, inclusiv pe perioade scurte de timp. Tot aici, menționăm că detenția în izolatorul disciplinar trebuie să asigure ca deținutul să aibă posibilitate să stea în picioare sau culcat pe pat. Aceasta înseamnă că patul nu

trebuie să fie închis la perete pe perioada detenției or prevederea legală în acest sens ar fi contrară recomandărilor CPT în acest sens. La fel, instituțiile penitenciare trebuie să țină cont de durata plasării în izolatoare. Aceasta nu ar trebui să fie mai mare de 14 zile.

Lipsă de spații pentru deținuții cu tulburări. În toate instituțiile penitenciare nu există spații speciale amenajate pentru persoanele în delir, cu psihoze, etc. Respectiv, acestea sunt plasate în izolatoarele disciplinare (care au o altă funcție), unde pot fi deținute mai multe zile/ luni. Instituțiile penitenciare trebuie deja să contracteze serviciile medicilor psihiatri (salariul de 0.5 nu este unul real), care să evalueze și să acorde asistență necesară pentru prevenirea și tratamentul maladiilor mentale (dacă este posibil) ale deținuților. Această recomandare urmează a fi urgent implementată.

Mecanismul compensatoriu. La 01 ianuarie 2019 a intrat în vigoare mecanismul compensatoriu, instituit în baza hotărârilor CEDO (Cauza Șişanov și alții) și Legii 163/2017. Acest mecanism presupune umanizarea politicii penale prin reducerea termenului de executare a sentințelor cu compensarea zilelor de detenție pentru detenția în condiții precare de detenție, inclusiv în arestul preventiv. Legea compensatorie nu este întocmai perfectă. În practică, aceasta a fost interpretată diferit atât de organele de executare, cât și de cele de la justiție. Zeci de hotărâri judecătorești se contrapun, chiar dacă situația este aceeași pentru persoanele aflate în detenție. Efectul contrariu al mecanismului se soldează în eșecul măsurilor punitive, reducând din scopul legii penale. În 2019 au fost înregistrate peste 4500 plângeri în instanțe. Drept consecință, au fost eliberați 137 deținuți, iar altor 1410 le-a fost redusă pedeapsa. Alți deținuți au primit compensații bănești în valoare de cca 1,2 mln lei. Eliberarea lui Vlad Filat, ex-premier acuzat de însușiri de mijloace financiare de proporții, din arestul preventiv în baza mecanismului compensator a stârnit discuții aprinse în societate și politic. Acțiunile nechibzuite și ofensive, de altfel, ale unor subiecți guvernamentali au încins spiritele obștești. Iar, la finele lui 2019 autoritățile publice au pregătit un proiect cu privire la suspendarea sau renunțarea la mecanismul compensator. Unul dintre motivele expuse de responsabilul de la justiție a fost că mecanismul presupune eliberarea deținuților „violenti, abuzatori, criminali, etc”, reprezentând un pericol pentru securitatea statului. Avocatul Poporului amintește că prin dispozițiile

art. 385 alin. (5), art. 473² – 473⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122/2003, Statul Republica Moldova a instituit un „mecanism compensatoriu” pentru detenția persoanelor în condiții inumane și degradante, contrare art.3 din Convenția europeană, reafirmând, de altfel, angajamentele sale în abolirea torturii. Astfel, Statul Republica Moldova a recunoscut că detenția în locurile privative de libertate reprezintă o formă de tratament inuman și degradant, inclusiv incapacitatea de a îmbunătăți situația persoanelor aflate în detenție. Iar, renunțarea nejustificată la „mecanismul compensatoriu” ar rezuma o ingerință în dreptul absolut.

Deținuții pe viață. În toamna anului 2019, 19 deținuți condamnați la detenție pe viață au declarat „greva foamei”, ca acțiune de protest împotriva refuzului instanțelor judecătorești în revizuirea sentințelor lor, cât și a refuzului de a aplica mecanismul compensatoriu pentru această categorie. Reprezentanții Ministerului Justiției au susținut în fața deținuților că vor identifica soluții în acest sens. În perioada de monitorizare, această „soluție” nu a fost vociferată. Amintim că în penitenciarul nr. 17 din Rezina sunt deținuți 123 condamnați la pedeapsa maximă.

Transportarea deținuților în condiții de umilință. Un alt compartiment care necesită atenție și implicare de urgență este majorarea și îmbunătățirea parcului auto al Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP). Majoritatea autospeciilor (40) sunt neconforme standardelor CPT și nu asigură condiții demne și sigure de transportare, inclusiv aflare pe termen lung în acestea.

Avocatul Poporului încurajează Guvernul să susțină inițiativa ANP în vederea achiziționării a cel puțin 10 mijloace de transport auto cu capacitate medie (12/15 locuri), 3 mijloace de transport de tip ambulanță, 2 mijloace de transport de capacitate mare (21/27 locuri) de tip autobuz și 3 mijloace de transport cu capacitate mare (21 locuri) de tip camion.

Violențe între deținuți. Potrivit datelor ANP, pe parcursul anului 2019 au fost înregistrate leziuni corporale: 1203 de cazuri depistate în mediul deținuților. În 2018, respectiv 1038 de cazuri, ce constituie o creștere cu 13,71%, 306 de cazuri sosiți din izolatoarele inspectoratelor de poliție (2018 - 248), indicator în creștere cu 18,95%, 897 de cazuri depistate la condamnați pe teritoriul penitenciarului (2018 - 790).

Ombudsmanul consideră că ANP trebuie să continue eforturile în scopul prevenirii și contracarării actelor de violență și intimidare dintre deținuți, acordându-se o atenție deosebită cauzelor și originii fenomenului; să întreprinde măsurile necesare, astfel încât personalul penitenciarului să nu se mai bazeze pe ierarhia informală din rândul deținuților pentru a menține ordinea și securitatea; să întreprindă măsuri necesare pentru a garanta ca dreptul deținuților de a depune plângeri să fie efectiv, asigurând, totodată, ca aceste plângeri să nu provoace presiuni din partea personalului penitenciarului; să demareze o examinare aprofundată a efectivului, în special, serviciului securitate, și a revedea numărul unităților de personal al instituției penitenciare în scopul extinderii acestuia și asigurării numărului corespunzător al personalului de supraveghere; să întreprindă măsuri în scopul instruirii personalului instituției penitenciare în materia securității și siguranței, inclusiv conceptul securității dinamice, aplicarea forței și mijloacelor de constrângere și confruntarea deținuților violenți, luând în considerație tehnicile preventive și de neutralizare, precum sunt negocierea și medierea.

Atacuri asupra angajaților. Numărul de atacuri asupra angajaților se menține la același nivel. În 2019 au fost înregistrate 16 cazuri de tentativă de atac (iar în 2018 - 20 cazuri de atac) în cadrul penitenciarelor nr. 3 – Leova, nr. 5 – Cahul, nr. 9 – Pruncul, nr. 10 – Goian, nr. 11 - Bălți, nr. 13 – Chișinău, nr. 17 - Rezina și nr. 18 - Brănești. În toate cazurile au fost intentate dosare penale. Aici nu sunt incluse cazurile de abuz verbal, intimidare și ofensă din partea deținuților/ liderilor informali. În 2020 au fost raportate doar 6 acte de atacuri asupra angajaților.

Avocatul Poporului a primit mai multe informații cu privire la abuzurile permanente față de angajați. Se pare că pedeapsa penală pentru nesupunere la cerințele legitime nu este tocmai drastică pentru a descuraja fenomenul menționat. Lipsa mecanismelor de protecție a angajaților împotriva abuzurilor psihice și atacurilor fizice este o problemă majoră pentru resursele umane din penitenciare. Suntem de opinie că în condițiile creșterii influenței subculturii criminale, numărului insuficient de angajați, autoritățile trebuie să revină la acest subiect pentru a depăși eventualele riscuri de proporții. Uzul de forță fizică pentru opunerea rezistenței în favoarea art. 233 Cod de executare, la fel, nu este cea mai oportună și rezonabilă soluție.

Situația la poliție

În 2019 au fost reținute 6331 persoane, dintre care 313 femei și 40 minori. La fel, au fost reținuți contravențional 28 bărbați și 100 femei (majoritatea în mun. Chișinău). În primul semestru al anului 2020, au fost reținute 1124 persoane.

Renovări. La finele anului 2019 au fost date în exploatare izolatoare de poliție, renovate din fondurile Uniunii Europene, precum: izolatorul Inspectoratului de poliție Hâncești (*în continuare IP*), izolatorul IP Orhei, izolatorul IP Cimișlia, izolatorul IP Ungheni, izolatorul IP Căușeni, izolatorul IP Edineț, izolatorul IP Criuleni, izolatorul IP Sângerei, izolatorul IP Râșcani și izolatorul IP Cahul. La etapa de reconstrucție sunt izolatoarele din Soroca, Bălți, Ceadâr Lunga și Comrat.

La fel, a fost sistată activitatea a 33 izolatoare ale poliției precum: Anenii-Noi, Bălți, Bender, Cahul, Căușeni, Cimișlia, Criuleni, Dondușeni, Dubăsari, Edineț, Hâncești, Orhei, Râșcani, Sângerei, Soroca, Strășeni, Telenești, Ungheni, Vulcănești, Leova, Șoldănești, Ialoveni, Basarabeasca, Comrat, Briceni, Rezina, Cantemir, Ceadâr Lunga, Drochia, Nisporeni, Ocița, Ștefan-Vodă și Taraclia.

La moment, funcționează izolatoarele de tip vechi: Călărăși, Fălești și Florești, iar în izolatorul Direcției poliției mun. Chișinău au loc reparații minore. În Chișinău, detenția reținuților se asigură doar în izolatorul Direcției de poliție Chișinău ce dispune de 50 locuri.

COVID-19. Inspectoratul General al Poliției (IGP) a instituit 3 izolatoare speciale pentru plasarea bolnavilor de infecție. Acestea sunt izolatorul din Florești, izolatorul de la Călărăși și izolatorul de la Ceadâr-Lunga. Conform deciziei asumate, în aceste trei izolatoare, urmau să fie plasate persoanele reținute pe durata de izolare (de la 7 la 14 zile). În opinia noastră, plasarea persoanelor reținute infectate cu coronavirus în aceste izolatoare constituie în sine o violare a art. 3 CEDO. Toate trei spații private nu corespund standardelor minime de detenție, fapt despre care Avocatul Poporului și Consiliul pentru prevenirea torturii au menționat în repetate rânduri în rapoartele și recomandările sale. Spre exemplu, în izolatorul de la Florești lipsesc veceurile în celule; în izolatorul de la Călărăși și Ceadâr-Lunga persistă igrasie și antisănitare. Respectiv, plasarea suspecților cu maladii respiratorii în condițiile respective este contraindicată. Ombudsmanul a recomandat Inspectoratului General al Poliției să-și revizuiască decizia respectivă imediat¹.

¹ Dispoziția șefului IGP nr.34/16-569/2020.

Izolatoare vechi. La moment, rămân funcționale în condiții necorespunzătoare până la darea în exploatare a tuturor izolatoarelor care urmează a fi renovate, izolatorul de la Fălești (condiții degradante) în care au fost plasate 305 persoane în 2019 și 2020 - 141 persoane; izolatorul de la Comrat (condiții deplorabile) în care au fost plasate 104 persoane în 2019; izolatorul de la Florești (lipsă WC, condiții umilitoare) în care au fost plasate 9 persoane în 2019 și 87 în 2020 și izolatorul de la Ceadâr-Lunga, unde au fost plasate 199 persoane în 2019.

Detenția peste termen. În cadrul vizitelor sale Avocatul Poporului a continuat să identifice persoane deținute peste termenul legal de 72 ore. Amintim că normele europene solicită ca acest termen să fie redus la 48 ore. Avocatul Poporului a recomandat în repetate rânduri ca IGP să excludă detenția persoanelor în izolatoarele de detenție preventivă de peste 72 ore. Avocatul Poporului a atenționat conducerea IGP/ subdiviziunile teritoriale, etc precum că aflarea în custodia poliției a unor persoane reținute nu poate depăși termenul de 72 de ore, iar dacă sunt motive legale/temeinice/ autorizate ca această persoană trebuie să se afle în custodia statului și după expirarea celor 72 de ore, persoana reținută urmează a fi transferată în custodia unui penitenciar. Avocatul Poporului reiterează că regula generală privind respectarea dreptului la libertate și siguranță prezumă respectarea termenului de 72 ore.

Odată cu adoptarea hotărârii privind regimul de urgență, măsura de detenție provizorie a persoanelor reținute a fost extinsă până la 7 zile. Deși, termenul de detenție preventivă nu poate depăși 72 ore. Respectiv, în primul semestru al 2020, au fost reținute 1124 persoane, dintre care 811 persoane au fost ținute în izolator de până la 7 zile (perioadă de carantină), inclusiv după 15 mai 2020. Printre acestea, se numără persoane condamnate sau arestate preventiv, care, potrivit reglementărilor naționale trebuie să fie deținute doar în penitenciare. În același timp, ANP a raportat că izolatoarele sale de urmărire penală sunt arhipline, iar spațiul pentru carantină este insuficient. Prin urmare, IGP a fost nevoit să mențină categoriile menționate de persoane, contrar statutului izolatoarelor poliției, respectiv, depășind termenul legal. IGP a informat Ombudsmanul despre faptul că admite încălcarea prevederilor constituționale și a solicitat opinia acestuia.

În cadrul vizitelor preventive realizate în 10 Inspectorate de poliție în perioada iunie-octom-

brie 2020, angajații OAP au observat că unele izolatoare, s-au confruntat cu problema aglomerării; remedierii fluxului de arestați; escortare și repartizarea separată a acestora etc.². Dincolo de acestea, asigurarea cu echipamente și mijloacele de protecție contra pandemiei, de la caz la caz, este minimă. Spre ex: lipsa măștilor de protecție pentru reținuți, ori de câte ori aceștia ies și intră în celulă, etc. Funcționarii OAP au fost informați despre reticența izolatoarelor de urmărire penală nr. 5, 11, 13 și nr. 17 de a primi arestații decât după expirarea perioadei de 7 zile/sau mai mult, inclusiv din lipsa spațiilor de carantină în penitenciare. În același timp, fluxul de escortări realizate de poliție este unul extrem de înalt, comparativ cu perioada 2019.

Înregistrarea leziunilor. Avocatul Poporului recomandă IGP și subdiviziunilor sale teritoriale să înregistreze/ raporteze orice cazuri de leziuni/violențe/ acte de rele tratamente la reținerea persoanei și detenția acesteia în conformitate cu normele Comitetului pentru Prevenirea Torturii (CPT). IGP trebuie să implementeze corect și conform sugestiilor CPT conținutul examinărilor medicale, în special, în partea ce ține de alegații de rele tratamente în detenție sau la reținere.

Situația solicitanților de azil

Nereturnarea cetățenilor care au solicitat protecție. În contextul torturii, principiul nereturnării înseamnă că nici un stat nu va expulza, returna sau extrăda o persoană către alt stat atunci când există motive serioase de a crede că aceasta ar fi expusă la pericolul de tortură. Avocatul Poporului reiterează că nu sunt permise derogări de la principiul nereturnării în nicio împrejurare. Serviciul de Informații și Securitate nu trebuie să abuzeze de obligația de returnare, în momentul în care Biroul Migrație și Azil nu a finalizat procedurile de acordare a protecției.

Cazuri. OAP a înregistrat sesizări privind: ignorarea cererilor de azil; neoferirea accesului la procedura de azil; returnarea imediată în țara de origine sau de decolare; detenția pe teritoriul aeroportului pentru o perioadă îndelungată; neinformarea Biroului Migrație și Azil despre parvenirea solicitanților de protecție sau informarea cu întârziere despre acest fapt, etc.

² <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/in-baza-vizitelor/>

Indezirabili oricând. *Stricto sensu*, potrivit Legii nr.112/2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova, unicul act ce prevede noțiunea de „securitate națională” - Securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței poporului din Republica Moldova, a statului moldovenesc și este un obiectiv al țării. Obiectivele securității naționale a Republicii Moldova sunt: asigurarea și apărarea independenței, suveranității, integrității teritoriale, ordinii constituționale, dezvoltării democratice, securității interne, consolidarea statalității Republicii Moldova. Prin urmare, cetățenii străini pot fi declarați indezirabili ușor și oricând în baza formulării Legii nr.112/2008. Respectiv se impune necesitatea argumentării suficiente și plauzibile a oricărui demers ce privește afecțiuni asupra securității naționale. Justificarea precum că „interesul național” este prerogativa exclusivă a organelor Serviciului de Informații și Securitate nu este una plauzibilă, or „național” relevă că aduce o atingere publicului larg, respectiv aceste decizii trebuie și pot fi cunoscute societății, parte a Statului.”

Situația la frontieră. Angajații OAP au realizat un șir de vizite la punctele de trecere a frontierei și sectoarele poliției de frontieră de comun cu membrii Asociației Obștești Centrul de drept al Avocaților. Urmare a vizitelor comune, au fost emise recomandări de ameliorare a situației și prevenirii unor eventuale abuzuri față de străini și solicitanții de azil³.

Situația în instituțiile de psihiatrie

În principiu, spitalele ar trebui să fie locuri sigure atât pentru pacienți, cât și pentru personalul angajat. Bolnavii psihic trebuie tratați cu respect și demnitate, și într-o manieră umană, care să le respecte deciziile și personalitatea.

Număr mare de leziuni și conțenționări. În 2019 în adresa OAP au parvenit 373 de sinteze de la Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău - 344 sinteze, Spitalul de Psihiatrie Bălți - 1 sinteză, Spitalul de Psihiatrie Orhei - 28. Respectiv, au fost raportate 14 cazuri de deces (13 decese plus un caz de suicid); 247 pacienți au fost depistați cu leziuni (153 cazuri la internare și 102 cazuri de leziuni în custodie); 8 tentative de suicid; 5 cazuri de abuz

³ <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/in-baza-vizitelor/>

asupra angajaților; 3 cazuri de autovătămare; 3 - de violență între pacienți și alte 3 - de incidente pe efectiv. La fel, observăm că din numărul total de cazuri raportate, după statistica de gen, în 57% au fost femei, iar în 47% sunt bărbați. În 101 cazuri, spitalele de psihiatrie au recurs la consiliere, aplicarea mijloacelor speciale de contenționare, metoda imobilizării chimice a pacienților. În majoritatea informațiilor, termenul de imobilizare a fost 30 min. Aceste acțiuni au avut loc sub supraveghere. Consecințe nu ar fi survenit.

Imobilizarea chimică. Din informațiile analizate, rezumăm că personalul medical aplică des imobilizarea medicamentoasă, fie de 2 sau 3 ori în aceeași zi asupra unui pacient, fie în fiecare zi. În 2 cazuri de deces, evidențiem că pacienții ar fi decedat după imobilizarea medicamentoasă (în aceeași zi). În alte cazuri, imobilizarea a fost aplicată cu titlu de sancțiune disciplinară, de ex: pentru atac asupra angajatului. Avocatul Poporului îndeamnă instituțiile de resort să elaboreze, aprobe proceduri operaționale privind contenționarea/imobilizarea protectivă, obligațiile și responsabilitățile angajaților, precum și instrumente de protecție a angajaților împotriva abuzurilor pacienților violenți.

„Bercut” calmează pacienții. Au fost descrise (cu rezervă) cazuri de abuz prin maltratare din partea infirmierilor (secțiile pentru bărbați). La fel, într-un singur caz a fost raportată implicarea serviciilor de pază particulară „Bercut” pentru „calmarea” pacientului la Spitalului Clinic de Psihiatrie Chișinău. Urmare a implicării angajaților Bercut, pacientul a obținut o echimoză în regiunea ochiului.

Situația în centrele de plasament pentru persoanele cu dizabilități

În Republica Moldova funcționează șase Centre de plasament pentru persoanele cu dizabilități pentru adulți și alte 3 pentru copii⁴. Centrele prestează servicii de plasament temporar pentru adulți/ minori, aflate în gestionarea și coordonarea Agenției Naționale de Asistență Socială (ANAS).

Spații neacomodate. Condițiile materiale de cazare sunt diferite de la o instituție la alta. La general, acestea nefiind acomodate cerințelor și necesităților specifice pentru rezidenți. Avocatul

⁴ CPPVPD Chișinău, CPPVPD Cocieri, CTPPD Bălți, CTPPD Bădiceni, CTPPD Brînzeni, CTPPD Cocieri, CPTCD Orhei, CPTCD Hîncești și CPTCSP Soroca (www.anas.md).

Poporului recomandă ANAS/ Centrelor de plasament să:

a) întreprindă măsuri privind reparația blocurilor locative;

b) organizeze cât mai des și la necesitate acțiuni de plimbare în aer liber a beneficiarilor aflați în scaune rulante sau imobilizați la pat (în cazul în care starea sănătății permite);

c) informeze beneficiarii despre tratamentul oferit;

d) solicite ori de câte ori este cazul acordul la tratament sau intervențiile medicale;

e) reexamineze periodic beneficiarii/ dosarele medicale în vederea stabilirii conformității tratamentului necesar medical, în special a beneficiarilor cu maladii;

f) angajeze psihologi, educatori, asistenți sociali, etc în instituție, fie a identifica alte soluții pentru depășirea viciilor în sistemul de asistență și integrare socială a custodiaților;

g) revizuiască programele ocupaționale pentru beneficiari și să inițieze activități de dezvoltare și socializare utile și necesare beneficiarilor;

h) desfășoare sesiuni de instruire cu beneficiarii despre efectele adverse asupra sănătății în scopul acțiunilor de profilactică împotriva abuzului de alcool, fumat, violenței, etc;

i) inițieze programe de alfabetizare, citire, învățare, pictură, etc pentru beneficiari;

j) mențină evidența incidentelor/ conflictelor/ relelor tratamente în Registrele de plângeri și conflicte;

k) sporească gradul de satisfacție a muncii angajaților (salarii, echipament, etc).

Probleme de sănătate. Majoritatea beneficiarilor au probleme dentare. Însă, programele garantate nu includ posibilitatea tratării afecțiunilor dentare/ stomatologice, implant, etc – decât doar extracțiile. Guvernul trebuie să aloce resurse pentru tratamentul dentar, rezidenții fiind în imposibilitate singuri să-și trateze problemele dentare. La fel, Avocatul Poporului reamintește Centrelor de plasament despre necesitatea respectării dreptului la informare despre tratamentul oferit beneficiarilor, ca unul din elementele esențiale asigurării drepturilor pacientului la sănătate. Ombudsmanul recomandă serviciului medical reexaminarea periodică a beneficiarilor în vederea stabilirii conformității tratamentului necesar medical, în special a beneficiarilor cu maladii.

Lipsa terapiei ocupaționale. Reiterăm lipsa domeniului terapiei ocupaționale în centrele de

plasament. Rezidenții, practic, toată ziua stau, nefiind ocupați, decât 1% din numărul acestora, ceea ce rezumă la faptul că persoanele cu dizabilități sunt pur și simplu plasate acolo fără posibilitatea ca aceștia să fie ulterior reintegrați în societate. Ombudsmanul recomandă ANAS/Centrelor de plasament să revizuiască programele ocupaționale și să inițieze activități de dezvoltare și socializare utile și necesare beneficiarilor. La fel, Avocatul Poporului reamintește că rolul asistentului social este net importantă în instituția de menire socială. Lipsa/ regimul de lucru (se prezintă la urgență) trezește dubii serioase cu privire la eficiența activității acestui angajat important în instituție. Mai mult, un singur angajat la numărul de rezidenți este insuficient, având în vedere faptul că asistentul social are nu doar misiunea de documentare și evidență socială, dar și de reintegrare a beneficiarilor. Lipsa acestuia, precum și a psihologilor angajați conduce la vicii în sistemul de asistență și integrare socială a custodiaților.

Concluzii

Situația în locurile privative de libertate rămâne îngrijorătoare. Procesele electivă și instabilitatea actului guvernamental au lăsat o amprentă critică în toate locurile privative de libertate. Iar, moratoriul la angajări, inechitatea

salariilor, condițiile de muncă, etc. au contribuit la înrăutățirea situației la capitolul asigurarea cu resurse umane. Majoritatea instituțiilor ce asigură custodia persoanelor private de libertate sunt în criză de angajați, în particular profesioniști. Respectiv, scade calitatea activităților de resocializare, reeducare, etc.

Între timp, locurile de detenție au devenit doar spații de cazare pe perioade îndelungate cu efecte ireversibile asupra aspectelor fizice și psihice ale persoanei. Se pare, că atenția autorităților nu trebuie să se rezume doar la componenta creării condițiilor materiale bune de trai, ci și la domeniul ocupațional și educativ al persoanelor plasate în aceste instituții.

Avocatul Poporului susține că situația în sistemul privativ de libertate poate progresa doar în cazul unei voințe politice ferme, clare, transparente și responsabile. Iar reformele inițiate, urmează a fi prelungite în scopul protecției efective împotriva torturii și altor forme de pedepse inumane și degradante.

Bibliografie

Raportul anual privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în 2019: http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Avocatul-Poporului_Raport-_aprobare-pentru-tipar.pdf

CZU 343.255
DOI 10.5281/zenodo.4543201

**TORTURE, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT
(art. 166¹ OF THE CRIMINAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA) –
ATTACKS ON HUMAN DIGNITY**

Daniela URSU

Doctor în drept, jurist, Societatea de Audit „Total finance service” SRL, Republica Moldova
e-mail: danadiim@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0421-612X>

This scientific study was aimed at finding the reasons of the legislator of the Republic of Moldova to enshrine the acts of torture, inhuman or degrading treatment in Chapter III of the Special Part of the Criminal Code – ‘Crimes against freedom, honour and dignity of the person’. This concern is fuelled, by the differences that arise in terms of the location in a certain Chapter, between the current incriminating model in the field concerned and that one the was used until the adoption of the Law of the Republic of Moldova on the amendment and completion of certain legislative acts, no. 252 of 08.11.2012. The comparative analysis of the criminal regulations of the Republic of Moldova, other states regarding the liability for torture, inhuman or degrading treatment and the synthesis of the relevant ECtHR case law, allowed to present the legal and social aspects of these harming facts, due to which it was possible to detach the necessary explanations that substantiate the legislative reshuffles introduced by the Law of the Republic of Moldova on the amendment and completion of certain legislative acts, no. 252 of 08.11.2012.

Keywords: torture, inhuman treatment, degrading treatment, human dignity, law of the European Court of Human Rights.

**TORTURA, TRATAMENTUL INUMAN SAU DEGRADANT
(art. 166¹ CP RM) – ATENTATE ASUPRA DEMNITĂȚII UMANE**

Demersul științific este destinat identificării rașunilor legiuitorului Republicii Moldova de a disloca faptele de tortură, tratament inuman sau degradant în Capitolul III al Părții Speciale a Codului penal – „Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei”. Această preocupare este dictată de diferențele care se impun, în latura amplasării într-un anumit Capitol, între actualul model incriminator în materie și cel care a operat până la intervenția Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 252 din 08.11.2012. Analiza comparativă a reglementărilor penale ale Republicii Moldova, ale altor state referitoare la răspunderea pentru tortură, tratament inuman sau degradant și sintetizarea jurisprudenței CtEDO în materie, a permis ilustrarea naturii juridice și sociale a acestor fapte prejudiciabile, grație căreia s-a putut desprinde explicațiile de rigoare care au stat la baza remaniierilor legislative intervenite prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 252 din 08.11.2012.

Cuvinte-cheie: tortură, tratament inuman, tratament degradant, demnitate umană, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

**LA TORTURE, LES TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS
(art. 166¹ CP RM) - ATTEINTES À LA DIGNITÉ HUMAINE**

Cet article vise à identifier les raisons pour lesquelles le législateur de la République de Moldova a invoqué les actes de torture et les traitements inhumains ou dégradants au chapitre III de la partie spéciale du Code pénal – “crimes contre la liberté, l’honneur et la dignité de la personne”. Cette préoccupation est dictée par les différences qui sont imposées, en termes de localisation dans un certain chapitre, entre le modèle incriminant actuel en la matière et celui qui a fonctionné jusqu’à l’intervention de la loi de la République de Moldova pour la modification et l’achèvement de certains actes législatifs, n° 252 du 08.11.2012. Une analyse comparative des règlements du droit pénal de la République de Moldova, des autres États membres concernant la responsabilité pour usage de la torture, des traitements inhumains ou dégradants, et la synthèse de la jurisprudence de la Cour Européenne des droits de l’homme dans ce domaine, ont permis d’illustrer la nature de la sécurité juridique et sociale de cette activité criminelle, grâce à laquelle il a été possible de tirer des explications, qui ont été à la

base des modifications des modifications législatives qui ont eu lieu par la Loi de la République de Moldova pour la modification et l'achèvement de certains actes législatifs, n° 252 du 08.11.2012.

Mots-clés: torture, traitements inhumains, traitements dégradants, dignité humaine, jurisprudence de la Cour Européenne des Droits de l'Homme

ПЫТКИ, БЕСЧЕЛОВЕЧНОЕ ИЛИ УНИЖАЮЩЕЕ ОБРАЩЕНИЕ (ст. 166¹ УК РМ) - ПОСЯГАТЕЛЬСТВА НА ЧЕЛОВЕЧЕСКОЕ ДОСТОИНСТВО

Данная статья призвана выявить причины, по которым законодатель Республики Молдова включил акты пыток, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения в Главу III Особенной части Уголовного кодекса - «Преступления против свободы, чести и достоинства человека». Обеспокоенность продиктовано различиями, которые необходимы, с точки зрения места в определенной главе, между нынешней инкриминирующей моделью в данном вопросе и той, которая действовала до принятия Закона Республики Молдова № 252 от 08.11.2012 О внесении поправок и дополнений в некоторые законодательные акты. Сравнительный анализ уголовного законодательства Республики Молдова и других государств в отношении ответственности за пытки, бесчеловечное или унижающее достоинство обращение и обобщение судебной практики ЕСПЧ по данному вопросу позволили проиллюстрировать правовую и социальную природу этих наносящих ущерб фактов, которые и послужили основанием для законодательных изменений после принятия Закона Республики Молдова № 252 от 08.11.2012 о внесении поправок и дополнений в некоторые законодательные акты.

Ключевые слова: пытка, бесчеловечное обращение, унижающее обращение, человеческое достоинство, юриспруденция Европейского суда по правам человека.

Incriminating context

By law, in the Republic of Moldova, torture, inhuman or degrading treatment are harmful acts incriminated in Art. 166/1 of the Criminal Code [1] and are enshrined in Chapter III of the Special Part 'Crimes against freedom, honour and dignity of the person'. Before the intervention of the Law on the amendment and completion of certain legislative acts, no. 252 of 08.11.2012 [2], torture was incriminated in Art. 309/1, being included in Chapter XIV of the Special Part, entitled 'Crimes against justice'.¹ Relating the social value protected through this Chapter to the content of Art. 309/1 of the Criminal Code, we deduce that the incriminating framework in the field of torture was related to a wider scope of social relationships. This is because, given the provisions of Art.114 of the Constitution of the Republic of Moldova [3], justice is administered in the name of the law only by courts. However, analyzing the content of Art. 309/1 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, we note that by committing harmful

¹ It should be noted that prior to the operation of the Law on amendment and completion of certain legislative acts n.252 from 08.11.2002, the inhuman and degrading treatment wasn't considered incriminating, such as *nomen iuris*. Thus, for example, such types of treatment was partially covered by certain provisions, such as: letter c) par.(2) art.328 Criminal Code, meaning the excess of power or abuse of job duties accompanied by actions that humiliate the dignity of the damaged party.

acts described in the law, the act of torture may impede not only the activity of courts, but also the activity before and after the trial. Thus, the social relationships regarding the enforcement of justice and contribution to the enforcement of justice are impaired. That is why it was proposed in the literature to rename Chapter XIV of the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Moldova from 'Crimes against justice' to 'Crimes related to the enforcement of justice or related to the enforcement of justice' [4], so as to include the pre- and post-trial activity. However, the Moldovan legislator chose another option to adjust this dissent, and namely moved torture to another chapter. The reason for such a legislative reshuffle is given in the Informative Note to the Draft Law on the amendment and completion of certain legislative acts. [5] According to it, 'inclusion of the crime of torture in Chapter III of the Special Part of the Criminal Code is due to the fact that, similarly to other crimes such as slavery or trafficking in human beings, which are directly aimed at degrading the human being to a mere object, torture is the most direct attack on human dignity (our emphasis). The current classification of Art.309(1) in Chapter XIV of the Special Part of the Criminal Code as a crime against justice seems to suggest that the main subject of protection to be achieved through the criminalization of torture is the proper enforcement and administration of justice. While it cannot be denied that acts of torture are most of-

ten committed in order to obtain testimonies in the early stages of the criminal investigation, its protecting purpose would be reduced to ensuring the proper act of justice, which would be an absolutely wrong interpretation and contrary to the spirit and nature of the complete prohibition of torture in accordance with international law’.

Such a legislative approach naturally raises the question: Are there enough grounds to enshrine torture, inhuman or degrading treatment as a crime against human dignity? This question arises mainly against the background of incriminating models of torture, inhuman or degrading treatment under the laws of other states. For example, according to the Criminal Code of Romania in force [6], subjection to degrading or inhuman treatment is criminalized in Art. 281 (2), and torture is provided for in Art. 282, which in turn refers to Title IV of the Part Special, entitled ‘Crimes against the enforcement of justice’. On the contrary, in the Spanish Criminal Code torture and degrading treatment are provided for in Title VII entitled ‘Torture and other crimes against moral integrity’ [7], and their analysis makes us concluding that both by committing the material element of degrading treatment (Art. 173) and by the act of torture committed by an authority or a civil servant (Art. 174 (1)), including by an official from penitentiaries or juvenile re-education centres (Art.174 (2)), the perpetrator limits or attacks the moral integrity of the victim. Based on these examples, we summarize that in terms of horizontal comparison, there is no unitary conception of the legal nature of the act of torture, inhuman or degrading treatment. We consider this issue fundamental, since the social value and, implicitly, the social relationships related to it, which make up the content of the special legal object of the crime, are involved in a connection of organic derivation with the value and social relationships that represent the generic legal object of the crime. So, the content of one of the elements of the crime composition, i.e. the object of the crime, also depends on the correct systematization of a crime. This is why, in the Romanian specialized literature it is argued that the main legal object of the crime of torture (Art. 282 of the CC of Romania) consists in social relationships regarding the enforcement of justice, which are incompatible with causing to a person strong physical or mental sufferings in any of the purposes mentioned in the norm of incrimination [8], rather than in the social relationships related to the dignity of the person.

In other words, we recall that the categorization of torture as a crime against the dignity of the person was also conducive to the Criminal Code of the Republic of Moldova in the version of 1961 (repealed). Thus, torture (Art. 101/1) was enshrined in Chapter II of the Special Part of the Criminal Law in the version from 1961 – ‘Crimes against life, health, freedom and dignity of the person’. [9] Synthesizing the evolution of the incriminating frame in the field of torture, we reiterate that on the current territory of the Republic of Moldova, initially this act was conceived as a crime against the dignity of the person, then as a crime against justice and finally return to the primary conception. However, we consider that the legislative conceptual revision of the categorization of torture, which we have described, is not based on this historical precondition. There are other serious reasons that the legislator has taken into account for doing so. That is why we still aim to find the answer to the question by exploring international and European instruments and mechanisms.

International, European and national context

Art. 5 of the Universal Declaration of Human Rights [10], Art. 7 of the International Covenant on Civil and Political Rights [11], Art. 1 of the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment [12], Art. 3 of the European Convention on Human Rights [13], the preamble to the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment [14], etc. enshrine one of the most fundamental values of a democratic society, and namely: the right not to be subjected to torture and to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. Despite the brief wording in the above instruments, the depth of the established right is, beyond any doubt, as it is a general right from which no derogations are allowed, not even in the context of an imminent danger that threatens the life of the person or even the life of the nation. A proof of this is the ECtHR case law. For example, in *Gäfgen v. Germany*, the European Court held that ‘Torture, inhuman or degrading treatment cannot be applied even if a person’s life is at risk. [...] The philosophical basis underlying the absolute nature of the right guaranteed by Art. 3 does not allow any exception or justifying factors or balancing of interests, regardless of the person’s conduct or the nature of the crime concerned’. [15] Also, in the case *Chahal v.*

the United Kingdom, the European Court held that ‘the Court is well aware of the difficulties faced by States in modern times in protecting their communities from terrorist violence. However, even in these circumstances, the Convention prohibits in absolute terms torture or inhuman or degrading treatment or punishment, irrespective of the victim’s conduct. Unlike most of the substantive clauses of the Convention and of Protocols Nos. 1 and 4, Art. 3 makes no provision for exceptions and no derogation from it is permissible under Art. 15 even in the event of a public emergency threatening the life of the nation.’ [16]

Having due regard to this particularity, there was an opinion according to which the prohibition of torture acquired the status of absolute right as it was based on the moral thesis that there is no greater violation of human dignity. [17] The same idea is shared by other authors. According to them, the prohibition of torture and other forms of ill-treatment stems directly from the inherent and inalienable dignity of every human being that must be respected and protected in absolute terms, regardless of the conduct of the individual, and in any circumstances. [18]

In the same vein, international and European human rights provisions indirectly refer to human dignity when they prohibit torture, inhuman or degrading treatment or punishment. For example, in the Preamble to several universal documents, such as the International Covenant on Civil and Political Rights, it is stated that fundamental human rights derive from the inherent dignity of the human being. It should be noted that special international instruments also evoke the same idea. For example, the United Nations Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment states: ‘Considering that ... the recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world.’ [19] The United Nations Declaration on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination [20], also states that discrimination between people on the grounds of race, colour, or ethnic origin is an insult to human dignity and must be condemned as a violation of human rights and fundamental freedoms and as a matter likely to disturb the peace and security of peoples. Invoking the provisions of this latest international act is not coincidental. To exclude any confusion regarding

its relevance to the subject of our research, we reiterate that torture, according to Art. 1 of the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, and according to Art.166¹ (3) of the CC of the RM, is committed *inter alia*, for any other reason, based on a form of discrimination, whatever it may be. Based on the provisions referred to above, we deduce that torture, punishment or cruel, inhuman or degrading treatment mainly harms the dignity of the person, a concept which is not defined by international and regional legal instruments.

The concept of human dignity is not defined in the domestic legal framework. However, some details on the nature of human dignity derive from the fundamental law of the Republic of Moldova, according to which human dignity is conceived as the core value, and its observance is a primary principle. A proof of this is Art. 1 (3) of the Constitution, according to which the Republic of Moldova is a democratic state governed by the rule of law, in which *human dignity* (our emphasis), human rights and freedoms, free development of human personality, justice and political pluralism are supreme values and are guaranteed. Therefore we conclude that human dignity is a constitutional principle, a supreme value of the rule of law, rather than a fundamental right, that is a constitutional position shared by other states, such as France. In this respect, it has been argued in the specialized French literature that the dignity of the person is not only a constitutional principle, but also a universal one which presupposes the protection of the person against any form of enslavement, degradation and even humiliation. [21] Since there is no any definition of human dignity, we will use its judicial interpretation given in point 5 of the Decision of the Plenum of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova ‘On the application of legislation on the protection of honour, dignity and professional reputation of natural and legal person’, No. 8 of 09.10.2006 [22], according to which the dignity is the self-appreciation of the person based on the appreciation of the society.

The relevant ECHR case law

In terms of both the European case law [23] and doctrines [24] it was revealed that the main purpose of Art. 3 of the European Convention is the protection of human dignity and physical integrity. At the same time, the protection of Art. 3 extends over several types of attacks on human dignity and

physical integrity. This is because the right not to be subjected to torture, inhuman or degrading treatment and punishment is a ground where the ECtHR has proceeded to successive interpretations and development of essential concepts starting from the degrees of impairment of the dignity of the person. For example, in the cases *Ribitsch v. Austria* [25], *Tekin v. Turkey* [26], *Assenov and others v. Bulgaria* [27], *Labita v. Italy* [28], *Pantea v. Romania* [29], *Rupa v. Romania (No. 1)* [30], *Savitschi v. the Republic of Moldova* [31], *Feodorov v. the Republic of Moldova* [32], *Buhaniuc v. the Republic of Moldova* [33], *Lolayev v. Russia* [34], etc., the European court raised to the rank of principle the fact that ‘in respect of a person deprived of liberty, any recourse to physical force, which his/her own conduct did not make strictly necessary, *affects human dignity* (our emphasis) and constitutes, in principle, a violation of the right guaranteed by Art. 3 of the Convention’. Moreover, the use of force harms human dignity whether or not the victim has suffered a severe or long-lasting physical effect. Specifically, in the case of *Tyrer v. the United Kingdom* [35], the ECtHR held that although the applicant had not suffered any severe or long-lasting physical effect, the punishment applied (three strokes of a birch twig over the backside, with pieces of the birch breaking), the applicant was made to take down his trousers and underpants and bend over a table, being held by two policemen, while the third one was administering the punishment; the birching raised the applicant’s skin and he was sore for about a week and a half afterwards) – whereby the person was treated as an object in the hands of the authorities – was a violation of his dignity and physical integrity, as the applicant suffered significant bodily injury and humiliation, which reached the level of serious degrading treatment and punishment within the meaning of Art. 3 of the Convention.

In addition to the use of physical force against a person in state custody, the dignity of the person is also harmed in the case of discrimination, whatever it may be. Thus, for example, in §113 of the Decision of 12 July 2005, in the case of *Moldovan and Others v. Romania (No.2)* [36], the European Court held that the ethnic discrimination to which the applicants had been publicly subjected by the manner in which the petitions were settled by the authorities, as well as the housing conditions of the applicants harm their human dignity, constituting, in the light of the circumstances of

the case, degrading treatment within the meaning of Art. 3 of the Convention. Moreover, the former Commission also held in the case of *Patel (Asiatiques d’Afrique Orientale) v. the United Kingdom* [37] that the racial discrimination to which the applicants had been subjected by the application of immigration legislation constituted an impairment of human dignity, which in the circumstances of the case (mass expulsion of Asians from East Africa, some of whom, even if they held a valid British passport, were denied residence in the United Kingdom) led to degrading treatment within the meaning of Art. 3 of the Convention. Even based on the interpretations of by the European Court of the degrading treatment, we can realize that, every time such a treatment is a special offense to human dignity, as it causes the human being a feeling of fear, suffering and inferiority, humiliating and debasing it. That is why, we share the opinion that degrading treatment takes into account those serious violations of human dignity that are likely to lower a person’s social status, his/her situation or reputation can be considered as such treatment, in the meaning of Art. 3 of the Convention, if it reaches a certain degree of seriousness. [38]

In the same vein, according to the case law of the ECtHR, human dignity is harmed when the person is subjected to forced medical treatment, unless it proves to be of therapeutic necessity. Although there is still a weakly ground exploited by the Court, we cannot disregard the finding made by the European court on this subject. We refer to the case of *Gorobet v. the Republic of Moldova* [39], according to which the applicant alleged that his detention and forced psychiatric treatment in the psychiatric hospital had caused him severe mental suffering, which constituted inhuman and degrading treatment. In the circumstances of this case, the Court saw no reason to disagree with the applicant and noted that it had not been proven that there was a need to subject the applicant to psychiatric treatment and, therefore, subjecting him to psychiatric treatment was illegal and arbitrary. Furthermore, the Court noticed that the medical treatment had lasted a considerable period of forty-one days and that during his detention the applicant had no contact with the outside world. In the opinion of the Court, such illegal and arbitrary treatment could have at least caused to the applicant the feelings of fear, agony and inferiority, which is why the Court ruled that the psychiatric treatment to which the

applicant had been subjected constituted, at least, degrading treatment, within the meaning of Art. 3 of the Convention.

Conclusions

Given the international and European instruments and mechanisms, as well as the materiality of the act of torture, inhuman or degrading treatment that we derive from the legal framework of the Republic of Moldova, as well as their scope, we could notice that these conducts cover various ways, whereby human dignity is seriously harmed, consisting in: recourse to physical force of persons deprived of liberty; establishment or application of institutionalized corporal punishments; use of discriminatory treatment; application of forced medical treatment, etc. For these reasons, the incrimination of torture, inhuman or degrading treatment in Chapter III of the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Moldova is the most appropriate legislative solution based on the systemic interpretation of criminal law. Consequently, by law, there is no impediment in supporting the fact that the social value protected mainly by the incrimination enshrined in Art.166/1 of the CC of the Republic of Moldova is represented by the dignity of the person.

Bibliographical references

1. Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
2. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.252 din 08.11.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.263-269. (21 decembrie).
3. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1. În vigoare din 27.08.1994.
4. STATI, V. Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare a sau instigare a acțiunilor de tortură (art.309/1 C. pen. RM): Partea I. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr.2008, nr.2, p.19.
5. Nota informativă la Proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, înregistrată cu nr.1506-343 la 4 septembrie 2012. [Accesat 26.08.2015] Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1344/language/ro-RO/Default.aspx>
6. Codul penal al României. Nr.286 din 17 iulie 2009. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr.510. În vigoare din 1 februarie 2014.
7. Criminal Code of the Kingdom of Spain, Organic Act 10/1995, dated 23rd November. In: Official State Gazette nr.281 on 24th November 1995. [Accesat 31.08.2015] Disponibil: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
8. PĂVĂLEANU, V. Drept penal special: Curs universitar. București: Universul Juridic, 2014, p.310.
9. Codul penal al Republicii Moldova în redacția din 1961. În: Veștile, 1961, nr.010, abrogat prin Legea nr.1160-XV din 21.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128.
10. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New-York la 10.12.1948 și ratificată de Republica Moldova la 28.07.1990. În: Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte. Vol.1. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.11-17.
11. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la New-York la 16.12.1966 și ratificat de Republica Moldova la 28.07.1990. În: Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte. Vol.1. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.32-49.
12. Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Adoptată la 10 decembrie 1984, în vigoare din 26 iunie 1987, pentru Republica Moldova în vigoare din 28 decembrie 1995. În: Tratatul internațional, 1998, volumul 1, p.129.
13. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950 și ratificată de Republica Moldova la 24.07.1997. În: Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte. Vol.1. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.341-358.
14. Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor, sau tratamentelor inumane sau degradante, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987, în vigoare din 1 februarie 1989. Republica Moldova a ratificat Convenția la 2 octombrie 1997, în vigoare din 01.02.1998. [Accesat 31.08.2015] Disponibil: <http://www.cpt.coe.int/lang/rom/rom-convention.pdf>
15. *Affaire Gäfgen contre Allemagne*. CEDH, 1 iunie 2010, §107 [Accesat 03.09.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99040>
16. *Affaire Chahal contre Royaume-Uni*. CEDH, 15 noiembrie 1996, §79 [Accesat 06.09.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62564>
17. GREER, S. Is the prohibition against torture, cruel, inhumane and degrading treatment really absolute in International Human Rights Law? In: Human Rights Law Review, 2015, nr.15, p.108.
18. LOBER, J., STIPPEL, J., EȘANU, A. ș.a. Recomandări metodologice pentru investigarea eficientă a infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant: (de uz intern). Chișinău: Imprint Star, 2014, p.16.

19. Declarația privind protecția tuturor persoanelor contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 9 decembrie 1975 [Accesat 01.09.2015] Disponibil: http://www.memoria.md/ro/faq_cadru_legal

20. Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. 1904(XVIII) din 20 noiembrie 1963.

21. CARBONNIER, J. Droit civil. Vol.I: Introduction. Les personnes. La famille, l'enfant, le couple. Paris: Presses universitaires de France, 2004, p.150.

22. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei fizice și juridice”, nr.8 din 09.10.2006. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2007, nr.3, p.16-18.

23. *Affaire Tyrer contre Royaume-Uni*. CEDH, 25 april 1978, §33 [Accesat 06.09.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62143>

24. REIDY, A. Interzicerea torturii. Ghid privind punerea în aplicare a articolului 3 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului. Chișinău, 2003, p.23.

25. *Affaire Ribitsch contre Autriche*. CEDH, 4 decembrie 1995, §38 [Accesat 24.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62521>

26. *Affaire Tekin contre Turquie*. CEDH, 9 iunie 1998, §53 [Accesat 24.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62756>

27. *Affaire Assenov et autres contre Bulgarie*. CEDH, 28 octombrie 1998, §94 [Accesat 24.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62813>

28. *Affaire Labita contre Italie*. CEDH, 6 april 2000, §120 [Accesat 24.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63300>

29. *Affaire Pantea contre Roumanie*. CEDH, 3 iunie 2003, §180 [Accesat 28.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122720>

30. *Affaire Rupa contre Roumanie (nr.1)*. CEDH, 16 decembrie 2008, §94 [Accesat 28.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122834>

31. *Affaire Victor Savitchi contre République de Moldova*. CEDH, 17 iunie 2008, §64 [Accesat 03.09.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127978>

32. *Affaire Feodorov contre République de Moldova*. CEDH, 29 octombrie 2013, §56 [Accesat 28.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142851>

33. *Affaire Buhaniuc contre République de Moldova*. CEDH, 28 ianuarie 2014, §33 [Accesat 28.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145043>

34. *Affaire Lolayev contre Russie*. CEDH, 15 ianuarie 2015, §78 [Accesat 28.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-150313>

35. *Affaire Tyrer contre Royaume-Uni*. CEDH, 25 april 1978, §33 [Accesat 06.09.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62143>

36. *Affaire Moldovan et autres contre Roumanie (n°2)*. CEDH, 12 juillet 2005, §113 [Accesat 26.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69671>

37. Comm. EDH, 6 mars 1978, req. n°4715/70, 4783/71, *Asiatiques d'Afrique Orientale contre Royaume-Uni*. Citat de: Clements L., Mole N., Simmons A. Drepturile europene ale omului: înaintarea unei cauze pe baza Convenției. Chișinău: Cartier, 2005, p.215.

38. BÂRSAN, C. Convenția europeană a Drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția a II-a. București: C.H.Beck, 2010, p.32.

39. *Affaire Gorobet contre République de Moldova*. CEDH, 11 octombrie 2011, §41, 42, 52 [Accesat 28.08.2015] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124036>

NECESITATEA REFORMĂRII SERVICIULUI MILITAR ÎN CONTEXTUL ERADICĂRII FENOMENULUI TORTURII ȘI RELAȚIILOR NEREGULAMENTARE

Alexandru ZUBCO

Șef direcție prevenirea torturii, Oficiul Avocatului Poporului, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: alexandru.zubco@ombudsman.md

<https://orcid.org/0000-0002-9062-2537>

Diana MAZNIUC

Membră a Forumului Studenților antitortură din cadrul

Oficiului Avocatului Poporului, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: dianamazniuc19@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8285-1375>

Prezentul articol propune inițiative reformatoare în privința satisfacerii serviciului militar. Recunoscut practic – promovarea goanei după numeric, în detrimentul valoric, se ramifică într-un șir de probleme: unitățile militare demonstrând-o cu lux de amănunte. Astfel, politica încorporării obligatorii face realizabilă: recrutarea unor subiecți imaturi fizic și psihic; identificarea unor alternative (de eludare a satisfacerii obligației patriotice), în interiorul cărora se simulează adeziunea la concepte pacifiste. Odată admisă în unitatea militară, resursa umană aflată în conflict cu interesul mecanismului, în lipsă de atitudine, provoacă daune sistemului prin manifestarea violenței față de colegi și față de superiori, distrugerea bunurilor unității militare, neonorarea dispozițiilor recepțate, admiterea unei neglijențe în referința sarcinilor revenite. Din aceste considerente, autorii articolului invită la revizuirea conceptuală a organismului apărării naționale, atașând temeuri și practici internaționale care demonstrează: serviciul militar contractual este unul dintre elementele sine qua non ale calității și ale dăimuirii dedicării pentru Patrie.

Cuvinte-cheie: Constituția Republica Moldova, tortură, relații neregulamentare, Forțe Armate, încorporare, serviciu militar prin contract.

THE NEED TO REFORM THE MILITARY SERVICE IN THE CONTEXT OF THE ERADICATION OF THE PHENOMENON OF TORTURE AND IRREGULAR RELATIONS

This article proposes reform initiatives with regard to the satisfaction of military service. Recognized practically – the promotion of the numerical chase, at the expense of value, branches into a series of problems: military units demonstrating it with luxury of detail. Thus, the policy of compulsory incorporation makes possible the recruitment of physically and mentally immature subjects; the identification of alternatives (to circumvent the satisfaction of the patriotic obligation), within which adherence to pacifist concepts is simulated. Once admitted to the military unit, the human resource in conflict with the interest of the mechanism, in lack of attitude, causes damage to the system by manifesting violence towards colleagues and towards the superior, destroying the assets of the military unit, dishonoring the provisions received, admitting negligence in the reference of returned tasks. From these considerations, the authors of the article invite to the conceptual review of the national defense body, attaching international grounds and practices that demonstrate: contractual military service is one of the sine qua non elements of quality and enduring dedication to the fatherland.

Keywords: Constitution of the Republic of Moldova, torture, irregular relations, armed forces, incorporation, military service by contract

LA NÉCESSITÉ DE RÉFORMER LE SERVICE MILITAIRE DANS LE CONTEXTE DE L'ÉRADICATION DU PHÉNOMÈNE DE LA TORTURE ET DES RELATIONS IRRÉGULIÈRES

Cet article propose des initiatives de réforme en ce qui concerne la satisfaction du service militaire. Reconnu pratiquement – la promotion de la chasse numérique, au détriment de la valeur, se ramifie dans une série de problèmes: des unités militaires le démontrant avec un luxe de détails. Ainsi, la politique d'incorporation obligatoire rend possible le recrutement de sujets physiquement et mentalement immatures; l'identification d'alternatives (pour contourner la satisfaction de l'obligation patriotique), dans lesquelles l'adhésion aux concepts pacifistes est

simulée. Une fois admise dans l'unité militaire, la ressource humaine en conflit avec l'intérêt du mécanisme, par manque d'attitude, cause des dommages au système en manifestant de la violence envers ses collègues et envers le supérieur, en détruisant les actifs de l'unité militaire, en déshonorant les dispositions reçues, en admettant la négligence dans la référence aux tâches retournées. À partir de ces considérations, les auteurs de l'article invitent à l'examen conceptuel de l'organisme de défense nationale, en attachant des motifs et des pratiques internationaux qui démontrent: le service militaire contractuel est l'un des éléments sine qua non de la qualité et du dévouement durable à la patrie.

Mots-clés: *Constitution de la République de Moldova, torture, relations irrégulières, forces armées, incorporation, service militaire par contrat.*

НЕОБХОДИМОСТЬ РЕФОРМИРОВАНИЯ ВОИНСКОЙ СЛУЖБЫ В КОНТЕКСТЕ ИСКОРЕНЕНИЯ ПЫТОК И НЕУСТАВНЫХ ОТНОШЕНИЙ

В данной статье предложены некоторые инициативы по реформированию воинской службы. Практически, общепризнано, что в погоне за цифрами, в ущерб ценностям возникают ряд проблем: ситуация в воинских частях иллюстрирует данное утверждение весьма подробно. Таким образом, политика принудительного призыва делает возможным набор в армию физически и психически незрелых субъектов, выявлены альтернативы (уклонения от выполнения патриотического долга), в рамках которых моделируется приверженность пацифистским убеждениям. После призыва, человеческий ресурс, находящийся в конфликте с интересами системы, при отсутствии какого-либо интереса к воинской службе наносится ущерб системе, в рамках которой применяется насилие в отношении коллег и командиров подразделений, уничтожая имущество воинской части, игнорируя приказы, халатно относясь к воинским обязанностям. По этим причинам, авторы статьи призывают к концептуальному пересмотру структуры национальной обороны с учетом международных стандартов и практик, доказывающих, что военная служба по контракту является одним из обязательных элементов качества и постоянной преданности Отечеству.

Ключевые слова: *Конституция Республики Молдова, пытка, неуставные отношения, вооруженные силы, призыв, военная служба по контракту.*

Introducere

Capacitatea de apărare a țării reprezintă un mecanism imperios instituit pentru menținerea unei națiuni, or așa cum e descris în alin. (1) art. 108 a Constituției Republicii Moldova [3], pentru „garantarea suveranității, a independenței, a unității, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale”.

Îndatorat construcției de apărare, strategiile chibzuite, actorilor implicați, resurselor umane selectate, dar și a celor financiare dispuse, venite în asistența consolidării, în mod special a Forțelor Armate, societatea este protejată, prin prisma unui serviciu public specific, de orice imixtiune venită a-i șubrezi funcționalitatea.

Eficiența unui asemenea înveliș protector este strict determinată de politicile statului, de percepția celui din urmă despre modul în care urmează a fi organizată apărarea națională, optând în mod special pentru calitatea ustensilelor, nu și pentru volum, care inevitabil sporește și cheltuieli, adevărate a fi în van, atâta timp cât investirea nu este răscumpărată prin rezultate cotabile.

În interiorul aceluiași studiu, s-au relevat și raporturile specifice în care sunt incluși viitorii militari – pe parcursul onorării obligațiilor asumate – drepturile și libertățile clasic beneficiate de către

civili, sunt îngrădite celui care se supune regimului special de instruire; formatul de fortificare a personalității sau a proprietăților profesionale. De altfel, serviciul militar sovietic sau autohton este recunoscut a fi unul tensionat, procedeu deseori reclamat și de finalitatea pe care o urmărește acest serviciu obligatoriu, precum:

(a) cultivarea valorilor ca dârzenie, rezistență, spirit bine ascuțit al luptei pentru Patrie;

(b) formarea unei individualități sensibile responsabilităților, precaute în realizarea acestora, selective în maniera desemnării mijlocului de apărare și capabile a discerne circumstanțele care cheamă la o reacție defensivă.

Tezele cercetării

Cumulul celor enumerate demonstrează că serviciul militar este unul pretențios, în partea ce ține de resursa umană. Iar calitatea și puterea acestuia poate fi alimentată doar de subiecți apti fizic, competenți instrucțional, predispuși psihologic și dornici de a-și demonstra afecțiunea și devotamentul față de țară. Antrenarea obișnuită și involuntară a sutelor de tineri nepregătiți pentru a face față provocărilor serviciului obligatoriu, nu ar răspunde în mare parte pretențiilor față de calitatea încorporațiilor. Se pare că societatea modernă nu mai poate tolera un

sistem sovietic, bazat pe concepții patriotice, atâta timp cât statul nostru a pierdut în fața acestei iluzii. Tot aici, raliem sutele de cazuri de tortură și relații neregulate față de tinerii înrolați raportate de organele de drept, precum și lipsa unui mecanism de protecție în acest sens.

Din aceste considerente, opinăm că completarea efectivului Forțelor Armate destinat apărării naționale, urmează a se conduce de principii adevărate (contractuale) din următoarele considerente:

1. Obligația satisfacerii serviciului militar, atrage, în lipsa unei selecții intelective, indivizi îndepărtați valorilor propagate în mediul organizării apărării. Mai mult, aceștia sunt de un caracter rigid, nereușind a cupla abilitățile personale cu datoria pe care și-au înrolat-o. Deseori frustrările, slăbiciunile lor erup în atitudini iresponsabile față de disciplina militară; încălcări ale regulilor statutare cu privire la relațiile dintre militari, dintre persoanele care trec pregătirea militară obligatorie și dintre rezerviști, dacă între ei nu există raporturi de subordonare; dezertare; distrugere sau deteriorare intenționată a patrimoniului militar; prezența variațiilor de tortură și a rețelilor tratamente. Toate aceste aspecte ruinează capacitatea Forțelor Armate, denigrează imaginea Armatei Naționale; descurajează încorporarea celor care ar putea întreține funcționalitatea unui asemenea mecanism, etc.

2. Aplicarea principiului mixt în recrutarea resursei umane face posibilă o încorporare afectată. Fenomenul ademenirii față de numeric se realizează în detrimentul valoric. În urma unor statistici efectuate, s-a demonstrat că 87% dintre militarii în termen au studii medii incomplete. [2] Acest aspect diminuează percepția discipolilor instrucțiunii pe care îl parcurg. Or, serviciul militar se adresează unor destinatari maturi fizic și psihic, abili în a digera informația primită și în a o aplica. În suportul celor menționate, se va alătura și principiul răspunderii militarului pentru maniera înțelegerii și realizării ordinului adresat. O asemenea categorie socială devine direct răspunzătoare pentru întreprinderea acțiunii de împunțire. Indulgența, limitarea circumstanțială a răspunderii fiind exclusă.

3. Abuzarea solicitării substituirii serviciului militar obligatoriu, pe unul civil, definit prin art. 2 al Legii cu privire la organizarea serviciului civil (alternativ) nr. 156 din 06.07.2007 - „serviciu social util și benevol, reprezentând o alternativă pentru cetățenii Republicii Moldova care, din convingeri

religioase, pacifiste, etice, morale, umanitare și din alte motive similare, nu pot îndeplini serviciul militar în termen”. [6] Adesea, se simulează un astfel de „adept”, în vederea omiterii satisfacerii formei clasice a îndatoririi – aspect care, în mod natural distruge capacitatea Armatei Naționale, îi fărâmițează năzuințele, apelând la forme de corupere a organizațiilor pacifiste, predispuse a-i facilita situația celui „chemat” la datoria națională.

4. Contrar sarcinilor serviciului militar, s-a remarcat o realitate îngrijorătoare și anume: existența deraierii de la obligația centrală a militarului în termen [7] (spre ex: aceștia sunt antrenați la munci îndepărtate de scopul organizării apărării; la construcții de edificii, drumuri; munci de câmp) la aspecte contrare obiectivelor urmărite prin instituirea sferei militare. Substituirea obligațiilor pentru care au fost încorporați, eludarea tratamentului impus prin norme constituționale, prin legi speciale delimitatoare a marginilor autorității, probează superficialitatea serviciului public, ori inexistența, de facto, a unei asemenea conjugări de eforturi.

5. Unitatea militară, văzută ca:

- un segment izolat social, impenetrabil de a fi supus unui control efectiv asupra regularității întreținerii, de altfel, autoritățile acționează doar în ipostaza de post realizat și doar în cazurile asistate de societate civilă, de instituțiile mass-media, care semnalează o anomalie (probabilă a fi și sistemică), ce invită la a se soluționa obiectiv și dependent de cele trăite faptic;

- un conglomerat de indivizi nepregătiți în a continua tradițiile și cutumele organizaționale, pe care și le etaleză cei mândri de titlatură – în formatul unei constrângeri, al unei forțări – pe lângă faptul că se irosește efortul celor care dau crezare organismului, prin formulare de strategii naționale de apărare, strategii naționale de securitate; se pustiește bugetul public, se și multiplică elementele infracționale: atestate în unități militare – prin frecvența agresiunilor dintre militari, aflați pe aceeași poziție statutară; prin excesul, abuzul de putere din partea superiorilor; nefiind excluse, însă, și comiterea infracțiunilor de drept comun; atestate în extern de unitățile militare - trafic de influență (în scopul mușamalizării comiterii unei infracțiuni); corupere activă și pasivă; luare de mită; dare de mită și nu numai.

Tocmai incoerența în desemnarea resursei umane în contextul Forțelor Armate, conservarea obligației serviciului militar, sugrumă idealul patriotic dorit a dăinui în asemenea mecanisme.

Încuviințarea unei umpleri formaliste, gestionarea de suprafață a unităților militare, admiterea unei colectivități pasive în sarcini, includerea unui civil care se diferențiază numai prin purtare de livret militar, în lipsa unei conduite corespunzătoare celor solicitate prin lege, statute, regulamente interne – desfigurează rostul organizării apărării naționale și îi golește conținutul acesteia.

Conceptul de restructurare propus de autori este argumentat prin practica internațională:

A. Țările puternic industrializate, competente în buna administrare statală implementează serviciul militar contractual. În acest mod respectându-se libertatea deciziei persoanei antrenate într-un exercițiu de-o complexitate majoră; favorizându-se încorporarea unor viitori militari deplin conștienți de obligațiile asumate, îndepărtați de infrafracțiunile clasice militare: dezertare; distrugerea avuției militare; conflicte dintre militari aflați pe aceeași poziție sau în subordine. Prin urmare, o asemenea formulă vine în a îngusta specializarea legislației penale sau poate contribui la sporirea calității capacității de apărare cum ar fi: dotarea cu resursă umană abilă și egalată dotării cu atribuții tehnice, una lipsită de alta, însemnând și-o deficiență – pe timp de pace, prin alocări, absente de rod, pe timp de conflict armat, prin incapacitatea gestionării defensivei.

B. Enumerarea țărilor care au optat pentru implementarea sistemului de încorporare sub format contractual, demonstrează în mod dublat, ce sisteme de state se pliază dezideratelor democratice: Australia; Belgia; Bulgaria; Canada; China; Cehia; Croația; Danemarca; Elveția; Franța; Germania; India; Irak; Italia; Japonia; Kosovo; Monaco; Muntenegru; Polonia; Portugalia; România; Serbia; Spania; Statele Unite ale Americii.

Promotorii ai împrumutării formulei – încorporare prin contract – definitivăm conceptul prin a expune și latura tehnică a subiectului, conservând dispozițiile marcate la art. 24-26 din Legea cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei, nr. 1245 din 18.07.2002, schițăm modalitatea încheierii unei asemenea „convenții” dintre viitorul militar și autoritate:

- încorporarea în serviciul militar se va efectua de două ori pe an: în aprilie-iulie și în octombrie-ianuarie;

- încorporarea cetățenilor în serviciul militar se va efectua de autoritățile administrației publice locale în comun cu centrele militare, în temeiul Decretului Președintelui și a Hotărârii de Guvern;

- persoanele solicitante înscrierii în serviciul militar, urmează a depune o cerere, căreia îi vor fi anexate: Curriculum Vitae, Copia buletinului de identitate; Extrasul dovezii că a fost implicat în câmpul muncii sau că este încă implicat; Scrisori de Recomandare din partea fostului Angajat, după caz, Profesori, Tutori profesionali; Extrasul cazierului juridic;

- în urma receptării și examinării cererii de către Comisia de Recrutare, care va fi compusă din membrii menționați de prezenta legislație, solicitantul va fi invitat pentru interviu, pentru purcederea la examinarea capacităților fizice – examenul medical și psihologic;

- admiterea solicitantului în realizarea serviciului militar, va succeda, depunerea jurământului, includerea acestuia în Tabelul Nominal al Unității Militare;

- în cazul în care solicitantului i-a fost respinsă cererea, acesta o poate contesta la Comisia de Stat pentru Încorporare, după caz, în instanță.

În cercetarea noastră am demonstrat eficiența abandonării conceptului învechit - satisfacere obligatorie a serviciului militar, văzut a fi în realitățile noastre:

- mobilizator al actelor de corupere;
- povară pentru tinerii aflați în poziții sociale de vulnerabilitate, care sunt în imposibilitate de a urma o instruire academică;

- teren pentru abuz, pentru exces de putere, pentru deraiere de la sarcinile prioritare ale serviciului militar, optându-se pentru a utiliza „resursa umană” în vederea realizării intereselor superiorilor;

- teren pentru acte de tortură, de rele tratamente – adesea, mușamalizate prin profitarea de circumstanțe închise, lipsite de observatori obiectivi, nesubordonați administrației unității militare.

Factori adiționali care vin în a asista conceptul înrolării volitive:

- respectarea alin. (1) art. 11 Constituția Republicii Moldova, care „proclamă neutralitate permanentă” a statului – aspect care justifică ineficiența goanei după un număr sporit de militari;

- persistența fenomenului internațional de demilitarizare – de concentrare a eforturilor în partea sectoarelor de productivitate, de dezvoltare științifică, de diseminare a valorilor pacifiste.

Elemente care vin în asistarea încorporării prin contract:

- excluderea obligației de satisfacere a serviciului militar, nu înseamnă și pierderea factoru-

lui uman din unitățile militare, din contra, sporirea instrumentului de selecție va face posibilă și recrutarea unor viitori militari „calitativi”, care depășesc prin buna mânuire, prezența a câtorva militari trecuți în manieră forțată. De asemenea, în referința ademenirii tinerilor în suplinirea resursei umane în serviciul militar, autorităților le revine sarcina de a duce „tratative”, de a înainta oferte, de a include în programele școlare obiecte de cizelare a spiritului național, obiecte de pregătire fizică – în întregimea seriozității cursului.

Concluzii

Opinăm că prin acest demers, se va cultiva un simț sensibil apărării valorilor tradiționale, se va înțelege de la sine competitivitatea serviciului militar cu cel civil, vor fi prevenite actele de abuz și rele tratamente în sistemul militar.

Bibliografie

1. ARADAVOAICE, Gh. Motivația și motivarea

în domeniul militar – Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, 1996.

2. CIOBANU, I. Criminologie. – Chișinău: Tipografia Centrală, 2013.

3. Constituția Republicii Moldova nr. 01 din 29.07.1994, în Monitorul Oficial – 1994 – nr. 1 art. 5.

4. COROPCEAN, I. Serviciul militar în Republica Moldova: abordare politico-juridică: Monografie – Chișinău: 2019.

5. DRAGOMAN, I. Drepturile omului în forțele armate. Buna guvernare – București: Editura C. H. Beck, 2006.

6. Legea cu privire la organizarea serviciului civil (de alternativă) nr. 156 din 06.07.2007, în Monitorul Oficial – 2007 – nr. 141-145 art. 591.

7. ULIANOVSKI, X. Conceptul infracțiunilor militare în dreptul penal – Chișinău: Tipografia ULIM, 2009.

8. ULIANOVSKI, X. Sistemul justiției militare în unele state ale lumii: scurt istoric și analiza comparativă - Chișinău: Revista de studii și cercetări juridice . 2010 - Nr. 3-4. - P. 77-91.

CZU 342.5:343.255

DOI 10.5281/zenodo.4543212

RESPONSABILITATEA STATULUI PENTRU PREVENIREA ȘI PEDEPSIREA ACTELOR DE TORTURĂ

Victor DONOS

Doctorand, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: donosvictor@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6941-2586>

Prezentul articol abordează problema responsabilității statului pentru prevenirea și pedepsirea actelor de tortură. Dat fiind faptul că Convenția ONU împotriva Torturii este un document-cadru în materia combaterii torturii, accentul principal în cadrul cercetării este pus pe trasarea unei paralele între obligațiile impuse de aceasta statelor semnatare și realizările înregistrate de Republica Moldova în domeniul dat. Deși legislația Republicii Moldova nu prevede răs-pundere civilă specială pentru actele de tortură, tratamente inumane și degradante, în articol sunt analizate și drepturile victimelor torturii. În acest context, autorul menționează că victimele acestor infracțiuni pot solicita recuperarea prejudiciilor cauzate prin intentarea procedurilor civile în cadrul unui dosar penal sau în afara acestuia.

Cuvinte-cheie: tortură, Convenția împotriva torturii, incriminarea actelor de tortură, responsabilitatea statului, pedeapsă.

STATE RESPONSIBILITY FOR THE PREVENTION AND PUNISHMENT OF ACTS OF TORTURE

This article addresses the issue of state responsibility for the prevention and punishment of acts of torture. Given that the UN Convention Against Torture is a framework document in the field of combating torture, the main focus in the research is on drawing a parallel between the obligations imposed by it to the signatory states and the achievements recorded by the Republic of Moldova in the given field. Although the legislation of the Republic of Moldova does not provide for special civil liability for acts of torture, inhuman and degrading treatment, the article also analyzes the rights of victims of torture. In this context, the author mentions that victims of these crimes can claim recovery of the damage caused by bringing civil proceedings within or outside a criminal case.

Keywords: torture, Convention against torture, criminalization of acts of torture, state responsibility, punishment.

RESPONSABILITÉ DE L'ÉTAT POUR LA PRÉVENTION ET LA RÉPRESSION DES ACTES DE TORTURE

Cet article traite de la question de la responsabilité de l'état dans la prévention et la répression des actes de torture. Étant donné que la Convention des Nations Unies contre la Torture est un document-cadre dans le domaine de la lutte contre la torture, l'objectif principal de la recherche est d'établir un parallèle entre les obligations qu'elle impose aux États signataires et les réalisations enregistrées par la République de Moldova dans ce domaine. Bien que la législation de la République de Moldova ne prévoie pas de responsabilité civile particulière pour les actes de torture et les traitements inhumains et dégradants, l'article analyse également les droits des victimes de torture. Dans ce contexte, l'auteur mentionne que les victimes de ces crimes peuvent demander réparation du préjudice causé en engageant une procédure civile dans le cadre ou en dehors d'une affaire pénale.

Mots-clés: torture, Convention contre la torture, incrimination des actes de torture, responsabilité de l'état, punition.

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ГОСУДАРСТВА ЗА ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ ЗА ПРИМЕНЕНИЕ ПЫТОК

В данной статье рассматривается вопрос об ответственности государства за предотвращение пыток и наказание за них. Учитывая то, что Конвенция ООН против пыток является рамочным документом в борьбе с пытками, основное внимание в исследовании уделяется проведению параллели между обязательствами, налагаемыми ею на подписавшие ее государства, и достижениями Республики Молдова в данной области. Несмотря на то, что законодательство Республики Молдова не предусматривает особой гражданской ответственности за акты пыток, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения, в статье также анализируются права жертв пыток. В этом контексте, автор подчеркивает, что жертвы таких преступлений могут потребовать возмещения причиненного ущерба путем инициирования гражданского или уголовного иска.

Ключевые слова: пытки, Конвенция против пыток, криминализация актов пыток, ответственность государства, наказание.

Introducere

Tortura se consideră una din cele mai serioase încălcări ale drepturilor umane interzisă în orice circumstanțe, deoarece reprezintă „un atac direct la esența personalității și demnității umane”.¹ În general, interzicerea torturii a evoluat drept o normă „*jus cogens*” în dreptul internațional – o normă de nivel superior, care nu poate fi limitată sau nu poate să deroge de la normele sau obligațiile asumate din tratatele anterioare.

Interzicerea torturii și altor forme de rele tratamente a fost codificată în diferite tratate internaționale și regionale cu privire la drepturile omului, inclusiv în art. 1 al Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva Torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (în continuare Convenția ONU împotriva Torturii)² și în art. 3 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului.³

Principalele idei ale cercetării

Pentru a transforma în realitate acest acord normativ în lume, art. 2 al Convenției ONU împotriva Torturii impune statelor părți să adopte măsuri legislative, administrative, judiciare și altele în sistemul intern pentru a preveni tortura pe orice teritoriu aflat sub jurisdicția sa. În același mod, art. 1 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului impune statelor membre să asigure garantarea drepturilor și libertăților consfințite prin Convenție tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor.

Dat fiind faptul că Convenția ONU împotriva Torturii este un document cadru în materia combaterii torturii, în cele ce urmează ne propunem să trasăm o paralelă între obligațiile impuse de aceasta statelor semnatare și realizările înregistrate de Republica Moldova în domeniul dat. În concret, am selectat câteva prevederi concrete din Convenție după cum urmează:

Art. 4: „1. Fiecare stat parte va veghea ca toate actele de tortură să constituie infracțiuni din punctul

¹ McArthur, E., Nowak, M. *Convenția ONU împotriva Torturii. Comentariu*. Oxford University Press, New York, 2008, p.1.

² *Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*, adoptată la New York la 10 decembrie 1984. În: *Tratate Internaționale nr. 1 din 30-12-1998*, art. 130.

³ *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, din 04.11.1950, adoptată la Roma la 04.11.1950 și intrată în vigoare la 03.09.1953. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.02.1998 (Publicată în *Tratate Internaționale Nr. 1 din 01.01.1998*).

de vedere al dreptului penal. Se va proceda la fel în privința tentativei de a practica tortura sau orice act săvârșit de oricare persoană și care ar constitui complicitate sau participare la tortură. 2. Fiecare stat parte va sancționa aceste infracțiuni cu pedepse corespunzătoare, ținând seamă de gravitatea lor.”

Această obligație, a fost realizată deja de către Republica Moldova, relevante în acest sens fiind următoarele momente:

- consacrarea la nivel constituțional⁴ a dreptului fundamental de a nu fi supus torturii: art. 24 alin. (2): „Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante”;

- consacrarea în legea penală a statului⁵ a principiului umanismului: art. 4 alin. (2): „Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”;

- incriminarea și penalizarea actelor de tortură în Codul penal al Republicii Moldova: art. 135¹ alin. (1) lit. d) (Infracțiuni împotriva umanității); art. 137 alin. (3) lit. b) (Infracțiuni de război împotriva persoanelor); art. 166¹ (Tortura, tratamentul inuman sau degradant).

Art. 16: „1. Fiecare stat parte se angajează să interzică, pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa, și alte acte care constituie pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante care nu sunt acte de tortură așa cum aceasta este definită la articolul 1, când asemenea acte sunt săvârșite de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al acesteia, îndeosebi, obligațiile enunțate la articolele 10, 11, 12, și 13 sunt aplicabile altor forme de pedepse cu cruzime, inumane sau degradante.”

Din conținutul incriminărilor cuprinse în Codul Penal al RM și al interdicțiilor prevăzute în Codul de executare al RM, putem desprinde că în Republica Moldova este incriminată și interzisă nu numai tortura, dar și „tratamentele cu cruzime, inumane sau degradante”.

⁴ *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. Republicată în: *Monitorul Oficial nr.78/140 din 29.03.2016* (versiune în vigoare din 14.01.2019 în baza modificărilor prin Legea nr. 255 din 22.11.18, MO 467-479/14.12.18 art.786).

⁵ *Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002*. Publicat în *Monitorul Oficial Nr. 72-74 din 14-04-2009 (modificat prin Legea nr. 165 din 10.09.20, MO259-266/09.10.20 art.547; în vigoare 09.11.20)*.

Art. 10: „1. Fiecare stat parte va lua măsuri pentru a introduce cunoștințe și informații despre interdicția torturii în programele de formare a personalului civil sau militar însărcinat cu aplicarea legilor, a personalului medical, a agenților autorității publice și a altor persoane care pot fi implicate în paza, interogarea sau tratamentul oricărui individ supus oricărei forme de arest, deținere sau închisoare. 2. Fiecare stat parte va include această interdicție printre regulile emise în ceea ce privește obligațiile și atribuțiile acestor persoane.”

Referitor la primul paragraf al art. 10 din Convenție, este de menționat că pentru a vedea în ce măsură Republica Moldova face față acestei obligații este nevoie de a identifica concret programele de formare a subiecților indicați. Cu toate acestea, dincolo de conținutul acestor programe, considerăm că cu mult mai eficient ar fi dacă nemijlocit înainte de desfășurarea „pazei, interogării sau tratamentului oricărui individ supus oricărei forme de arest, deținere sau închisoare”, subiecții implicați ar fi informați sub semnătură despre interdicția actelor de tortură în activitatea acestora.

În ceea ce privește paragraful 2 al articolului citat, considerăm a fi relevante prevederile următoarelor acte normative:

- Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320/2012⁶, care reglementează cu titlu de principiu respectarea drepturilor omului și a demnității: art. 4 alin. (2) – „Poliția nu aplică, nu încurajează și nu tolerează tortura, tratamentul inuman sau degradant”.

- Codul de procedură penală al Republicii Moldova,⁷ care în art. 10 alin. (3) stabilește: „În desfășurarea procesului penal, nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, nimeni nu poate fi deținut în condiții umilitoare, nu poate fi silit să participe la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană”.

- Codul de executare al Republicii Moldova,⁸

⁶ *Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320 din 27-12-2012.* În: Monitorul Oficial nr. 42-47 din 01-03-2013 (modificată prin *Legea nr. 219 din 08.11.18, MO462-466/12.12.18 art.770; în vigoare 01.01.21).*

⁷ *Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14-03-2003.* În: Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05-11-2013 (modificat prin *LP188 din 11.09.20, MO259-266/09.10.20 art.557; în vigoare 01.01.21).*

⁸ *Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24-12-2004.* În: Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05-11-2010 (modificat prin *Legea nr. 85 din 11.06.20, MO161-164/03.07.20 art.303; în vigoare 03.01.21).*

care în art. 167¹ prevede „Se interzice supunerea oricărei persoane aflate în executarea unei pedepse la tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante ori la alte rele tratamente”.

Art. 12: „Fiecare stat parte va lua măsuri pentru ca autoritățile sale competente să procedeze imediat la o anchetă imparțială, ori de câte ori există motive întemeiate de a crede că pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa a fost comis un act de tortură.”

În acest sens, Codul de procedură penală stabilește, cu titlu general, în art. 58 alin. (2): „Victima (inclusiv a actelor de tortură – e.n.) are dreptul ca cererea sa să fie înregistrată imediat în modul stabilit, să fie soluționată de organul de urmărire penală, iar după aceasta să fie informată despre rezultatele soluționării”.

Potrivit art. 262 alin. (4¹) din Cod: „Orice declarație, plângere sau alte informații ce oferă temeii de a presupune că persoana a fost supusă acțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant, prevăzute la art. 166¹ din Codul penal, urmează a fi prezentate sau transmise imediat procurorului pentru a fi examinate în conformitate cu art. 274 alin. (3¹) din prezentul cod”. Prin urmare, asemenea cazuri se transmit imediat procurorului, întrucât anume acesta este competent de desfășurarea urmăririi penale.

Totodată, conform art. 274 alin. (3¹): „În cazul în care din cuprinsul actului de sesizare sau de constatare rezultă bănuirea de săvârșire a unei infracțiuni prevăzute la art. 166¹ din Codul penal, procurorul urmează să decidă asupra acesteia corespunzător alin. (1) din prezentul articol, într-un termen ce nu va depăși 15 zile”. Deci, dacă în toate celelalte cazuri, procurorul are la dispoziție un termen de 30 de zile, atunci în cazul actelor de tortură, acest termen este redus în jumătate.

Art. 11: „Fiecare stat parte va exercita o supraveghere sistematică asupra regulilor, instrucțiunilor, metodelor și practicilor privind interogatoriul și asupra prevederilor privind paza și tratamentul persoanelor supuse oricărei forme de arest, deținere sau închisoare pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa, în vederea prevenirii oricărui caz de tortură.”

Referitor la această responsabilitate a statului, legislația Republicii Moldova în materie nu reglementează expres nimic.

Art. 15: „Fiecare stat parte va face în așa fel încât orice declarație, în privința căreia s-a stabilit că a fost obținută prin tortură, să nu poată fi invocată ca element de probă în nici o procedură, cu excepția cazului când este folosită împotriva persoanei acu-

zate de tortură pentru a se stabili că o declarație a fost într-adevăr făcută.”

În acest sens, Codul de procedură penală stabilește în art. 94 alin. (1): „În procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele care au fost obținute: 1) prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei;”.

Totodată, conform art. 10 alin. (3¹): „Sarcina probațiunii neaplicării torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorității în a cărei custodie se află persoana privată de libertate, plasată la dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțământul său tacit”.

Art. 13: „Fiecare stat parte va lua măsuri pentru ca orice persoană care pretinde că a fost supusă torturii pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa să aibă dreptul de a prezenta o plângere în fața autorităților competente ale statului respectiv, care vor proceda imediat, în mod imparțial, la examinarea cazului. Se vor lua măsuri pentru a se asigura protecția reclamantului și a martorilor împotriva oricărei maltratări sau intimidări datorită plângerii depuse sau dovezii furnizate.”

În cazul tezei întâi din articolul citat, este incident art. 58 alin. (2) din Codul de procedură penală, care, reiterăm, stabilește, cu titlu general: „Victima (inclusiv a actelor de tortură – e.n.) are dreptul ca cererea sa să fie înregistrată imediat în modul stabilit, să fie soluționată de organul de urmărire penală, iar după aceasta să fie informată despre rezultatele soluționării”.

Referitor la teza a II-a, în conținutul Codului de procedură civilă nu am atestat norme care să prevadă expres obligația de a „asigura protecția reclamantului și a martorilor împotriva oricărei maltratări sau intimidări datorită plângerii depuse sau dovezii furnizate”. Prin urmare, în asemenea cazuri rămâne aplicabil doar principiul umanității și respectării drepturilor omului și demnității umane.

Art. 14: „1. Fiecare stat în parte va garanta, în sistemul său juridic, victimei unui act de tortură dreptul de a obține reparație și de a fi despăgubită în mod echitabil și adecvat, inclusiv mijloacele necesare pentru readaptarea sa cât mai completă posibil. În cazul decesului victimei ca urmare a unui act de tortură, persoanele aflate în întreținerea acesteia au dreptul la compensație.”

Legislația Republicii Moldova nu prevede răspundere civilă specială pentru actele de tortură, tratamente inumane și degradante, însă persoanele vinovate de comiterea acestor acte pot fi supuse răspunderii civile, în ordine generală, fiind responsabile de repararea prejudiciilor cauzate. Victimele infracțiunilor pot solicita recuperarea prejudiciilor cauzate prin intentarea procedurilor civile în cadrul unui dosar penal sau în afara acestuia. Acțiunea civilă în procesul penal poate fi intentată la cererea persoanelor cărora le-au fost cauzate prejudicii materiale, morale sau, după caz, le-a fost adusă daună reputației profesionale nemijlocit prin fapta (acțiunea sau inacțiunea) interzisă de legea penală sau în legătură cu săvârșirea acesteia⁹.

Cererile persoanelor vătămate privind compensarea suferințelor psihice sau fizice suportate pot fi înaintate în judecată în baza Legii privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr.1545 din 25.02.1998¹⁰ și în baza Codului Civil al Republicii Moldova.¹¹

Referitor la reabilitarea victimelor torturii și tratamentelor inumane sau degradante, Republica Moldova nu a adoptat până în prezent măsuri legislative în acest sens conform standardelor stabilite de articolul 14 al Convenției ONU împotriva Torturii.

Chiar dacă la 29 iulie 2016 a fost adoptată Legea cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor nr. 137/2016¹², aceasta nu stabilește garanții specifice în sensul specificat de art. 14 citat. Reglementările

⁹ *Dreptul de a nu fi supus torturii și relexor tratamente. Raport. Republica Moldova: retrospectiva anului 2016. Chișinău, 2017, p. 18-19. [URL]: <https://promolex.md/wp-content/uploads/2017/06/Raport-TORTURA-web.pdf>.*

¹⁰ *Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545 din 25-02-1998. În: Monitorul Oficial Nr. 50-51 din 04-06-1998 (versiune în vigoare din 05.01.18 în baza modificărilor prin Legea nr. 212 din 01.12.17, MO1-6/05.01.18).*

¹¹ *Codul Civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06-06-2002. Publicat în Monitorul Oficial Nr. 82-86 din 22-06-2002; republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019 (modificat prin Legea nr. 112 din 09.07.20, MO205-211/14.08.20 art.454; în vigoare 14.08.20).*

¹² *Legea cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor nr. 137 din 29-07-2016. În: Monitorul Oficial nr. 293-305 din 09-09-2016 (versiune în vigoare din 15.06.2018 în baza modificărilor prin Legea nr. 79 din 24.05.18, MO195-209/15.06.18 art.338).*

generale din Lege care ar putea fi aplicate parțial și victimelor infracțiunilor de tortură, se referă la:

- consilierea psihologică din contul statului (articolul 9 din Lege);
- asistența juridică garantată de stat (articolul 11 din Lege);
- compensații financiare (articolul 15 din Lege).

Concluzii

Generalizând asupra celor analizate, subliniem că principala responsabilitate a statului în materia prevenirii torturii ține de reglementarea corespunzătoare a interdicțiilor și incriminărilor în materie și asigurarea eficacității procesului de cercetare a cazurilor de comitere a actelor de tortură și de respectare a drepturilor victimelor torturii în cadrul acestuia.

Bibliografie

1. Codul Civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06-06-2002. Publicat în Monitorul Oficial Nr. 82-86 din 22-06-2002; republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019 (modificat prin Legea nr. 112 din 09.07.20, MO205-211/14.08.20 art.454; în vigoare 14.08.20).
2. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443 din 24-12-2004. În: Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05-11-2010 (modificat prin Legea nr. 85 din 11.06.20, MO161-164/03.07.20 art.303; în vigoare 03.01.21).
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14-03-2003. În: Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05-11-2013 (modificat prin LP188 din 11.09.20, MO259-266/09.10.20 art.557; în vigoare 01.01.21).
4. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002. Publicat în Monitorul Oficial Nr. 72-74 din 14-04-2009 (modificat prin Legea nr. 165 din 10.09.20, MO259-266/09.10.20 art.547; în vigoare 09.11.20)

5. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. Republicată în: Monitorul Oficial nr.78/140 din 29.03.2016 (versiune în vigoare din 14.01.2019 în baza modificărilor prin Legea nr. 255 din 22.11.18, MO 467-479/14.12.18 art.786).

6. Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York la 10 decembrie 1984. În: Tratatate Internaționale nr. 1 din 30-12-1998, art. 130.

7. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, din 04.11.1950, adoptată la Roma la 04.11.1950 și intrată în vigoare la 03.09.1953. În vigoare pentru Republica Moldova din 01.02.1998 (Publicată în Tratatate Internaționale Nr. 1 din 01.01.1998).

8. Dreptul de a nu fi supus torturii și relelor tratamente. Raport. Republica Moldova: retrospectiva anului 2016. Chișinău, 2017. [URL]: <https://promolex.md/wp-content/uploads/2017/06/Raport-TORTURA-web.pdf>.

9. Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nr. 320 din 27-12-2012. În: Monitorul Oficial nr. 42-47 din 01-03-2013 (modificată prin Legea nr. 219 din 08.11.18, MO462-466/12.12.18 art.770; în vigoare 01.01.21).

10. Legea cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor nr. 137 din 29-07-2016. În: Monitorul Oficial nr. 293-305 din 09-09-2016 (versiune în vigoare din 15.06.2018 în baza modificărilor prin Legea nr. 79 din 24.05.18, MO195-209/15.06.18 art.338).

11. Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545 din 25-02-1998. În: Monitorul Oficial Nr. 50-51 din 04-06-1998 (versiune în vigoare din 05.01.18 în baza modificărilor prin Legea nr. 212 din 01.12.17, MO1-6/05.01.18).

12. McARTHUR, E., NOWAK, M. Convenția ONU împotriva Torturii. Comentariu. Oxford University Press, New York, 2008.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В БОРЬБЕ С ПЫТКАМИ

Андрей БОРШЕВСКИЙ

Доктор истории, Директор Института демократии, Республика Молдова

e-mail: anrex@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-4281-0744>

Пытки запрещены на основании ст. 5 Всеобщей декларации прав человека и ст. 7 Международного пакта о гражданских и политических правах, Конвенцией ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, другими международными актами, в том числе Европейской конвенцией о защите прав человека. При этом, они продолжают применяться во многих государствах, в том числе и в Республике Молдова.

Данная статья посвящена противодействию пыткам, она анализирует роль гражданского общества в этом процессе. Речь идет об объединении некоммерческих организаций в Международную сеть пенитенциарного образования в странах Восточного партнерства и Центральной Азии, куда входят и организации из Молдовы, в том числе Институт демократии.

Ключевые слова: гражданское общество, пытки, борьба с пытками, Институт демократии, Международная сеть пенитенциарного образования в странах Восточного партнерства и Центральной Азии.

UNELE ASPECTE ALE ACTIVITĂȚII SOCIETĂȚII CIVILE ÎN LUPTA CONTRA TORTURII

Tortura este interzisă în temeiul art. 5 din Declarația universală a drepturilor omului și art. 7 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice, Convenția ONU împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, altor acte internaționale, inclusiv Convenția europeană a drepturilor omului. Cu toate acestea, tortura continuă să fie aplicată în multe state, inclusiv în Republica Moldova. Prezentul articol este dedicat luptei împotriva torturii, este menționat rolul societății civile în acest proces. Este vorba despre crearea de către organizațiile necomerciale a unei rețele internaționale de educație penitenciară în țările din Parteneriatul Estic și Asia Centrală, care include și organizații din Moldova, inclusiv Institutul pentru Democrație.

Cuvinte-cheie: societate civilă, tortură, lupta împotriva torturii, Institutul pentru Democrație, Rețeaua internațională de educație penitenciară în țările din Parteneriatul Estic și Asia Centrală.

SOME ASPECTS OF THE ACTIVITY OF CIVIL SOCIETY IN COMBATING TORTURE

Torture is prohibited under art. 5 of the Universal Declaration of Human Rights and art. 7 of the International Pact on civil and political rights, the Convention against torture and other cruel, Inhuman or degrading treatment or punishment, other international acts, including the European Convention on Human Rights. However, torture continues to be applied in many states, including the Republic of Moldova. This article is devoted to the fight against torture, the role of civil society in this process is mentioned. It is about the creation by non-commercial organizations of an international network of prison education in the countries of the Eastern Partnership and Central Asia, which also includes organizations from Moldova, including the Institute for Democracy.

Keywords: civil society, torture, fight against torture, Institute for Democracy, International Prison Education Network in Eastern Partnership and Central Asia.

CERTAINS ASPECTS DE L'ACTIVITÉ DE LA SOCIÉTÉ CIVILE DANS LA LUTTE CONTRE LA TORTURE

La torture est interdite en vertu de l'art. 5 de la Déclaration Universelle des droits de l'homme et de l'art. 7 du Pacte International relatif aux droits civils et politiques, la Convention contre la torture et autres traitements cruels, Inhumains ou dégradants, d'autres instruments internationaux, notamment la Convention Européenne des Droits de l'Homme. Cependant, la torture continue d'être appliquée dans de nombreux États, y compris la République de Moldova. Cet article est consacré à la lutte contre la torture, le rôle de la société civile dans ce processus est mentionné. Il s'agit de la création par des organisations non commerciales d'un réseau international d'éducation pénitentiaire dans les pays du Partenariat Oriental et d'Asie centrale, qui comprend également des organisations de Moldova, y compris l'Institut pour la démocratie.

Mots-clés: société civile, torture, lutte contre la torture, Institut pour la démocratie, Réseau international d'éducation pénitentiaire dans le Partenariat Oriental et l'Asie centrale.

Актуальность исследования

Проблема пыток для нашего государства не нова. На протяжении столетий они являлись основным средством получения доказательств, широко использовались в расследовании и даже были регламентированы законодательно.

Согласно отчету “Amnesty International”, пытки распространены во многих бывших советских республиках, где коррумпированные и плохо оплачиваемые полицейские используют их для получения признательных показаний или вымогают у жертв деньги. Виновные же в пытках пользуются практически полной безнаказанностью. [6]

Основной текст

Современное молдавское законодательство восприняло международно-правовые нормы, касающиеся соблюдения прав человека, в том числе на запрет применения пыток. Статьи 15 и 16 Конституции РМ закрепили положения о том, что «Граждане Республики Молдова пользуются правами и свободами, закрепленными Конституцией и другими законами» и что «уважение и защита личности составляют первостепенную обязанность государства». Статья 24 Конституции гласит, что «никто не может подвергаться пыткам, жестокому, бесчеловечному либо унижающему его достоинство наказанию или обращению». [2] Таким образом, недопустимость пыток в настоящее время является конституционным принципом.

Однако, к сожалению, отдельные факты применения пыток характерны и для современной действительности. Весьма острой проблемой остается их наличие в правоохранительной системе. Опасность рассматриваемого явления, прежде всего, состоит в том, что оно формирует отрицательное отношение общества к правоохранительным органам, развращает само общество, приучая его к мысли, что насилие, жестокость и несправедливость – вещи обыденные и естественные, а их применение оправдано эффективным достижением тех или иных целей.

В своём Послании, посвященном Международному дню в поддержку жертв пыток, 26 июня 2008 года Генеральный секретарь ООН отметил, что пытки представляют собой одно из самых серьёзных международных преступлений и являются свидетельством ужасающих отклонений в человеческом сознании.

“Несмотря на то, что статья 5 Всеобщей Декларации прав человека, которая служит основой международных норм в области прав человека, однозначно запрещает применение пыток при любых обстоятельствах, тем не менее, спустя 60 лет после её принятия пытки продолжают применяться, оказывая разрушающее воздействие на жизнь миллионов жертв и их семей”. [10, с. 119] Генеральный секретарь ООН призвал принять все меры в защиту жертв пыток и против тех, кто к ним прибегает.

Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, принятая резолюцией 39/46 Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1984 года, гласит, что «учитывая статью 5 Всеобщей декларации прав человека и статью 7 Международного пакта о гражданских и политических правах, обе из которых предусматривают, что никто не должен подвергаться пыткам или жестокому, бесчеловечному или унижающему его достоинство обращению и наказанию, учитывая также Декларацию о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, принятую Генеральной Ассамблеей 9 декабря 1975 года, желая повысить эффективность борьбы против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания во всем мире», государства согласились с тем, что каждое государство-участник принимает эффективные законодательные, административные, судебные и другие меры для предупреждения актов пыток на любой территории под его юрисдикцией, что никакие исключительные обстоятельства, какими бы они ни были, будь то состояние войны или угроза войны, внутренняя политическая нестабильность или любое другое чрезвычайное положение, не могут служить оправданием пыток, также что приказ вышестоящего начальника или государственной власти не может служить оправданием пыток. [1]

Конвенция определяет, что ни одно государство-участник не должно высылать, возвращать («refouler») или выдавать какое-либо лицо другому государству, если существуют серьезные основания полагать, что ему может угрожать там применение пыток.

Конвенция гласит, что каждое государство-участник обеспечивает, чтобы учебные матери-

алы и информации относительно запрещения пыток в полной мере включались в программы подготовки персонала правоприменительных органов, гражданского или военного, медицинского персонала, государственных должностных лиц и других лиц, которые могут иметь отношение к содержанию под стражей и допросам лиц, подвергнутых любой форме ареста, задержания или тюремного заключения, или обращению с ними.

Конвенция зафиксировало, что каждое государство-участник систематически рассматривает правила, инструкции, методы и практику, касающиеся допроса, а также условия содержания под стражей и обращения с лицами, подвергнутыми любой форме ареста, задержания или тюремного заключения на любой территории, находящейся под его юрисдикцией, с тем чтобы не допускать каких-либо случаев пыток. Каждое государство-участник обеспечивает, чтобы его компетентные органы проводили быстрое и беспристрастное расследование, когда имеются достаточные основания полагать, что пытка была применена на любой территории, находящейся под его юрисдикцией.

Конвенция также определяет, что каждое государство-участник обеспечивает любому лицу, которое утверждает, что оно было подвергнуто пыткам на любой территории, находящейся под юрисдикцией этого государства, право на предъявление жалобы компетентным властям этого государства и на быстрое и беспристрастное рассмотрение ими такой жалобы. Предпринимаются меры для обеспечения защиты истца и свидетелей от любых форм плохого обращения или запугивания в связи с его жалобой или любыми свидетельскими показаниями. Каждое государство-участник обеспечивает в своей правовой системе, чтобы жертва пыток получала возмещение и имела подкрепляемое правовой санкцией право на справедливую и адекватную компенсацию, включая средства для возможно более полной реабилитации. В случае смерти жертвы в результате пытки право на компенсацию предоставляется его иждивенцам. [1]

В тюрьмах Молдовы содержатся свыше 7 тысяч заключенных, и к сожалению, не всегда их права в должной мере соблюдаются. Отчасти эта ситуация обусловлена низким уровнем знаний о правах человека и о правах осужденных как среди самих осужденных, так, зачастую, и среди

сотрудников. Таким образом, задача противодействия пыткам и жестокому обращению становится еще более сложной. Это обуславливает необходимость объединения усилий гражданского общества. Так, 18 июля 2017 года начала свою деятельность Международная сеть пенитенциарного образования в странах Восточного партнерства и Центральной Азии (Армения, Беларусь, Кыргызстан, Молдова, Таджикистан, Узбекистан, Украина). С 2019 года Институт демократии является членом данной Сети.

Сеть является добровольным объединением организаций и физических лиц, консолидирующим усилия всех заинтересованных сторон в продвижении права на образование в пенитенциарной и постпенитенциарной сферах, в продвижении образования как эффективного средства реинтеграции осужденных и экс-осужденных в общество. [8]

Международная сеть представляет собой платформу для обмена опытом и информацией в сфере развития образования взрослых и молодежи в пенитенциарных учреждениях и после освобождения в странах Центральной Азии и Восточного партнерства.

Учредителями сети являются 13 организаций. Ее члены считают, что осознание приоритета прав и свобод человека является важнейшим достижением мирового сообщества; право на образование относится к фундаментальным правам человека и осужденные имеют такое же право на получение образования, как и другие граждане; образование является эффективным инструментом ресоциализации и профилактики рецидива преступлений, а также важной составляющей экономического и демократического развития общества; успешность гуманизации и реформирования пенитенциарной системы во многом зависит от партнерства и объединения усилий гражданского общества, государства, частного сектора, международных организаций, экспертов и неравнодушных граждан.

Согласно Уставу Сети, деятельность сети направлена на решение задач: формирование политик, обеспечивающих реализацию права на образование в пенитенциарной и пост пенитенциарной сферах в странах-участницах сети; привлечение внимания общественности, органов государственной власти, СМИ, международных организаций к проблеме уважения человеческого достоинства, реализации прав на образование и культурное развитие лиц,

отбывающих наказания в пенитенциарных учреждениях, а также лиц, освободившихся из учреждений уголовно-исполнительной системы); социальной и экономической целесообразности развития образования в пенитенциарных учреждениях; объединение усилий организаций, экспертов и физических лиц, занимающихся вопросами образования взрослых и молодежи в пенитенциарной системе и реинтеграции освободившихся в общество; содействие организационному развитию и усилению потенциала членов сети.

Устав определяет принципы деятельности Сети: общность целей и базовых ценностей; добровольность членства и внутрисетевого взаимодействия; взаимного уважения, доверия, поддержки и учета интересов всех членов сети; соблюдение прав на интеллектуальную собственность и информационная корректность; распределенное лидерство и разделенные ответственности; прозрачность.

Одна из первых встреч членов Международной Сети пенитенциарного образования по оценке эффективности проекта «Активно за права человека в пенитенциарных учреждениях», состоялась 10-11 декабря 2018 года в Ереване. [8]

Первый день был посвящен подведению итогов проекта. Партнерские организации подготовили презентации и выступления, демонстрирующие опыт работы с осужденными и освободившимися по вопросам социальной адаптации, продвижению права на образование в пенитенциарных учреждениях, актуализации данной темы в обществе. Формат мероприятий был очень разный: Круглые столы, фотовыставки, показы фильмов, «Живая библиотека», где бывшие осужденные выступали в качестве живых книг.

Следующий день участники встречи уделили внимание планированию деятельности сети на 2019 год. По их мнению, важными задачами являются: постоянный мониторинг доступа к образованию в пенитенциарных учреждениях в каждой стране, обмен опытом и лучшими практиками между странами – участниками сети, проведение адвокационных кампаний, расширение сети за счет вовлечения новых стран и новых НКО. Кроме того, во время обсуждения были затронуты вопросы поиска средств и возможностей для реализации совместных проектов.

Особый интерес участников встречи вызвали презентация немецкого эксперта господина Х.Фишера, представителя Министерства юстиции земли Бранденбург, о немецком опыте в области пенитенциарного образования, трудоустройства осужденных и адвокации, [11, с. 15] и встреча с г-ном Суреном Крмойном, заместителем министра юстиции Армении, во время которой состоялся конструктивный разговор о реалиях пенитенциарного образования в различных странах и важности взаимодействия с неправительственным сектором. [7]

Институт демократии рассматривает развитие пенитенциарного образования как необходимую предпосылку и условие предотвращения ситуаций жестокого обращения с осужденными, а также включения осужденных в процесс отстаивания своих прав.

Институт демократии также активно включается в процесс предотвращения пыток. С конца 2017 г. Институт демократии (Комрат) в партнерстве с Национальным институтом женщин Молдовы (Кишинев) и Медиа Центром Приднестровья (Приднестровский регион) начал реализацию проекта «Все вместе скажем НЕТ пыткам в Молдове: гражданское общество против пыток». Основная цель проекта заключается в противодействии применению пыток в Республике Молдова.

Проект «Все вместе скажем НЕТ пыткам в Молдове: гражданское общество против пыток» предполагает создание 3-х центров юридической, психологической и реабилитационной помощи жертвам пыток, проведение серии семинаров среди сотрудников пенитенциарных учреждений, полиции и психиатрических лечебниц Республики Молдова, семинаров среди заключенных, пациентов больниц и других граждан из категорий риска, а также семинаров для студентов юридических факультетов молдавских университетов (будущих полицейских, судей и прокуроров).

Помимо этого, проект предполагает проведение широкой информационной кампании, создание постоянно действующей Сети неправительственных организаций по борьбе с пытками (не менее 15–20 НПО из АТО Гагаузия, Кишинева и Приднестровского региона) и реализацию программы субгрантов для НПО, направленной на поддержку их инициатив по борьбе с пытками.

Одним из важнейших действий проекта является оказание прямой юридической и психологической помощи жертвам пыток. С апреля 2018 г. в Молдове в рамках проекта «Все вместе скажем НЕТ пыткам в Молдове: гражданское общество против пыток» начали действовать три центра юридической, психологической и реабилитационной помощи жертвам пыток (в Кишиневе, Комрате и Тирасполе).

25 июля 2018 г. в Комрате прошло торжественное открытие Центра юридической, психологической и реабилитационной помощи жертвам пыток. [5] Почетным гостем на открытии Центра стал посол Европейского Союза в Республике Молдова Петер Михалко. Также присутствовали: советник по политическим вопросам Делегации ЕС в РМ Елена-Алина Дорофтей, народный адвокат Республики Молдова Михаил Которобай, примар муниципия Комрат Сергей Анастасов, и. о. председателя Комратского района Иван Топал, ректор Комратского государственного университета и депутат Народного собрания Гагаузии Сергей Захария, начальник главного управления внешних связей Гагаузии Виталий Влах, начальник главного управления здравоохранения и социальной защиты Гагаузии Алексей Златовчен, представители полиции, пенитенциарных учреждений и многие другие гости.

Как отметил Глава Делегации ЕС в Республике Молдова Петер Михалко, в 2017 г. стало ясно, что в Республике Молдова по-прежнему существует множество проблем, связанных с применением пыток и жестокого обращения, напомнив в этом контексте дело Андрея Брагуцы, который из-за существующих системных недостатков умер в исправительном учреждении. [3] Он подчеркнул, что гражданин Республики Молдова, независимо от того, где он живет – в Кишиневе, Комрате или Тирасполе, – должен быть уверен, что останется в центре внимания и поддержки ЕС.

Примар г. Комрат, Сергей Анастасов, принявший участие в открытии Центра, отметил слаженную совместную работу муниципальных властей и органов правопорядка, других структур. Примар Комрата также заметил, что местные власти заинтересованы в уважительном отношении к людям на уровне различных инстанций. [4]

Выводы

В заключение отметим, что Республика Молдова присоединилась к основным междуна-

родным актом о правах человека, в том числе о противодействии пыткам (РМ присоединилась к Всеобщей декларации прав человека и Международному пакту о гражданских и политических правах Постановлением Парламента № 217-ХП от 28.07.1990 г., к Конвенции ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания Постановлением Парламента № 473-ХП от 31.05.1995 г., также Республика Молдова подписала Факультативный протокол к данной Конвенции 16 сентября 2005 г. и ратифицировала др. международные акты). И очевидным является тот факт, что объединение усилий гражданского общества служит мощнейшим инструментом для воплощения взятых на себя страной международных обязательств и распространения ценностей гуманизма. В этой связи просветительская и образовательная работа с осужденными, специалистами пенитенциарной системы является важнейшей предпосылкой предотвращения пыток и избегания жестокого обращения и поэтому отраднo, что гражданское общество Молдовы объединяет свои усилия в борьбе с пытками, в том числе через обучение сотрудников пенитенциарной системы Республики Молдова.

Библиография

1. Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания // www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/torture.shtml
2. Конституция РМ. Кишинев, 2020.
3. <https://www.moldpres.md/ru/news/2018/07/26/18006615>
4. <https://comrat.md/2019-v-komrate-otkrylsja-centr-juridicheskoy-psihologicheskoy-i-reabilitacionnoj-pomoschi-zhertvam-pytok.html>
5. <https://nokta.md/v-komrate-otkrylsya-tsentr-juridicheskoy/>
6. <https://rus.azatutyun.am/a/25383596.html>
7. <https://www.volunteergomel.org/index.php/novosti/242-vstrecha-chlenov-mezhdunarodnoj-seti-penitentsiarnogo-obrazovaniya-v-stranakh-vostochnogo-partnerstva-i-tsentralnoj-azii>
8. <https://prison-off.com>
9. <https://www.eu4moldova.md/ru/content/vse-vmeste-skaжем-net-pytкам-v-moldove-grazhdанское-общество-против-пыток>; <https://www.stoptorture.md/ru/about-the-project>;
10. КОСТАКИ, Г.И., Боршевская Л.Н. Юридические аспекты противодействия пыткам как необходимая предпосылка для построения правового государства в республике Молдова // Верховенство права. 2016. № 1. С. 117-124.
11. Education for Everyone. Worldwide. Lifelong. DVV International. Информационный бюллетень. 2017. №3.

CZU 343.95:343.255
DOI 10.5281/zenodo.4543231

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF TORTURE AND THEIR IMPACT ON SOCIAL MIND

Elena RAILEAN

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: elenarailean32@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7893-9742>

The subject of the psychology of torture receives much attention in scientific research. However, before the COVID-19 pandemic, the scientific question of the psychological aspects of torture seemed to be beyond global wide transdisciplinary discussion. This article deals with the blurred concept of the psychology of torture to bring more clarity regarding the connections with the terms obedience, disobedience, and compliance. In this article, we used Books Ngram Viewer to investigate the trends in understanding the psychology of torture from the perspectives of obedience, disobedience, and compliance. Generally, Books Ngram Viewer is used to investigate the frequencies of any set of search strings using a yearly count of n-grams found in sources printed between 1500 and 2019 in Google's text corpora in English. It was investigated the period 2000-2019. The conclusion is that the psychology of torture is the result of the impact of environment and learning capacity on the mind and behavior of both, victim and torturer. Further research is needed to understand the correlations between torture and violence. These further investigations will contribute to the understanding of the diversity of intrinsic and extrinsic motivations and will outline the cause of torture in all human societies.

Keywords: torture, the psychology of torture, obedience, disobedience, compliance, violence.

ASPECTELE PSIHOLOGICE ALE TORTURII ȘI IMPACTUL ACESTORA ASUPRA CONȘTIINȚEI SOCIALE

Subiectul psihologiei torturii este investigat în cercetările științifice. Cu toate acestea, înainte de pandemia COVID-19 problema științifică a aspectelor psihologice a torturii părea să fie dincolo de discuțiile transdisciplinare la nivel global. Acest articol tratează conceptul estompat al psihologiei torturii pentru a aduce mai multă claritate în ceea ce privește legăturile torturii cu termenii obedient, neobedient și conformitatea. În acest articol, am folosit Books Ngram Viewer pentru a investiga tendințele în înțelegerea psihologiei torturii din perspectiva ascultării, neascultării și conformității. În general, Books Ngram Viewer este utilizat pentru a investiga frecvențele oricărui set de șiruri de căutare, utilizând un număr anual de n-grame, găsite în surse tipărite între 1500 și 2019 în corpusurile de text Google. În această cercetare a fost studiată perioada 2000-2019. Concluzia este că psihologia torturii este rezultatul impactului mediului și al capacității de învățare asupra minții și comportamentului atât al victimei, cât și al torturătorului. Sunt necesare cercetări suplimentare pentru a înțelege corelațiile dintre tortură și violență. Aceste investigații suplimentare vor contribui la comprehensiunea diversității motivațiilor intrinseci și extrinseci și vor contura cauza datorită căreia tortura persistă în toate societățile umane.

Cuvinte-cheie: tortură, psihologia torturii, ascultare, neascultare, respectare, violență.

ASPECTS PSYCHOLOGIQUES DE LA TORTURE ET LEUR IMPACT SUR LA CONSCIENCE SOCIALE

Le sujet de la psychologie de la torture est étudié dans la recherche scientifique. Cependant, avant la pandémie de COVID-19, la question scientifique des aspects psychologiques de la torture semblait dépasser les discussions transdisciplinaires au niveau mondial. Cet article traite du concept flou de la psychologie de la torture pour apporter plus de clarté concernant les liens entre la torture et les termes obédient, neobédient et conformité. Dans cet article, nous avons utilisé les livres Ngram Viewer pour étudier les tendances dans la compréhension de la psychologie de la torture du point de vue de l'obéissance, de la désobéissance et de la conformité. En général, Books Ngram Viewer est utilisé pour étudier les fréquences de n'importe quel ensemble de chaînes de recherche en utilisant un nombre annuel de n-grammes trouvés dans les sources imprimées entre 1500 et 2019 dans les corpus de texte Google. Dans cette recherche, la période 2000-2019 a été étudiée. La ligne de fond est que la psychologie de la torture est le résultat de l'impact de l'environnement et de la capacité à apprendre sur l'esprit et le comportement de la victime et le bourreau. Des recherches supplémentaires sont nécessaires pour comprendre les corrélations entre

la torture et la violence. Ces investigations complémentaires contribueront à la compréhension de la diversité des motivations intrinsèques et extrinsèques et permettront de déterminer la cause de la persistance de la torture dans toutes les sociétés humaines.

Mots-clés: *torture, psychologie de la torture, obéissance, désobéissance, respect, violence.*

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЫТОК И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СОЦИАЛЬНОЕ СОЗНАНИЕ

Тематика психологии пыток рассматривается в научных исследованиях. Однако, до пандемии COVID-19 научная проблема психологических аспектов пыток, казалось, выходила за рамки глобальных трансдисциплинарных дискуссий. В данной статье рассматривается размытая концепция психологии пыток, чтобы прояснить связь между пытками и терминами «послушный», «непослушный» и «подчинение». Мы использовали Books Ngram Viewer для исследования тенденций в понимании психологии пыток с точки зрения послушания, непослушания и подчинения. Как правило, Books Ngram Viewer используется для исследования частотности любого набора поисковых строк с использованием годового количества n-граммов, найденных в печатных источниках между 1500 и 2019 годами в текстовых корпусах Google. В предлагаемом исследовании изучен период с 2000 по 2019 гг. Вывод заключается в том, что психология пыток является результатом воздействия окружающей среды и способности учиться на сознании и поведении как жертвы, так и мучителя. Чтобы понять взаимосвязь между пытками и насилием, необходимы дальнейшие дополнительные исследования. Эти исследования будут способствовать пониманию разнообразия внутренних и внешних мотивов и выявят причины пыток во всех человеческих обществах.

Ключевые слова: *пытки, психология пыток, послушание, непослушание, уважение, насилие.*

Introduction

Torture is an important concept in psychological research [1, 2]. Firstly, torture is related to dehumanization. As was noted by Vaes, Paladino, and Haslam (2021), the dehumanization research proposed that victims of ungrouping harm are perceived as being similar to nonhuman entities, and as a result, natural inhibitions against causing them harm are eroded. Secondly, torture is treated as a deep trauma, in which both the torturer and the victim(s), including their family members are psychologically affected. Third, the investigation of torture is often associated with interrogational torture, understood as “the infliction of severe pain and suffering to acquire information from someone” [5]. Thus, there are at least three conceptualizations of torture: dehumanization, deep trauma, and interrogational torture. However, despite a growing body of scientific literature addressing the mindset of a torturer and a victim, the impact of torture on life-long behavior is still poorly defined.

Torture is a global crisis. The 1984 United Nations Convention against Torture makes clear that “No exceptional circumstances whatsoever, whether a state of war or a threat of war, internal political instability or any other public emergency, may be invoked as a justification of torture”. In the following resolutions and decisions, the Committee has prohibited torture, sexual violence, and ill-treatment in all contexts and all situations. The principle of non-discrimination was accepted as general in the protection of human rights. As

a result, the independent medical examination becomes the fundamental legal safeguard from the moment of deprivation of liberty (United Nations, 2013).

Nevertheless, before the COVID-19 pandemic, the scientific question of the psychological aspects of torture seemed to be beyond global wide discussion. In social psychology, the theme of torture was only a subject of psychological experimentations who tried to understand how torture impacts the social mind in limits of conformity (the influence of a group) and obedience (the influence of authority). The well-known psychological experiment cited as the Stanley Milgram Experiment, which took place between 1960 and 1963, aims to study the willingness to obey instructions from an authority figure to perform acts that conflicted with one’s conscience. It was observed that obedience is in the military, the church, or the educational system. In psychoanalytic terms, obedience relies on using the transference context in reality, in which an authority exists.

De Vos (2009) wrote that the Stanley Milgram Experiment is not only about obedience, but also about disobedience. In the opinion of Milgram, the term *disobedience* refers to the expression of the fact that transformation to the agentic state for some subjects is only partial. Thus, “the residues of the person behind the clerk, behind the bureaucrat, behind the scientist – we’re back on the landing strip of individual psychology – is where according to Milgram the grains of disobedience are to be found” (De Vos, 2009).

However, the person who identifies totally with the system even renouncing the whole of his/her selfhood is dangerous for authority. “We humans are ultimately social. We’re social creatures and we do need interaction – physical and social – with others” (Sandro Galea, 2020). These words of the dean at the Boston University’s School of Public Health in the period of social isolation imposed by COVID -19 indicate a deep socio-psychological issue: in specific situations, the human mind and behavior can be affected by a decision of an authorized person or group.

The goal of this article is to bring more clarity to the blurred concept of the psychology of torture. In agreement with De Vos, 2009, we propose that the psychology of torture relates to three states of the social mind: compliance, obedience, and disobedience. Thus,

- *compliance* refers to the ability of a person to act according to an order, a set of rules, or a request in which the behavior is changing at the request of another person;

- *obedience* refers to the mind and behavior of an individual to act in response to a direct order from another individual, who is usually an authority figure;

- *disobedience* is the failure or refusal to obey rules or someone in authority.

In our opinion, it is helpful to compare the frequencies of these three terms in scientific research with the term “*psychology of torture*”. This article attempted to undo the psychology of torturer as an important question in psychological research. To do so, we layout the Books Ngram Viewer method of research that allows to evidence the need in such investigation.

Methods of research

In this article, we used Books Ngram Viewer. Generally, Books Ngram Viewer is used to investigate the frequencies of any set of search strings using a yearly count of n-grams found in sources printed between 1500 and 2019 in Google’s text corpora in English. The result is displayed as a graph. For this research was set the time between 2000 and 2019. In the search mechanism it was inserted four words, as follows:

- obedience
- disobedience
- psychology of torture

The result is presented, as follows (Figure 1):

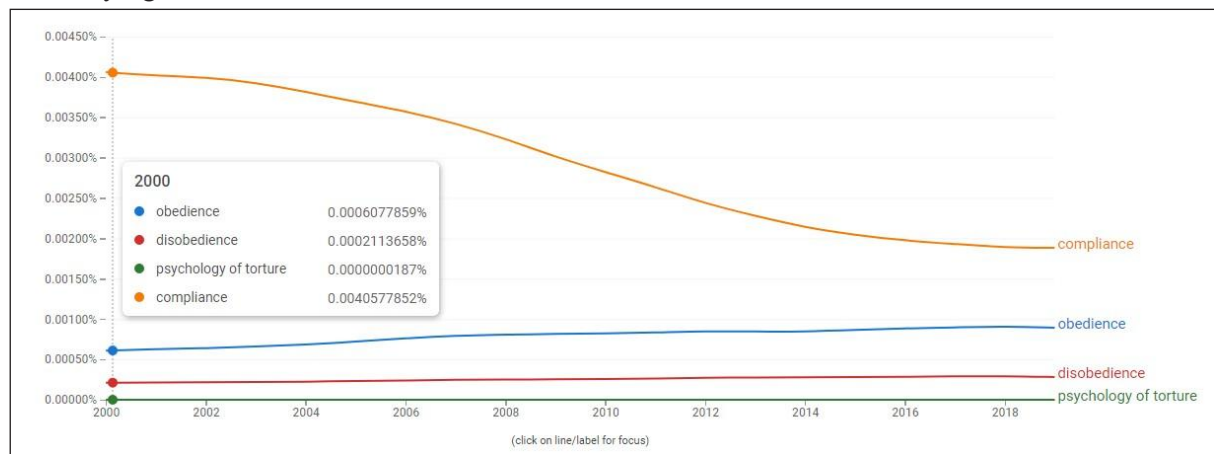

Figure 1. The frequencies of four keywords in scientific research between 2000 and 2019

It is easy to observe that torture is a global phenomenon. There are many types of torture and ill-treatment made by people held in connection with armed conflict and other situations of violence. The nature of torture also vary. Thus, torture can be of a physical nature, like beatings and electric shocks. It can be of a sexual nature, like rape or sexual humiliation. Or they can be of a psychological nature, like sleep deprivation

or prolonged solitary confinement.

Psychology of torture

During a conflict, one group or one person wants to dominate the enemy group or one person. Torture is a clear way to demonstrate the power and exert control by instilling fear. Torture often happens in secret - in police lock-ups, interrogation rooms or prisons. However, there are cases in

which torture happens in families. When we think about the psychology of torture we often think about distress caused by pain. But such abuses include also the denial of medical treatment.

Torture, defined by the United Nations Convention Against Torture, “delineates a top-down politicized act in which one person, under the acquiescence of governing authorities, intentionally inflicts severe pain or suffering on another to obtain information, inflicting punishment or discriminating via intimidation” (DANIE MEYER-PARLAPANIS, 2015). Even this definition is structured politically, one can observe that torture include the wide array of experiences and individual motivation of both the *victim* and the *torturer/ the perpetrator*.

Torture is a complex psychological mechanism, which needs to be investigated and understood to mitigate the negative impact on the human mind and behavior. Hopefully, understanding this complex mechanism will allow preventing any forms and motives of tortures. The methodology of research the torture involves questioning the torture survivors that may be anyone who falls under the following criteria:

- the intentional infliction or threatened infliction of severe physical pain or suffering;
- the administration or application, or threatened administration or application, of mind-altering substances or other procedures calculated to disrupt profoundly the senses or the personality;
- the threat of imminent death; or
- the threat that another person will imminently be subjected to death, severe physical pain or suffering, or the administration or application of mind-altering substances or other procedures calculated to disrupt profoundly the senses or personality.

From the perspectives of phenomenology, torture is an event as ubiquitous as people and as complex as the people’s life and culture. The physiological and psychological mechanisms that constitute the act of torture are untestable. The psychology of torture refers to the psychological processes underlying all aspects of torture including the relationship between the victim and the torturer/perpetrator, the immediate and long-term effects, and the political and social institutions that influence its use. Thus,

- a *victim* is a person forced to endure a wide array of terrifyingly painful physical and mental suffering (i.e. extreme isolation, sleep deprivation, electric shock, etc.);

- *the perpetrator* is an assailant, who usually execute orders.

It was observed that under the right circumstances, and with the appropriate encouragement and setting, most people can be encouraged to actively torture others. They don’t think or maybe they are not able to think that the physical and psychological pain inflicted on victims can lead to chronic pain and disabilities, post-traumatic stress disorder and depression.

Motivation of torturer

The most delicate question in the psychology of torture is the motivation of the torturer. The torturer is a figure who neither social science nor wider society has yet been able to adequately conceptualize. What motivates an individual to participate in torture? How does someone become a torturer? How does someone become a self-torturer? How do people become torturers? The first response is *special training* mostly in military organizations.

One of the most prevailing rationales motivating the perpetration of torture is based on the belief system that torture yields accurate intelligence. People want to acquire power and to demonstrate the power to others. However, the objective of gathering intelligence using torture raises red flags to its stark inconsistency with coherent neurological research on memory and intelligence function. Austin and Bocco (2015) assert that in most cases the torture is not the result of any decision or order. Drawing on recent developments in the theory of consciousness, the authors argue that this non purposeful enactment of torture can be understood in terms of certain somatic markers that lead, in particular material-situational settings, to people slipping towards violence. Moreover, drawing on the theory of the emergence of violence put forward by Jonathan Luke Austin, the authors sketch out the process of becoming a torturer in terms of the situational and material dynamics that encourage these slippages, as well as the global circulatory system of violent pieces of knowledge through various sources that become activated in particular settings.

The important issue in the psychology of torture is stress. The ultimate form of stress involved in torture has a significant neurological impact. Within scientific researches, it was proved that under extreme stress memory can be impaired

and when the stress condition persists over a prolonged period, normal physiological functioning of the brain regions governing memory is disrupted and can lead to tissue loss. These changes in brain structure and function result in conditions less than ideal for an interrogation. As was noted by Turner et al. (2007), a common consequence of frontal lobe disorders like the ones listed earlier is confabulation, the pathological production of *false memories*. In summary, torture cannot productively elicit accurate information as a result of the prolonged stress of both victims and torturer. There is no evidence that torture elicits significant amounts of accurate information. Extreme stress involved in torture actually could produce false memories and misinformation.

Most researchers suggest that the motivation of torture relies on two important things: *power* and *control*. In psychology, power is defined as one's capacity to alter another person's condition or state of mind by providing or withholding resources – such as food, money, knowledge, and affection – or administering punishments, such as physical harm, job termination, or social ostracism. Control in the context of psychology generally refers to how a person regulates themselves or wishes to regulate their environment. Therefore, torture is routinely used to extract confessions. However, the torture doesn't work. Information obtained within a torture is not reliable because people say anything under torture just to make the pain stop. In most cases, people say what they think their torturers want to hear.

Conclusion and Future Directions

Torture is always absolutely prohibited and never justified. Despite this, the use of torture is still widespread in the human society. Humans continue to oppress and persecute citizens to our days. For this reason, it is important to update the concept of torture by cognitive, psychological and neurological research and to encompass the myriad of motivations and consequences of torture for all affected parties, both the victim and the torturer.

Torture utilizes tactics on a wide spectrum of violence, from directly aggressive techniques, such as beatings, limb removal, and waterboarding, to more indirect forms of aggression, including threatening or kidnapping family members and extreme periods of isolation. These tactics

involved both physical and social pain. Future research is needed to understand the correlations between torture and violence. Further psychological investigations of victim of violence will help to expose the motivations behind why torture persists in all societies.

References

1. YUN, M., KIM, E. Torture Experiences, and Mental Health Problems among Refugees: The Impact of Repatriation to North Korea on Mental Disorders. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* 2021, <https://doi.org/10.1080/10926771.2020.1866133>
2. EVANS, M.D., MODVIG, J. *Research Handbook on Torture*. 2020. ElgarOnline. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781788113960>
3. United Nations. *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. 16 December 2013. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/EGMUploads/IEGM_Brazil_Jan_2014/CAT_observations_to_SMR_-_18.12.2013_FINAL.pdf
4. VAES, J., PALADINO, M., HASLAM, N. Seven Clarifications on the Psychology of Dehumanization. *Perspectives on Psychological Science*, 2021, 16(1), pp. 28-21, <https://doi.org/10.1177/1745691620953767>
5. WOOLDRIDGE, B. *Moral integrity and interrogational torture in the war on terror. A Thesis Submitted to the School of Graduate Studies in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy*. McMaster University © Copyright by Brandon Wooldridge, 2020, https://macsphere.mcmaster.ca/bitstream/11375/26152/2/Wooldridge_Brandon_M_finalsubmission202101_PhD.pdf
6. CAT. United Nations General Assembly, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, 10 December 1984, United Nations, Treaty Series, <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>
7. DE VOS, J. Now That You Know, How Do You Feel? The Milgram Experiment and Psychologization, *In Annual Review of Critical Psychology*, 2009, 7, pp. 223-246 <http://www.discourseunit.com/arcp/7.htm>
8. EVA UGUEN-CSENGE. Mental illness will be the 'next wave' of the COVID-19 pandemic, epidemiologist says. 2020. CBC News. <https://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/months-isolation-mental-health-covid-1.5521649>
9. STAUB, E. (1990). The psychology and culture of torture and torturers. In P. Suedfeld (Ed.), *The series in clinical and community psychology. Psychology and torture* (p. 49-76). Hemisphere Publishing Corp.
10. MEYER-PARLAPANIS, D., ELBERT, T. *Torture and its Consequences*, Psychology of. 2015, IN James D. Wright (editor-in-chief), *International En-*

cyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2nd edition, Vol 24. Oxford: Elsevier. pp. 434–441. ISBN: 9780080970868. DOI: 10.1016/B978-0-08-097086-8.21020-9

11. BOCCHIARO, P., ZIMBARDO, P. On the dynamics of disobedience: experimental investigations of defying unjust authority. *Psychology research and Behavior Management*. 2017, 10, pp. 219-229.

12. AUSTIN J., BOCCO, R. Becoming a torturer: Towards a global ergonomics of care. *International Review of the Red Cross*, 2015, pp. 1-30. doi:10.1017/S1816383117000261

13. KELTNER, D. The Power Paradox. 2007. *Workplace*. https://greatergood.berkeley.edu/article/item/power_paradox

14. TORTURE. 2021. <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/torture/>

15. STOP TORTURE. <https://www.amnesty.org/en/get-involved/stop-torture/>

16. Where does torture happen around the world? 2019 <https://www.freedomfromtorture.org/news/where-does-torture-happen-around-the-world>

CZU 343.255
DOI 10.5281/zenodo.4543250

TORTURA, TRATAMENTELE INUMANE SAU DEGRADANTE: INSTUMENTE ÎN MATERIE

Iurie FRUNZĂ

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova
e-mail: iufrunza@yandex.ru
<https://orcid.org/0000-0002-6407-6640>

Lilia STEFU

Doctorand, cercetător științific stagiar, Institutul de științe Juridice, Politice și Sociologice,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: liliastefu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2208-6453>

Prezentul articol a fost realizat în cadrul proiectului instituțional 20.80009.1606.05 – ”Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării acordului de asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană” (CAJDPM). Publicația descrie instrumentele aplicabile în Republica Moldova în materia combaterii și prevenirii torturii, tratamentelor inumane sau degradante. Astăzi, aceste infracțiuni constituie încălcări grave ale drepturilor omului, acțiuni interzise prin actele internaționale și legislația națională. Practica de aplicare a dreptului din ultimul deceniu în Republica Moldova, mai cu seamă după evenimentele din 7 aprilie 2009, soldate cu rețineri și detenții ilegale, dar și cu pretinse rele tratamente aplicate față de tinerii protestatari de către poliție, dar mai nou, cazul expulzării profesorilor de origine turcă ne demonstrează că atât organele procuraturii, dar și instanțele judiciare nu cunosc, respectiv, nu aplică toate instrumentele relevante în materia combaterii și prevenirii torturii, tratamentelor inumane sau degradante, fapt ce a dus și mai continuă condamnarea Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Rezultatele desemnate în cercetarea dată va facilita o înțelegere mai bună din partea factorilor implicați în contracararea fenomenului torturii, tratamentelor inumane sau degradante.

Cuvinte-cheie: tortură, instrumente în materie, comportament interzis, formă de discriminare, tratament degradant, persoană publică.

TORTURE, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT: INSTRUMENTS IN THE MATTER

This article was carried out within the institutional project 20.80009.1606.05 – ”The quality of justice and respect for human rights in the Republic of Moldova, including: interdisciplinary research in the context of the implementation of the association agreement between Moldova and the European Union” (CAJDPM). The publication describes the instruments applicable in the Republic Of Moldova in the matter of combating and preventing torture, inhuman or degrading treatment. In our days the , torture, inhuman or degrading treatment constitute serious violations of human rights, actions prohibited by international acts and national legislation. Law enforcement practice in the last decade in the Republic of Moldova, especially after the events of April 7, 2009, which resulted in the arrests and illegal detentions, also with alleged ill-treatment of young protesters by the police, but, again, the case of the expulsion of the professors of Turkish origin, where shows us that both the prosecutor’s office and the courts do not know or apply all the relevant instruments in the fight against and prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment, in fact, which led to the continued condemnation of the Republic of Moldova at the European Court of Human Rights. The results indicated in the given research will facilitate a better understanding of the factors involved in countering the phenomenon of torture, inhuman or degrading treatment of instruments in the matter.

Keywords: torture, instruments in the matter, prohibited behavior, form of discrimination, degrading treatment, public person.

TORTURE, TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS: INSTRUMENTS EN LA MATIÈRE

Cet article a été réalisé dans le cadre de l’institutionnel 20.80009.1606.05 – ” La qualité de la justice et le respect des droits de l’homme en République de Moldova, y compris: la recherche interdisciplinaire dans le contexte de la mise en œuvre de l’accord d’association entre la Moldavie et l’Union européenne” (CAJDPM). La publica-

tion décrit les instruments applicables en République de Moldova en matière de lutte contre et de prévention de la torture et des traitements inhumains ou dégradants. Aujourd'hui, la torture, les traitements inhumains ou dégradants constituent de graves violations des droits de l'homme, des actes interdits par les actes internationaux et la législation nationale. Pratique de l'application du droit au cours de la dernière décennie en République de Moldova, en particulier après les événements du 7 avril 2009, qui ont abouti aux arrestations et détentions illégales, mais aussi aux mauvais traitements allégués contre les manifestants par la police, mais, encore une fois, le cas de l'expulsion des professeurs d'origine turque, nous prouvons que les organes de poursuite, et le pouvoir judiciaire ne sait pas, il ne s'applique pas à tous les instruments pertinents dans le domaine de la lutte et de la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants, en fait, ce qui a abouti, et peut continuer avec la condamnation de la République de Moldova devant la Cour européenne des droits de l'homme. Les résultats de cette recherche permettront de mieux comprendre les facteurs qui interviennent dans la lutte contre le phénomène de la torture et des traitements inhumains ou dégradants des instruments en la matière.

Mots-clés: torture, instruments en la matière, comportement interdit, forme de discrimination, traitement dégradant, personne publique.

ПЫТКИ, БЕСЧЕЛОВЕЧНОЕ ИЛИ УНИЖАЮЩЕЕ ОБРАЩЕНИЕ: ПРИМЕНИМЫЙ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ

Данная статья была реализована в рамках проекта 20.80009.1606.05 – «Качество правосудия и соблюдение прав человека в Республике Молдова: междисциплинарные исследования в контексте внедрения Соглашения об ассоциации Республика Молдова - Европейский Союз» (CAJDPМ). В публикации дается характеристика нормативно-правовых актов, применяемых в Республике Молдова в вопросах борьбы и предотвращения пыток, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения.

Сегодня пытки, бесчеловечное или унижающее достоинство обращение представляют собой серьезные нарушения прав человека, - действия, запрещенные международными актами и национальным законодательством. Правоприменительная практика последнего десятилетия в Республике Молдова, особенно после событий 7 апреля 2009 года, повлекших за собой незаконные задержания и аресты молодежи, в том числе плохое обращение, применяемое полицией к задержанным протестующим, а также, случай выдворения учителей турецкого происхождения доказывает, что органы прокуратуры, а также судебные инстанции не знают и не применяют все соответствующие инструменты в борьбе и предотвращении пыток, бесчеловечных или унижающих достоинство обращений, что еще больше привело к осуждениям Республики Молдова в Европейском суде по правам человека. Результаты, опубликованные в данном исследовании, облегчат понимание со стороны правоприменительных органов всего нормативного инструментария, связанного с противодействием феномену пыток, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения.

Ключевые слова: пытка, нормативный инструментарий, запрещенное поведение, форма дискриминации, унижающее достоинство обращение, публичное лицо.

Introducere

Constatarea și examinarea faptelor de tortură, tratamente inumane sau degradante din partea organului de urmărire penală sau, după caz, a Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din Republica Moldova presupune identificarea și analiza unui șir de acte naționale și internaționale care au drept scop descrierea faptelor date. Practica de aplicare a dreptului din ultimul deceniu în Republica Moldova, mai cu seamă după evenimentele din 7 aprilie 2009, soldate cu rețineri și detenții ilegale, dar și cu pretense rele tratamente aplicate față de tinerii protestatari de către poliție, dar mai nou, cazul expulzării profesorilor de origine turcă ne demonstrează că atât organele procuraturii, dar și instanțele judiciare nu

cunosc, respectiv, nu aplică toate instrumentele relevante în materia combaterii și prevenirii torturii, tratamentelor inumane sau degradante, fapt ce a dus și mai continua condamnarea Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Metodologia de cercetare. În cadrul cercetării subiectului de față, au fost necesare și utilizarea diferitor metode dintre care menționăm: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda istorică, metoda sistemică și metoda empirică.

Conținutul de bază al cercetării. Generalizând textul actelor naționale și internaționale ne permitem să tragem următoarele expuse mai jos concluzii referitor la instrumentele aplicabile în Republica Moldova în materia combaterii și prevenirii torturii, tratamentelor inumane sau degradante.

De-a lungul istoriei, tortura a fost deseori folosită ca o metodă de reeducare politică, interogatoriu, pedeapsă și o putere coercitivă. Tortura a fost parte din înfăptuirea justiției de-a lungul timpurilor preistorice, fiind considerată o metodă legală de dobândire a probelor, ca formă de executare a pedepselor și ca modalitate de obținere a confesiunilor, mărturiilor și recunoașterii vinovăției. La începutul secolului XX, fenomenul de tortură atinge apogeul care a determinat comunitatea internațională să inițieze elaborarea unor principii de recunoaștere și apărare a drepturilor omului. [1, p. 43] La etapa actuală tortura, tratamentele inumane sau degradante constituie încălcări grave ale drepturilor omului, acțiuni interzise prin actele internaționale și legislația națională.

Toate țările democratice au recunoscut prioritatea (sau egalitatea) instrumentelor internaționale privind drepturile omului față de legislația națională. Aceasta înseamnă că principiile internaționale ale drepturilor și libertăților omului sunt de fapt încorporate (incluse) în legislația națională, adică actele internaționale ale drepturilor omului fac parte din legislația internă a țărilor democratice. [2, p. 515] Astfel, potrivit art.5 din Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, dezvoltat prin art. 7 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966, „*Nimeni nu va fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante*”. Iar conform Statutului Curții Penale Internaționale semnat la Roma în 1998 [3] infracțiunile de tortură se califică drept „crime împotriva umanității”.

Aceste principii fundamentale ale dreptului Omului sunt dezvoltate și în alte *acte internaționale speciale* precum:

- **Declarația Organizației Națiunilor Unite asupra protecției tuturor persoanelor împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante**, adoptată de Adunarea generală ONU la 9 decembrie 1975 (numită și Declarația de la Tokyo),

- **Convenția împotriva Torturii și a Pedepselor sau Tratatelor Inumane sau Degradante**, adoptată de Adunarea Generală ONU la 10 decembrie 1984 și **Protocolul opțional** la Convenție, adoptat la 18 decembrie 2002 în cadrul celei de-a 57-a sesiuni a Adunării Generale a Națiunilor Unite prin Rezoluția A/RES/57/199, care completează Convenția și consolidează protecția persoanelor private de libertate (persoane aflate în custodia statului, în penitenciare, izolatoare de detenție

provizorie etc.) împotriva acestor încălcări pe orice teritoriu aflat sub jurisdicția acesteia. Protecția în cauză se realizează prin mecanisme de prevenție extrajudiciare, precum stabilirea unui sistem de vizite sistematice întreprinse de către organe independente internaționale și naționale la locurile în care persoanele sunt private de libertate, în vederea prevenirii torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. Spre exemplu, vizite efectuate de către reprezentanți ai organizațiilor obștești (neguvernamentale), care, în acest sens, obțin mandat din partea *Subcomitetului de prevenire a torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante* din cadrul Comitetului ONU pentru Prevenirea Torturii, după care prezintă pe numele acestuia rapoarte despre situația în domeniul dat, în statul respectiv.

Iar, mai nou, ceea ce tine de drepturile deținuților reiterăm **Ansamblul minim de reguli ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (regulile Nelson Mandela)**, adoptate prin Rezoluția Adunării Generale ONU la 17 decembrie 2015 și care, bazându-se pe concepțiile, în general admise, ale zilelor noastre și pe elementele esențiale ale celor mai adecvate sisteme contemporane, urmăresc stabilirea și descrierea principiilor și practicilor tratamentului deținuților și gestionării penitenciarelor la nivel mondial. Regulile date, însă, nu au ca obiectiv de a descrie, în special, un sistem penitenciar model. Or, este evident că nu toate regulile pot fi aplicate în toate locurile și în orice timp, dată fiind marea varietate de condiții juridice, sociale, economice și geografice care se întâlnesc în lume. Ele doar servesc pentru a stimula efortul constant care urmărește depășirea dificultăților practice care se opun la aplicarea lor, având în vedere faptul că ele reprezintă, în ansamblul lor, condiții minime care sunt admise de către Națiunile Unite.

La nivel european, interzicerea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante este garantată prin următoarele acte.

- Articolul 3 din **Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale** (în continuare CEDO), semnată la Roma, la 4 noiembrie 1950 și intrată în vigoare la 3 septembrie 1953. Republica Moldova a ratificat-o la 24 iulie 1997 prin rezoluția Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298-XIII. Astfel, potrivit art. 3 din CEDO - „*Nimeni nu trebuie supus torturii, inumanității sau înjosirii, tratării degradante sau pedepsei*”.

- În continuare, întru dezvoltarea art. 3 din CEDO, aceste acțiuni sunt interzise prin **Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante**, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987 (în vigoare pentru RM - 01.02.1998; semnată la 02.05.1996). Convenția în cauză, similar Protocolului opțional la Convenția internațională, stabilește un mecanism extrajudiciar de prevenție a acestor fenomene în locurile de detenție, pentru persoanele care declară încălcarea art. 3 din CEDO. Acest mecanism se realizează prin *Comitetul european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante* (denumit în continuare Comitetul), care prin intermediul vizitelor locurilor de detenție și discuțiile cu persoanele aflate în custodia statului (private de libertate), examinează tratamentul acestor persoane în vederea întăririi, dacă este cazul, a protecției lor împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. De remarcat, că membrii Comitetului, aleși de către Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei pentru o perioadă de 4 ani, periodic, sau la caz (cerut de circumstanțe), organizează și efectuează vizitarea garantată a locurilor de detenție de către cel puțin doi membri, care, la rândul lor, pot fi asistați de experți și interpreți.

- **La nivel național**, interzicerea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante este garantată prin norma alin. (2) art. 24 - **Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică**, din *Constituția RM* (din 29 iulie 1994) care, similar textelor normative din actele internaționale și europene, prevede că – *”Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante”*. În continuare, acest drept de interzicere este dezvoltat în normele actelor legislative precum:

- *Codul penal RM* (din 18 aprilie 2002), unde, art. 4 – *principiul umanismului*, repetă principiul constituțional expus supra, concretizând că, *”Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului”*. Articolul 13 – *Extrădarea*, în care se statuează că *”cetățenii Republicii Moldova și persoanele cărora li s-a acordat azil politic în Republica Moldova, în caz de săvârșire a unei infracțiuni în străinătate, nu pot fi extrădați și sunt supuși răspunderii penale conform prezentului cod”*, iar *”cetățenii străini și apatrizii care au săvârșit infracțiuni în afara teritoriului Republicii Moldova, dar se află pe teritoriul țării pot fi extrădați numai*

în baza unui tratat internațional la care Republica Moldova este parte sau în condiții de reciprocitate în temeiul hotărârii instanței de judecată, doar dacă nu există motive serioase de a crede că aceștia riscă să fie supuși pedepsei cu moartea, torturii sau altor tratamente inumane sau degradante”. **Articolul 135/1 - Infracțiuni împotriva umanității, potrivit căruia** *”torturarea unei persoane aflate sub paza făptuitorului sau asupra căreia acesta exercită controlul în orice alt mod, cauzându-i vătămări grave integrității corporale sau sănătății, dureri sau suferințe psihice, ce depășesc consecințele sancțiunilor admise de dreptul internațional”*, săvârșite, în cadrul unui atac generalizat sau sistematic lansat împotriva unei populații civile și în cunoștință de acest atac, se califică ca infracțiuni contra umanității.

Respectiv, componența propriu-zisă, prevăzută prin art. 166/1 din Codul penal - **Tortura, tratamentul inuman sau degradant, care, în normele alin. (1) și (2) determină concret acțiunile infracționale de tratament inuman ori degradant** asupra victimei (acestea fiind acțiunile de cauzare *intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice* persoanei vătămate, cu semnele calificative corespunzătoare), iar **alin. (3) și (4), pe baza definițiilor date în actele internaționale determină concret acțiunile infracționale de tortură** cu semnele calificative corespunzătoare.

Astfel, prin acțiuni de tortură se înțelege *”orice faptă intenționată prin care se provoacă unei persoane o durere sau suferințe fizice sau psihice puternice cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a exercita presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau din orice alt motiv, bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință este provocată de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane”*.

Potrivit acestui articol, cauzatorul de simple dureri, dureri puternice sau suferințe fizice sau psihice, cu sau fără careva scop, este menționat un subiect special (nu oricare persoană – n.n.), acestea fiind *”1) o persoană publică sau 2) o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau 3) altă persoană care acționează cu titlu oficial*

sau cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane”.

➤ După cum se observă, legislatorul moldovean prin art. 166/1 din Codul penal, similar CEDO, la interpretarea art.3 din Convenție face distincție între „tortură” și „tratament inuman și degradant”, calificând tortura ca un tratament inuman care provoacă suferințe foarte puternice, iar la recunoașterea faptei ca act de tortură, CEDO va lua în considerație gravitatea și intensitatea durerii cauzate determinată în funcție de durata tratamentului, precum și consecințele fizice sau psihice ale persoanei survenite în urma aplicării actului în dependență de sex, vârstă, starea sănătății victimei, metoda și modul de realizare a faptei.

➤ În acest sens, *Asociația medicală mondială, în Declarația de la Tokyo privind tortura și tratamentele degradante, din 1975*, ne oferă câteva puncte care au fost incluse în definiția **torturi**, și anume: a) caracterul intenționat: tortura cauzează suferință fizică sau mentală victimei în mod intenționat; b) caracterul sistematic și sălbatic: cauzarea suferințelor putea fi sistematică și dinainte plănuită, sau putea fi sălbatică și la întâmplare; c) scopul: ar trebui să existe un scop al torturii. Ar putea fi obținerea de informații, mărturisirea forțată a confesiunii unei crime, semnarea unei declarații scrise sau oricare alt motiv. *De exemplu*, ar putea fi pentru a răspândi teroare în comunitate într-un regim dictatorial, sau, după caz, într-un loc aparte (într-un penitenciar). Ar putea fi încercarea de a distruge personalitatea cuiva care ar putea fi capabil să mobilizeze oamenii împotriva regimului; d) suferința psihică și fizică: această definiție menționează că suferința fizică, cât și cea psihică este un aspect după care se poate vedea dacă o persoană a fost torturată sau nu. Printre altele, absența oricărui semn fizic nu exclude posibilitatea torturii. Or, în unele cazuri chiar și mici suferințe, fizice sau mentale, sunt de ajuns să fie considerate ca tortură.

Orice formă de tortură este un tratament inuman și degradant și tratamentul inuman este la fel degradant. Noțiunea de tratament inuman cuprinde în sine un astfel de tratament care pricinuește în mod intenționat suferințe grave, mintale sau fizice, care în situații obișnuite ar fi nejustificate. Lexemul „tortură” este deseori folosit pentru a descrie un tratament inuman care are drept scop obținerea unor informații sau recunoașteri, sau aplicarea pedepsei care este, în general, o formă mai gravă a tratamentului inuman. Tratamentul sau pedeapsa unui individ poate fi considerată drept degradantă dacă ea umilește individul dat față de alte persoane

sau îl obligă să acționeze împotriva conștiinței sau dorinței lui.

➤ De menționat că, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – CtEDO), la interpretarea art.3 din CtEDO distinge trei niveluri ale comportamentului interzis:

1. **Tortura**: un tratament inuman deliberat care cauzează suferințe foarte puternice și crude.

2. **Tratament inuman**: cauzarea unor suferințe mintale și fizice foarte puternice.

3. **Tratament degradant**: maltratare menită să-i trezească victimei sentimente de teamă, frică, îngrijorare și inferioritate, capabilă să o umilească și înjosească și să stopeze orice posibilitate de a opune rezistență fizică sau morală.

Unica diferență dintre cele trei tipuri de tratament este, în general, una de gradăție.

În jurisprudență *tortura sau tratamentul inuman* sunt caracterizate ca niște acțiuni „falanga” (lovirea peste picioare cu o bară sau cu un băț de metal sau de lemn), lovituri puternice peste toate părțile corpului victimei, folosirea electroșocului, amenințările de a fi împușcat sau omorât. Iar noțiunea de „tortură nefizică” este folosită pentru a acoperi cauzarea unor suferințe mintale, creând o stare de îngrijorare și de stres prin intermediul altor acte de violență corporală. Prin tratamentul inuman se înțelege maltratarea care trebuie să atingă un nivel minim de severitate, precum durata tratamentului, efectele lui fizice și mintale, în unele cazuri, sexul, vârsta și sănătatea victimei etc. Acesta poate include: legarea și închiderea victimei într-o celulă întunecoasă și friguroasă și tratarea în așa fel, încât să lase răni sau urme vizibile pe corpul victimei, neacordarea posibilității de a dormi, nealimentarea victimei, întreținerea fără apă sau în gălăgie continuă, acoperirea feței etc.

Prin „tratamentul” sau „pedeapsă degradant(ă)” se înțelege faptul, când, în opinia victimei sau a celor din jur, ea a suferit „umilire sau înjosire care a atins nivelul minim de severitate”.

Iar acel nivel trebuie să fie stabilit în dependență de circumstanțele cazului. Curtea Europeană nu pune la îndoială că art. 3 se referă în exclusivitate numai la cauzarea suferinței fizice, ci și a celei **morale**, „Cauzarea unor suferințe morale creând o stare de îngrijorare și stres prin intermediul altor acte de violență corporală”.

În opinia CtEDO, condițiile de detenție pot constitui ele înseși un tratament care încalcă art.3, aici fiind invocat ca exemplu cauza *”Tekin împotriva Turciei”* unde detenția într-o încăpere întunecoasă și friguroasă, fără lumină, pat și cearșafuri, la o tem-

peratură sub zero grade, aprovizionarea numai cu mâncare și apă, este considerată o încălcare a art. 3, deși s-a dovedit că rudele sau cunoscuții le aduceau deținuților îmbrăcăminte suplimentară. [4, p. 679]

Normele Codului penal, în special art. 166/1, sunt confirmate prin art. 4 din *Legea cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului* din 27.12.2012, conform căruia ”Poliția nu aplică, nu încurajează și nu tolerează tortura, tratamentul inuman sau degradant. Aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale și a armelor de foc se admite doar în strictă conformitate cu legea și în cazul în care metodele nonviolente nu asigură îndeplinirea atribuțiilor Poliției” și art. 167/1 din *Codul de executare al Republicii Moldova* nr. 443 din 24.12.2004, care statuează pentru lucrătorii sistemului penitenciar interzicerea supunerii deținuților la tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante ori la alte rele tratamente. [5]

Interzicerea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante derivă și din prevederile *Codului contravențional al RM* din 24 octombrie 2008, în art. 439/5 – *Expulzarea*, prin norma alin. (2) lit.d) direct se menționează că ”contravenientul nu poate fi expulzat în statul în privința căruia există dovezi că în statul respectiv acesta va fi persecutat din motive de apartenență rasială, națională, religioasă, din cauza convingerilor politice sau va fi supus tratamentului inuman și degradant, torturii ori pedepsei capitale”. Totodată, interzicerea expulzării străinului din Republica Moldova într-un stat pe aceleași motive este prevăzută și în art. 63 din *Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova* din 16.07.2010. Mai mult, această lege prin art. 42/2 prevede că pentru străinul, care este sau care a fost victimă a violenței în familie, dreptul de ședere provizorie poate fi prelungit dacă există temeri justificate că viața sau integritatea corporală a străinului este pusă în pericol, ori că el va fi supus la torturi, tratamente inumane sau degradante în caz de reîntoarcere în țara de origine.

Acest drept este consfințit și în *Legea privind azilul în Republica Moldova* nr. 270 din 18.12.2008, unde art. 11 - *Principiul nereturnării*, prevede că ”Nici un beneficiar al unei forme de protecție nu poate fi returnat sau expulzat într-o țară ori în teritoriu unde ar putea exista o amenințare a vieții sau a libertății lui, sau în care ar putea fi supus torturii, tratamentelor inumane sau degradante”. Cu toate acestea, fără a afecta în mod automat forma de protecție de care beneficiază, persoana care a fost recunoscută ca refugiat sau căreia i s-a

acordat protecție umanitară poate fi expulzată sau returnată de pe teritoriul Republicii Moldova dacă: a) există motive temeinice a considera că prezintă un pericol pentru securitatea statului Republicii Moldova; b) fiind condamnată pentru o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă, prevăzută de Codul penal al Republicii Moldova, pentru care a fost emisă hotărâre judecătorească definitivă, prezintă un pericol pentru ordinea publică din Republica Moldova.

În calitate de mecanism național de prevenire a torturii, în conformitate cu prevederile art. 30-33 din *Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul)* nr. 52 din 03.04.2014, în scopul protecției persoanelor aflate în custodia statului (reținute, arestate sau condamnate) împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, pe lângă Oficiul Avocatului Poporului se creează Consiliul pentru prevenirea torturii (în continuare – *Consiliu*) în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Consiliul este alcătuit din 7 membri. Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului sunt membri de drept ai Consiliului. Ceilalți membri sunt propuși de societatea civilă și selectați printr-un concurs organizat de către Oficiul Avocatului Poporului și sunt numiți pentru un mandat de 5 ani, care nu poate fi reînnoit. Astfel, în scopul asigurării protecției persoanelor împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Avocatul Poporului asigură efectuarea de către membrii Consiliului a vizitelor preventive periodice și de monitorizare în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate, plasate acolo prin dispoziția unui organ de stat sau la indicația acestuia, sau cu acordul ori consimțământul tacit al acestuia (izolatoare de detenție provizorie, penitenciare sau alte locuri). Consiliul poate să atragă la efectuarea vizitelor preventive și de monitorizare specialiști și experți independenți din diferite domenii, inclusiv juriști, medici, psihologi. Membrii Consiliului aleg în mod independent locurile care urmează să fie vizitate și persoanele cu care doresc să discute. De menționat că, pentru a efectua vizitele preventive și de monitorizare nu este necesară înștiințarea prealabilă, nici permisiunea vreunei autorități. Iar, în timpul vizitelor preventive și de monitorizare pot fi utilizate aparate audio sau video, cu consimțământul persoanei care urmează a fi înregistrată. În urma fiecărei vizite se întocmește

un raport care va include, după caz, propuneri și recomandări privind ameliorarea situației.

Concluzii preliminare

În pofida faptului că a fost creată o bază legislativă solidă, fenomenele de tortură, *tratament inuman sau degradant continuă să persiste în majoritatea statelor, inclusiv în Republica Moldova. Sub acest aspect ținem să amintim că, în cadrul proiectelor „Toți împreună vom spune NU torturii în Moldova: societatea civilă împotriva torturii” și „Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării acordului de asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană” Asociația Obștească Institutul pentru Democrație în colaborare cu cercetătorii Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, în baza rapoartelor anuale de activitate a Curții Europene a Drepturilor Omului a studiat activitatea CtEDO pe perioada anilor 1997-2019. Ca rezultat al analizei efectuate a jurisprudenței CtEDO, s-a constatat că, din toate 597 de încălcări a dreptului omului, depistate de către Curte în cauzele moldovenești, în perioada de referință 151 de hotărâri, ce constituie 25% din numărul total de hotărâri pronunțate, se referă la art. 3 CEDO - interzicerea torturii, inumanității sau înjosirii, tratării degradante sau pedepsei.*

În ultimii ani, tipurile de violări constatate de CtEDO împotriva Republicii Moldova, în temeiul art. 3 CEDO sunt: maltratarea în timpul reținerii, arestului sau ispășirii pedepsei penale în penitenciare, anchetarea inadecvată a acestor maltratări și deceselor, detenția în condiții proaste și neacordarea asistenței medicale adecvate în detenție. De remarcat că, în ultimii ani au crescut semnificativ plângerile pe aceste tipuri de încălcări (art.3 CEDO) din partea cetățenilor locuitori în partea stângă a Nistrului (regiunea transnistreană a RM), unde în calitate de reclamat (pârât), de rând cu Republica Moldova, figurează și Federația Rusă (a se vedea cauzele ”Beșleagă c. Moldovei și Federației Ruse” (48108/07); ”Antonov și alții c. Moldovei și Federației Ruse” (315/10, 1153/10 și 1158/10); ”Dobrovitskaya și alții c. Moldovei și Federației Ruse” (41660/10 și 5 altele) dar și altele)).

În alocuțiunea sa *din 2008*, dedicată Zilei Internaționale pentru Susținerea Victimelor Torturii, care este marcată anual la data de 26 iunie, Secretarul General ONU a remarcat că tortura este una din cele mai grave infracțiuni internaționale și constituie dovada deformării oribile

a conștiinței umane. ”După 60 de ani de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, acest fenomen încă mai continuă să persiste influențând negativ viața milioanele de victime și familiilor acestora”. De aceea, Secretarul General ONU a chemat umanitatea să aplice toate măsurile în apărarea victimelor torturii, precum anchetarea adecvată a acestor maltratări cu atragerea la răspundere a persoanelor vinovate.

Concluzie generală

Interzicerea torturii, a tratamentului inuman sau degradant constituie una din cele mai complicate probleme atât a trecutului, cât și prezentului civilizației umane.

✓ Deși au fost adoptate un șir întreg de acte internaționale și naționale privind interzicerea acestor fenomene, acestea mai continuă să persiste. Or, unele cazuri se mai întâlnesc în societatea modernă. Mai cu seamă acestea sunt evidențiate în sistemul organelor de ocrotire a normelor de drept (poliție, autoritatea penitenciarelor etc). Întru curmarea acestor fenomene rușinoase și oribile se cere a educa în societate respectul omului față de om, a ridica nivelul de cultură și conștiință juridică, bazată pe principii umanistice. Desigur, aceste măsuri necesită timp, însă problema dată nu poate fi tolerată la infinit. Mai mult ca atât, Republica Moldova este impusă la aceste acțiuni prin actele internaționale la care este parte.

✓ Prin urmare, astăzi apare necesitatea stringență de realizare a politicii educaționale, culturale și de propagandă corespunzătoare.

Bibliografie

1. OSIPOV, VI., COJOCARU, R. Noțiunea de tortură tratament inuman și degradant, pedeapsa inumană sau degradantă în jurisprudența CEDO. Revista Națională de Drept , nr. 6-7, 2011, p.43.
2. FRUNZĂ, Iu., BORȘEVSKI, A., SOSNA, B. Metode proactive în educația pentru drepturile omului. Chișinău: Pontos, 2019, - 640 p. ISBN 978-9975-72-347-3.
3. Curtea penală internațională cu sediul la Haga a fost înființată sub egida și emblema O.N.U., la Conferința diplomatică a plenipotențialilor Națiunilor Unite din 148 de state, desfășurată la Roma în perioada 15 iunie – 17 iulie 1998 când a fost adoptat Statutul de la Roma al Curții penale internaționale. Curtea penală internațională, fiind un for juridic de mare amplitudine și rezonanță poate oferi cadrul procesual juridic al unei justiții penale internaționale eficiente privind tragerea la răspundere penală a autorilor actelor de tortură. Desigur, cele comise la nivel internațional.
4. Comentariul Codului penal / Sub redacția A. Barbăneagră. – Chișinău, 2009, p.679.
5. Codul de executare al Republicii Moldova, articolul 167¹, introdus prin LP82 din 29.05.14, MO319-324 /24.10.14,art.632.

ИССЛЕДОВАНИЕ В ОБЛАСТИ БОРЬБЫ ПРОТИВ ПЫТОК В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА. ЦЕЛЬ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ

Александр ТЕРНОВСКИЙ

Докторант,

Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере,

Кишинэу, Республика Молдова

e-mail: alex-ternovsky@yandex.ru

<https://orcid.org/0000-0002-0636-4628>

Статья содержит исследование в области борьбы против пыток на национальном уровне, в контексте того, что в настоящее время цивилизованный мир стремится к созданию демократических государств, в которых основными ценностями являются права человека. В работе проводится анализ финансирования международной борьбы против пыток и эффективность исполнения принятых государством гарантий перед гражданином и международным сообществом, членом которого является Республика Молдова.

Цель исследования состоит в определении пыток и порождающих их причин, квалифицировать эффект борьбы против пыток в Республике Молдова, установить международный источник финансирования этой борьбы и выяснить реальную возможность государства выполнить принятые перед международными партнерами обязательства в данной области. Методологическая основа работы вытекает из поставленной задачи и включает диалектический метод, историзм, анализ правоприменительной практики и другие методы.

Ключевые слова: Конституция, пытки, демократия, гарантии защиты прав и свобод человека, борьба с пытками.

STUDIUL ÎN DOMENIUL LUPTEI CONTRA TORTURII ÎN REPUBLICA MOLDOVA. SCOP ȘI EFICIENȚĂ

Prezentul articol conține cercetări privind lupta împotriva torturii la nivel național, în contextul faptului că în prezent lumea civilizată încearcă să creeze state democratice, în care drepturile omului sunt principala valoare. În articol se realizează analiza finanțării luptei internaționale împotriva torturii și a eficienței punerii în aplicare a garanțiilor adoptate de stat în fața cetățeanului și a comunității internaționale, a cărei membră este Republica Moldova.

Scopul cercetării este de a identifica tortura și cauzele care o generează, de a califica efectul luptei împotriva torturii în Republica Moldova, de a identifica sursa internațională de finanțare a luptei împotriva torturii și de a afla posibilitatea reală a statului de a-și îndeplini obligațiile față de partenerii internaționali în acest domeniu. Baza metodologică a lucrării rezultă din scopul propus și include metoda dialectică, istorismul, analiza practicilor de aplicare a legii și alte metode.

Cuvinte-cheie: Constituție, tortură, democrație, garanții de protecție a drepturilor și libertăților omului, lupta contra torturii.

STUDY IN THE FIELD OF THE FIGHT AGAINST TORTURE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA. PURPOSE AND EFFECTIVENESS

The article contains research on the fight against torture at the national level, in the context of the fact that the civilized world is currently trying to create democratic states, in which human rights are the main value. In the paper the analysis of the financing of the international fight against torture and of the effectiveness of the implementation of the guarantees adopted by the state towards the citizen and the international community, of which the Republic of Moldova is a member, is being realized.

The aim of the research is to identify torture and its causes, to qualify the effect of the fight against torture in the Republic of Moldova, to identify the international source of funding for the fight against torture and to find out the real possibility of the state to fulfill its obligations towards international partners in this field. The methodological basis of the paper results from the proposed purpose and includes the dialectical method, historicism, analysis of law enforcement practices and other methods.

Keywords: Constitution, torture, democracy, guarantees for the protection of human rights and freedoms, the fight against torture.

ÉTUDE DANS LE DOMAINE DE LA LUTTE CONTRE LA TORTURE EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA. BUT ET EFFICACITÉ

L'article contient des recherches sur la lutte contre la torture au niveau national, dans le contexte du fait qu'aujourd'hui le monde civilisé tente de créer des états démocratiques, dans lesquels les droits de l'homme sont la valeur principale. Dans le travail est effectué l'analyse du financement de la lutte internationale contre la torture et l'efficacité de la mise en œuvre des garanties prises par l'état avant le citoyen et la communauté internationale, dont la République de Moldova est membre.

L'objectif de cette recherche est d'identifier la torture et les causes qui en sont à l'origine, de décrire les effets de la lutte contre l'usage de la torture en République de Moldova, d'identifier la source de financement international pour la lutte contre l'usage de la torture et de découvrir la possibilité réelle pour l'état de s'acquitter de ses obligations envers ses partenaires internationaux dans ce domaine. La base méthodologique du travail découle de l'objectif proposé et comprend la méthode dialectique, l'historisme, l'analyse des pratiques d'application de la loi et d'autres méthodes.

Mots-clés: Constitution, torture, démocratie, garanties de protection des droits et libertés de l'homme, lutte contre la torture.

Введение

Статья содержит исследование в области конституционных и международных гарантий Республики Молдова в области запрета пыток и борьбы против них. Проводится сравнительный анализ между национальным и международным уровнем реализации соответствующих гарантий, оценивается эффективность их выполнения в Республике Молдова. Подлежат детальному изучению конституционные и другие взаимосвязанные процессы, от которых зависит качество и эффективность исполнения данной нормы, перечисляются наиболее распространенные виды и методы пыток, причины и цель их применения, а также смысл и важность борьбы против них.

Актуальность данного исследования обусловлена тем, что в настоящее время оплот цивилизованного мира стремится к созданию демократических и правовых государств, в которых основными ценностями являются права человека и гражданина. Область выполнения гарантированных конституцией прав и свобод гражданина, в частности запрета на пытки и борьбы с ними, носит принципиально важный характер, как в правовом спектре, от которого зависят национальные отношения между государством и гражданином, так и на международном, от которого зависит экономика, выделение республике грантов, займов и финансовой помощи.

Цель исследования – определить методы пыток и порождающие их причины, квалифицировать эффект борьбы против пыток в Республике Молдова, установить международный источник финансирования и выяснить реальную возможность у государства выполнить принятые обязательства перед международными партнерами в этой области.

Методологическая основа работы состоит из общеизвестных принципов, вытекающих из поставленной задачи, куда включаются диалектический метод, историзм, изучение, анализ правоприменительной практики, и другие.

Структура обусловлена ее целями и задачами. Она состоит из введения, пяти глав, заключения и библиографического списка.

1. Понятие, виды и цель пыток

Понятие «пытки» означает любое/ые действие/я, которым/и причиняется боль, страдание, страх, переживание и прочие деструктивные, подавляющие и уничтожающие личность/и методы разрушительного воздействия. Разновидность пыток носит очень широкий и разносторонний спектр, как в области насыщенности методов, причин их применения, так и определенно поставленных в этом смысле целей. В классической форме пытки делятся на две категории – физического воздействия и психического-морального.

«Пытки представляют собой усугубленный и преднамеренный вид жестокого, безчеловечного или унижающего достоинство обращения и наказания», ст. 1 резолюции 3452 (XXX), принятая Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных наций от 09 сентября 1975 года. [1, стр. 10]

Жертв пыток истязают, чтобы достигнуть этим поставленную цель, будь то извлечение секретной информации, признательных показаний, наказания, склонение признать обвинение либо обвинить другое лицо, установить в государстве определённые обстоятельства поддержания ограничительных экономических или юридических условий, удержания

действующей власти, религии, фискальных и политических выгод и т.д. *Пытки являются основной тактикой осуществления насилия над wybranными в качестве жертвы людьми*, по экономическим, социальным, этническим, религиозным, политическим и прочим признакам. В средневековье пытки были распространены в сердце Европы и применялись в виде инквизиций католической церковью, а также определенными религиозными конфессиями против других. [2, стр. 10] В XIX-XX веках пытками достигались этнические чистки, геноцид, унижение по национальному, этническому и языковому признаку. В XXI веке в обществе стали доминировать пытки по политическим и экономическим интересам, а также содержание под стражей в нечеловеческих условиях. Как и раньше, пытки продолжают нести тактику устрашения перед вероятностью появления ограничений: общественных, экономических, политических, религиозных и т.д. Пытки применяют чтобы эксплуатировать нестабильность, ужесточить режим, ограничить гражданские свободы, использовать тактику демонизации, дегуманизации, узаконить преступления и преследовать лидеров. Инге Генефке из Центра реабилитации и исследования жертв пыток в Копенгагене заявила: «Пытки – феномен не локальный и не случайный, поскольку *систематические пытки могут осуществляться только с согласия и при поддержке государства*. Пытки — это инструмент власти, который правительства используют для того, чтобы эту власть не потерять». Систематическое нарушение прав человека и методы террора и пыток применяются во всем мире для уничтожения отдельных людей и сообществ с целью захватить и удержать доминирующие позиции. В 1997 году Инге Генефке сказала, что треть мировых правительств пребывает у власти исключительно потому, что применяет пытки для поддержания влияния на собственный народ. [3, стр. 10]

Во всем мире во время конфликтов пытки используют для подавления недовольства и любого, даже ненасильственного, сопротивления. Конвенция ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания была принята в 1984 году и вступила в силу в июне 1987 года. Исследования показывают, что из примерно 20 миллионов человек, которые сегодня во

всем мире являются беженцами, переселенцами или перемещенными лицами внутри своей страны, 20-30 % подвергались пыткам со стороны своих собственных правительств. [3, стр. 10] По нашему мнению, *осознать, что такое пытки, очень трудно именно потому, что это разрушает наши представления о «человечности»*. Но еще сложнее понять, как происходит узаконивание этих техник в современных социальных структурах, созданных для защиты населения и цивилизации. Ужасный и одновременно интересный факт: инфраструктура, используемая для проведения пыток в тюрьмах и полицейских участках, часто является самым постоянным, что есть в обществе. Может измениться режим, а вместе с ним и главенствующие политические, общественные и культурные установки, но система пыток остается неизменной. Фотографии из Ирака, впервые появившиеся в апреле-мае 2004 года, демонстрируют, как солдаты США – прародительницы и главного экспортера демократии в мире, пытали иракцев в тех же самых тюрьмах, которые использовались для пыток при режиме Саддама Хусейна. [5, стр. 10] Сегодня при помощи специальных технологий в области психологии, человека можно ввести в состояние так называемой импринтной уязвимости, когда он становится повышено внушаемым, и полностью его перепрограммировать, иными словами - опустошить и наполнить собой.

2. Борьба против пыток в Республике Молдова

Начиная с провозглашения 27.08.1991 года независимости Республики Молдова, [4, стр. 10] стартовали определенные реформы в области защиты прав и свобод человека и гражданина, как на национальном, так и на международном уровне. Республика Молдова была принята в ООН 02 марта 1992 года, что ознаменовало международное признание республики в качестве суверенного государства с одной стороны и ратификацию резолюции о запрете пыток с другой. В этот же промежуток, республика ратифицировала практически все основные договоры в области защиты прав человека:

1. Международный пакт о гражданских и политических правах, ратифицированный 28 июня 1990 года, по итогам парламентской резолюции № 217-XII и вступивший в силу 26 апреля 1993 г.

2. Второй факультативный протокол к Международному пакту о гражданских и политических правах, касающийся отмены смертной казни от 20 сентября 2006 г.

3. Факультативный протокол к Международному пакту о гражданских и политических правах от 23 января 2008 г.

4. Конвенция ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, ратифицированная 28 ноября 1995 г.

5. Факультативный протокол к Конвенции ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания от 24 июля 2006 г.

Кроме этого, Республика Молдова вступила в ряд европейских институтов и программ сотрудничества с Европейским Союзом:

а) Совет Европы - 13 июля 1995 г. Будучи членом этой организации, Республика Молдова ратифицировала Европейскую конвенцию о защите прав человека и большинство ее протоколов, в том числе протоколы № 6 и 13, отменяющие смертную казнь. Более того, она первой в 2006 году ратифицировала Конвенцию о противодействии торговле людьми и Европейскую Конвенцию по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинства обращения или наказания в 1996 году, которая вступила в силу на ее территории в 1998 году.

б) Соглашение о партнерстве и сотрудничестве (СПС), является правовой основой в отношениях между Европейским Союзом и Республикой Молдовой, оно было подписано в ноябре 1994 года и вступило в силу в июле 1998 года. В этом смысле, Республика Молдова является одной из 16 стран участников программы Европейской политики соседства, утвержденной в 2004 г.

с) Республика Молдова – член Организации по Безопасности и Сотрудничеству в Европе, первым мандатом которой после 1993 года, было урегулирование конфликта в Приднестровском регионе во всех его аспектах. Впоследствии, этот мандат был расширен за счет аспекта прав человека и демократизации.

Согласно принятым международным обязательствам и вступлению в европейские институты, Республика Молдова формально следует их рекомендациям, принимает регулярные наблюдательные визиты европейских партнеров и предоставляет Комитету по правам человека

и Комитету против пыток периодические доклады о реализации прав, защищаемых вышеуказанным Пактом и Конвенцией ООН. Комитет по правам человека в марте 2006 года, приветствовал решение нашей страны формализовать исполнение принятых обязательств для подготовки периодических докладов, поручив особой комиссии анализировать национальные доклады и отвечать на заключительные замечания комитетов ООН, и реализовывать их на практике. [5, стр. 10] Также Республика Молдова предусматривает участие представителей правозащитных неправительственных организаций во всех встречах и деятельности комиссии. Таким образом, в проведении юридических реформ в области системы правосудия Республика Молдова добилась определенных успехов и теперь эти правозащитные принципы нужно применять на практике, что является волевым и сложным решением требующих значительных дополнительных усилий, в частности, надежную, крепкую и независимую от внешних партнеров экономику. [6, стр. 10]

В подтверждение приверженности принятым обязательствам, Республика Молдова указала своим приоритетом адаптацию государственной системы к существующим стандартам демократических обществ и создание независимой системы правосудия, способной обеспечить целостность правосудия и защиту прав человека и основных свобод, являющихся важнейшими элементами такой системы. [7, стр. 10]

Формально, предупреждением пыток и других видов жестокого обращения занимаются две инстанции - Прокуратура и Центр по Правам Человека (ЦПЧ). Полномочия Прокуратуры - преследовать нарушителей в судебном порядке и следить за соблюдением законов в следственных изоляторах и тюрьмах, подконтрольных полиции и Министерству юстиции. Полномочиями ЦПЧ, или Омбудсмана - национальный независимый институт, созданный для защиты и продвижения прав человека, являются рассмотрение индивидуальных жалоб, выполнение превентивных посещений, предлагать поправки к законодательству, информировать общественность о своих заключениях и направлять государственным властям свои рекомендации. Признавая, что большинство случаев пыток и жестокого или унижающего достоинство человека обращения происходит

во время заключения, парламент внес в июле 2007 года поправку к Закону, который определяет статус Омбудсмана, учредив Национальный механизм предупреждения пыток (НМПП) и поручив ЦПЧ проводить регулярные превентивные осмотры в тюрьмах. НМПП финансируется Европейским Союзом и местным офисом Программы развития ООН (ПРООН). В работе по мониторингу ЦПЧ помогает Консультативный совет - орган, созданный ЦПЧ, чья деятельность была одобрена Комиссией парламента по правам человека и межэтническим отношениям в январе 2008 г. с июля 2011 г. Консультативный совет состоит из 9 человек. Согласно ЦПЧ, увеличение посещений мест лишения свободы, способствовал улучшению защиты прав заключенных и ускорил процесс реагирования властей для решения проблем, выявленных в ходе этих посещений.

В Республике Молдова из-за очень критического и абсолютно зависимого от внешних партнеров экономического положения, на уровне власти не принято обсуждать и тем более включать в область борьбы против пыток очевидные их признаки над определенными группами граждан. В частности, большая часть пенсионеров и инвалидов, получают пенсии гораздо ниже установленного государством минимального прожиточного минимума, из которых нужно оплачивать непомерные коммунальные услуги и покупать жизненно важные медицинские препараты. По этой причине дети многих пенсионеров и родственники инвалидов, вынуждены уезжать за пределы республики на заработки в более успешные страны. В среднем в Республику Молдова ежегодно поступает около \$3 млрд, или 25-27% ВВП. Эти деньги значительно помогают экономике страны и улучшают платежный баланс для макроэкономической стабилизации. «Деньги, высылаемые родственникам, в первую очередь родителям, позволяют вести более или менее приемлемый образ жизни. Часть денег оседает на депозитах в банках РМ, этим формируя средства для кредитования бизнеса и населения. Часть средств вкладывается в строительство, покупку или ремонт недвижимости. Это стимулирует развитие производства местных стройматериалов и создает рабочие места в этом секторе. Деньги, полученные родственниками, идут на потребление, стимулируют импорт и через систему сбора НДС и акцизов увеличивают поступления в бюджет». [8, стр. 10] Таким

образом, напрашивается вывод, что заинтересованность властей в продолжении удержания административно-должностной похоти, в значительной степени зависит от преднамеренного создания невыносимых условий жизни граждан на Родине и через указанные пытки, вынуждать их уезжать на заработки за границу, в ожидании финансовых переводов домой.

Одновременно с изложенным примером, актуально учитывать прямое влияние критического уровня жизни, активно способствующего сокращению продолжительности жизни пенсионеров. В таком случае, выгодополучатели от применения соответствующих пыток используют денежные накопления от невыплаченных пенсий в частных целях, путем применения элементарных схем с государственным бюджетом, используя административно-должностное положение чиновников.

В эту же область пыток можно отнести недооцененный и оскорбительно ничтожный уровень оплаты преподавателям, при довольно сложных условиях труда и сокращении учебных заведений. В данном случае, ничтожная оценка зарплаты педагогам зеркально отражается на уровне качества обучения и успеваемости обучаемых, от которых зависит благосостояние и будущее процветание республики. Невежественным и малограмотным обществом легче управлять, проще разъединять, разделять и властвовать над ним, оно не способно к объединению в единый фронт против гнета власти. В этом смысле, через плеяду угнетающих просвещение реформ власть ради собственного административного благополучия жертвует будущим граждан Республики.

Изложенные примеры не вписываются в конституционные гарантии, предусмотренные ч. (3) ст. 1 и ст. 47 Конституции РМ:

Государство Республика Молдова: «Республика Молдова - демократическое правовое государство, в котором достоинство человека, его права и свободы, свободное развитие человеческой личности, справедливость и политический плюрализм являются высшими ценностями и гарантируются». – Статья 1, часть 3 Конституции РМ.

Право на социальное обеспечение и защиту: (1) Государство обязано принимать меры для обеспечения любому человеку достойного жизненного уровня, потребного для поддержания здоровья и благосостояния

его самого и его семьи, в том числе пищи, одежды, жилища, медицинского ухода и необходимого социального обслуживания.

(2) Граждане имеют право на социальное обеспечение в случае безработицы, болезни, инвалидности, вдовства, наступления старости или в других случаях утраты средств к существованию по не зависящим от них обстоятельствам. – *Статья 47 Конституции РМ.*

Сквозь призму изложенного и как было указано ранее, *систематические пытки могут осуществляться только с согласия и при поддержке государства* и это инструмент власти для уничтожения, сокращения, либо склонения отдельных людей или сообществ к определенным действиям, которые будут иметь желаемые последствия, от которых власть продолжит извлекать самые низменные удовольствия от занимаемой административно-должностной похоти, трансформирующейся в открытую политическую проституцию, и она неминуемо превратит эту власть в бордель, символом которой станет ни знамя свободы, а красный фонарь.

В самом начале XX века Ключевский И.О. довольно прямо и тонко охарактеризовал российскую «расу господ и их холуев с пресмыкателями» в одном из его афоризмов: - «У них нет совестливости, но страшно много обидчивости: они не стыдятся пакостить, но не выносят упрека в пакости». – *Ключевский И.О. «Цитатник»* [9, стр. 10].

К великому сожалению, и приравниванию к национальной трагедии Республики Молдова можно отнести фактические и реальные достижения власти за годы независимости в области действительных и применяемых действий по защите прав и свобод человека, а также предупреждению и борьбе с пытками.

3. Эффективность борьбы против пыток в Республике Молдова

Систематическое нарушение прав человека, методы дискриминации и пыток применяются во всем мире. К примеру, индейцы – граждане самого демократического борца за права человека во всем мире - США, продолжают и по настоящий момент жить в резервации, что способствует их естественному демографическому сокращению, стремительно сокращающему продолжительность жизни, причиняющему боль и страдания от невыносимых

социальных условий искусственно созданных государством.

Становление личности должно происходить в условиях свободы, заключенной определенными рамками, к которым относится принцип признания человека высшей ценностью, это формирует соответствующие ценности и общее представление, что в правовом конституционном строе данный принцип должен быть гарантирован главной ценностью. В этом смысле ч.(2) ст. 24 Конституции РМ, гарантирует: «Никто не может подвергаться пыткам, жестокому, бесчеловечному либо унижающему его достоинство наказанию или обращению». [10, стр.10]

Этот же принцип защиты личности, ее прав и свобод, признанных высшей ценностью общества, содержится в ст. 4 УК РМ (см. Уголовный Кодекс Республики Молдова № 985 от 18.04.2002 [11, стр. 10]):

Принцип гуманизма:

(1) Целью общего правового регулирования является прежде всего защита личности как высшей ценности общества, ее прав и свобод.

(2) Уголовный закон не имеет целью причинение физических страданий или унижение достоинства человека. Никто не может быть подвергнут пыткам, жестокому, бесчеловечному либо унижающему его достоинство наказанию или обращению.

В основу принципа защиты личности и общества от преступлений и противозаконных действий должностных лиц вложен смысл, удержанный в ч. (2) ст. 1 УК РМ: «Задачей уголовного судопроизводства является защита личности, общества и государства от преступлений, а также защита личности и общества от противозаконных действий должностных лиц при расследовании предполагаемых или совершенных преступлений с тем, чтобы каждый совершивший преступление был наказан в меру своей вины и ни один невиновный не был привлечен к уголовной ответственности и осужден». – Уголовно-процессуальный Кодекс Республики Молдова № 122 от 14.03.2003. [12, стр. 10]

В этой связи, очевидно, что защита личности от пыток и от посягательств со стороны государства является задачей демократически конституированного общества, а защита личности её прав и свобод от общества с его разнообразными пользующимися политическим

влиянием группами, которые также способны посягать на личность, её права и свободы, переходит в обязанность государства.

«Всякое преступление оставляет финансовый след». [14, стр. 10]

«Нет такого преступления, на которое капитал бы не пошёл ради 300% прибыли». [15, стр. 10]

Факт применения пыток подрывает фундаментальные права человека, которые защищены и международными нормами, но несмотря на это, сегодня в Республике Молдова применение пыток продолжает иметь место и расти в геометрической прогрессии. В этом смысле, в погоне за капиталом и его увеличением, органы призванные защищать права и свободы человека, такие как полиция, прокуратура, суды и пенитенциарная служба, все чаще становятся объектами расследований по применению пыток, бесчеловечного и унижающего человеческого достоинства отношения. Все чаще появляются новости и результаты расследований, уличающие в качестве главных бенефициаров применения пыток высших представителей законодательной власти, использующих в качестве силового инструмента коррумпированных представителей правосудия. Изложенное подтверждается при разоблачении мега коррупционных схем, краж века, захватов частного бизнеса, политической расправой и принуждением к даче показаний в политических заказных делах против третьих лиц.

В качестве наилучшего подтверждения изложенному, служит Декларация о признании Республики Молдова захваченным государством, принятая парламентом Республики Молдова в 2019 году, которой удерживаются все беззакония предыдущей власти, вписывающиеся в область пыток: Парламент Республики Молдова, являясь высшим законодательным органом народа и единственной законодательной властью страны, согласно статье 6 Конституции Республики Молдова, утвержденный в этой своей функции в результате парламентских выборов от 24 февраля 2019 года, с обеспокоенностью отметил, что государственные и правоохранительные учреждения страны были захвачены. Все граждане этой страны задыхаются от повсеместной коррупции, воровства и незаконной приватизации общественного имущества, полного контро-

ля над судебной системой, осуществляемой олигархией, а также многочисленных посягательств на права и свободы граждан. Мы, депутаты Парламента Республики Молдова, обязаны прекратить скатывание страны к диктатуре, способствовать установлению верховенства закона и восстановлению демократии в Республике Молдова, как это закреплено в Конституции. Принимая во внимание значимость заявления Генерального секретаря Совета Европы Турбьерна Ягланда (11.08.2015) о захваченном государстве, избирательном применении правосудия и существовании серьезных отклонений в политическом процессе в РМ; Опираясь на Резолюции Европейского парламента от 9 июля и 4 ноября 2018 года, в которых обвиняется кишиневские власти в захвате государства, что проявляется также в решениях об отмене результатов свободных и демократических выборов в Кишиневе; - преследовании оппозиционных партий; - препятствовании расследованию кражи миллиарда и возмещении ущерба, нанесенного населению; - арестах, преследовании и линчевании посредством СМИ членов и сторонников оппозиции; - использовании спецслужб в качестве политической полиции и жестоком обращении с противниками режима. Мы, депутаты, избранные в состав нового Парламента Республики Молдова, считаем, что построение правового государства является абсолютным приоритетом и что только таким образом мы сможем остановить скатывание Республики Молдова к *диктатуре*. Только через освобождение захваченного государства мы сможем начать политику, направленную на решение социально-экономических проблем граждан. Только восстановив доверие граждан к функциональности государства, мы сможем остановить массовый исход людей, который ставит под угрозу само существование Республики Молдова. Только так мы сможем обеспечить справедливость и достойную жизнь для всех граждан здесь, дома. Мы отмечаем наличие серьезного социального, экономического и политического кризиса, который усугубляется повсеместной и тотальной коррупцией в результате узурпации государственной власти, которая является наиболее серьезным преступлением против народа Республики Молдова в соответствии с положениями пункта 2 статьи 2 Конституции Республики Молдова. В этих

обстоятельствах Парламент Республики Молдова: **А.** Осуждает нынешний олигархический режим во главе с лидером Демократической партии Владимиром Плахотнюком, виновным в незаконном и неконституционном контроле над Генеральной прокуратурой, судебной властью, НЦБК, НОН, ЦИК, СИБ, НБИ и другими ведомствами, которые обязаны действовать самостоятельно, независимо от политического фактора, под демократическим контролем; **В.** Отмечает, что Демократическая партия под руководством Владимира Плахотнюка постоянно действует как тоталитарная партия, незаконно используя государственные средства для продвижения своих собственных проектов, репрессивных институтов, функций и рычагов с целью запугивания и устранения политических противников, используя политическую коррупцию через различные механизмы шантажа и взяточничества; **С.** Осуждает повсеместную коррупцию – эту основную угрозу свободе, безопасности и благополучию Республики Молдова и ее граждан; **Д.** Отмечает чрезвычайно серьезную ситуацию в области правосудия, гарантирования и защиты прав человека, указывая также на серьезное нарушение основных норм в области гражданских прав и свобод, включая унижающее достоинство обращение, пытки и насильственную депортацию просителей политического убежища. В результате такого положения дел Молдова стала одной из самых бедных и уязвимых стран Европы с вызывающим тревогу уровнем депопуляции. Такое положение вещей можно изменить. Осознавая всю серьезность ситуации и руководствуясь ответственностью перед народом, мы, депутаты Парламента Республики Молдова, обязуемся последовательно стремиться к восстановлению правопорядка и уважению основных прав граждан страны. В связи с этим, мы выражаем вотум недоверия руководству следующих государственных структур, ставших послушными инструментами олигархического режима, и считаем насущно необходимыми: - Отставку Генерального прокурора и определение независимого прокурора, предпочтительно из европейского региона, с его/ее назначением на данную должность; - Отставку руководства Службы информации и безопасности; - Отставку членов Центральной избирательной комиссии; - Отставку руководства Национально-

го центра по борьбе с коррупцией; - Отставку членов Совета по телевидению и радиовещанию; - Отставку руководства Национального органа по неподкупности; - Отставку руководства Высшей судебной палаты, а также других правовых и регулирующих органов; - Создание парламентских следственных комиссий по расследованию:

1) кражи миллиарда с обязательным обнародованием НБМ отчета Kroll 2;

2) последствий применения положений закона об амнистии капиталов;

3) операций по отмыванию денег (дело ландромата).

В этих условиях, мы берем на себя ответственность за принятие в срочном порядке пакета нормативных актов, необходимых для освобождения перечисленных ведомств, а также отмены смешанной избирательной системы и возвращения к пропорциональной системе голосования, улучшенной в соответствии с рекомендациями Венецианской комиссии. Осознавая серьезность последствий коррупции для граждан Республики Молдова, обязуемся принять «Закон Магнитского», чтобы соответствовать усилиям международного сообщества по предупреждению и наказанию за финансовые преступления, по ликвидации международных схем отмывания денег. Настало время срочно и коренным образом изменить положение дел, вернуть Республику Молдова ее собственным гражданам и доказать нашему народу, что мы служим стране и ее народу! [15, стр. 10]

4. Финансирование международной борьбы против пыток

Организация и реализация международной борьбы против пыток требует существенного инвестирования финансовых средств, от регулярности поступления которых зависит качество и успех начатого проекта.

Организация Объединенных Наций, под эгидой которой происходит основная международная борьба против пыток, финансируется за счет стран-участниц, бюджет взносов которых составляет более 3.3 млрд долларов США и открытого Фонда добровольных взносов. В частности, отдельные представители ООН не один раз подозревались в пристрастности выносимых решений и коррупционных

схемах [16, стр. 18]. Эта информация имеет прямое отношение к уровню КПД относительно и международного проекта борьбы с пытками.

Детский фонд ООН ЮНИСЕФ – UNICEF: – международная организация, действующая под эгидой Организации Объединённых Наций. ЮНИСЕФ функционирует благодаря взносам правительств и частных доноров. Общая сумма поступлений ЮНИСЕФ составила более 5 млрд долларов США. В адрес данной организации нередки обвинения в коррупции и преступлениях. [17, стр. 10]

ОБСЕ - осуществляет финансовую деятельность за счет взносов ее государственных участников, сумма бюджета превышает 138 млн Евро. Нередки случаи обвинения этой международной организации в коррупции. [18, стр. 10]

Агентство США по международному развитию, высший федеральный орган государственного управления Соединённых Штатов Америки в области оказания помощи за рубежом - USAID (United States Agency for International Development). В соответствии с уставом, основные направления работы Агентства включают в себя поддержку торговли, сельского хозяйства, экономического роста, здравоохранения, экстренную гуманитарную помощь, содействие в предотвращении конфликтов и поддержку демократии в развивающихся странах мира. Согласно открытым источникам, бюджет организации составляет 40 млрд долларов США. Нередки обвинения этой организации в коррупции и «специальных операциях». [19, стр. 10]

К борьбе против пыток активно подключаются неправительственные организации (НПО), которые финансируются перечисленными организациями, частными донорами и отдельными государствами.

Сквозь призму изложенного очевидно, что фактически международный капитал объединился в борьбе против пыток. Более того, общей суммы бюджетов всех перечисленных организаций хватило бы для создания во всех государствах самых современных тюрем, отвечающим абсолютным требованиям и стандартам в области достойного и даже комфортного содержания заключенных, что сэкономило бы их бюджет на командировки, отчеты, саммиты, конференции, ратификации, гранты

и прочие выплаты содержания НПО. Однако, в реальности все обстоит совсем иначе. Принимая во внимание факт самого несущественного подозрения в коррупции и реализации миссии «специальных операций» в соотношении с капиталами этих международных организаций, складывается ощущение, что «решаемые» «ими» проблемы мира, существуют для другой деятельности, а не для той, которая обозначена в их уставах. Парадокс проблемы состоит в том, что государства со слабой и зависимой экономикой не способны выполнить элементарные нормы международных требований для борьбы с пытками и защиты прав человека, но при этом, их активно втягивают в юридический процесс ратификации пактов, соглашений, резолюций и изменений национальных законодательств, согласно «общепринятым» международным стандартам.

5. Выводы о борьбе против пыток в Республике Молдова

Борьба против пыток в Республике Молдова, это нужный, волевой, политически важный, благородный и дорогостоящий процесс. Политическую волю в данном случае, нужно рассматривать сквозь призму синтеза с законодательной властью, что прямо составляет синдикат из экономических интересов. Нестабильная и зависимая экономика государства не может гарантировать проявление политической воли, она гарантированно будет ведомой чужим мнением, интересом, либо требованием. Надежная и сильная экономика - это существенный шанс для построения независимого и правового государства, в котором политический популизм по созданию видимости борьбы с пытками будет минимизирован. Важно извлекать объективные выводы, что новая власть приходит к управлению государством благодаря критике предыдущей и несбыточным предвыборным обещаниям. Это не гарантирует принятие эффективных мер по сокращению пыток над гражданами, но дает шанс их временного сокращения. Юридическая реформа республики в области национальных и международных гарантий противодействия и борьбы с пытками нуждается в изучении и установлении основной причины их появления. Только установив причину проблемы, можно объективно найти компетентный спо-

соб ее решения или существенного сокращения. Без установления причины наличия и роста применения пыток в тандеме с усилением государственной экономики, ситуацию невозможно исправить. Именно поэтому регулярные осуждения Республики Молдова решениями ЕСПЧ, за применение пыток и содержание заключенных в нечеловеческих условиях не привели к каким либо позитивным сдвигам для решительных действий, хотя бы по сокращению подобных случаев, наоборот, как было указано в Декларации о признании Республики Молдова захваченным государством от 2019 года, обстоятельства ухудшаются из года в год. Поэтому будучи в экономическом кризисе, государственные институты правосудия используют принцип разделения властей, при котором они независимы друг от друга, у каждого есть право, но нет ответственности, что прямо способствует их реформированию в коммерческие отделения по хозрасчету в погоне за самообогащением - увеличивая нажитый «непосильным» трудом капитал. Таким образом, органы власти оказались заложниками по самоучастию применения пыток и одновременно борьбы с ними.

Однако, несмотря на «скромные» успехи Республики Молдова в борьбе против пыток, насущная информация о реальном положении доступна гражданам, благодаря активности членов НПО и представителей различных международных организаций в ходе проведения инспекций, опубликования отчетов, создания проектов и реформирования национального законодательства. Благодаря проделанной ими работе, пострадавшие от пыток и нечеловеческих условий содержания, обрели свободу, получили возможность обращения за помощью в специальные центры, проходить реабилитацию для возвращения к прежней жизни.

Заключение

Исследование в данной области наводит на объективный парадокс, при котором все международные организации – обладатели многомиллионных и миллиардных бюджетов, занимаются лишь исследованиями, констатациями, поручениями, рекомендациями, «специальными операциями» и осуждениями за нарушение отдельными государствами прав человека и применения в отношении них пыток, вместо

того, чтобы инвестировать в наиболее уязвимые направления, например, в пенитенциарные учреждения. Вместе с этим, эти международные организации радушно принимают ратифицирование международных соглашений по защите прав человека и от пыток те страны, которые не в силах выполнить принятые юридические обязательства, ввиду отсутствия у них стабильной и независимой от внешних партнеров экономики. Сопоставляя изложенное и наличие самых минимальных подозрений в коррупции и прочим «серым мероприятиям», напрашивается однозначный вывод, что за основной целью под предлогом международного проекта «БОРЬБЫ ПРОТИВ ПЫТОК», скрываются иные задачи и интересы.

Библиография

1. Резолюция 3452 (XXX), принятая Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных наций от 09 сентября 1975 г.
2. Католические инквизиции средневековья diletant.media/articles/27850843/.
3. ГЕНЕФКЕ, Инге. Тактики террора: пытки, разрушение тела и духа 1997 г.
4. Декларация о независимости Республики Молдова от 27.08.1991 г.
5. Гуантанамо - Американская Тюрма на Кубе <http://hellishamerica.ru/guantanamo.html>
6. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/461/48/PDF/G1246148.pdf?OpenElement> §211ю
7. ООН, «Базовый документ, являющийся неотъемлемой частью докладов государств-участников» за сентябрь 2011. см. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/461/48/PDF/G1246148.pdf?OpenElement>
8. http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/CAT.C.MDA.2_fr.pdf
9. <https://newsmaker.md/rus/novosti/diaspora-nas-kormit-kak-migranty-spasayut-i-ubivayut-ekonomiku-moldovy/>
10. КЛЮЧЕВСКИЙ, И.О. «Цитатник», <https://proza.ru/2014/02/14/2076>
11. Конституция Республики Молдова от 29.07.1994 г.
12. Уголовный Кодекс Республики Молдова № 985 от 18.04.2002.
13. Уголовный-процессуальный Кодекс Республики Молдова № 122 от 14.03.2003.
14. ГОВОРУХИН, С. «Ворошиловский Стрелок 1999».
15. ДАНИНГ, Т.Д. «Цитатник».
16. <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/6529743>

17. <https://pasm.ru/archive/129791/>; <https://rg.ru/2020/01/21/v-vedomstve-oon-po-delam-bezhencev-vskryli-korrupcionnuiu-aferu.html>; <https://nahnews.org/372748-fbr-podozrevaet-funkcionerov-oon-v-korrupcii-i-maxinaciyax-s-nedvizhimostyu>

18. <https://rossaprimavera.ru/news/d78e9073>; <https://www.liveinternet.ru/users/irwi/post397462480/>; https://www.newsru.com/world/07apr2008/oon_scandal.html

19. <https://jpgazeta.ru/dnr-ulichila-obse-v-korrupcii/>; <https://vesti.ua/mir/295909-nemetskij-telekanal->

[podozrevaet-missiju-obse-v-ukraine-v-svjazjakh-s-fsb](#)

20. https://ru.wikipedia.org/wiki/Агентство_США_по_международному_развитию#Секретные_операции; <https://point.md/ru/novosti/v-mire/usaid-pojmalina-korrupcii-v-ssha>; <https://www.geopolitica.ru/news/v-usaid-obnaruzhena-korrupciya>; https://www.vb.kg/doc/384983_grant_usaid_politika_ssha_ili_mestnaia_korrupciia.html

CZU [342.565.2(478)+341.1/.2]:343.255
DOI 10.5281/zenodo.4543263

ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ПЫТКАМ И ПРОБЛЕМА СООТВЕТСТВИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА СОВРЕМЕННОМУ МЕЖДУНАРОДНОМУ ПРАВУ

Ирина ЯКУБ

Doctor în drept, conferențiar interimar, Institutul de Drept Penal și Criminologie Aplicată,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: irinaiacub@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-8349-2789>

Матей ЛАЗЭР

Doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Politice și Sociologice,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: mateilazar34@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-2794-3514>

Данная статья посвящена важному аспекту борьбы с пытками – бесчеловечным и унижающим достоинство обращению, связанному с национальной правовой базой и ее соответствием международным и европейским правовым стандартам. Авторы предлагают общий и оригинальный подход к соответствию национального законодательства международно-правовым актам с целью выявления проблем в данной сфере и возможных оптимизационных решений. Основная проблема, выявленная в данной области, связана с обеспечением конституционности международно-правовых актов, подписанных и ратифицированных Республикой Молдова. Основное предложение, сформулированное авторами, касается признания за Конституционным судом Республики Молдова исключительной компетенции по проверке конституционности международных договоров, особенно до их ратификации парламентом. Таким образом, если говорить конкретно, то замена Министерства юстиции Конституционным судом при осуществлении заявленных полномочий. Это позволит избежать возможного объявления международных договоров неконституционными после их ратификации. По сути, эти проблемы и решения полностью применимы к законодательной системе, посвященной борьбе с пытками, бесчеловечным и унижающим достоинство обращением.

Ключевые слова: международное право, национальное законодательство, международные договоры, Конституционный суд, пытка, бесчеловечное и унижающее обращение.

LUPTA CONTRA TORTURII ȘI PROBLEMA CONFORMITĂȚII LEGISLAȚIEI NAȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA CU DREPTUL INTERNAȚIONAL MODERN

Prezentul articol este consacrat unui aspect important al luptei împotriva torturii – tratamentelor inumane și degradante, legat de baza normativă națională și corespunderea acestora standardelor juridice internaționale și europene. Autorii propun o abordare generală și originală a corespunderii legislației naționale cu actele juridice internaționale în vederea identificării problemelor din domeniu și a posibilelor soluții de optimizare. Principala problemă identificată în domeniu ține de asigurarea constituționalității actelor juridice internaționale semnate și ratificate de Republica Moldova. Propunerea de bază formulată de autori se referă la recunoașterea Curții Constituționale a Republicii Moldova competenței exclusive de verificare a constituționalității tratatelor internaționale, mai ales la etapa anterioară ratificării acestora de către Parlament. Deci, în concret, substituirea Ministerului Justiției cu Curtea Constituțională în exercitarea atribuției nominalizate. Prin aceasta, s-ar evita declararea eventuală a tratatelor internaționale ca fiind neconstituționale după ratificarea acestora. În esență, aceste probleme și soluții sunt perfect valabile și pentru sistemul legislativ consacrat luptei cu fenomenul torturii, tratamentelor inumane și degradante.

Cuvinte-cheie: drept internațional, drept național, tratate internaționale, Curtea Constituțională, tortură, tratament inuman și degradant.

THE FIGHT AGAINST TORTURE AND THE PROBLEM OF THE COMPLIANCE OF THE NATIONAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA WITH MODERN INTERNATIONAL LAW

The article is devoted to an important aspect of the fight against torture – inhuman and degrading treatment, related to its normative basis and its compliance with international and European legal standards. The authors propose a general and original approach to the compliance of national legislation with international legal acts in order to identify problems in the field and possible optimization solutions. The main problem identified in the field is related to ensuring the constitutionality of international legal acts signed and ratified by the Republic of Moldova. The basic proposal formulated by the authors refers to the recognition of the Constitutional Court of the Republic of Moldova of the exclusive competence to verify the constitutionality of international treaties, especially at the stage prior to their ratification by the Parliament. So, in concrete terms, the substitution of the Ministry of Justice with the Constitutional Court in the exercise of the nominated attribution. This would avoid the eventual declaration of international treaties as unconstitutional after their ratification. In essence, these problems and solutions are perfectly valid for the legislative system dedicated to the fight against torture, inhuman and degrading treatment.

Keywords: international law, national legislation, international treaties, Constitutional Court, torture, inhuman and degrading treatment.

LA LUTTE CONTRE LA TORTURE ET LA QUESTION DE LA CONFORMITÉ DE LA LÉGISLATION NATIONALE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA AVEC LA LÉGISLATION INTERNATIONALE MODERNE

L'article est consacré à une question d'actualité dans le domaine du droit constitutionnel – la correspondance de la législation nationale de la République de Moldova avec le droit international contemporain. Abordant ce sujet, l'auteur souligne la force juridique des normes internationales par rapport aux normes du droit interne et analyse, en détail, les particularités et les problèmes du mécanisme de conformité du droit national aux normes du droit international. L'accent est mis sur les mesures visant à garantir la constitutionnalité des traités internationaux en tant que condition fondamentale pour la mise en œuvre des normes du droit international dans notre système juridique, en identifiant les problèmes sur le terrain et en plaidant pour des solutions d'optimisation. Le principal problème identifié concerne la participation du Ministère de la Justice au processus de ratification des traités (conformément à la Loi sur les traités internationaux de la République de Moldova no. 595 du 24.09.1999), dans le but d'établir leur correspondance avec la Constitution de la République de Moldova, compétence qui est inappropriée. De l'avis de l'auteur, seule la Cour Constitutionnelle est compétente pour formuler de telles conclusions, ce qui justifie sa participation au processus de ratification des traités internationaux et l'exclusion du Ministère de la Justice de celui-ci. La substitution de ces sujets est susceptible d'empêcher la déclaration d'inconstitutionnalité des traités internationaux après leur ratification.

Mots-clés: droit international, législation nationale, traités internationaux, Cour constitutionnelle, torture, traitements inhumains et dégradants.

Введение

Проблема применения пыток продолжает оставаться актуальной и в XXI веке. Несмотря на то, что *Всеобщая декларация прав человека* (ст. 5), *Международный пакт о гражданских и политических правах* (ст. 7) и *Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания* предусматривают, что никто не должен подвергаться пыткам или жестоким, бесчеловечным или унижающим его достоинство обращению и наказанию, к сожалению, пытки продолжают применяться в большинстве стран мира, в том числе и в Республике Молдова даже при том, что запрет на их использование содержится и в национальном праве.

В связи с запретом пыток как в международном, так и в национальном законодатель-

стве Республики Молдова важными являются вопросы соответствия национального права Республики Молдова современному международному праву.

Основные тезисы статьи

Рассматривая эту проблему, отметим, что после провозглашения своей независимости¹, Республика Молдова была признана международным сообществом, в результате чего получила право устанавливать дипломатические отношения с другими государствами и заключать международные договоры.² Таким обра-

¹ Декларация о независимости Республики Молдова, Закон №691-XII от 27 августа 1991 года. В: Официальный Монитор Республики Молдова №11-12 от 30.12.1991.

² Постановление Конституционного Суда Республики Молдова №6 от 09.02.1999г. о контроле консти-

зом, Республика Молдова стала участницей правовых отношений, регулируемых нормами международного права, с соответствующими правами и обязанностями.³

В качестве полноправного субъекта международного права, для Республики Молдова очень важны и актуальны вопросы о соотношении/взаимодействии международного права со своим внутренним правом (взаимная связь между ними, взаимовлияние и взаимозависимость).⁴ Эти вопросы имеют принципиальное значение с точки зрения защиты суверенитета Молдовы, построения национальной системы права, обеспечения правовой идентичности Молдовы в условиях универсализации правовых стандартов в области прав человека и правового государства. Более того, актуальность и значение данного вопроса подтверждаются и тем, что «от взаимодействия этих двух систем права, зависит эффективность обеих».⁵

Соответствие национального законодательства международному праву. Рассматривая данный вопрос, изначально, напомним, что в современный период законодательство государства является важным «проводником международно-правовых норм во внутригосударственные отношения».⁶

Подтверждая данную идею, обратим внимание на правовые положения *Закона Республики Молдова о нормативных актах*⁷, которые

туционности *Постановления Парламента №1604-ХІІІ от 17 марта 1998 года “О ратификации Конвенции Международного союза повышения квалификации и поддержки творчества журналистов”*. В: *Официальный Монитор Республики Молдова №19-21/10 от 25.02.1999 г.*

³ Якуб И. *Международное право и национальное право Республики Молдова: основы соотношения и взаимодействия*. В: *Інноваційні підходи розвидку компетентнісних якостей фахівців в умовах професійного становлення, матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 12-13 квітня 2019 (м. Ізмаїл)*. Ізмаїл: ДІ НУ «ОМА», 2019, с. 268-277

⁴ Ожегов С.И. *Словарь русского языка*. Издание 9-е, испр. и доп. Москва: Советская энциклопедия, 1972, с. 73.

⁵ Лукашук И.И. *Конституция России и международное право*. В: *Московский журнал международного права*, 1995, №2, с. 32.

⁶ Тиунов О.И., Каширкина А.А., Морозов А.Н. *Влияние норм международного права на развитие национального законодательства*. В: *Журнал российского права*, № 6, 2010, с. 38 (с. 35-44)

⁷ *Закон Республики Молдова о нормативных актах*

предусматривают в ст. 3 ч. (3) один из основополагающих принципов «имплементации» международного права, согласно которому: «Нормативный акт должен соответствовать положениям Конституции Республики Молдова, международных договоров, одной из сторон которых является Республика Молдова, общепризнанным принципам и нормам международного права, а также законодательству Европейского Союза».

Далее, согласно ст. 26 ч. (2) способы анализа *ex ante* нормативных актов «... должны базироваться на конституционных положениях, положениях национального законодательства и международных договоров, одной из сторон которых является Республика Молдова, на практике Конституционного суда и судебных инстанций, по обстоятельствам, на законодательстве Европейского Союза, а также на правовой доктрине соответствующей области».

Статья 37 ч. (2) этого же закона устанавливает, что правовая экспертиза обязательна для всех проектов нормативных актов и призвана обеспечить: а) соответствие проекта нормативного акта положениям Конституции, международных договоров, частью которых является Республика Молдова, национальному законодательству и законодательству Европейского Союза, практике Конституционного суда и Европейского суда по правам человека; б) соблюдение международных стандартов в области прав человека; (...). Более того, согласно ст. 35 ч. (1) «Антикоррупционная экспертиза обязательна для всех проектов нормативных актов, включая и проекты, разработанные депутатами Парламента, и нацелена на: а) обеспечение соответствия положений проекта национальным и международным антикоррупционным стандартам; (...).

Важной в данном контексте представляется и ст. 54, в которой предусматривается, что в тексте нормативного акта: «(1) (...) с) используемая терминология употребляется в таком же значении и в такой же форме, как и в других нормативных актах, законодательстве Европейского Союза и других международных договорах, частью которых является Республика Молдова, с соблюдением положений настоящего закона; (...). (...) (4) В случае, когда требуется использование понятий или терминов, закрепившимся в международных договорах, одной из сторон

№100 от 22.12.2017. В: *Официальный Монитор Республики Молдова №7-17 от 12.01.2018.*

которых является Республика Молдова, либо в законодательстве Европейского Союза, в проекте обеспечивается их соответствие понятиям или, соответственно, терминам, закрепившимся в национальном законодательстве. Если необходимо заимствование новых терминов или словосочетаний из других языков, указывается также их эквивалент на румынском языке.»

Что же касается вопроса, какая публичная власть в Республике Молдова наделена правом определять несоответствие какого-либо закона Республики Молдова положениям международных договоров и пактов, Конституционный Суд Молдовы отмечает, что «органы, уполномоченные вести переговоры, заключать международные договоры, устанавливают на предварительном этапе подготовки соответствие внутренних законов международному договору. Законодатель, в свою очередь, обязан также проверить соответствие положений проектов законов нормам международных договоров. В случае несоответствия внутреннего законодательства международным нормам, оно подлежит пересмотру».⁸

Более того, *Закон о международных договорах Республики Молдова* предусматривает в ст. 21 ч. (1):⁹ «толкование международных договоров должно осуществляться в соответствии с нормами и принципами международного права таким образом, чтобы исключить вероятные разногласия между положениями законодательства Республики Молдова и положениями договора».

На основе вышесказанного, можно утверждать, что в настоящее время все отрасли молдавского законодательства в той или иной мере подвержены влиянию международно-правовых норм. Иными словами, в Республике Молдова обеспеченно эффективное и тесное взаимодействие и взаимообусловленность национально-го законодательства с международным правом. Тем временем, если здесь все ясно, то вопрос о соотношении норм международного права с Конституцией Республики Молдова представляется более сложным, ввиду того, что предполагает определение юридической силе

⁸ Постановление Конституционной Палаты Республики Молдова о толковании некоторых положений статьи 4 Конституции Республики Молдова, №55 от 14.10.1999. В: Официальный Монитор Республики Молдова №118-119/64 от 28.10.1999.

⁹ Закон о международных договорах Республики Молдова №595 от 24.09.1999. В: Официальный Монитор Республики Молдова №24-26 от 02.03.2000.

международных норм по отношению к конституционным нормам.

Юридическая сила международных норм по отношению к нормам внутреннего права. В целом, следует подчеркнуть, что для оценки взаимосвязи международного права с национальным правом Республики Молдовы важно учитывать *априори* особый статус Конституции как Основной закон любого государства¹⁰, несмотря на то, что международное право не предусматривает ничего в данном смысле.¹¹ Соответственно, ст. 7 Конституции устанавливает, что: «Конституция Республики Молдова является ее высшим законом. Ни один закон или иной правовой акт, противоречащие положениям Конституции, не имеют юридической силы». Аналогичная норма содержится и в ст. 9 ч. (1) Закона Республики Молдова о нормативных актах которая предусматривает: «(1) Конституция Республики Молдова – высший закон государства и общества. Ни один нормативный акт, противоречащий ее положениям, не имеет юридической силы». Применение данных норм в основном обеспечивается положениями ст. 3 ч. (3), ст. 26 ч. (2), ст. 35 ч. (1) и ст. 37 ч. (2) того же закона (содержание которых было представлено выше).

Говоря о положении, которое занимают международные договоры в иерархической системе источников внутригосударственного права, подчеркнем, что обычно оно зависит от уровня принятия решения о согласии на их обязательность (органический закон или постановление Правительства). По данному вопросу, исследователи утверждают, что статус международного договора либо соответствует статусу акта, посредством которого он инкорпорируется во внутригосударственное право, либо международному договору придается приоритет в применении перед актами, равными по юридической силе с актом, посредством которого договор инкорпорируется во внутригосударственное право, и всеми нижестоящими актами.¹²

¹⁰ Suceveanu N. *L'articulation du droit constitutionnel versus l'internationalisation de la protection des droits de l'individu*. In: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, Nr. 4(13), c. 31 (c. 27-35).

¹¹ Serbeno E. *Drept internațional public*. Vol. I. Chișinău: S.n., 2014, c. 110 (328 c.); Burian Al., Balan O., Serbeno E. *Drept internațional public*. Ed. a II-a. Chișinău: CEP USM, 2005, c. 112 (608 c.)

¹² Осминин Б.И. *Международные договоры и иерархия источников внутригосударственного права*.

На основе того, что Конституция Молдовы признается высшая юридическая сила, нормы международных договоров, заключенных Молдовой, не должны противоречить Конституции государства в такой же мере, что и нормы национального законодательства. Другими словами, конституционные нормы имеют преимущество над международными нормами, т.е. обладают юридическим верховенством по отношению к последним. Следовательно, в иерархии внутренних нормативных актов нормы международного права стоят выше, чем законы, но в тоже время ниже, чем конституционные нормы.¹³

В связи с этим, важным представляется механизм обеспечения конституционности международных договоров как существенный элемент соотношения международного права с внутренним правом Республики Молдова.

Обеспечение конституционности международных договоров. Напоминаем, что международный договор, прежде чем вступить в силу для Молдовы, в подавляющем большинстве случаев проходит процедуру ратификации, в ходе которой он, в том числе, оценивается с точки зрения конституционности его положений.

В связи с этим, законодательство Республики Молдова предусматривает:

- в процессе инициирования переговоров по заключению международного договора обязательно «заключение Министерства юстиции о соответствии проекта международного договора положениям Конституции Республики Молдова и национальному законодательству» (ст. 7 ч. (2) и (3) *Закона международных договоров Республики Молдова*);¹⁴

- «международный договор, одной из сторон которого является Республика Молдова, считается конституционным до тех пор, пока его неконституционность не будет доказана в процессе конституционного судопроизводства с обеспечением всех предусмотренных настоящим кодексом гарантий» (ст. 7 *Кодекса конституционной юрисдикции Республики Молдова*);¹⁵

В: Журнал российского права, №11, 2012, с. 102 (с. 102-113).

¹³ Serbenco E. *Drept internațional public*. Vol. I. Chișinău: S.n., 2014, с. 284 (328 с.)

¹⁴ *Закон о международных договорах Республики Молдова* №595 от 24.09.1999. В: Официальный Монитор Республики Молдова №24-26 от 02.03.2000.

¹⁵ *Кодекс конституционной юрисдикции*, №502 от 16.06.1995. В: Официальный Монитор Республики Молдова №53-54 от 28.09.1995.

- при осуществлении конституционной юрисдикции «Конституционный суд: а) осуществляет по запросу контроль конституционности (...), международных договоров, одной из сторон которых является Республика Молдова (...))» (ст. 135 ч. (1) *Конституции Республики Молдова* и ст. 4 ч. (1) *Кодекса конституционной юрисдикции Республики Молдова*);

- «Конституционный суд, получив запрос в соответствии с законодательством, осуществляет контроль конституционности положений международных договоров, одной из сторон которых является Республика Молдова, или их отдельных положений» (ст. 22 ч. (1) *Закона международных договоров Республики Молдова*).

В результате анализа этих правовых норм, констатируем что, определение конституционности проекта международного договора входит в компетенцию Министерства юстиции (который обязан представить заключение о соответствии данного проекта положениям Конституции Республики Молдова)¹⁶, а рассмотрение соответствия международных договоров, одной из сторон которых является Республика Молдова, Конституции Республики Молдова – исключительная прерогатива Конституционного Суда.

Говоря о роли Министерства юстиции в данном процессе, подчеркиваем, что согласно 37 пункта *Положения о механизме заключения, применения и прекращения международных договоров*:¹⁷ «Министерство юстиции представит заключение о соответствии проекта международного договора положениям Конституции Республики Молдова и национальному законодательству. Если международный договор содержит положения, противоречащие Конституции Республики Молдова и национальному законодательству, Министерство юстиции предложит изменение проекта договора или прекращение процедуры инициирования

¹⁶ *Постановление Правительства Республики Молдова об утверждении Положения о механизме заключения, реализации и прекращения международных договоров* №442 от 17.07.2015. В: Официальный Монитор Республики Молдова №190-196 от 24.07.2015.

¹⁷ *Постановление Правительства Республики Молдова об утверждении Положения о механизме заключения, реализации и прекращения международных договоров* №442 от 17.07.2015. В: Официальный Монитор Республики Молдова №190-196 от 24.07.2015.

переговоров, или определение оговорок, допустимых многосторонним договором, или инициирование разработки проектов нормативных актов для внесения изменений в законодательные/нормативные акты, или инициирование процедур по пересмотру Конституции, в соответствии с законодательством».

По нашему мнению, предоставление Министерству юстиции полномочий, связанных с определением конституционности проекта международного договора не соответствует его правовому статусу, принимая во внимание тот факт, что единственным органом конституционной юрисдикции в Республике Молдова является Конституционный Суд. Вопрос принимает другое значение в ситуации, когда ратифицированный международный договор (который, изначально, определен Министерством как соответствующий Конституции) подвергается конституционному контролю, в ходе которого устанавливается его несоответствие Конституции. Несмотря на то, что такие ситуации в практике не зарегистрировались пока что¹⁸, научный и практический интерес к данному вопросу, несомненно, остается.

Особое внимание, в данном контексте, следует обратить на то, что в 2002 г., Конституционный Суд Республики Молдова подчеркнул, что «его полномочие по осуществлению контроля конституционности международных договоров, одной из сторон которых является Республика Молдова, закрепленное в ст. 135 ч. (1) п. а) Конституции, должно быть рассмотрено через призму других конституционных положений и во взаимодействии с национальными и международными нормами в данной области, так как вышеназванная конституционная норма, носящая общий характер, не конкретизирует, какие договоры подвергаются контролю конституционности, и на каком этапе: до или после вступления их в силу».¹⁹ Тем

¹⁸ Revenco V., Osmochescu E., Rusu Iu. *Dreptul Uniunii Europene*. Seria Ghiduri. Chişinău: Institutul Naţional al Justiţiei („Nova-Prim” SRL), 2010, с. 158 (390 с.)

¹⁹ Решение Конституционного Суда Республики Молдова о прекращении производства по делу о контроле конституционности некоторых положений Договора между Республикой Молдова и Украиной о государственной границе и Дополнительного протокола к Договору, подписанных в Киеве 18 августа 1999 года, №5 от 24.09.2002. В: Официальный Монитор Республики Молдова №137-138/25 от 10.10.2002.

не менее, при толковании ст. 4 ч. (1) Конституции Молдовы, в 1999 г., Конституционный Суд установил, что под синтагмой «другие договоры, одной из сторон которых является Республика Молдова», в соответствии с положениями Венской Конвенции о праве международных договоров от 23 мая 1969 года²⁰, следует понимать международные договоры, ратифицированные Республикой Молдова, включая международные договоры, к которым присоединилась Республика Молдова, ставшие для нее обязательными.²¹ Отсюда следует, что Конституционный суд сам определил сферу своей компетенции – определение конституционности международных договоров, ставшие для Республики Молдова обязательными, т.е. после их ратификации. В сущности, об этом говорит и тот факт, что в основном, Конституционный Суд Молдовы не обладает полномочиями по осуществлению конституционного контроля «a priori» (до вступления в силу нормативных актов).²²

Особенное значение представляет и Постановление №24 от 09.10.2014 г., в котором Конституционный Суд указал, что, «по смыслу ст. 135 ч. (1) п. а) Конституции, конституционный контроль международного договора может осуществляться в период с момента выражения Республикой Молдова согласия на обязательность для нее международного договора и до момента вступления договора в силу, при выполнении процедур, предусмотренных законом». Соответственно, «субъекты, наделенные правом обращения в Конституционный суд, могут запрашивать осуществление конституционного контроля международных договоров в период с момента выражения Республикой Молдова согласия на обязатель-

²⁰ Венская конвенция о праве международных договоров от 23 мая 1969 года, ратифицированной Республикой Молдова Постановлением Парламента №1135-XII от 4 августа 1992.

²¹ Постановление Конституционной Палаты Республики Молдова о толковании некоторых положений статьи 4 Конституции Республики Молдова №55 от 14.10.1999. В: Мониторул Официал Республики Молдова №118-119/64 от 28.10.1999.

²² Railean P. *Mecanismul jurisdicţional de asigurare a legalităţii în statul de drept*: Monografie/ Academia de Ştiinţe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice şi Politice. Chişinău: S.n., 2015 (Î.S. „Tipografia Centrală”), p. 509-510 (608 p.)

ность для нее международного договора и до момента вступления договора в силу».²³

С нашей точки зрения, эти уточнения практически не меняют ничем ситуацию. Как видно, главные временные ориентиры – это «выражение согласия на обязательность» и «вступление договора в силу». Согласно ст. 2 *Закона о международных договорах Республики Молдова*: «подписание договора предполагает акт установления аутентичности текста международного договора, осуществленный уполномоченными лицами государства, либо способ выражения согласия Республики Молдова на обязательность для нее договора»; а «ратификация, принятие, утверждение, присоединение это акт, осуществляемый, в зависимости от случая, Парламентом или Правительством Республики Молдова, посредством которого Республика Молдова выражает свое согласие на обязательность для нее международного договора». Следовательно, «выражение согласия на обязательность» возможно путем подписания международного договора, его ратификации, принятия, утверждения или присоединения к международному договору.

Особое значение представляет и ст. 12 ч. (1) вышеназванного закона, согласно которой: «Ратификация, принятие, утверждение или присоединение к международному договору осуществляются Парламентом Республики Молдова посредством принятия органического закона». Это значит, что все перечисленные способы выражения согласия (кроме подписания) имеют одинаковую юридическую силу. Для определения их значимости, напомним, что ратификация (лат. *ratificatio*, от лат. *ratus* – решенный, утвержденный и *facere* – делать) – это процесс придания международному договору юридической силы на национальном уровне посредством принятия законодательного ратифицированного акта, в котором «государство выражает в международном плане свое согласие на обязательность для него

²³ Постановление о контроле конституционности Соглашения об ассоциации между Республикой Молдова, с одной стороны, и Европейским Союзом и Европейским сообществом по атомной энергии и их государствами-членами, с другой стороны, и Закона №112 от 2 июля 2014 года о ратификации Соглашения об ассоциации (Соглашение об ассоциации между РМ и ЕС) (Обращение № 44а/2014), №24 от 09.10.2014. В: Официальный Монитор Республики Молдова №333-338 от 07.11.2014.

договора».²⁴ Важным представляется то, что актом о ратификации высший законодательный орган государства, во-первых, одобряет действия государственных органов по заключению международного договора; во-вторых, от имени государства официально подтверждает обязательность подписанного международного договора; в-третьих, придает договору силу закона, после чего он становится частью национального законодательства, исполнение которого обеспечивается принудительной силой государства.²⁵

Вышесказанное подтверждает наш вывод о том, что Конституционный суд уполномочен определить конституционность международных договоров, ставшие для Республики Молдова обязательными, т.е. после их ратификации, после того как они посредством законодательного акта о ратификации и других необходимых законодательных актов становятся частью национального законодательства.

Что касается второго временного ориентира, указанного Конституционным Судом – «вступление договора в силу», то определение этого является более сложным. В теории международного права нет единого мнения по данному вопросу, по крайней мере потому, что каждый международный договор содержит специальные положения, предусматривающие условия при которых вступает в силу как международный юридический акт. Несмотря на это, мы уточним некоторые важные аспекты, связанные с вступлением договора в силу по отношению к субъекту его подписавший.

По мнению М.А. Капустина, о действии во времени международной договорной нормы допустимо говорить с момента, когда договорная норма сформулирована субъектами международных отношений в тексте договора. С этого момента участники международного общения в праве, но не обязаны руководствоваться ею. Обязанность же соблюдать договорную норму, связана с обладанием договорной нормой юридической силой. По общему правилу договорная норма приобретает обязательную силу с момен-

²⁴ Вежновец В.Н., Сазон К.Д. О ратификации международных договоров в Республике Беларусь. В: Актуальные проблемы права и государства в XXI веке, 2017, Том I, №1, с. 53 (с. 53-61)

²⁵ Вежновец В.Н., Сазон К.Д. О ратификации международных договоров в Республике Беларусь. В: Актуальные проблемы права и государства в XXI веке, 2017, Том I, №1, с. 53 (с. 53-61)

та вступления в силу самого международного договора. Однако приобретение юридической силы международным договором – сложный процесс, который может растянуться на длительный период и не носить всеобщий характер, т.е. для одних субъектов международного права договор (договорная норма) уже может вступить в силу, а для других еще нет.²⁶

Таким образом, договорная международно-правовая норма начинает действовать с момента ее формулирования в договоре, а приобретает обязательную силу с момента даты выражения государством в установленной форме согласия на обязательность договорной нормы. Важным представляется тот факт, что «договорная норма может стать обязательной для государства до даты вступления в силу международного договора в целом».²⁷

С другой стороны, утверждается что, с момента принятия международный договор порождает определенные юридические последствия. Даже если договор еще не вступил в силу, некоторые его положения, в частности заключительные статьи, применяются в силу их характера и задач незамедлительно.²⁸ Так, согласно п. 4 ст. 24 *Венской конвенции* 1969 г., к таковым относятся положения, касающиеся порядка установления аутентичности текста, выражения согласия государств на обязательность для них договора, вступления договора в силу, оговорок, функций депозитария и т.п.

В целом, считается, что выражение «международный договор вступает в силу» означает, что положения данного договора становятся обязательными для его участников.²⁹ Други-

²⁶ Капустина М.А. *Действие норм международных договоров во времени: теоретико-правовой анализ*. В: Известия Высших Учебных Заведений. Правоведение, 1998, №2(221), с. 51 (с. 51-57)

²⁷ Капустина М.А. *Действие норм международных договоров во времени: теоретико-правовой анализ*. В: Известия Высших Учебных Заведений. Правоведение, 1998, №2(221), с. 55 (с. 51-57)

²⁸ Бальхаева С.Б. *Вступление международных договоров в силу в результате присоединения*. В: Журнал российского права, 2015, № 7, с. 134 (с. 131-141); Бальхаева С.Б. Многосторонние международные договоры Российской Федерации: особенности вступления в силу. В: Журнал российского права, 2012, №10, с. 84 (с. 82-89)

²⁹ Бальхаева С.Б. *Вступление международных договоров в силу в результате присоединения*. В: Журнал российского права, 2015, № 7, с. 134 (с. 131-141)

ми словами, «вступление в силу» равнозначно «приобретению юридической силы» и «становлению обязательным». Таким образом, вывод однозначен, момент выражения Республикой Молдова согласия на обязательность для нее международного договора совпадает практически с моментом, в котором договор вступает в силу для нее и становится обязательным. Несмотря на это, самая главная проблема состоит в том, что вопреки своей обязательности (т.е. юридической силе), международный договор, может быть, подвергнут конституционному контролю и признан неконституционным.

С точки зрения молдавских конституционалистов, когда нормы международного договора, вступившие в силу, противоречат Основному Закону государства, создается сложная ситуация. Для того, чтобы не допускать такие противоречия, некоторые конституции содержат соответственные положения.³⁰ Например, ст. 95 *Испанской Конституции* гласит:³¹ «(1) Заключение международного договора, содержащего положения, противоречащие Конституции, требует предварительного пересмотра Конституции. (2) Правительство или любая из Палат могут обратиться к Конституционному Суду с тем, чтобы получить от него заключение о том, имеется или нет такое противоречие».

Похожие положения содержит и *Конституция Республики Молдова* в ст. 8 ч. (2), согласно которой: «Вступлению в силу международного договора, содержащего положения, противоречащие Конституции, должен предшествовать пересмотр Конституции». При толковании данной нормы, Конституционный Суд подчеркнул, что «в случае если подобный пересмотр не был осуществлен, международный договор, вступивший в силу, становится обязательным для исполнения».³² Это юридическое последствие

³⁰ Guceac I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. I. Chișinău, 2001, p. 169.

³¹ *Испанская Конституция* одобрена Генеральными Кортесами на пленарных заседаниях Конгресса Депутатов и Сената 31 октября 1978 года, утверждена испанским народом на референдуме 6 декабря 1978 года, подписана е.в. Королем перед Генеральными Кортесами 27 декабря 1978 года ("Boletín Oficial del Estado", № 311, от 29 декабря 1978 года). Перевод: П. Романа, Посольство Королевства Испании в Российской Федерации, 1995 г. [электронный ресурс]: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/LAW/SPAIN.HTM#33>.

³² *Решение Конституционного Суда Республики*

довольно-таки серьезное, если принимать во внимание следующие моменты предусмотренные *Законом о международных договорах Республики Молдова*:³³

- «Международные договоры выполняются добросовестно, по принципу *pacta sunt servanda*. Республика Молдова не может ссылаться на положения своего внутреннего законодательства для обоснования невыполнения договора, одной из сторон которого она является» (ст. 19);

- «Международные договоры, одной из сторон которых является Республика Молдова, признанные Конституционным судом не соответствующими Конституции Республики Молдова, не подлежат введению в действие и применению» (ст. 22 ч. (2)). К сожалению, данная норма не предусматривает юридические последствия вступившего в силу международного договора, признанного неконституционным.³⁴

Чтобы избежать такие сложные ситуации, еще в 2008 году, международные специалисты предложили (достаточно основательно, по нашему мнению) наделить Конституционный Суд Молдовы рядом новых полномочий, включая рассмотрение коллизионных ситуаций между международными договорами и Конституцией до их ратификации.³⁵ Соответственно, по их

Молдова о прекращении производства по делу о контроле конституционности некоторых положений Договора между Республикой Молдова и Украиной о государственной границе и Дополнительного протокола к Договору, подписанных в Киеве 18 августа 1999 года, №5 от 24.09.2002. В: Официальный Монитор Республики Молдова №137-138/25 от 10.10.2002.

³³ *Закон о международных договорах Республики Молдова №595-XIV от 24 сентября 1999 года.* В: Официальный Монитор Республики Молдова, №24-26 от 02.03.2000.

³⁴ *Решение Конституционного Суда Республики Молдова о прекращении производства по делу о контроле конституционности некоторых положений Договора между Республикой Молдова и Украиной о государственной границе и Дополнительного протокола к Договору, подписанных в Киеве 18 августа 1999 года, №5 от 24.09.2002.* В: Официальный Монитор Республики Молдова №137-138/25 от 10.10.2002.

³⁵ *Комментарии и рекомендации в отношении законодательных актов, регламентирующих деятельность Конституционного Суда Республики Молдова,* Подготовлено группой экспертов Международного центра демократических преобразований (ICDT). Будапешт, 1 ноября 2008 года, с. 20 (41 с.). [электронный ресурс]: http://www.ceid.hu/public/files/file/const_rus.pdf.

мнению, «в дополнение к конституционному контролю после принятия законов, полномочия Конституционного Суда должны включать в себя рассмотрение запросов о соответствии тех или иных положений международного договора Конституции до его подписания. Если Конституционным Судом будет установлено несоответствие того или иного положения Конституции, международный договор не может быть утвержден до тех пор, пока орган власти либо лицо, уполномоченное ратифицировать договор, не устранит эти пробелы».³⁶

В 2009 г., для решения данного вопроса была зарегистрирована попытка изменения конституционных норм, которые регламентируют компетенцию Конституционного Суда Республики Молдовы.³⁷ В частности, предлагалось наделить его полномочием рассматривать вопрос о конституционности международных договоров, стороной которых является Республика Молдова, до их ратификации Парламентом.³⁸ К сожалению, данная попытка не увенчалась успехом.

Выводы

В заключение подчеркнем, что, по нашему мнению, Конституционный Суд конечно должен быть наделен такой компетенции. В тоже время разумно было, если в процессе инициирования и проведения переговоров для подписания международных договоров вместо заключений Министерства Юстиции по вопросу о соответствии международного договора нормам Конституции были обязательны заключения Конституционного Суда. С нашей точки зрения, данная мера абсолютно необходима для того, чтобы не допустить вступление в силу международного договора, который противоречил бы нормам Конституции Республики Молдова.

³⁶ *Комментарии и рекомендации в отношении законодательных актов, регламентирующих деятельность Конституционного Суда Республики Молдова,* Подготовлено группой экспертов Международного центра демократических преобразований (ICDT). Будапешт, 1 ноября 2008 года, с. 19 (41 с.). [электронный ресурс]: http://www.ceid.hu/public/files/file/const_rus.pdf.

³⁷ Guceac I. *Constituția la răscruce de milenii.* Chișinău: S.n., 2013, p. 278 (416 с.)

³⁸ Guceac I. *Constituția la răscruce de milenii.* Chișinău: S.n., 2013, p. 284 (416 с.)

Библиография

1. BURIAN, AL., BALAN, O., SERBENCO, E. *Drept internațional public*. Ed. a II-a. Chișinău: CEP USM, 2005 (608 p.)
2. GUCEAC, I. *Constituția la răscruce de milenii*. Chișinău: S.n., 2013, p. 278 (416 p.)
3. GUCEAC, I. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol. I. Chișinău, 2001.
4. RAILEAN, P. *Mecanismul jurisdicțional de asigurare a legalității în statul de drept*: Monografie. Chișinău: S.n., 2015 (608 p.)
5. REVENCO, B., OSMOCHESCU, E., RUSU, Iu. *Dreptul Uniunii Europene*. Seria Ghiduri. Chișinău: Institutul Național al Justiției („Nova-Prim” SRL), 2010 (390 p.)
6. SERBENCO, E. *Drept internațional public*. Vol. I. Chișinău: S.n., 2014 (328 p.)
7. SUCEVEANU, N. *L'articulation du droit constitutionnel versus l'internationalisation de la protection des droits de l'individu*. In: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, 2009, Nr. 4(13) (с. 27-35).
8. БАЛЬХАЕВА, С.Б. *Вступление международных договоров в силу в результате присоединения*. В: Журнал российского права, 2015, № 7 (с. 131-141)
9. БАЛЬХАЕВА, С.Б. *Многосторонние международные договоры Российской Федерации: особенности вступления в силу*. В: Журнал российского права, 2012, №10 (с. 82-89)
10. ВЕЖНОВЕЦ, В.Н., САЗОН, К.Д. *О ратификации международных договоров в Республике Беларусь*. В: Актуальные проблемы права и государства в XXI веке, 2017, Том I, №1 (с. 53-61)
11. *Венская конвенция о праве международных договоров* от 23 мая 1969 года, ратифицированной Республикой Молдова Постановлением Парламента №1135-XII от 4 августа 1992.
12. *Декларация о независимости Республики Молдова*, Закон №691-XII от 27 августа 1991 года. В: Официальный Монитор Республики Молдова №11-12 от 30.12.1991.
13. *Закон о международных договорах Республики Молдова* №595 от 24.09.1999. В: Официальный Монитор Республики Молдова №24-26 от 02.03.2000.
14. *Закон Республики Молдова о нормативных актах* №100 от 22.12.2017. В: Официальный Монитор Республики Молдова №7-17 от 12.01.2018.
15. *Испанская Конституция* одобрена Генеральными Кортесами на пленарных заседаниях Конгресса Депутатов и Сената 31 октября 1978 года, утверждена испанским народом на референдуме 6 декабря 1978 года, подписана е.в. Королем перед Генеральными Кортесами 27 декабря 1978 года (“Boletín Oficial del Estado”, № 311, от 29 декабря 1978 года). Перевод: П. Романа, Посольство Королевства Испании в Российской Федерации, 1995 г. [URL]: <http://vivovoco.astronet.ru/VV/LAW/SPAIN.HTM#33>.
16. КАПУСТИНА, М.А. *Действие норм международных договоров во времени: теоретико-правовой анализ*. В: Известия Высших Учебных Заведений. Правоведение, 1998, №2(221) (с. 51-57)
17. *Кодекс конституционной юрисдикции*, №502 от 16.06.1995. В: Официальный Монитор Республики Молдова №53-54 от 28.09.1995.
18. *Комментарии и рекомендации в отношении законодательных актов, регламентирующих деятельность Конституционного Суда Республики Молдова*, Подготовлено группой экспертов Международного центра демократических преобразований (ICDT). Будапешт, 1 ноября 2008 г. (41 с.). [URL]: http://www.ceid.hu/public/files/file/const_rus.pdf.
19. ЛУКАШУК, И.И. *Конституция России и международное право*. В: Московский журнал международного права, 1995, №2.
20. ОЖЕГОВ, С.И. *Словарь русского языка*. Издание 9-е, испр. и доп. Москва: Советская энциклопедия, 1972.
21. ОСМИНИН, Б.И. *Международные договоры и иерархия источников внутрисударственного права*. В: Журнал российского права, №11, 2012 (с. 102-113).
22. *Постановление Конституционного Суда Республики Молдова №6 от 09.02.1999г. о контроле конституционности Постановления Парламента №1604-XIII от 17 марта 1998 года “О ратификации Конвенции Международного союза по повышению квалификации и поддержки творчества журналистов”*. В: Официальный Монитор Республики Молдова №19-21/10 от 25.02.1999г.
23. *Постановление Конституционного Суда Республики Молдова о толковании некоторых положений статьи 4 Конституции Республики Молдова*, №55 от 14.10.1999. В: Официальный Монитор Республики Молдова №118-119/64 от 28.10.1999.
24. *Постановление о контроле конституционности Соглашения об ассоциации между Республикой Молдова, с одной стороны, и Европейским Союзом и Европейским сообществом по атомной энергии и их государствами-членами, с другой стороны, и Закона №112 от 2 июля 2014 года о ратификации Соглашения об ассоциации (Соглашение об ассоциации между РМ и ЕС) (Обращение № 44а/2014), №24 от 09.10.2014*. В: Официальный Монитор Республики Молдова №333-338 от 07.11.2014.
25. *Постановление Правительства Республики Молдова об утверждении Положения о механизме заключения, реализации и прекращения междуна-*

родных договоров №442 от 17.07.2015. В: Официальный Монитор Республики Молдова №190-196 от 24.07.2015.

26. Решение Конституционного Суда Республики Молдова о прекращении производства по делу о контроле конституционности некоторых положений Договора между Республикой Молдова и Украиной о государственной границе и Дополнительного протокола к Договору, подписанных в Киеве 18 августа 1999 года, №5 от 24.09.2002. В: Официальный Монитор Республики Молдова №137-138/25 от 10.10.2002.

27. ТИУНОВ, О.И., КАШИРКИНА, А.А., МОРОЗОВ, А.Н. *Влияние норм международного права на развитие национального законодательства.* В: Журнал российского права, № 6, 2010 (с. 35-44)

28. ЯКУБ, И. *Международное право и национальное право Республики Молдова: основы соотношения и взаимодействия.* В: Інноваційні підходи розвідку компетентнісних якостей фахівців в умовах професійного становлення, матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 12-13 квітня 2019 (м. Ізмаїл). Ізмаїл: ДІ НУ «ОМА», 2019 (с. 268-277).

DELIMITAREA SUBIECTULUI INFRAȚIUNII DE TORTURĂ, TRATAMENT INUMAN SAU DEGRADANT DE SUBIECTUL INFRAȚIUNII DE CONSTRÂNGERE DE A FACE DECLARAȚII

Elena JENUNCHI

Doctorandă, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: elenajenunchi@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-0587-6883>

Pentru a evita dificultățile ce apar în procesul de calificare a faptelor infracționale și în scopul încadrării juridice corecte a acestora, este important să efectuăm delimitarea exactă a unor componente de infracțiuni prin analiza și compararea elementelor constitutive ale infracțiunilor respective. Infracțiunea de tortură, tratament inuman sau degradant prevăzută la art. 166¹ CP RM poate fi delimitată de infracțiunea de constrângere de a face declarații incriminată la art. 309 CP RM după mai multe criterii. Unul din acestea este subiectul infracțiunii de tortură, tratament inuman sau degradant care se deosebește de subiectul infracțiunii de constrângere de a face declarații după un șir de semne.

Cuvinte-cheie: *infracțiune, tortură, tratament inuman sau degradant, constrângere, subiect al infracțiunii, subiect special.*

DELIMITATION OF THE SUBJECT OF THE CRIME OF TORTURE, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT FROM THE SUBJECT OF THE CRIME OF COERCION TO MAKE STATEMENTS

In order to avoid the difficulties that arise in the process of qualification of criminal acts and for the purpose of their correct legal framing, it is important to carry out the exact delimitation of some components of crimes by analyzing and comparing the constituent elements of the respective crimes. The crime of torture, inhuman or degrading treatment provided for in art. 166¹ CP RM can be delimited by the crime of coercion to make statements incriminated in art. 309 HP RM according to several criteria. One of these is the subject of the crime of torture, inhuman or degrading treatment that differs from the subject of the crime of coercion to make statements after a string of signs.

Keywords: *crime, torture, inhuman or degrading treatment, coercion, subject of the crime, special subject.*

DÉLIMITATION ENTRE LE SUJET DU CRIME DE TORTURE, DE TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS ET LE SUJET DU CRIME DE CONTRAINTE POUR FAIRE DES DÉCLARATIONS

Afin d'éviter les difficultés qui se posent dans le processus de qualification des actes criminels et aux fins de leur encadrement juridique correct, il est important de procéder à la délimitation exacte de certaines composantes des crimes en analysant et en comparant les éléments constitutifs des crimes respectifs. Le crime de torture, de traitement inhumain ou dégradant prévu à l'art. 166¹ CP RM peut être délimité par le crime de contrainte pour faire des déclarations incriminées à l'art. 309 HP RM selon plusieurs critères. L'un d'eux est le sujet du crime de torture, de traitement inhumain ou dégradant qui diffère du sujet du crime de contrainte de faire des déclarations après une série de signes.

Mots-clés: *crime, torture, traitement inhumain ou dégradant, coercition, sujet du crime, sujet spécial.*

РАЗГРАНИЧЕНИЕ ПРЕДМЕТА ПРЕСТУПЛЕНИЯ О ПЫТКЕ, БЕСЧЕЛОВЕЧНОМ ИЛИ УНИЖАЮЩЕМ ОБРАЩЕНИИ ОТ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПО ПРИНУЖДЕНИЮ К ДАЧЕ ПОКАЗАНИЙ

Во избежание трудностей, возникающих в процессе квалификации преступных действий и их правильной классификации, необходимо определить некоторые компоненты преступлений путем анализа и сравнения их составных элементов. Преступление в виде пыток, бесчеловечного или унижающего достоинства обращения, предусмотренное ст. 166¹ УК РМ, отличается от преступления по принуждению к даче показаний, инкриминируемых ст. 309 УК РМ по нескольким критериям, а также по ряду признаков.

Ключевые слова: *преступление, пытки, бесчеловечное или унижающее обращение, принуждение, предмет преступления, особый предмет.*

Introducere

Fiind un domeniu al științei dreptului penal, dreptul penal comparat studiază normele și instituțiile juridice ale unor sisteme diferite de drept penal, având scopul cunoașterii conținutului lor cât și a semnificației, etalarea deosebirilor dintre aceste norme și instituții. Din această perspectivă, am considerat oportun demersul științific dedicat studierii subiectului infracțiunii de tortură, tratament inuman sau degradant și cel al infracțiunii de constrângere de a face declarații cu stabilirea liniilor de demarcație dintre aceste două elemente ale componenței de infracțiune.

Metodologia de cercetare folosită

Pentru realizarea scopului propus și a obiectivelor trasate, au fost utilizate un șir de metode, în primul rând pe larg folosită a fost metoda comparativă, urmată de metoda logică, istorică și altele. Investigația efectuată se bazează pe studierea doctrinei dreptului penal pe plan național cât și internațional.

În literatura de specialitate se întâlnesc mai multe definiții ale subiectului infracțiunii, una dintre ipoteze ar fi că subiecții infracțiunii sunt persoanele implicate în săvârșirea unei infracțiuni, fie prin comiterea actului de executare, fie prin suportarea consecințelor, a răului cauzat prin săvârșirea acesteia. O altă accepțiune definește subiectul infracțiunii ca persoană implicată în săvârșirea unei infracțiuni, fie în calitate de subiect activ (persoană care a comis infracțiunea), fie în calitate de subiect pasiv (persoană care a suferit de pe urma infracțiunii). Doctrina însă face distincție între *subiectul activ* și *subiectul pasiv* al infracțiunii. *Subiectul activ* al infracțiunii este persoana fizică care săvârșește o infracțiune și care este chemată la răspundere penală. *Subiectul pasiv* al infracțiunii este persoana vătămată penal, adică cea care suferă sau asupra căreia se răsfrațe nemișlocit urmarea materială ori starea de pericol creată prin săvârșirea infracțiunii. [2, p. 28]

Subiectul infracțiunii – îl constituie persoana fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins o anumită limită de vârstă prevăzută de legea penală. În Republica Moldova vârsta generală pentru angajarea răspunderii penale este de 16 ani (alin. (1) art. 21 CP RM). În același timp, la alin. (2) art. 21 CP RM este stabilit un alt prag al vârstei minime pentru tragerea la răspundere penală. Este vorba despre vârsta de 14 ani. Vârsta specială este valabilă doar pentru unele categorii

de infracțiuni, lista cărora este exhaustivă și stabilită expres la alin. (2) art. 21 CP RM. [3, art. 21]

Subiectul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 166¹ CP RM este persoana fizică responsabilă care, în momentul comiterii faptei, a atins vârsta de 16 ani. În afară de aceasta, subiectul infracțiunii în cauză trebuie să aibă una din următoarele calități speciale: 1) persoana publică; 2) persoana care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice; 3) oricare altă persoană care acționează cu titlu oficial; 4) oricare altă persoană care acționează cu consimțământul expres sau tacit al unei persoane care acționează cu titlu oficial. [4, p. 600]

Subiectul infracțiunii de constrângere de a face declarații poate este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani, deținând anumite caracteristici speciale.

Conform legii penale naționale, nici una dintre infracțiunile analizate nu sunt enumerate la art. 21 alin. (2) CP RM, deci pentru ambele infracțiuni subiectul este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani. Ceea ce mai este comun pentru subiecții ambelor infracțiuni este faptul că având în vedere că subiectul infracțiunii de tortură, tratament inuman sau degradant cât și subiectul infracțiunii de constrângere de a face declarații, au o calitate specială, menționăm că pentru a atrage la răspundere penală conform art. 166¹ și 309 CP RM, de regulă, este necesar ca subiectul infracțiunii să fi împlinit o vârstă mult mai mare decât cea de 16 ani. Nu este posibil ca la vârsta de 16 ani subiectul să dețină anumite funcții cerute de legea penală la calificarea infracțiunilor date, după cum remarcă și autorul Ruslan Popov remarcă: atunci când legiuitorul reclamă prezența unor calități speciale pentru subiectul infracțiunii, este posibil ca vârsta minimă efectivă (nu cea prezumată) de răspundere penală să depășească baremul de 16 ani, s-ar putea să fie înaintată condiția ca subiectul infracțiunii să posede nu doar maturitate intelectuală și volitivă, dar și maturitate ocupațională (profesională, funcțională). [5, p. 65] De asemenea, nu există o definiție generală a conceptului de subiect special în legislația penală actuală, caracteristicile speciale fiind prevăzute direct în legea penală sau care decurg direct din aceasta, limitând gama persoanelor care pot fi atrase la răspundere penală conform normei penale analizate.

Dificultăți de calificare apar în circumstanțele ce țin de interpretarea subiectului special al

infraționilor analizate. Astfel, prin prisma art. 166¹ CP RM și conform art. 123 alin. (2) CP RM, prin „persoană publică” se are în vedere după caz: 1) funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); 2) angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; 3) angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; 4) persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public. [6, art.123] Pe lângă persoana publică, subiect al infraționii de tortură tratament inuman sau degradant mai poate fi persoana care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice. Se are în vedere acea persoană care, deși exercită atribuțiile unei autorități publice, nu a fost investită în caracteristică constituie o cerință profesională autentică și decisivă, cu condiția ca obiectivul să fie legitim, iar cerința să fie proporțională. În toate celelalte cazuri, oricare diferențiere va însemna o discriminare, deci o inegalitate în drepturi. [7, p. 601] Pe când subiectul infraționii de constrângere de a face declarații include un cerc restrâns de persoane, și anume: persoana care constată infraționea, ofițerul de urmărire penală, procurorul și judecătorul.

Situația este alta în cazul agravantei prevăzute la lit. e) alin. (2), dacă subiect al infraționii de tortură, tratament inuman sau degradant este o persoană cu funcție de răspundere sau o persoană cu funcție de demnitate publică, răspunderea se agravează. Remarcabilă este ipoteza autorilor Manualului Judecătorului în cauze penale, conform căreia „orice persoană cu funcție de răspundere este o persoană publică, însă nu orice persoană publică este o persoană cu funcție de răspundere. De asemenea, este notabil că noțiunea „persoană cu funcție de demnitate publică” (definită în alin. (3) art. 123 CP RM) și noțiunea „funcționar public” (privită ca parte a noțiunii „persoană publică”) se află într-o relație de tip „parte-întreg”. În aceste împrejurări, noțiunile „persoană cu funcție de demnitate publică” și „persoană publică” se intersectează, au domenii de incidență care se intercalează. Deci, urmează a fi diferențiate cu maximă precizie.” [8, p. 602]

Organele de constatare în sensul art. 309 CP, în conformitate cu art. 273 CP RM sânt:

a) poliția - pentru infraționii ce nu sânt date prin lege în competența altor organe de constatare;

a¹) Poliția de Frontieră – pentru infraționii atribuite prin lege în competența sa;

b) Centrul Național Anticorupție - pentru infraționii date prin lege în competența sa;

c) Serviciul Vamal - pentru infraționii date prin lege în competența sa;

d) Serviciul de Informații și Securitate - pentru infraționii ale căror prevenire și contracarare îi sânt atribuite prin lege;

d¹) Serviciul Fiscal de Stat – pentru infraționii prevăzute la art. 241–242, 244, 244¹, 250–253 și 335¹ din Codul penal;

e) comandantii unităților și formațiunilor militare, șefii instituțiilor militare - pentru infraționii săvârșite de militarii din subordine, precum și de persoanele supuse serviciului militar în timpul cantonamentelor; pentru infraționii săvârșite de muncitorii și angajații civili ai Forțelor Armate ale Republicii Moldova, legate de îndeplinirea îndatoririlor lor de serviciu, sau săvârșite la locul de dislocare a unității, formațiunii, instituției;

f) funcționarii publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare - pentru infraționii comise în locurile de detenție, în timpul escortării sau în legătură cu punerea în executare a sentințelor de condamnare; de asemenea șefii instituțiilor curative de specialitate - în cazurile referitoare la persoane cărora le sunt aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical;

g) comandantii de nave și aeronave - pentru infraționii săvârșite pe acestea în timp ce navele și aeronavele pe care le comandă se află în afara porturilor și aeroporturilor;

h) instanțele de judecată sau, după caz, judecătorii de instrucție - pentru infraționii de audiență. [9, art. 273]

Ofițerul de urmărire penală face parte din organele de urmărire penală și este persoana cu funcție de răspundere, care în numele statului, în limitele competenței sale, efectuează urmărirea penală pentru orice infraționie care nu este dată prin lege în competența altor organe de urmărire penală sau este dată în competența lui prin ordonanța procurorului. Organele de urmărire penală sunt constituite conform legii în cadrul Ministerului Afacerilor Interne; Serviciului Vamal și Centrului Național Anticorupție.

Procurorul este persoană oficială numită, în modul stabilit de lege, pentru a conduce sau a exer-

cita urmărirea penală și a reprezenta în judecată învinuirea în numele statului. Codul de procedură penală al RM prevede atribuțiile procurorului în art. 51-53, Titlul III, Cap.1.

Judecător –jurist licențiat, numit în funcție în modul stabilit de lege, autorizat să judece cauze aduse în fața instanței de judecată. Atribuțiile judecătorului, drepturile și obligațiile acestuia, competența, sunt reglementate de Codul de procedură penală în art. 26-40.

În doctrină sunt opinii diferite referitor la judecătorul de instrucție ca subiect activ al infracțiunii de constrângere de a face declarații. Doctrinarii naționali fac trimitere că sub noțiunea de judecător se înțelege și judecătorul de instrucție. [10, p. 793]

Menționăm că, conform definiției torturii, formulată în art. 1 din Convenția împotriva torturii și altor tratamente crude, inumane sau degradante din 10 decembrie 1984, în vigoare din 26.06.1987, pentru Republica Moldova în vigoare din 28.12.1995 subiectul torturii, pe lângă un funcționar de stat sau altă persoană care acționează cu titlu oficial, poate fi, de asemenea, o persoană privată care acționează la inițiativa sau cu consimțământul expres sau tacit al acesteia. [11, p. 724] Legislatorul din RM a redus în mod semnificativ această formulare, neprevăzând recunoașterea ca subiect al constrângerii de a face declarații a unei persoane care acționează în calitate oficială, precum și a unei persoane private care acționează la inițiativa unui funcționar, așa cum a făcut, de exemplu, legislatorul din Azerbaidjan. [12, p. 29] În acest sens, potrivit doctrinei ruse, prin „o altă persoană” poate fi înțeles orice persoană care este atât angajat al organelor autorizate pentru a efectua urmărirea penală, cât și o persoană care nu intră în categoria dată. Această persoană trebuie să acționeze cu acordul expres sau tacit al investigatorului sau persoanei care efectuează urmărirea penală. [13, p. 105] În legislația penală română în mare măsură găsim același concept ca și în legislația rusă. Legislatorul român a înaintat cel mai mult, în dispoziția art. 272 CP Rom. „influențarea declarațiilor” prevede că subiect al infracțiunii analizate poate fi orice persoană fizică, numai dacă îndeplinește condițiile legale pentru a răspunde penal (cu privire la vârstă, responsabilitate, discernământ), dispozițiile legale, neimpunând condiții speciale cu privire la acest subiect al infracțiunii. [14, p. 129]

În raport atât cu infracțiunile de tortură, tratament inuman sau degradant cât și cu infracțiunea

de constrângere de a face declarații, persoana juridică nu poate evolua ca subiect, fapt dedus din prevederea de la alin. (4) art. 21 CP RM în coroborare cu sancțiunea normei de la art. 166¹ și art. 309 CP RM. Deoarece persoana juridică, cu excepția autorităților publice, răspunde penal pentru infracțiunile pentru a căror săvârșire este prevăzută sancțiunea pentru persoanele juridice în Partea Specială a Codului penal, și din moment ce în sancțiunea normei de incriminare de la art. 166¹ și 309 CP RM nu există nicio mențiune cu referire la pedeapsa aplicabilă persoanei juridice, rezultă incontestabil că persoana juridică nu poate să apară ca subiect al infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. Susținem această poziție legislativă, ca argument de bază fiind calitățile speciale ale persoanei fizice ca subiect al infracțiunilor analizate.

În urma analizei întreprinse relevăm că subiectul special al infracțiunilor comparate, poate fi similar. Astfel, persoana care constată infracțiunea, ofițerul de urmărire penală, procurorul sau judecătorul, ca subiecți speciali ai infracțiunii prevăzute la art. 309 CP RM, sunt nu altceva decât persoane publice, respectiv persoane cu funcție de demnitate publică, calități speciale specifice pentru subiectul infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. Însă subiectul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 166¹ CP RM se deosebește prin calitățile speciale precum: „orice altă persoană care acționează cu titlu oficial; sau orice persoană care acționează cu consimțământul expres sau tacit al unei persoane care acționează cu titlu oficial”.

Concluzionăm că o posibilitate de soluționare a problemelor de calificare existente la etapa actuală și pentru a accentua liniile de demarcație dintre infracțiunea de constrângere de a face declarații și cea de tortură, tratament inuman sau degradant ar fi modificarea textului normei penale prevăzute la art. 309 CP RM cu completarea acesteia după cuvintele „interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă” cu sintagma „... a rudelor sau a persoanelor apropiate acestora cât și completarea textului legal al normei date, lărgind cercul de persoane recunoscute ca subiecți activi ai constrângerii de a face declarații, incluzând după sintagma „...de către judecător” continuarea „... sau orice persoană fizică, ce acționează cu acordul expres sau tacit al acestora”.

Astfel o propunere *de lege ferenda* relevantă ar fi modificarea normei de la art. 309 CP RM

cu schimbarea titlului articolului, „Influențarea declarațiilor, concluziilor, traducerilor sau interpretărilor în procesul penal”, conținutul dispozitiv al acestuia urmând să fie formulată, după cum urmează: „(1) *Influențarea declarațiilor, concluziilor, traducerilor sau interpretărilor în cadrul unui proces penal*, prin constrângere, promisiune sau oferire de bunuri cât și alte avantaje patrimoniale sau nepatrimoniale ori prin altă faptă ilegală cu efect vădit intimidant, săvârșită asupra participanților la proces, asupra unei rude sau persoane apropiate, să depună declarații, să formuleze concluzii, interpretări, traduceri, fie ele adevărate sau false, încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției, precum și la eschivarea de la depunerea declarațiilor, de la formularea concluziilor, efectuarea interpretărilor sau traducerilor, în cadrul procesului civil, procesului penal, procesului contravențional sau în instanța de judecată națională sau internațională

(2) Acțiunile prevăzute la alin. (1):

a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.”

În acest mod conținutul dispoziției formulate la art. 309 CP RM va fi determinat exact și vor fi înlăturate dificultăților de interpretare a normei stipulate la articolul în cauză; vor fi reduse în mod semnificativ problemele de calificare ce apar în practică în legătură cu problemele delimitării infracțiunilor prevăzute la art. 309 CP RM „Constrângerea de a face declarații” de alte infracțiuni conexe și desigur vor fi ajustate dispozițiile legale ale art. 309 CP RM la spiritul deciziilor CtEDO în materia dată și aducerea lor în concordanță cu prevederile similare din legea penală a unor state ale UE în urma preluării exemplului de reglementare a infracțiunii similare în CP al României.

Bibliografie

1. ТИХОМИРОВ, Ю.А. Сравнительное правоведение - конгресс ученых-правоведов // Госво и право - 1999 - № 2. - стр. 104.
2. ULIANOVSKI, Gh., CURMEI, I., Subiectul și latura subiectivă a infracțiunii de constrângere de a face declarații, Revista Națională de Drept Nr. 2/2016, pag. 28.
3. Cod Penal al Republicii Moldova, publicat:14.04.2009, în Monitorul Oficial Nr. 72-74, art Nr. 195.
4. POALELUNGI, M., DOLEA, Ig., VÎZDOAGA, T., ș.a., Manualul judecătorului pentru cauze penale, Chișinău 2013, p. 600, ISBN 978-9975-53-231-0
5. POPOV, R., Subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal, Studia Universitatis, 2012, nr. 8 (58), p. 65.
6. Cod Penal al Republicii Moldova, Op. cit., art. 123.
7. POALELUNGI, M., DOLEA, Ig., VÎZDOAGA, T., Op. cit., p. 601.
8. Ibidem, p. 602.
9. Cod Penal al Republicii Moldova, Op. cit., art. 273.
10. BRÎNZA, S., STATI, V., Tratat de drept penal, Partea Specială, Vol.II, Chișinău 2015, p. 793, ISBN 978-9975-53-470-3
11. CHARRIER, J.-L., CHIRIAC, A., Codul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Chișinău: Balacon, 2008, p. 724.
12. ULIANOVSKI, Gh., CURMEI, I., Op.cit., p. 29.
13. ГАЛАХОВА, А.В., Преступления против правосудия, Российская академия правосудия. - М.: Норма, 2005, стр. 105, ISBN 589123890X
14. OPREA, M., Infracțiuni contra înfăptuirii justiției, București: Universul Juridic, 2015, p. 129, ISBN 9786066735131

CZU 341.123:343.255(574)
DOI 10.5281/zenodo.4543313

IMPLEMENTATION OF THE UN CONVENTION AGAINST TORTURE AND OTHER CRUEL OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Askhat AMEN

West Kazakhstan university after M.Utemisov, Uralsk, Republic of Kazakhstan
e-mail: ass_amen81@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-4275-3516>

Gulnar ESEEVA

West Kazakhstan university after M.Utemisov, Uralsk, Republic of Kazakhstan
e-mail: usatova_56@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-5445-6025>

Kazakhstan ratified the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in 1998. This article highlights the constitutional prerequisites for the effective implementation of this treaty in the Republic of Kazakhstan, and also examines the implementation of the Convention in the country. The process of transformation of the norms of the Convention when transposed into national legislation is highlighted through the analysis of differences in the legislation of the country and the norms of the treaty. The article analyzes the legislative, administrative, judicial and other measures taken in the country to prevent acts of torture and other types of ill-treatment of people. The study details institutional measures aimed at improving criminal policy and preventing torture in the country.

Keywords: protection, human rights, torture, Convention, law, jurisdiction, ratification, suffering.

IMPLEMENTAREA CONVENȚIEI ONU ÎMPOTRIVA TORTURII ȘI ALTOR TRATAMENTE CRUNTE SAU DEGRADANTE ÎN REPUBLICA KAZAHSTAN

Kazahstanul a ratificat Convenția ONU împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante în 1998. Prezentul articol subliniază premisele constituționale pentru punerea în aplicare a acestui tratat în Republica Kazahstan și, de asemenea, examinează procesul de implementare a Convenției. Se evidențiază procesul de transpunere a normelor Convenției în conformitate cu legislația națională, prin analiza diferențelor dintre legislația țării și normele tratatului. Articolul analizează măsurile legislative, administrative, judiciare și de altă natură luate în țară pentru prevenirea actelor de tortură și a altor tipuri de maltratare a persoanelor. Studiul detaliază măsurile instituționale care vizează îmbunătățirea politicii penale și prevenirea torturii în țară.

Cuvinte-cheie: protecție, drepturile omului, tortură, Convenție, lege, jurisdicție, ratificare, suferință.

APPLICATION DE LA CONVENTION DES NATIONS UNIES CONTRE LA TORTURE ET AUTRES TRAITEMENTS CRUELS OU DÉGRADANTS EN RÉPUBLIQUE DU KAZAKHSTAN

Kazakhstan a ratifié la Convention des Nations Unies contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants en 1998. Cet article décrit les conditions constitutionnelles préalables à la mise en œuvre de ce traité en République du Kazakhstan et examine également le processus de mise en œuvre de la convention. Il met en évidence le processus de transposition des règles de la convention conformément au droit national, en analysant les différences entre la législation du pays et les règles du traité. L'article analyse les mesures législatives, administratives, judiciaires et autres prises dans le pays pour prévenir les actes de torture et autres types de mauvais traitements. L'étude détaille les mesures institutionnelles visant à améliorer la politique pénale et à prévenir la torture dans le pays.

Mots-clés: protection, droits de l'homme, torture, Convention, loi, juridiction, ratification, souffrance.

ВНЕДРЕНИЕ КОНВЕНЦИИ ООН ПРОТИВ ПЫТОК И ДРУГИХ ЖЕСТОКИХ ИЛИ УНИЖАЮЩИХ ДОСТОИНСТВО ВИДОВ ОБРАЩЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Казахстан ратифицировал Конвенцию ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания в 1998 г. В рамках данной статьи освещаются конституционные предпосылки эффективной имплементации данного договора в Республике Казахстан, а

также рассматривается ход выполнения норм Конвенции в стране. Освещается процесс трансформации норм Конвенции при перенесении в национальное законодательство, через анализ различий в законодательстве страны и нормативов договора. В статье анализируются законодательные, административные, судебные и другие меры, принимаемые в стране для предупреждения актов пыток и других видов жестокого обращения. В исследовании подробно излагаются меры институционального характера, направленные на совершенствование уголовной политики и предотвращение пыток в стране.

Ключевые слова: защита, права человека, пытка, Конвенция, закон, юрисдикция, ратификация, страдание.

Introduction

Since the first day of independence, Kazakhstan has recognized the universally recognized principles of human rights protection, proclaimed in the UN Charter and the Universal Declaration of Human Rights. The Republic of Kazakhstan is a party to more than sixty multilateral universal international treaties in the field of human rights, seven of which are UN human rights conventions, the so-called “international instruments for the protection of human rights”. These human rights conventions include the 1984 UN Convention against Torture and Other Cruel or Degrading Treatment or Punishment (hereinafter referred to as the Convention Against Torture). The prohibition and prevention of torture are the subject of many international treaties. The universal set of such treaties includes the norms of the 1948 Universal Declaration of Human Rights, the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights (hereinafter - the ICCPR), the 1984 Convention against Torture and Other Cruel or Degrading Treatment or Punishment and the Additional Protocol to this Convention of 2002. The regional block includes the norms of the 1969 Inter-American Convention on Human Rights, the 1981 African Charter on Human and Peoples’ Rights, the 1995 CIS Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental freedoms 1950 and the European Convention for the Prevention of Torture 1987

Most of these international treaties establish only a general legal regime for the prohibition of torture. For example, Article 5 of the 1948 Universal Declaration of Human Rights states: “No one should be subjected to torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment” [1]. Article 7 of the International Covenant on Civil and Political Rights defines: “No one may be subjected to torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no person should be subjected to medical or scientific experiments without his free consent” [2]. Article 10 of the IC-

CPR states: “All persons deprived of their liberty have the right to humane treatment and respect for the inherent dignity of the human person”.

International legal standards for the prohibition of torture and their criminalization are enshrined in the UN Convention against Torture. In particular, the Convention defines the crime of torture, proclaims the principle of the absolute prohibition of restricting the human right to protection from torture, and also developed a control mechanism for the implementation of the Convention’s norms by the States parties. The preventive component of the fight against torture is enshrined in the Additional Protocol to the 2002 Convention against Torture.

Main ideas of the research

The Republic of Kazakhstan ratified the UN Convention against Torture and Other Cruel or Degrading Treatment or Punishment on June 29, 1998. As a party to the Convention, our state has undertaken the following obligations: in accordance with the constitutional principles of the legal system, to develop and implement a coordinated policy against torture and other forms of abuse and punishment, as well as be guided by it when implementing legislative and institutional reforms.

By the time the Republic of Kazakhstan ratified the UN Convention against Torture in the Basic Law of our country, the constitutional prerequisites for the effective implementation of this treaty were formed:

- Art. 1 of the Constitution: “The Republic of Kazakhstan asserts itself as a democratic, secular, legal and social state, the highest values of which are a person, his life, rights and freedoms”;

- Clause 2, Art. 12 of the Constitution: “Human rights and freedoms belong to everyone from birth, are recognized as absolute and inalienable, determine the content and application of laws and other normative legal acts”;

- Art. 17 of the Constitution: “Human dignity is inviolable. No one should be subjected to tor-

ture, violence, other cruel or degrading treatment or punishment”;

- Clause 3, Art. 39 of the Constitution: “In no cases are the rights and freedoms provided for by Articles 10, 11, 13-15, paragraph 1 of Article 16, Article 17, Article 19, Article 22, paragraph 2 of Article 26 of the Constitution subject to restriction”;

- pp. 9 p. 3 art. 77 of the Constitution: “Evidence obtained by illegal means has no legal force. No one can be convicted only on the basis of his own confession” and others [3].

These constitutional norms are reflected in the sectoral legislation of the Republic of Kazakhstan.

In order to implement the Convention against Torture in the Republic of Kazakhstan, legislative reforms were carried out: the Law of the Republic of Kazakhstan “On the Procedure and Conditions of Detention of Suspects and Accused of a Crime” was adopted on March 30, 1999; December 21, 2002 amendments and additions were made to the Criminal, Criminal Procedure and Criminal Execution Codes of the Republic of Kazakhstan; in 2005 the International Covenant on Civil and Political Rights was ratified; in 2008, the Optional Protocol to the UN Convention against Torture was ratified; On July 10, 2007, the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan adopted a normative resolution “On the application of the norms of international treaties in judicial practice”; in 2009, the first Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights was ratified; On December 28, 2009, the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan adopted a normative resolution “On the application of the norms of criminal and criminal procedure legislation on the observance of personal freedom and inviolability of human dignity, counteraction to torture, violence, and other cruel or degrading treatment or punishment”.

One of the legal mechanisms for the implementation of the UN Convention against Torture in Kazakhstan is the criminalization of liability for torture in 2002, when the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan was supplemented by Art. 347-1, which criminalizes torture.

According to article 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, torture is recognized as “deliberate infliction of physical and mental suffering committed by an investigator, a person conducting an inquiry, or another official in order to obtain information or confessions from

the tortured person or a third person, or to punish him for the action he committed, or of which he is suspected of committing, as well as to intimidate or coerce him or a third person, or for any reason based on discrimination of any nature” [5].

Our analysis of the disposition of Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan for its compliance with the concept of torture given in the UN Convention against Torture, led to the conclusion that there are differences in their wording.

The UN Convention against Torture and Other Cruel or Degrading Treatment or Punishment defines “torture” as “any act by which severe pain or suffering, physical or mental, is intentionally inflicted on a person in order to obtain information from him or from a third party, or confession, punish him for an act that he or a third party has committed or of which he is suspected of committing, as well as intimidate or coerce him or a third party, or for any reason based on discrimination of any nature, when such pain or suffering is caused by a public official or by another person acting in an official capacity, or at their instigation, or with their knowledge or tacit consent” (Art. 1) [6].

Thus, from the point of view of international regulation, signs of torture are actions that:

- причинять сильную боль или страдания, физические или психические;
- applied to a person intentionally;
- are carried out for the purpose of obtaining information or confession, as a punishment for actions committed by the person himself or a third party, as well as for the actions they are suspected of committing, for the purpose of coercion or intimidation, as well as for any other reasons based on discrimination of any character;
- are produced by a government official or other person acting in an official capacity, or at their instigation, or with their knowledge or tacit consent.

In our opinion, not all of the above-mentioned signs of torture are reflected in the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan. The following differences can be identified in the definition of torture given in Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan and in the UN Convention against Torture:

- firstly, under torture, according to Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, it is understood only “willful infliction of physical and mental suffering”, and in the Convention tor-

ture is defined as any act that “intentionally inflicts severe pain or suffering, physical or mental”;

- secondly, the subjects of the crime under Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan are “an investigator, a person conducting an inquiry, or another official”, while the Convention defines “a public official or other person acting in an official capacity” as subjects of a crime;

- thirdly, according to Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, one of the purposes of torture is to punish the tortured person “for an act that he has committed or is suspected of committing” [5]. And in the Convention, this goal is set forth in a different version and contains an indication of a third person, namely that the purpose of torture is to punish the tortured person “for an act that he or a third person has committed or of which he is suspected of committing”.

On inconsistencies in the definition of “torture” given in Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, the concept given in article 1 of the UN Convention against Torture, is stated in official and alternative reports on the human rights situation in the Republic of Kazakhstan, as well as in the recommendations of the UN Committee against Torture following the consideration of the Second Report of the Republic of Kazakhstan. In particular, it is noted that further implementation of the Convention will require amendments and additions to Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, which should reflect the following provisions:

- criminal prosecution under Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan should be subject to all government officials or other persons acting in an official capacity;

- to distinguish between acts of torture that are committed by an official at his instigation, with his knowledge or with tacit consent, or in deliberate inaction;

- punishments for acts of torture must be commensurate with the gravity of the crime [7; 83].

In the UN Convention against Torture and in the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan, when defining torture, the following definitions are used: “severe pain”, “physical suffering”, “moral suffering” and “mental suffering”. However, at the moment there are no official definitions of these definitions both in the Convention itself and in the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, and in the regulatory resolution of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan

“On the application of the norms of criminal and criminal procedural legislation on the observance of personal freedom and the inviolability of human dignity, torture, violence, other cruel or degrading treatment and punishment” [8].

The Ozhegov Dictionary defines the etymology of the following concepts:

- pain is a feeling of suffering; - strong means significant;

- suffering is physical or mental pain, anguish;

- physical - related to the activity of muscles, muscles in living substances;

- the psyche is a totality of emotional experiences as a reflection of objective reality in the consciousness;

- moral - referring to the inner spiritual life of a person [9; 68, 937].

Based on the etymology of the above concepts, it seems that used by the legislator of the Republic of Kazakhstan in the disposition of Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, the concept of “physical or mental suffering” is more successful than the concept contained in the Convention - “suffering, physical or mental”, since moral suffering refers to the inner spiritual organization of the individual and is not associated with emotional experiences. In this case, in our opinion, it is precisely the reception of an international norm into criminal law that is permissible.

The International Association for the Study of Pain (IASP) has defined pain as an unpleasant sensory and emotional experience associated with true or potential tissue damage or described in terms of such damage. That is, pain is usually more than a pure sensation associated with existing or possible organic damage, since it is usually accompanied by an emotional experience [10].

In this regard, we believe that “severe pain”, “physical suffering” and “psychological suffering” are distinguished according to the degree of suffering experienced by a person. Namely, “physical suffering” is associated only with bodily sensations of pain, “psychological suffering” - only with mental sensations, and “severe pain” includes both bodily (physical) and mental (psychological) suffering. Consequently, as a legislative mechanism for the implementation of the UN Convention against Torture (in terms of its incorporation), the first part of Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, after the words “intentional infliction”, add the words “severe pain”.

The distinction between the concepts of “severe pain”, “physical suffering” and “mental suffering” should be given at the legislative level, in particular, in the footnote to Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan or in the normative resolution of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan “On the application of the norms of criminal and criminal procedure legislation on the observance of personal freedom and inviolability of human dignity, counteraction to torture, violence, and other cruel or degrading treatment or punishment.”

The UN Convention against Torture prohibits not only “torture”, but also “cruel, inhuman or degrading treatment or punishment” (commonly referred to as “ill-treatment”) [6]. In the case of torture, there is an internationally recognized precise definition. At the same time, “cruel treatment”, given its nature, is much more difficult to define, and therefore “cruel, inhuman or degrading treatment or punishment” is not defined in international law in such precise terms as “torture”.

According to article 16 of the UN Convention against Torture, “ill-treatment” is defined as one that includes: “other acts ... that do not fall within the definition of torture contained in Art. 1, when such acts are committed by an official or other person acting in an official capacity, or at their instigation, or with their knowledge or tacit consent” [6]. However, while such acts are not considered torture, or do not cause severe pain or suffering, or are not intentionally committed, they are prohibited and States are obliged to take measures to protect individuals from ill-treatment.

An attempt was made to interpret this term in the 1988 UN Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment, according to which the term “cruel, inhuman or degrading treatment or punishment” should be interpreted as follows to provide the broadest possible protection against abuse of a physical or psychological nature, including keeping a detained or imprisoned person in conditions that deprive him, temporarily or permanently, of any of his natural senses, such as sight, hearing, spatial or temporary orientation “.

While both torture and ill-treatment are explicitly prohibited, the distinction between the two has certain legal implications. For example, under the Convention against Torture, the state is obliged to apply the law in cases of torture and either prosecute or extradite persons suspected of committing

such acts. At the same time, the Convention does not oblige states to take the same steps against those whose actions are “inhuman or degrading”. In general, we can say that there is a certain gradation on the basis of seriousness, at the beginning of which there is torture, and at the end - degrading treatment and punishment. At the same time, all these actions are illegal and violate international legal and political obligations, on the basis of which only “torture” is criminalized in the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan, and responsibility for “inhuman or degrading treatment or punishment” is not provided for, which, in our opinion, is a space. We believe that it is advisable to criminalize “inhuman and degrading treatment and punishment” and to make appropriate changes and additions to the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan.

Differences between Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan and the UN Convention against Torture with regard to the subject of the crime, in our opinion, seem to be permissible based on the reception of international norms in criminal legislation. The subjects of the crime under Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, as noted above, are the investigator, the person conducting the inquiry, or another official. The Convention defines the subjects of the crime as a public official or other person acting in an official capacity. In accordance with the normative resolution of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan “On the application of the norms of criminal and criminal procedure legislation on the observance of personal freedom and inviolability of human dignity, countering torture, violence, other cruel or degrading treatment or punishment” dated December 28, 2009 . to other officials specified in Art. 347-1 of the Criminal Code, not only officials of the criminal prosecution bodies, but also officials of other bodies and organizations listed in paragraph 3 of the note to Art. 307 of the Criminal Code [8].

Law enforcement practice and correct qualification of torture are associated with its difference from other crimes. Crimes containing certain elements of torture include: “Intentional infliction of grievous bodily harm” (Article 103); “Intentional infliction of medium-gravity harm to health” (Article 104); “Deliberate infliction of slight harm to health” (Article 105); “Torture” (Article 107), part two of which contains the qualifying feature “with the use of torture”. The UN Convention against Torture has included discrimination of any nature

among the motives for committing the crime. This motive is present in Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan. At the same time, a similar qualifying feature is enshrined in clause e) part 2 of Art. 107 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan. Of particular note is Art. 347 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan “Coercion to testify”, in which coercion of a suspect, accused, victim, witness to testify or an expert to give an opinion by using threats, blackmail or other illegal actions by the investigator or the person conducting the inquiry is considered a criminal offense.

Often, illegal actions of officials related to the use of torture are qualified under Art. 308 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan “Excessive power or official powers”. The act provides as a mandatory sign the onset of significant violations of the rights and legitimate interests of citizens, and in paragraphs a) and b) of part 4 of this article qualifying signs are indicated: the use of violence or the threat of its use, the use of weapons or special means. The above is the reason for the low law enforcement practice in the field of combating torture. An analysis of the investigative practice shows that Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan practically does not work. According to statistics in 2009 under Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan “Torture” two criminal cases were initiated against the employees of the internal affairs bodies. For the specified period under Art. 347-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan one police officer was convicted of torture.

In 2008, the Republic of Kazakhstan ratified the Additional Protocol to the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment or Punishment of 2002, which made it possible to strengthen the preventive direction of combating torture and create an effective system to combat it. This should be a prerequisite for the development of an official position of the state to determine the legal status of decisions of the Committee against Torture. In the process of further implementation of the UN Convention against Torture, the status of these decisions as acts of official international interpretation of the norms of the Convention should be taken into account, both in relation to the Republic of Kazakhstan and in relation to other states. In this regard, it is advisable to carry out the implementation of the decisions of the Committee against Torture by issuing a special

regulatory legal act, as well as a special regulatory Resolution of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan.

Conclusions

Recognition of the jurisdiction of the Committee against Torture allows a person, if domestic protection mechanisms have been exhausted, to file an individual complaint with the Committee. However, in Kazakhstan there are no constitutional and legislative guarantees of the human right to apply to international human rights bodies and organizations. So, for example, in the Constitution of the Russian Federation, such a guarantee is enshrined in Art. 46, according to which “everyone has the right, in accordance with international treaties of the Russian Federation, to apply to international bodies for the protection of human rights and freedoms, if all available domestic remedies have been exhausted”. We propose to establish constitutional guarantees of the human right to appeal to international bodies for the protection of human rights and supplement Art. 13 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan by the relevant norm.

Bibliography

1. Всеобщая декларация прав человека (принята и провозглашена Генеральной Ассамблеей ООН от 10 декабря 1948 г.) // un.org
2. Международный пакт о гражданских и политических правах (принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи ООН от 16 декабря 1966 г.) // un.org
3. Конституция Республики Казахстан (принята на Республиканском референдуме 30 августа 1995 г.) (с изменениями и дополнениями от 21.05.2007 г.) – Алматы: Жеті жарғы, 2009.
4. Национальный план действий в области прав человека в Республике Казахстан на 2009-2012 годы. – Астана: КАЗИНФОРМ, 2009.
5. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 16.07.1997 № 167-І (с изменениями и дополнениями) // minjust.kz
6. Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания // un.org
7. Доклад о ситуации с правами человека в Республике Казахстан в 2009 году. – Астана: КАЗИНФОРМ, 2010.
8. О применении норм уголовного и уголовно-процессуального законодательства по вопросам соблюдения личной свободы и неприкосновенности достоинства человека, противодействия пыткам, насилию, другим жестоким или унижающим человеческое достоинство видам обращения и наказания (Нормативное постановление Верховного Суда Республики Казахстан от 28 декабря 2009 года № 7) // Казахстанская правда. – 2010. – 19 янв. – № 11 (26072).
9. ОЖЕГОВ. С.И. Словарь русского языка. – М.: Оникс, 2005.

CZU 343.255
DOI 10.5281/zenodo.4543329

PROTECȚIA VICTIMELOR TORTURII: GARANȚII PROCESUALE

Octavian MARIAN

Doctor în drept, Șef adjunct Secție urmărire penală, Inspectoratul de poliție Botanica al Direcției de poliție a mun. Chișinău, Republica Moldova
e-mail: marian.octavian@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-4249-6545>

Articolul este consacrat problemei protecției victimelor torturii ca imperativ al unui stat de drept. Analiza este axată pe aspectul garanțiilor procesuale reglementate de actele juridice internaționale și naționale. Sunt puse în discuție asemenea momente precum: reglementarea dreptului persoanei de a fi protejată împotriva actelor de tortură; garantarea dreptului de a depune nestingherit o plângere împotriva reținerii și tratamentelor; garantarea accesului la un avocat; garantarea dreptului de a informa o terță persoană despre faptul detenției; garantarea dreptului victimei de acces la un medic; supunerea obligatorie unei expertize a victimei reținerii și tratamentelor; garantarea dreptului victimei de a solicita aplicarea măsurilor de protecție; garantarea dreptului victimei la un proces judiciar echitabil. Practica însă denotă grave deficiențe la acest capitol (victimele deseori rămânând complet neprotejate). Prin urmare, pentru respectarea cadrului normativ în materie este nevoie de o responsabilitate sporită a agenților statului implicați în asemenea proceduri, precum și consolidarea răspunderii lor juridice, inclusiv penale.

Cuvinte-cheie: tortură, victimă a torturii, protecția și drepturile victimelor torturii, garanții procesuale.

PROTECTION OF TORTURE VICTIMS: PROCEDURAL GUARANTEES

The article is devoted to the issue of protection of victims of torture as an imperative of a rule of law. The analysis focuses on the aspect of procedural guarantees regulated by international and national legal acts. Such moments as: regulating the person's right to be protected against acts of torture; guaranteeing the right to file a complaint against ill-treatment without delay; guaranteeing access to a lawyer; guaranteeing the right to inform a third person about the fact of detention; guaranteeing the victim's right to access a doctor; mandatory submission of an expert assessment of the victim of ill-treatment; guarantee the right of the victim to request the application of protective measures; guarantee the right of the victim to a fair judicial process. The practice, however, shows serious shortcomings in this area (victims often remain completely unprotected). Therefore, compliance with the relevant regulatory framework requires increased responsibility of state agents involved in such procedures, as well as strengthening their legal, including criminal, liability

Keywords: torture, victim of torture, protection and rights of victims of torture, procedural guarantees.

PROTECTION DES VICTIMES DE TORTURE: GARANTIES PROCÉDURALES

L'article est consacré à la question de la protection des victimes de la torture comme un impératif de la règle de droit. L'analyse se concentre sur l'aspect des garanties procédurales régies par des actes juridiques internationaux et nationaux. Des moments tels que: régler le droit de la personne à être protégée contre les actes de torture; garantir le droit de porter plainte sans délai contre les mauvais traitements; garantir l'accès à un avocat; garantir le droit d'informer un tiers du fait de la détention; garantir le droit de la victime à consulter un médecin; présentation obligatoire d'une expertise de la victime de mauvais traitements; garantir le droit de la victime de demander l'application de mesures de protection; garantir le droit de la victime à un processus judiciaire équitable. La pratique, cependant, montre de graves lacunes dans ce domaine (les victimes restent souvent complètement non protégées). Par conséquent, le respect du cadre réglementaire pertinent nécessite une responsabilité accrue des agents de l'état impliqués dans de telles procédures, ainsi qu'un renforcement de leur responsabilité juridique, y compris pénale.

Mots-clés: torture, victime de torture, protection et droits des victimes de torture, garanties procédurales.

ЗАЩИТА ЖЕРТВ ПЫТОК: ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ГАРАНТИИ

Статья посвящена защите жертв пыток как одна из главных задач формирования правового государства. В центре внимания анализа находится аспект процессуальных гарантий, регулируемых международными и национальными правовыми актами. Обсуждаются такие моменты, как: регулирование права человека на защиту от актов пыток; гарантия права беспрепятственно подавать жалобу на жесто-

кое обращение; гарантия доступа к адвокату; обеспечение права информировать третье лицо о факте задержания; обеспечение права жертвы на доступ к врачу; обязательное прохождение экспертизы жертвами жестокого обращения; гарантия права потерпевшего требовать применения мер защиты; гарантия права жертвы на справедливое судебное разбирательство. Однако, практика показывает серьезные недостатки в этом отношении (пострадавшие часто остаются совершенно незащищенными). Следовательно, соблюдение соответствующей нормативной базы требует повышения ответственности государственных лиц, участвующих в таких разбирательствах, а также ужесточения их правовой, в том числе уголовной, ответственности.

Ключевые слова: пытки, жертва пыток, защита и права жертв пыток, процессуальные гарантии.

Introducere

Respectarea drepturilor omului este o condiție *sine qua non* pentru existența unui stat de drept. Fiecare stat este obligat să creeze o legislație proprie privind drepturile omului, în baza reglementărilor internaționale la acest capitol. Tortura și relele tratamente sunt acte condamnate de întreaga comunitate internațională și nu pot fi justificate în niciun fel de circumstanțe.

Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la 10 decembrie 1984, intrată în vigoare la 26 iunie 1987, pentru Republica Moldova în vigoare din 28 decembrie 1995,¹ reprezintă actul internațional ce reglementează în mod detaliat tortura, definiția torturii din cadrul Convenției regăsindu-se în legislația penală a Republicii Moldova, alin. (3) art. 166¹ din *Codul penal*.²

Referitor la *victima infracțiunii de tortură*, subliniem că aceasta poate fi persoana care fie se află în dependență față de făptuitor, fie este supusă unor măsuri de constrângere, având la bază exercițiul autorității publice și este efectiv torturată, fie este supusă unei constrângeri psihice ca urmare a torturării unei alte persoane.³ De cele mai multe ori, victime ale actelor de tortură devin persoanele aflate în custodia autorităților publice (organelor de drept). Pornind de la aceasta, în cele ce urmează ne propunem să trecem în revistă principalele garanții oferite de legislația în vigoare victimelor torturii.

¹ *Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*, adoptată la New York la 10 decembrie 1984. În: *Tratate Internaționale* nr. 1 din 30-12-1998, art. 130.

² *Codul penal al Republicii Moldova* nr. 985 din 18-04-2002. Publicat în *Monitorul Oficial* Nr. 72-74 din 14-04-2009 (actualizat prin *Legea nr. 165 din 10.09.20, MO259-266/09.10.20*).

³ Stati V. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare și instigare a acțiunilor de tortură*. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 2-3, p. 18-24.

Garanții ale victimelor torturii

Garantarea dreptului de a depune nestingherit o plângere împotriva relelor tratamente. Conform recomandărilor internaționale, statele trebuie să asigure o gamă largă de mijloace care să ofere persoanelor aflate în detenție sau reprezentanților acestora posibilitatea de a depune în mod confidențial reclamații cu privire la relele tratamente către autoritățile competente locale și internaționale, inclusiv către ofițerii care dețin funcții de răspundere în instituțiile guvernamentale, procurori și instanțele de judecată, organele de stat specializate, precum și la mecanismele de control și monitorizare.

Potrivit art. 58 alin. (2) și (3) din *Codul de procedură penală al Republicii Moldova*⁴ (în continuare CPP), victima are dreptul:

- ca cererea sa să fie înregistrată imediat în modul stabilit, să fie soluționată de organul de urmărire penală, iar după aceasta să fie informată despre rezultatele soluționării;
- să primească de la organul de urmărire penală un certificat despre faptul că ea s-a adresat cu o cerere sau o copie de pe procesul-verbal despre cererea orală;
- să se adreseze cu o cerere suplimentară;
- să primească un certificat despre înregistrarea cererii sale și începerea urmăririi penale sau copie de pe ordonanța de neîncepere a urmăririi penale.

În cazul în care presupusa victimă a relelor tratamente este reținută sau arestată preventiv, plângerea poate fi depusă nemijlocit la administrația locului de detenție sau, prin intermediul reprezentantului, la organul competent.

Conform art. 187 din CPP, administrația instituției de deținere a persoanelor reținute sau arestate este obligată:

1. să asigure înregistrarea plângerilor și cererilor persoanelor deținute;

⁴ *Codul de procedură penală al Republicii Moldova* nr. 122 din 14-03-2003. În: *Monitorul Oficial* nr. 248-251 din 05-11-2013 (modificat prin *Legea nr. 188 din 11.09.20, MO259-266/09.10.20*).

2. să trimită, în aceeași zi, plângerile și alte cereeri ale persoanelor deținute adresate instanței de judecată, procurorului sau altor colaboratori ai organului de urmărire penală, fără a le supune controlului și cenzurii.

Conform art. 210 alin. (2) din *Codul de executare al Republicii Moldova*⁵, corespondența condamnatului cu avocatul, cu avocatul parlamentar, cu membrii comisiei de monitorizare, organele de urmărire penală, procuratură, instanța de judecată, autoritățile administrației publice centrale, organizațiile internaționale, nonguvernamentale care asigură protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului nu poate fi supusă cenzurii. Corespondența se expediază sau se transmite destinatarului de către administrația locului de deținere în decurs de 24 de ore de la depunerea sau primirea ei.

Garantarea accesului la un avocat. Conform art. 58 alin. (4) din CPP, victima torturii, tratamentelor inumane sau degradante, indiferent de faptul dacă este recunoscută în calitate de parte vătămată sau parte civilă, dispune de asemenea de următoarele drepturi:

1. să fie consultată de un avocat pe tot parcursul procesului penal ca și celelalte părți în proces;

2. să fie asistată, în condițiile legii, de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat în cazul în care nu dispune de mijloace bănești pentru a plăti avocatul.

În cazul în care victima relexor tratamente se află în detenție, dreptul de acces la un avocat încorporează drepturile corolare la o discuție confidențială și la prezența avocatului în timpul interogatoriilor.

În cazul în care persoana este reținută pentru săvârșirea unei infracțiuni, asigurarea dreptului la un avocat este prevăzută de art. 167 alin. (1¹), (2), (2¹) din CPP. Organul de urmărire penală în timp de o oră după reținerea persoanei, trebuie să solicite Oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat sau unor alte persoane împuternicite de acesta desemnarea unui avocat de serviciu pentru acordarea asistenței juridice de urgență. Solicitarea de a desemna un avocat de serviciu este prezentată în scris, inclusiv prin fax, sau la telefon.

⁵ *Codul de executare al Republicii Moldova* nr. 443 din 24-12-2004. În: Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05-11-2010 (modificat prin *Legea nr. 85 din 11.06.20, MO161-164/03.07.20*).

Motivele reținerii se aduc imediat la cunoștința persoanei reținute numai în prezența unui apărător ales sau a unui avocat de serviciu care acordă asistență juridică de urgență.

Organul de urmărire penală este obligat să asigure condiții pentru întvederea confidențială între persoana reținută și apărătorul său până la prima audiere.

Potrivit art. 187 din CPP, administrația instituției de deținere a persoanelor reținute sau arestate este obligată să admită întvederi libere ale persoanei deținute cu apărătorul, reprezentantul său legal, mediatorul, în condiții confidențiale, fără a limita numărul și durata întvederilor.

Garantarea dreptului de a informa o terță persoană despre faptul detenției. Dreptul presupusei victime de a informa o terță persoană este important pentru colectarea probelor și comunicarea informației cu privire la relexor tratamente.

Conform art. 384 alin. (2) din *Codul contravențional*, persoana reținută pentru săvârșirea unei contravenții are dreptul să anunțe prin autoritatea competentă să soluționeze cauza contravențională, două persoane, la alegerea sa, despre faptul și locul reținerii.

Dacă presupusa victimă a relexor tratamente este reținută într-o cauză penală, potrivit art. 173 alin. (1) din CPP, persoana care a întocmit procesul-verbal de reținere, imediat, dar nu mai târziu de 6 ore, este obligată să dea posibilitate persoanei reținute să anunțe una din rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea reținutului, despre locul unde acesta este deținut sau o anunță singură.

În cazul în care persoana reținută este cetățean al unui alt stat, despre reținere este informată, în termenul menționat mai sus, ambasada sau consulatul acestui stat dacă persoana reținută o cere.

În cazuri excepționale, dacă aceasta o cere caracterul deosebit al cauzei, în scopul asigurării secretului etapei începătoare a urmăririi penale, cu consimțământul judecătorului de instrucție, înștiințarea despre reținere poate fi amânată pe un termen de până la 12 ore, cu excepția cazului în care persoana reținută este minoră (art. 173 alin. (4) din CPP).

În cazul executării unui mandat de arest preventiv, când persoană învinuită este prezentă la examinarea demersului procurorului conform art. 307, 308 din CPP, participă obligatoriu apărătorul, care va înștiința persoana terță numită de cel prevenit. În cazul în care se execută un mandat de arestare emis

în lipsa persoanei învinuite, despre faptul detenției sunt înștiințate rudele sau alte persoane, conform art. 173 alin. (1) din CPP, pe motiv că a fost întocmit un proces-verbal de reținere a persoanei în cauză în baza mandatului de arestare. În aceeași situație se află și inculpatul care este arestat în baza unei încheieri judecătorești emise în lipsa lui.

Persoana arestată preventiv în baza unui mandat emis în lipsa învinuitului, beneficiază de aceleași drepturi ca și persoana reținută. Astfel, conform anexei nr.19 a Instrucțiunii privind activitatea izolatoarelor de detenție provizorie (în continuare IDP), se întocmește un proces-verbal de informare a persoanelor reținute și arestate în IDP privind drepturile și obligațiile lor, care includ și dreptul:

- de a face un recurs împotriva acțiunilor persoanei ce exercită urmărirea penală, ofițerului de urmărire penală, procurorului, administrației IDP, membrilor escortei, precum și ale persoanelor ce exercită paza IDP;

- de a fi asistat de un apărător ales sau unul care acordă asistență juridică garantată de stat;

- dreptul de a informa rudele despre privarea sa de libertate;

- de a fi examinat medical de un medic, după caz, de un medic legist, cu descrierea detaliată a leziunilor depistate.

Conform art. 200 alin. (5) din *Codul de executare*, administrația penitenciarului, în termen de 15 zile de la primirea condamnatului, înștiințează instanța de judecată despre acest fapt, comunică soțului, uneia din rudele condamnatului sau unei alte persoane, indicate de el, locul de executare a pedepsei. În susținerea dreptului persoanei deținute de a informa o terță persoană sînt dispozițiile art. 210 alin. (3), (4) și (5) din *Codul de executare*, privind convorbirile telefonice ale condamnatului. Astfel, condamnatul are dreptul:

- la convorbiri telefonice de la telefonul public, din cont propriu, în modul și în condițiile stabilite de Cod și de *Statutul executării pedepsei de către condamnați*. Pentru asigurarea exercitării dreptului la convorbiri telefonice, administrația penitenciarului are obligația de a lua măsurile necesare pentru instalarea de telefoane publice în interiorul penitenciarului. Convorbirile telefonice, cu excepția convorbirilor cu persoanele și reprezentanții instituțiilor și organelor menționate în lege, pot fi interceptate;

- la cel puțin o convorbire telefonică la două săptămîni, cu o durată de 10 minute, cu soțul, cu o rudă sau cu o altă persoană la alegerea lui.

Numărul, periodicitatea și durata convorbirilor telefonice care pot fi efectuate de condamnat se stabilesc de către administrația penitenciarului, în funcție de numărul persoanelor condamnate și al posturilor telefonice publice instalate.

Garantarea dreptului victimei de acces la un medic. Dreptul de acces la un medic include și drepturile colaterale de a beneficia de examinări medicale realizate în afara audierii sau interogării (dacă medicul nu solicită altfel) în absența colaboratorilor de poliție și a personalului nemedical. Rezultatele examinărilor medicale trebuie să fie înregistrate adecvat și să fie disponibile pentru persoana deținută și avocatul său.

Momentul inițial unde se fixează starea fizică generală și cererea de acces la un medic este procesul-verbal de reținere unde, potrivit art. 167 alin. (1) din CPP, „despre fiecare caz de reținere a unei persoane bănuite de săvârșirea unei infracțiuni organul de urmărire penală, în termen de până la 3 ore de la momentul privării ei de libertate, întocmește un proces-verbal de reținere, în care se indică temeiurile, motivele, locul, anul, luna, ziua și ora reținerii, starea fizică a persoanei reținute, plîngerile referitoare la starea sănătății sale, în ce este îmbrăcată (descrierea ținutei vestimentare), explicații, obiecții, cereri ale persoanei reținute, cererea de a avea acces la un examen medical, inclusiv pe cont propriu”. Dacă la reținere se stabilește prezența unor vătămări sau leziuni corporale ale persoanei reținute, persoana care efectuează urmărirea penală îl va informa neîntârziat pe procuror, care va dispune imediat efectuarea unei constatări medico-legale sau, după caz, a unei expertize medico-legale pentru a constata originea și caracterul vătămarilor sau leziunilor (art. 167 alin. (6) CPP).

Potrivit art.187 din CPP, administrația instituției de deținere a persoanelor reținute sau arestate este obligată să asigure persoanelor deținute accesul la asistență și examinare medicală independentă.

În conformitate cu art. 232 alin. (1) din *Codul de executare*, examenul medical al condamnatului se efectuează la primirea în penitenciar și, în timpul executării pedepsei, la solicitare și în mod periodic, însă nu mai rar de o dată la 6 luni. Examenul medical se efectuează în condiții de confidențialitate.

Medicul care efectuează examenul medical are obligația de a sesiza procurorul și avocatul parlamentar în cazul în care constată că persoana condamnată a fost supusă la tortură, tratamen-

te inumane sau degradante ori la alte rele tratamente, precum și obligația de a consemna în fișa medicală cele constatate și declarațiile persoanei condamnate în legătură cu acestea. Persoana condamnată are dreptul de a cere să fie examinată, din cont propriu, la locul de deținere, de un medic din afara sistemului penitenciar, indicat de aceasta sau de un medic legist. Constatările medicului din afara sistemului penitenciar se consemnează în fișa medicală a persoanei condamnate, iar certificatul medico-legal se anexează la fișa medicală, după ce persoana condamnată a luat cunoștință de conținutul său, contra semnătură, art. 232 alin. (3) din *Codul de executare*.

În cazul unei boli grave sau constatării că persoana condamnată a fost supusă la tortură, tratamente inumane sau degradante ori alte rele tratamente, administrația penitenciarului asigură de îndată, înștiințarea despre acest fapt, telegrafic ori pe o altă cale, a familiei, altor persoane apropiate condamnatului, art. 232 alin. (7) al *Codului de executare*.

Supunerea obligatorie unei expertize a victimei relelor tratamente. Potrivit art. 58 alin (5/1) din CPP, victima actelor de tortură, a tratamentelor inumane sau degradante este supusă expertizei asupra stării psihice sau fizice.

În conformitate cu art. 143 alin. (1) pct. 31 din CPP, expertiza se dispune și se efectuează, în mod obligatoriu, pentru constatarea stării psihice și fizice a persoanei în privința căreia se reclamă că s-au comis acte de tortură, tratamente inumane sau degradante.

Plata expertizei judiciare efectuate în cazul respectiv se face din contul mijloacelor bugetului de stat (în baza art. 143 alin. (2) din CPP).

Garantarea dreptului victimei de a solicita aplicarea măsurilor de protecție. În conformitate cu art. 58 alin. (5) din CPP, victima, de îndată ce a fost identificată, beneficiază în condițiile legii de dreptul la protecție și compensare, precum și de dreptul de a depune o cerere privind aplicarea măsurilor de protecție.

Dacă există temeuri suficiente de a considera că partea vătămată, martorul sau alte persoane participante la proces, precum și membrii familiei acestora ori rudele apropiate pot fi sau sunt amenințate cu moartea, cu aplicarea violenței, cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor ori cu alte acte ilegale, organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să ia măsurile prevăzute de legislație pentru ocrotirea vieții, sănătății,

onoarei, demnității și bunurilor acestor persoane, precum și pentru identificarea vinovaților și tragerea lor la răspundere (în baza art. 215 alin. (1) din CPP).

Față de victimă pot fi luate atât măsuri urgente, cât și măsuri de protecție în conformitate cu *Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal nr. 105/2008*⁶. Măsurile urgente sunt activități specifice desfășurate de către organul de urmărire penală, de procurorul care exercită urmărirea penală ori de procurorul ierarhic superior, de administrația locului de detenție sau, după caz, de organul abilitat cu protecția martorilor imediat ce se constată starea de pericol la care este expusă persoana.

Potrivit art. 13 alin. (3), (4) din *Legea* citată, măsurile urgente aplicate, în privința persoanei protejate, de organul de urmărire penală constau în: asigurarea pazei personale, pazei locuinței, a reședinței ori a bunurilor; interceptarea comunicărilor ei în condițiile Codului de procedură penală; supravegherea prin intermediul mijloacelor audio/video în condițiile Codului de procedură penală; plasarea temporară într-un loc sigur; protejarea deplasării sau limitarea deplasării; eliberarea mijloacelor speciale active și pasive de protecție personală; instalarea tehnicii speciale de semnalizare în locul de detenție.

Măsurile urgente aplicate, în privința persoanei protejate, de administrația locului de detenție constau în: plasarea într-un loc special amenajat în acest scop; transferul la un alt loc de detenție; transportarea cu aplicarea unor măsuri mai riguroase de protecție.

În funcție de caz, organul care aplică măsurile urgente poate stabili termenul lor de acțiune prin ordonanță.

Potrivit art. 14 alin. (1) din *Legea nr. 105/2008*, în cadrul procesului penal pot fi aplicate, în privința persoanei protejate, următoarele măsuri de protecție: protecția datelor de identitate; audierea cu aplicarea unor modalități speciale; schimbarea domiciliului sau locului de muncă ori de studii; schimbarea identității, schimbarea înfățișării; instalarea unui sistem de alarmă la locuință sau reședință; schimbarea numărului de telefon; asigurarea protecției bunurilor.

⁶ *Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal nr. 105 din 16.05.2008*. În: Monitorul Oficial Nr. 112-114 din 27-06-2008 (actualizată prin *Legea nr. 245 din 15.11.18 MO 462-466 din 12.12.18*).

Măsurile de protecție pot fi aplicate separat sau cumulativ, inclusiv cu măsurile urgente și/sau cu măsurile de asistență.

Garantarea dreptului victimei la un proces judiciar echitabil. Potrivit art. 58 alin. (1) din CPP, victima are un interes în cadrul procesului penal și este interesată de rezultatele acestuia. Pentru realizarea unui proces echitabil, victima are următoarele drepturi:

- să prezinte documente, obiecte și alte mijloace de probă pentru confirmarea cererii sale;

- să fie informată, la cerere, de către organul de urmărire penală, procuror sau, după caz, de către instanța de judecată despre soluționarea plângerii sale, despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale;

- să primească gratuit, la solicitare, copii de pe acestea, precum și de pe hotărârea de încetare sau de clasare a procesului penal în cauza respectivă, de neîncepere a urmăririi penale, copia de pe sentință, decizie sau de pe o altă hotărâre judecătorească definitivă;

- să primească o hotărâre judecătorească despre compensarea materială pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune;

- să atace ordonanța de neîncepere a urmăririi penale în decurs de 10 zile din momentul primirii copiei de pe ordonanța respectivă și să ia cunoștință de materialele în baza cărora a fost emisă această ordonanță;

- să ceară de la organul de urmărire penală să fie recunoscută ca parte vătămată în cauza penală;

- să depună cerere pentru a fi recunoscută ca parte civilă în procesul penal.

În cazul în care victima este recunoscută în calitate de parte vătămată, aceasta are conform art. 60 din CPP și alte mijloace procesuale la urmărirea penală și la examinarea cauzei în instanțele de judecată, precum drepturile:

- să cunoască esența învinuirii;

- să prezinte documente și alte mijloace de probă pentru a fi anexate la dosarul penal și cercetate în ședința de judecată;

- să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, judecătorului, procurorului, expertului, interpretului, traducătorului, grefierului;

- să facă obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală sau instanței de judecată și să ceară includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal al acțiunii respective;

- să ia cunoștință de toate procesele-verbale ale acțiunilor procesuale la care a participat, să ceară

completarea lor sau includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv;

- să ia cunoștință de materialele cauzei penale din momentul încheierii urmăririi penale și să noteze orice informații din dosar;

- să participe la ședința de judecată, inclusiv la examinarea materialelor cauzei;

- să pledeze în debateri judiciare privitor la prejudiciul cauzat;

- să depună plângeri împotriva acțiunilor și hotărârilor organului de urmărire penală, precum și să atace hotărârea instanței privitor la prejudiciul cauzat;

- să facă obiecții asupra plângerilor altor participanți la proces, care i-au fost aduse la cunoștință de către organul de urmărire penală sau despre care a aflat în alte împrejurări;

- să participe la judecarea cauzei pe cale ordinară de atac;

- să exercite căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești;

- să-i fie compensate cheltuielile suportate în cauza penală și să i se repare prejudiciul cauzat în urma acțiunilor nelegitime ale organului de urmărire penală;

- să sesizeze procurorul ierarhic superior sau, după caz, instanța de judecată despre încălcarea termenului rezonabil.

În context, prezintă importanță și principiile ce guvernează procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant,⁷ acestea fiind:

1. Principiul promptitudinii – potrivit căruia subiecții responsabili de identificarea, înregistrarea, raportarea și investigarea cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant urmează să reacționeze rapid la plângerile prin care sunt sesizate asemenea fapte, de a efectua în cel mai scurt timp toate acțiunile necesare în vederea investigării circumstanțelor cazului pentru identificarea și sancționarea persoanelor vinovate.

Reacționarea cu promptitudine este necesară din momentul în care a devenit cunoscută o informație despre un caz de tortură, tratament inuman

⁷ *Regulament cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant*, aprobat prin Ordinul comun al Procurorului General, ministrului justiției, ministrului afacerilor interne, directorului general al Serviciului Vamal, directorului Centrului Național Anticorupție și ministrului sănătății, nr. 77 / 572 / 408 / 639-o / 197 / 1589 din 31 decembrie 2013. În: Monitorul Oficial nr. 147-151 din 06-06-2014.

sau degradant, îndeosebi la faza inițială a acestor investigații.

Neînregistrarea, neraportarea sau înregistrarea și raportarea tardivă despre existența cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant, poate avea repercusiuni negative asupra eficacității investigațiilor ce urmează a fi realizate.

2. Principiul competenței – presupune că angajații organelor de forță au obligația de a raporta procurorului toate cazurile de tortură, tratament inuman sau degradant care le-au devenit cunoscute în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu sau în afara acestora. Raportarea, identificarea și înregistrarea cazurilor descrise se raportează procurorului necondiționat de faptul dacă despre acest caz a fost informat conducătorul său. Competența de a examina cazurile ce conțin alegerii de tortură, tratament inuman sau degradant îi revine în exclusivitate Procuraturii.

2. Principiul asigurării protecției victimei actelor de tortură, tratament inuman sau degradant – conform căruia protecția victimei se realizează prin măsuri eficace și eficiente, aplicate de la etapa identificării cazului pe tot parcursul procesului de instrumentare al acestuia.

Copiii sau alte persoane vulnerabile, precum persoanele deținute (reținute, arestate, condamnate, internate forțat în spitale), victime ale torturii, tratamentului inuman sau degradant, beneficiază de atenție sporită și prioritate în aplicarea măsurilor de protecție.

1. Principiul prevenirii tuturor formelor de tortură, tratament inuman sau degradant;

2. Principiul asigurării implicării victimei sau a reprezentanților acesteia în procedurile de identificare, înregistrare și raportare, în limitele prevăzute de lege, pentru a proteja interesele ei legitime;

3. Principiul respectării confidențialității informației și a normelor deontologice profesionale, fără prejudicierea activității de sesizare a faptelor de tortură, tratament inuman sau degradant sau a activității de examinare a cazurilor;

4. Principiul colaborării interdepartamentale dintre Procuratură și instituțiile publice, la toate etapele de identificare, înregistrare, raportare și investigare a cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant;

5. Principiul dezvoltării parteneriatului cu societatea civilă la examinarea cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant.

Pornind de la aceste principii importante, angajații organelor de forță, la identificarea, înregistrarea, raportarea cazurilor de tortură, tratament inu-

man sau degradant, precum și la realizarea celorlalte atribuții de serviciu au următoarele obligații:

1. de a nu aplica tortura, tratament inuman sau degradant;

2. de a nu admite și a nu tolera aplicarea torturii, tratamentului inuman sau degradant de către alte persoane;

3. de a reacționa cu promptitudine la sesizarea cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant;

4. de a investiga cauzele și condițiile ce au dus la comiterea faptelor de tortură, tratament inuman sau degradant;

5. asigurarea unor condiții adecvate de detenție și asistență medicală.

Concluzii

Privite în ansamblu, garanțiile menționate sunt de natură să protejeze destul de eficient victimele actelor de tortură. Practica însă denotă grave deficiențe la acest capitol (victimele deseori rămânând complet neprotejate). Prin urmare, pentru respectarea cadrului normativ în materie este nevoie de o responsabilitate sporită a agenților statului implicați în asemenea proceduri, precum și consolidarea răspunderii lor juridice, inclusiv penale.

Bibliografie

1. *Codul de executare al Republicii Moldova* nr. 443 din 24-12-2004. În: Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05-11-2010 (modificat prin *Legea nr. 85 din 11.06.20, MO161-164/03.07.20*).
2. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova* nr. 122 din 14-03-2003. În: Monitorul Oficial nr. 248-251 din 05-11-2013 (modificat prin *Legea nr. 188 din 11.09.20, MO259-266/09.10.20*).
3. *Codul penal al Republicii Moldova* nr. 985 din 18-04-2002. Publicat în Monitorul Oficial Nr. 72-74 din 14-04-2009 (actualizat prin *Legea nr. 165 din 10.09.20, MO259-266/09.10.20*).
4. *Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*, adoptată la New York la 10 decembrie 1984. În: *Tratate Internaționale* nr. 1 din 30-12-1998, art. 130.
5. *Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal* nr.105 din 16.05.2008. În: Monitorul Oficial Nr. 112-114 din 27-06-2008 (actualizată prin *Legea nr. 245 din 15.11.18 MO 462-466 din 12.12.18*).
6. *Regulament cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant*, aprobat prin Ordinul comun al Procurorului General, ministrului justiției, ministrului afacerilor interne, directorului general al Serviciului Vamal, directorului Centrului Național Anticorupție și ministrului sănătății, nr. 77 / 572 / 408 / 639-o / 197 / 1589 din 31 decembrie 2013. În: Monitorul Oficial nr. 147-151 din 06-06-2014.
7. STATI, V. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare și instigare a acțiunilor de tortură*. În: *Revista Națională de Drept*, 2008, nr. 2-3, p. 18-24.

ASPECTE PRIVIND PREVENIREA ACTELOR INUMANE SAU DEGRADANTE ÎN INSTITUȚIILE DE PSIHIATRIE ȘI PSIHONEUROLOGIE

Diana MAZNIUC

Membră a Forumului Studenților antitortură din cadrul Oficiului Avocatului Poporului,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: dianamazniuc19@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8285-1375>

Nonna MIHALCEAN

Masterandă în psihologie,
Coordonatoare proiect „Toți împreună vom spune NU torturii – Societatea civilă împotriva torturii”,
Institutul Național al Femeilor din Moldova, Republica Moldova
e-mail: ngo.anima@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7135-5739>

Prezentul articol examinează problema ameliorării situației din spitalele de psihiatrie și neurologie. Autorii vin cu unele recomandări și propuneri în a evidenția instrumente eficiente menite a fi în folosul beneficiarilor. Printre acestea se enumeră și „fărâmițarea” Centrelor de plasament (actualmente acestea adăpostesc peste 400 de pacienți) în instituții care vor supraveghea un număr limitat de beneficiari, facilitând în acest mod realizarea activităților ocupaționale-individuale și înlăturarea supraaglomerării instituțiilor respective, implicarea unui număr suficient de profesioniști, capabili de a soluționa un șir de probleme, inclusiv, prevenirea actelor de tortură, inumane sau degradante. În opinia autorilor, colectivitatea, prin intermediul reprezentanților săi, urmează a-și aranja agenda de activități în vederea stabilirii unui plan eficient de îmbunătățire a serviciilor care se preocupă de îngrijirea celor mai sensibili membri ai societății. Adicional, autorii promovează pornirile voluntare. Implicarea proaspeților absolvenți ai Facultăților de Medicină, Drept, Psihologie, dar și de Jurnalism ar spori responsabilitatea socială a noilor practicieni, dar ar și influența reformarea învechitelor practici și concepții din acest domeniu.

Cuvinte-cheie: *tortură, pedepse inumane sau degradante, instituții de psihiatrie și psihoneurologie, voluntar, sănătate mintală.*

ASPECTS REGARDING THE PREVENTION OF INHUMAN OR DEGRADING ACTS IN PSYCHIATRIC AND PSYCHONEUROLOGICAL INSTITUTIONS

This article examines the issue of improving the situation in psychiatric and neurology hospitals. The authors come up with some recommendations and proposals in highlighting effective tools designed to be of benefit to the beneficiaries. These include the “crumbling” of foster homes (currently housing over 400 patients) in institutions that will supervise a limited number of beneficiaries, thus facilitating the realization of occupational-individual activities and the removal of overcrowding of those institutions, the involvement of a sufficient number of professionals, capable of solving a number of problems, including the prevention of acts of torture, inhuman or degrading. In the opinion of the authors, the collective, through its representatives, is to arrange its agenda of activities in order to establish an effective plan to improve the services concerned with the care of the most sensitive members of society. Additionally, the authors promote voluntary starts. The involvement of fresh graduates of the Faculties of Medicine, Law, Psychology, but also of journalism would increase the social responsibility of new practitioners, but would also influence the reform of outdated practices and conceptions in this field.

Keywords: *torture, inhuman or degrading punishment, psychiatric and psychoneurological institutions, volunteer, mental health.*

ASPECTS DE LA PRÉVENTION DES ACTES INHUMAINS OU DÉGRADANTS DANS LES ÉTABLISSEMENTS PSYCHIATRIQUES ET PSYCHONEUROLOGIQUES

Cet article examine la question de l'amélioration de la situation dans les hôpitaux psychiatriques et neurologiques. Les auteurs proposent des recommandations et des propositions pour mettre en évidence des outils efficaces conçus pour bénéficier aux bénéficiaires. Il s'agit notamment de “l'effritement” des foyers d'accueil (hébergement

actuellement plus de 400 patients) dans des institutions qui superviseront un nombre limité de bénéficiaires, facilitant ainsi la réalisation d'activités professionnelles et individuelles et la suppression de la surpopulation de ces institutions, la participation d'un nombre suffisant de professionnels, capables de résoudre un certain nombre de problèmes, y compris la prévention des actes de torture, inhumains ou dégradants. De l'avis des auteurs, le collectif, par l'intermédiaire de ses représentants, d'organiser son agenda d'activités afin d'établir un plan efficace pour améliorer les services concernés par les soins de la plus sensibles les membres de la société. De plus, les auteurs favorisent les départs volontaires. L'implication de nouveaux diplômés des Facultés de Médecine, de Droit, de psychologie, mais aussi de journalisme augmenterait la responsabilité sociale des nouveaux praticiens, mais influencerait également la réforme des pratiques et des conceptions dépassées dans ce domaine.

Mots-clés: torture, peines inhumaines ou dégradantes, institutions psychiatriques et psychoneurologiques, bénévolat, santé mentale.

АСПЕКТЫ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ БЕСЧЕЛОВЕЧНЫХ ИЛИ УНИЖАЮЩИХ АКТОВ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ПСИХИАТРИИ И ПСИХОНЕВРОЛОГИИ

Психическое здоровье становится неизбежной темой научных исследований. Усилия общества (через определенных своих представителей) должны в первоочередном порядке быть направлены на определение повестки дня для действий по разработке эффективного плана по повышению качества предоставляемых услуг для наиболее чувствительных членов сообщества. Данная статья призвана проиллюстрировать инструменты, которые считаются полезными для бенефициаров, включая «фрагментацию» Центров, в каждом из которых на сегодняшний день размещены более 400 бенефициаров. Таким образом, при фрагментации Центров, работающий в них персонал будет иметь возможность, при сокращении количества бенефициаров, более эффективно работать, тем самым облегчая осуществление своей профессиональной деятельности; будет устранена и перенаселенность таких учреждений; повысится эффективность контроля за счет привлечения к подобной деятельности достаточного количества профессионалов, способных ставить и решать задачи. Помимо этого, авторы продвигают идею привлечения добровольцев, к примеру, выпускников факультетов медицины, права, психологии, а также журналистики, что позволит повысить их социальную ответственность, а также будет влиять на искажение устаревших практик и концепций, что часто может быть связано с ущербом прогрессивных практик.

Ключевые слова: пытка, бесчеловечное или унижающее обращение, психиатрические и психоневрологические учреждения, волонтер, психическое здоровье.

Introducere

Sănătatea mintală reprezintă un element cheie pentru edificarea bunăstării comunității. Îndatorat stabilității emoționale, oamenii sânguincios își caută oportunități, insistent demarează proiecte, mențin atitudini – conștiințioase față de propria avuție și respectuoase față de cea a vecinului.

Maturitatea gestului presupune că se zidește pentru viitor: fără de a atenta la interesele altuia și fără de abuza de drepturi și de libertăți; fără de a te exonera de la obligații; în solemnitatea înțelegerilor comune – ați înțelege rostul și ați amprenta aportul.

O asemenea formulă este aplicabilă atâta timp cât mentalitatea comunității nu este una afectată, însemnând că fiecare dintre subiectele ce o alcătuiesc, trăiesc departe de anormalitățile sociale, cu încrederea în faptul că sunt auziți în proximitatea mesajului transmis și că un trai în colectivitate nu înseamnă nimic mai mult decât eforturi egal depuse la întreținere.

Într-un echivalent – echilibrul intern presupune și o ordine externă – capacitatea de a rodi a unei

țări, progresul acesteia sunt guvernate de buna mânuire a stărilor psihologice – obiectiv pe care autoritățile statale prin legislativ, executiv, organe subordonate acestora, dar și prin control judiciar urmează a-i supraveghea deplinătatea.

Doar prin implementarea unor politici care vin în preventivitatea anormalității, iar în caz de apariție, prin instituirea unor mecanisme menite a o analiza, a o stoca într-un mediu dotat refacerii – putem discuta despre o comunitate lipsită de actul criminalității și de consecințele subsidiare, investind în resursa umană a statalității, facilităm și modul orânduirii acesteia, focalizăm intenții și eforturi numai înspre conservarea tradițiilor, numai înspre transmiterea unor bune practici testate de-a lungul constantelor reușite.

Un asemenea subiect se impune și din perspectiva că în Republica Moldova sănătatea mintală nu este înțeleasă în totala gravitate a fenomenului, instrumentele de precauție par a lipsi în spațiul practic, iar politicile autorităților ocolesc a se expune, în cele ce urmează ținem a explica conceptul, a lămuri importanța acestuia, a-i descifra actualitatea, dar și a demonstra că defectul social este trăit

în Republica Moldova, iar pe măsura alimentării acestuia prin indiferență, prin neglijență, se permite, succesiv, izbucnirea relexelor tratamente, a torturii și a altor neregularități care știrbesc din drepturile naturale oferite individului.

Principalele teze ale cercetării

Declarația Universală a Drepturilor Omului menționează:

– **prin art. 1** „*Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune, conștiință și trebuie să se comporte unii față de altele în spiritul fraternității*”;

– **prin art. 2** „*Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și de toate libertățile proclamate în prezenta Declarație fără niciun fel de deosebire ca, de pildă, deosebirea de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări. În afară de aceasta, nu se va face nicio deosebire după statutul politic, juridic sau internațional al țării sau al teritoriului de care ține o persoană, fie că această țară sau teritoriu sânt independente, sub tutelă, neautonome sau supuse vreunei alte limitări a suveranitate*”;

– **prin art. 3** „*Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale*”;

– **prin art. 4** „*Nimeni nu va fi ținut în sclavie, nici în servitute; sclavaul și comerțul cu sclavi sunt interzise sub toate formele lor*”;

– **prin art. 5** „*Nimeni nu va fi supus torturi, nici la pedepse sau la tratamente crude, inumane sau degradante*”;

– **prin art. 7** „*Toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta Declarație și împotriva oricărei provocări la o asemenea discriminare*”;

– **prin art. 8** „*Orice persoana are dreptul la satisfacția efectivă din partea instanțelor juridice naționale competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce-i sunt recunoscute prin Constituție sau prin lege*” [1] – *la o distanță de 72 de ani, consacră norme cu titlu de principii, care astăzi mai luptă pentru aplicabilitate.*

Tocmai din aceste considerente, sănătatea mintală înțeasă ca respectul adus ființei, devine o valoare socială protejată implicit de majoritatea actelor normative – un ordinar test de logică, atestă

acest obiectiv ca pus în observația oricărui creator privitor umanismului, puterii înstăpânite de majoritate, dăinuirii echității și a bunei guvernări.

Astfel, prin sănătate mintală urmează a se înțelege succesul în împăcarea sinelui cu mediul, capacitatea distingerii realității, conștientizării acțiunilor și a gândurilor exprimate. Viceversa acestora o constituie imposibilitatea sesizării împrejurimilor, dificultatea înțelegerii intențiilor planificate și materializate, dar și neputința stabilirii vreunei răspunderi de orice natură, îndreptată împotriva celui care acționează în lipsa angajamentului.

Neîngrijirea sănătății mintale sau survenirea naturală a antipodului acesteia – tulburările psihice, indiferent de formele manifestării, sunt și urmează a fi în mod evidențiat controlate de organismele menite a întreține colectivitatea, ori, reprezentanților noștri prescriptiv le este revenită sarcina îngrijirii comunității, în conlucrare, de altfel, și cu art. 1 al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, [2] intitulat Obligația de a respecta drepturile omului, în maniera expusă: „Înaltele Părți Contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei Convenții”, accentuându-se, prin intermediul Hotărârii de Guvern al Republicii Moldova nr. 1298 din 24.07.1997 a fost ratificată Convenția pentru apărarea Drepturilor omului și a Libertăților fundamentale, precum și unele protocoale adiționale ale acesteia – aspect care dublează obligația pozitivă a statului în asigurarea respectării facultăților individului, garantând prin acest mod și existența unor resurse umane capabile a întreține mașinăria statală, în deplină funcționalitate.

Alăturat, prin semnarea Declarației de la Helsinki privind sănătatea mintală [3] în 2005, prin ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități [3] în 2010, prin adoptarea Planului European de Acțiune în Sănătate Mintală, [4] Republica Moldova și-a trasat ocupații în vederea îmbunătățirii, reorganizării domeniilor ce vizează stabilitatea emoțională a populației, recunoscând, în acest mod, că asemenea porniri se pliază principiilor bunei guvernări, răspund necesităților sociale, fac viabilă norma constituțională marcată la alin. (3) art. 1 „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.” [5]

Prin urmare, actualitatea subiectului se măsoară atât prin promisiunea de a îmborsăta sistemul național ce veghează menținerea sănătății mintale, cât și prin datele atestate de Biroul Național de Statistică [6] în anul 2018:

✓ „Numărul estimat al persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova este de 176,1 mii persoane, inclusiv 10,6 mii copii cu vârsta cuprinsă între 0-17 ani. Persoanele cu dizabilități reprezintă 6,6% din populația țării cu reședință obișnuită, iar copiii cu dizabilități constituie 1,8% din numărul total al copiilor cu reședință obișnuită din Republica Moldova.

✓ Aproape fiecare a șaptea persoană cu dizabilitate se încadrează în categoria celor cu dizabilitate severă.

✓ Persoanele cu dizabilități în proporție de 66 la sută sunt din mediul rural, iar, comparativ cu anul 2014, ponderea lor s-a majorat cu 1,2 puncte procentuale.

✓ În cazul copiilor, cauza principală a dizabilității o constituie malformațiile congenitale (26,2%), tulburările mentale și de comportament (25,3%), iar, în cazul persoanelor adulte cu vârsta cuprinsă între 18-29 ani, dizabilitatea primară a fost stabilită în proporție de 15,9% din cauza tulburărilor mentale și de comportament; 14,4% din cauza tumorilor”.

În cadrul studiului s-a analizat și organizația Spitalelor de Specialitate (Instituția Medico-Sanitară Publică *Spitalul Clinic de Psihiatrie*; Instituția Medico-Sanitară Publică *Spitalul de Psihiatrie Orhei*; Centrul de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități (adulte) din s. Bădiceni; Instituția Medico-Sanitară Publică *Spitalul de Psihiatrie Bălți* și nu numai), mai exact, dificultățile cu care cele menționate se confruntă:

1. Starea materială a blocurilor locative (reparațiile cosmetice efectuate, modificarea geamurilor și a ușilor de acces, în unele dintre aceste instituții, nu sunt în măsura de a soluționa întregul problema confortului unui organism prevăzut a deservi pacienți cu necesități speciale, adițional, în unele dintre cazuri, a unor persoane plasate pentru un termen nedeterminat, problema aerisirii, mobilării după politica „a nu se permite transformarea în obiect vătămător” nu este aplicată, justificându-se prin precaritatea fondurilor alocate unui asemenea serviciu). [7]

2. Insuficiența personalului administrativ, a personalului cu titlu de medic, atât privitor sănătății mintale, cât și bolilor de izvor comun, atentează

nemijlocit asupra calității serviciului, făcând posibilă: neputința supravegherii disciplinei, îngrijirii beneficiarilor (servicii de igienizare a blocurilor; distribuirea meselor); întârzierea administrării tratamentului, diagnosticarea superficială/imperfectă a stării sănătății, incapacitatea de a face față numărului de beneficiari, problemelor pe care aceștia le semnalează, amânarea externării persoanelor care, deși, sunt pasibile a fi incluse deplin în comunitate, procesul este reținut de volumul mare de lucru, de agenda priorităților de acțiune lăsate pe seama personalului responsabil.

3. Fenomenul voluntariatului în Republica Moldova nu se bucură de-un avânt simțitor. Într-o asemenea circumstanță mizarea pe implicarea grupurilor conștiincioase, care vin în a asista prestația serviciului public, este una deșartă, ori, pe plan local, asemenea inițiative nu sunt diseminate în măsura de a încuraja tineri să contribuie la reformări.

4. Starea precară a beneficiarului tratamentului, un asemenea subiect, de cele mai multe ori suferă de afecțiuni multiple, iar boala prim menționată eclipsează, fără de a mai oferi șansa de a profunz și de a stabili diagnosticul subsidiar, succesiv, de a trata boala secundă.

5. Element centralizat – mesele oferite beneficiarilor instituțiilor menționate nu se pot bucura de substanțe nutritive îndestulate satisfacției activităților fiziologice, menite a asigura substratul energetic, enzimatic, hormonal, necesar îndeplinirii funcțiilor principale ale organismului.

A se lua în calcul, distribuind mese bogate nutritiv, reacționând în preventiv, răspundem multidimensional mai multor stringențe, scutim autoritățile de cheltuieli în surplus, prin capacitatea primelor menționate de a:

- crește rezistența la infecții;
- participa la transmiterea impulsurilor nervoase și la funcționarea sistemului nervos;
- întreține sistemul osos;
- preveni apariția problemelor legate de vâz;
- preveni apariția cariilor.

6. S-a mai remarcat, în interiorul unor asemenea instituții, fenomenele aplicării pedepselor corporale, a relelor tratamente, dar și a altor conduite asemănătoare formelor de tortură sunt, adesea, practicate, atâta timp cât cercul închis de martori, dar și posibilitatea de a pune sub dubiu declarațiile unuia dintre aceștia sau chiar a victimelor, creează premise suficiente pentru instaurarea criminalității negre, prin cea din urmă înțelegându-se totalitatea crimelor neînregistrate, nedescoperite, nejudicate

– acțiuni ilicite despre existență cărora organele de drept nu au fost înștiințate. Îngrijorător devine un alt aspect: numărul unor asemenea infracțiuni depășește numărul crimelor înregistrate, descoperite și judecate.

Concluzii

Saturarea oricărui studiu, pe lângă partea de natură critico-asamblatoare, intervine și cu partea propunerilor văzute a fi configuratoare, pe care le prezentăm mai jos:

1. promovarea politicii de „fărămițare” a instituțiilor care se ocupă de îngrijirea mintală, acceptând ca un Centru de plasament să adăpostească și să trateze sub limita imperativă nu mai mult de 50 beneficiari. În acest mod se va facilita procesul de supraveghere și de reabilitare a persoanei, se va evita aglomerația unor subiecți speciali predispuși a fi conflictuali.

2. Răspândirea ideii de a se pune pe roate parteneriatul public-privat – încurajarea agenților economici să participe, alături de autorități, la reformarea serviciului public – sarcină distribuită Direcției parteneriatului public-privat și concesiuni din cadrul Agenției Proprietății Publice, care se va ocupa de dezvoltarea companiilor naționale de informare, ghidare, de punere la dispoziție a ghidurilor călăuzitoare.

3. Diseminarea valorilor voluntariatului în programe școlare, cum ar fi în cursul educației civice, cultivând timpuriu, în acest mod, spiritul activ dezinteresat în cadrul comunității. De asemenea, se propune afișarea la sediul instituțiilor de învățământ - oportunități privitoare practicării voluntariatului, luându-se în calcul și latura individualizării potențialului voluntar: oferta urmează a ține cont de vârsta, capacitatea și disponibilitatea tânărului.

4. Aplicarea exigentă și fără de tentativă eludării a înțelegerilor contractuale dintre Centrele preocupate de sănătatea mintală și instituțiile de învățământ superior de profil psihologic, medical,

juridic, jurnalistic, prin care se va urmări realizarea stagiului de practică de către student în una dintre instituțiile preocupate de îngrijirea mintală.

5. Crearea unor raporturi de colaborare dintre instituția Avocatului Poporului și Direcția politici de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități prin intermediul cărora anual se vor planifica strategii de activitate, se vor stabili gradat obiective menite să amelioreze calitatea serviciului public specializat.

6. Aplicarea unor formule nestandardizate – încurajarea entităților din domeniul HoReCa să aplice donația implicită, incluzând pentru anumite produse, la discreția administratorul societății comerciale, un surplus, de exemplu: + 20 MDL (1 Euro), care vor fi vărsați pe contul instituțiilor specializate de îngrijirea sănătății mintale. O asemenea politică va fi public deschisă consumatorului.

Referințe bibliografice

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, Republica Moldova aderă la aceasta prin intermediul Hotărârii Parlamentului nr. 217, 28.07.1990, publicat în M.O.: 30.08.1990, nr. 1 art. 09;
2. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, publicată în M.O.: 30.12.1998 în Tratatul internațional nr. 1 art. 342;
3. Declarația de la Helsinki privind sănătatea mentală, Republica Moldova aderă la aceasta în cuprinsul de 12-15 ianuarie 2005;
4. Planul European de Acțiune în Sănătate Mintală, adoptat de Republica Moldova în anul 2013;
5. Constituția Republicii Moldova, nr. 1, 29.07.1994, publicată în M.O.: 12.08.1994, nr. 1, art. 5;
6. Datele Biroului Național de Statistică - <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6516>;
7. Rapoarte de vizită direcționate prin vizitarea site-lui instituției Oficiului Avocatului Poporului - www.ombudsman.md;
8. Promoting Mental Health: Concepts, Emerging Evidence, Practice – World Health Organization.

CZU 343.255:342.7
DOI 10.5281/zenodo.4543358

TORTURA, DREPTURILE OMULUI ȘI SIGURANȚA PERSOANEI

Ivan CREȚU

Doctorand, Școala Doctorală în Științe sociale, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: ioncretu88@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-7577-9456>

Prezentul articol schițează câteva concluzii referitoare la tortură și la tratamentele inumane și analizează reformele îndeplinite până astăzi în Republica Moldova, bazându-se pe rezultatele Comitetului pentru drepturile civile și politice și altor instituții împuternicite cu atribuții în domeniu, precum pe interviurile acestora cu experți locali ce activează în domeniul apărării drepturilor omului și în sistemul judiciar. La fel, a fost oglindită situația în domeniul respectării dreptului la un proces echitabil, ceea ce demonstrează că, în Republica Moldova nu au fost atestate progrese esențiale care să contribuie la realizarea în mod eficient a acestui drept. Concomitent, în lucrare s-a făcut referință la stagnarea procesului de elaborare a unui cadru legal de combatere a unor fenomene, cum ar fi crimele de ură, că există situații în care unele mecanisme care ar trebui să asigure realizarea acestui drept fundamental nu sunt aplicate corespunzător și din această cauză sunt înregistrate încălcări ale dreptului fundamental în cauză. Totodată, starea de lucruri în domeniul justiției rămâne o problemă esențială, fapt despre care Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a constatat, în mai multe cauze, violarea, de către Republica Moldova, a articolului 5 din Convenție.

Cuvinte-cheie: arest preventiv, detenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), proces echitabil, Convenție, Avocatul Poporului.

TORTURE, HUMAN RIGHTS AND PERSONAL SAFETY

This article draws a number of conclusions relating to torture and ill-treatment, and examines the reforms accomplished in the Republic of Moldova, based on the findings of the Committee on civil and political rights and other bodies vested with powers in the area, as well as on interviews with them to experts working in the field of human rights and the criminal justice system. Likewise, the situation in respect of the right to a fair trial was mirrored, which shows that in the Republic of Moldova there have been no essential progress to contribute to the effective realization of this right. At the same time, the paper was referred to the stagnation of the process of developing a legal framework for the control of certain phenomena, such as hate crimes, that there are circumstances in which some of the mechanisms that would be required to ensure the realization of this fundamental right is not applied properly, and that's why I recorded the violation of the fundamental right in question. At the same time, the state of affairs in the field of justice remains an essential problem, a fact about which the European Court of Human Rights (ECHR) has found the violation of Article 5 of the convention by the Republic of Moldova in several cases.

Keywords: pre-trial detention, detention, European Court of Human Rights (ECHR), fair trial, Convention, ombudsman.

TORTURE, DROITS DE L'HOMME ET SÉCURITÉ PERSONNELLE

Le présent article tire un certain nombre de conclusions relatives à la torture et aux mauvais traitements et examine les réformes accomplies en République de Moldova, sur la base des conclusions du Comité des droits civils et politiques et d'autres organes compétents dans ce domaine, ainsi que des entretiens qu'ils ont eus avec des experts travaillant dans le domaine des droits de l'homme et du système de justice pénale. De même, la situation en ce qui concerne le droit à un procès équitable a été reflétée, ce qui montre qu'en République de Moldova aucun progrès essentiel n'a été accompli pour contribuer à la réalisation effective de ce droit. Dans le même temps, le document a été mentionné la stagnation du processus d'élaboration d'un cadre juridique pour le contrôle de certains phénomènes, tels que les crimes haineux, qu'il existe des circonstances dans lesquelles certains des mécanismes qui seraient nécessaires pour assurer la réalisation de ce droit fondamental ne sont pas appliqués correctement, et c'est pourquoi j'ai enregistré la violation du droit fondamental en question. Dans le même temps, la situation dans le domaine de la justice reste un problème essentiel, un fait sur lequel la Cour Européenne des Droits de l'Homme (CEDH) a constaté la violation de l'Article 5 de la convention par la République de Moldova dans plusieurs cas.

Mots-clés: détention provisoire, détention, Cour Européenne des Droits de l'homme (CEDH), procès équitable, Convention, ombudsman.

ПЫТКИ, ПРАВА ЧЕЛОВЕКА И ЛИЧНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

В данной статье излагаются некоторые выводы относительно пыток и бесчеловечного обращения и анализируются реформы, проведенные на сегодняшний день в Республике Молдова, на основе результатов Комитета по гражданским и политическим правам и других уполномоченных органов, а также их интервью с местными экспертами, работающих в сфере защиты прав человека и в судебной системе. Аналогичным образом была отражена ситуация в области соблюдения права на справедливое судебное разбирательство, что свидетельствует о том, что в Республике Молдова не было зафиксировано существенного прогресса, способствующего эффективной реализации этого права. Наряду с этим, в документе говорилось о застое в процессе разработки правовой базы для борьбы с такими явлениями, как преступления на почве ненависти, о том, что существуют ситуации, в которых некоторые механизмы, которые должны гарантировать реализацию этого фундаментального права, не применяются должным образом и что в результате имеют место нарушения рассматриваемого основного права. В то же время, состояние дел в сфере правосудия остается ключевым вопросом, и Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ) установил нарушение Республикой Молдова статьи 5 Конвенции.

Ключевые слова: предварительное заключение, содержание под стражей, Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ), справедливое судебное разбирательство, Конвенция, омбудсмен.

Introducere

Libertatea individuală și siguranța persoanei reprezintă una dintre cele mai sensibile și complexe valori ale ființei umane care, alături de alte drepturi fundamentale, ocupă un rol primordial în cadrul unei societăți democratice. În acest context, Republica Moldova se confruntă cu o problemă foarte gravă cu un impact direct și negativ asupra acestui drept fundamental, această problemă fiind aplicarea excesivă a detenției preventive.

În rezultatul analizei situației privind dreptul fundamental la libertatea și siguranța persoanei, determinăm cu certitudine că, nu pot fi menționate careva schimbări în acest domeniu. În continuare sunt depistate situații în care persoanele sunt reținute mai mult decât prevede termenul legal de 72 de ore, iar datele privind persoanele aflate în arest preventiv denotă o descreștere nesemnificativă a aplicării acestei măsuri. Totodată, nu se observă eforturi din partea statului privind implementarea recomandărilor internaționale referitor la realizarea acestui drept fundamental.

Idei și discuții

Acest drept – libertatea individuală și siguranța persoanei – este reglementat în articolul 9 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, articolul 9 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, precum și articolul 14 din Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Dreptul fundamental la libertate și siguranța persoanei este prevăzut de articolul 25 din Constituția Republicii Moldova, care prevede că „(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviola-

bile. (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sânt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege. (3) Reținerea nu poate depăși 72 de ore. (4) Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate depune recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult până la 12 luni. (5) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. (6) Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut.”

Trebuie luate în considerație și Regulile de aplicare a arestului preventiv, condițiile de desfășurare și măsuri de protecție împotriva abuzului, propuse de către Comitetul de Miniștri ai Consiliului European, care sunt specificate în anexa la Recomandarea Rec (2006) 13 cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv¹.

Documentul menționat, cu caracter de recomandare, prevede că în ceea ce privește ambele prezumții, cea a nevinovăției și cea a libertății, arestul preventiv al persoanelor bănuite de comiterea infracțiunii trebuie să fie mai degrabă o excepție, decât o normă.

Nu trebuie să existe o obligațiune ca persoanele bănuite de comiterea infracțiunii (sau anumite categorii de astfel de persoane) să fie sub arest pre-

¹ Adoptată de Comitetul de Miniștri la 27 septembrie 2006, la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniștrilor.

ventiv. În cazuri separate, arestul preventiv trebuie aplicat doar în cazuri strict necesare și drept o măsură de ultimă instanță și nu trebuie aplicat ca măsură de pedeapsă. Pentru a evita aplicarea inadecvată a arestului preventiv, trebuie să fie accesibilă cea mai largă gamă posibilă de alternative, măsuri mai puțin restrictive ce țin de comportamentul infractorului suspectat.

Astfel, arestarea preventivă trebuie să fie o excepție de la dreptul de libertate și securitate, și să fie aplicată în cazuri, în care sunt prezentate probe certe, însoțite de argumentări, care ar confirma cu certitudine probabilitatea comiterii acțiunilor de către persoanele bănuite.

Arestarea este o măsură excepțională. Ca urmare, arestarea poate fi dispusă numai în anumite cazuri și numai pentru anumite motive, care trebuie arătate în mod concret și convingător în hotărârea organului care o dispune².

Dreptul la libertatea și securitatea persoanei este prevăzut și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă nr. 16: Pace, justiție și instituții puternice. Promovarea unor societăți pașnice și favorabile incluziunii pentru o dezvoltare durabilă, asigurarea accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile.

Obiectivele includ reducerea tuturor formelor de violență; eradicarea violenței împotriva copiilor și traficului de copii; promovarea statului de drept și a justiției pentru toți; reducerea fluxurilor financiare și de arme ilicite, a corupției și a mitei; dezvoltarea unor instituții eficiente; participarea la luarea deciziilor la toate nivelurile; identitate legală pentru toți.

Referitor la libertatea individuală și siguranța persoanei, Republica Moldova a recepționat unele recomandări din partea organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului. Astfel, Comitetul pentru drepturile civile și politice, susține că Statul parte ar trebui să-și adapteze legislația și practica la articolul 9 din Pact, ținând seama de Comentariul general al Comitetului nr. 35 (2014) privind libertatea și siguranța personală, în care Comitetul consideră că 48 de ore în ansamblu reprezintă suficient timp pentru ca persoanele arestate să fie aduse în instanță.

Totodată, Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități îndeamnă statul parte să revizuiască și să abroge prevederile legale care

² Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.3 din 23.02.2016;

legitimează internarea forțată și tratamentul psihiatric non-consensual pe motiv de deficiență; să întreprindă toate măsurile legale și de altă natură necesare pentru a opri privarea de libertate a persoanelor cu dizabilități pe baza unei deficiențe reale sau percepute.

Măsura de arest preventiv continuă să fie o problemă pentru justiția din Republica Moldova. În ultimii ani, mai multe studii au arătat că majoritatea demersurilor pentru prelungirea arestului preventiv nu au anexate probe relevante, cu toate acestea, majoritatea dintre ele sunt acceptate în instanțe.

Problema aresturilor preventive, deși este una veche, a revenit în atenția presei, cât și autorităților competente, cu ocazia unor dosare de rezonanță, printre care și cazul lui Andrei Braguța, care a decedat în luna august 2017, în timp ce se afla în arest preventiv în izolator³.

La 29 august 2017 în spațiul mediatic au apărut informații cu privire la decesul cetățeanului Andrei Braguța, în condiții dubioase, în sistemul penitenciar al Republicii Moldova. Andrei Braguța a fost reținut de poliție pentru violență nepericuloasă față de o persoană cu funcție de răspundere, iar peste 10 zile de detenție a decedat în Penitenciarul nr. 16. Alegațiile de maltratare ale victimei erau susținute de rudele și de avocații acestuia.

Avocatul Poporului s-a sesizat pe marginea acestui caz mediatizat pe larg, calificându-l drept caz de o importanță socială deosebită. Rezultatele investigației din oficiu a cazului de deces în custodia statului a lui A. Braguța au fost expuse într-un raport special.⁴ În rezultatul investigației s-a constatat că din momentul reținerii cetățeanului A. Braguța de către angajații Poliției și până la plasarea acestuia în instituțiile penitenciare au fost încălcate garanțiile minime împotriva relelor tratamente și nu a fost asigurată respectarea demnității umane. Indiferența, neglijența și factorul uman (a angajaților poliției, a personalului medical), șirul de reforme întrerupte, eșecul în comunicarea instituțională între sistemul penal și cel civil, nedocumentarea și neraportarea actelor de tortură, lipsa unor reglementări interne clare cu privire la intervenirea în situații excepționale și de izolare a persoanelor cu dizabilități sau cu tulburări, nerespectarea procedurii de reținere (articolul 167 CPP),

³ <https://www.europalibera.org/a/dreptul-tau-arestul-preventiv/28742204.html>

⁴ <http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raportspecial.pdf>

insuficiența supravegherii, imposibilitatea gestionării crizelor comportamentale, etc. sunt doar câteva elemente subiective ale acestui proces vicios, care a dus la un final tragic – decesul victimei.

Curtea Europeană a constatat violarea articolului 5 din Convenție de către Republica Moldova în cauzele: *Vasilciuc v. R.Moldova*, *Gumeniuc v. R.Moldova*, *Braga v. R.Moldova*, *Ialamov v. R.Moldova*, *Greco v. R.Moldova*.

În aceste cauze Curtea a constatat probleme referitoare la arestarea nejustificată a reclamantului, ceea ce a determinat arestarea într-un alt stat în vederea extrădării în Republica Moldova; arestarea contravențională a reclamantului în temeiul convertirii amenziilor contravenționale neplătite printr-o procedură judiciară despre care nici nu a fost informat; detenția în Republica Moldova în baza unei condamnări emise de către așa-numitele „autorități transnistrene”; arestarea reclamantului ca urmare a admiterii de către judecător a demersului de arestare deus cu depășirea termenului procedural prevăzut de lege; acordarea compensațiilor insuficiente pentru detenție abuzivă.

Totodată, la 21 decembrie 2017, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea privind excepția de neconstituționalitate a alineatului (2), articolul 232⁵, și a unor prevederi din alineatul (4), articolului 308⁶ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Curtea a subliniat că, în cazul în care persoana a fost deținută în mod ilegal, inclusiv ca urmare a nerespectării termenului privind depunerea demersului de prelungire a arestului, persoanei trebuie să i se acorde o despăgubire pentru privarea de libertate efectuată în condiții arbitrare.

Avocatul Poporului susține îngrijorările Comisarului European pentru drepturile omului, Nils Muižnieks, în ceea ce privește necesitatea eforturilor suplimentare pentru a spori competența profesională a sistemului judiciar și de a îmbunătăți motivarea deciziilor luate de instanțele judecătorești, inclusiv în cazurile legate de detenție pe arest preventiv.

⁵ Cu excepția termenului prevăzut pentru căile de atac, actul efectuat de procuror se consideră ca deus în termen dacă data la care a fost trecut în registrul de ieșire a actelor se încadrează în termenul cerut de lege pentru efectuarea actului;

⁶ În urma examinării demersului, judecătorul de instrucție adoptă o încheiere motivată privind aplicarea față de învinuit a măsurii arestării preventive ori a arestării la domiciliu sau respinge demersul. În baza încheierii, judecătorul eliberează un mandat de arestare care se înmânează procurorului și învinuitului și care se execută imediat;

Detențiunea persoanelor care urmează a fi trimise în judecată nu trebuie să constituie regulă, dar punerea în libertate poate fi subordonată unor garanții asigurând înfățișarea lor la ședințele de judecată, pentru toate celelalte acte de procedură și, dacă este cazul, pentru executarea hotărârii.

Libertatea personală este o condiție fundamentală de care trebuie să profite fiecare. Privarea ei este susceptibilă de a avea un impact direct și negativ asupra beneficiarii de multe alte drepturi, începând cu respectarea vieții private și de familie, continuând cu libertatea de reuniune, asociere și exprimare și până la libertatea de circulație.

În plus, fiecare privare de libertate plasează persoana afectată într-o poziție extrem de vulnerabilă și o expune riscului torturii și tratamentelor inumane sau degradante. Judecătorii trebuie deci întotdeauna să aibă în vedere că, pentru a nu lipsi garantarea libertății de esență, orice detenție trebuie să fie excepțională, justificată în mod obiectiv și să nu depășească strictul necesar.

În anul 2017 au fost evocate multitudinea și complexitatea problemelor cu care încă se mai confruntă statul în contextul asigurării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în locurile de detenție.

Cazul Braguță a readus pe agenda publică incapacitatea sau nedorința fermă a autorităților în eradicarea fenomenului torturii și a impunității. Din momentul reținerii primului de angajații poliției și până la plasarea acestuia în instituțiile penitenciare au fost violate total sau parțial garanțiile minime împotriva reținerii și tratamentelor (normele CPT) și demnitatea umană. Indiferența, neglijența și factorul uman; șirul de reforme inițiate, dar nefinalizate; eșecul de comunicare instituțională, în special între instituțiile sistemului penal și ale celui civil; documentarea și raportarea defectuoasă a actelor de tortură; lipsa unor reglementări interne clare cu privire la intervenirea în situații excepționale și de izolare a persoanelor cu dizabilități sau cu tulburări; nerespectarea procedurii de reținere prevăzute de art. 167 Cod de procedură penală al R. Moldova; insuficiența angajaților responsabili de supravegherea și securitatea reținuților; imposibilitatea gestionării crizelor comportamentale, etc sunt doar câteva elemente subiective ale acestui proces vicios, care a condus la un final tragic – decesul unei persoane aflate în custodia statului.⁷

⁷ Raport special privind rezultatele investigării din oficiu a cazului de deces în custodia statului a cetățeanului Andrei Braguță, <http://ombudsman.md/ro/advanced-page-type/tematice>;

Problemele sistemice, precum și gradul de implicare a autorităților în această speță au fost expuse în repetate rânduri de Avocatul Poporului, organismele internaționale și organizațiile societății civile.

În altă ordine de idei, reformele inițiate nu pot atinge rezultate scontate decât în cazul unei susțineri politice și financiare depline în acest domeniu. Prin urmare, prin analiza situației în domeniul prevenirii torturii, Avocatul Poporului și-a propus să ofere un instrument de lucru util pentru toate autoritățile implicate în procesul continuu de reformă a sistemului penitenciar, poliției și ocrotirii sănătății din perspectiva asigurării respectării demnității umane și a drepturilor persoanelor private de libertate, cât și a angajaților care activează în aceste sisteme.

Prezenta cercetare are ca sursă principală constatările și rezultate obținute în cadrul vizitelor preventive desfășurate în locuri de detenție. Pentru a evidenția anumite aspecte privind sistemul de detenție au fost utilizate rezultatele investigațiilor efectuate de Direcția Investigații și Monitorizare din cadrul OAP, reprezentanțelor teritoriale ale OAP (Bălți, Cahul, Comrat, Varnița), precum și datele cu privire la specificul cererilor remise și restituite de către Direcția Gestionare Cereri din cadrul OAP. Potrivit datelor OAP, din numărul total de cereri parvenite din locurile de detenție, 80 % din ele sunt preluate pentru investigație. În majoritatea cererilor sunt reclamate condițiile rele de detenție. Alte surse de informație constituie notele informative parvenite la OAP prin intermediul sistemului operațional din cadrul Departamentului Instituțiilor Penitenciare, informațiile din mass-media, rapoartele sectorului asociativ, rapoartele autorităților vizate (Departamentul Instituțiilor

Penitenciare, Inspectoratul General de Poliție, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale), precum și constatările organismelor internaționale de domeniu (Comitetul Împotriva Torturii, Subcomitetul pentru prevenirea torturii).

Avocatul Poporului, în activitatea sa de prevenire a torturii, prezintă recomandări autorităților sau persoanei responsabile pentru îmbunătățirea situației persoanelor private de libertate, îmbunătățirea condițiilor de detenție și prevenirea torturii.

Recomandări

- Revizuirea practicii de aplicare a măsurilor alternative arestului preventiv, astfel încât acesta să fie aplicat în calitate de măsură excepțională;
- Sporirea competenței profesionale a sistemului judiciar, pentru a îmbunătăți motivarea deciziilor luate de instanțele judecătorești în cazurile de aplicare a măsurii arestului preventiv.

Bibliografie

1. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.3 din 23.02.2016.
2. Raport special privind rezultatele investigației din oficiu a cazului de deces în custodia statului a cetățeanului Andrei Braguță, <http://ombudsman.md/ro/advanced-page-type/tematice>.
3. Comitetul ONU pentru drepturile civile și politice.
4. Comitetul de Miniștri la 27 septembrie 2006, la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniștrilor.
5. <https://www.europalibera.org/a/dreptul-tau-arestul-preventiv/28742204.html>
6. <http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raportspecial.pdf>
7. <https://www.csm.md/files/Hotaririle/2018/11/218-11.pdf>

РОЛЬ НАЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА ПО ПРЕДОТВРАЩЕНИЮ ПЫТОК И ДРУГИХ ЖЕСТОКИХ, БЕСЧЕЛОВЕЧНЫХ ИЛИ УНИЖАЮЩИХ ВИДОВ ОБРАЩЕНИЯ И НАКАЗАНИЯ

Светлана МИРОНОВА

Доктор политических наук, Комратский государственный университет, руководитель Представительства Офиса Народного Адвоката, г. Комрат, Республика Молдова
e-mail: miranti@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-6133-3556>

В данной статье автор рассматривает значимость и необходимость создания Национального механизма предотвращения пыток в Республике Молдова и раскрываются основные проблемы его деятельности. Также анализируется роль Совета в правовой сфере Республики Молдова. Изучается влияние международных механизмов на совершенствование правоприменительной практики Совета, в том числе акцентируется внимание на практику Европейского Суда по правам человека (ЕСПЧ). Итогом работы является ряд существенных предложений для улучшения эффективности деятельности Национального механизма предотвращения пыток.

Ключевые слова: пытка, Конвенция ООН, национальный механизм, практика ЕСПЧ.

ROLUL MECANISMULUI NAȚIONAL DE PREVENIRE A TORTURII ȘI ALTOR PEDEPSE SAU TRATAMENTE CRUNTE, INUMANE SAU DEGRADANTE

În prezentul articol autorul examinează importanța și necesitatea creării în Republica Moldova a unui Mecanism național de prevenire a torturii, precum și dezvăluie principalele probleme ale activităților acestuia. Este analizat și rolul Consiliului din sfera juridică a Republicii Moldova. Este examinată și influența mecanismelor internaționale asupra îmbunătățirii practicii de aplicare a legii, inclusiv accentul este pus pe practica Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO). Autorul vine cu o serie de propuneri importante pentru îmbunătățirea eficacității Mecanismului național de prevenire a torturii.

Cuvinte-cheie: tortură, Convenția ONU împotriva torturii, mecanism național, practica CEDO.

THE ROLE OF THE NATIONAL MECHANISM FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND OTHER CRUEL, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENTS OR PUNISHMENTS

In this article the author examines the importance and necessity of creating in the Republic of Moldova a national mechanism for the Prevention of torture, as well as reveals the main problems of its activities. The role of the Council in the legal sphere of the Republic Of Moldova is also analyzed. The influence of international mechanisms on improving law enforcement practice is also examined, including emphasis on the practice of the European Court of Human Rights (ECtHR). The author comes up with a number of important proposals for improving the effectiveness of the national mechanism for the Prevention of torture.

Keywords: torture, UN Convention against torture, national mechanism, ECHR practice.

LE RÔLE DU MÉCANISME NATIONAL DE PRÉVENTION DE LA TORTURE ET AUTRES PEINES OU TRAITEMENTS CRUELS, INHUMAINS OU DÉGRADANTS

Dans cet article, l'auteur examine l'importance et la nécessité de créer en République de Moldovie un mécanisme national pour la prévention de la torture, ainsi que révèle les principaux problèmes de ses activités. Le rôle du Conseil dans le domaine juridique de la République de Moldova est également analysé. L'influence des mécanismes internationaux sur l'amélioration des pratiques répressives est également examinée, notamment en mettant l'accent sur la pratique de la Cour Européenne des droits de l'homme (CEDH). L'auteur présente un certain nombre de propositions importantes pour améliorer l'efficacité du mécanisme national de prévention de la torture.

Mots-clés: torture, Convention des Nations Unies contre la torture, mécanisme national, pratique de la CEDH.

Введение

Молдова входит в число стран с наибольшим количеством жалоб в Европейский суд по правам человека (ЕСПЧ). Чаще всего, по большинству обращений Молдову признают виновной в несправедливом правосудии, пытках и нарушении права на свободу и личную неприкосновенность. Так, с 1997 по 2019 год Молдова в общей сложности проиграла в ЕСПЧ 27% дел из-за применения пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения (ст. 3 ЕКПЧ). Следовательно, учреждение и активная деятельность Национального механизма по предотвращению пыток должна изменить данную ситуацию.

Цель работы заключается в анализе эффективности деятельности Национального механизма по предотвращению пыток в Республике Молдова.

Основные тезисы исследования

Факультативный протокол к Конвенции ООН против пыток¹ предусматривает создание системы регулярных посещений мест содержания под стражей со стороны независимых экспертов для предотвращения пыток и других видов жестокого обращения. Данный механизм, разработанный Факультативным протоколом, включает в себя Подкомитет ООН по предупреждению пыток, и помимо этого требует от каждого государства, участника Конвенции, учредить или назначить собственный Национальный превентивный механизм предотвращения пыток (НПМ).

Международное право требует от каждого государства предупреждать пытки². Конвенция против пыток обязывает каждое государство-участника принять эффективные меры по предупреждению пыток и других форм жестокого, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания³. Конвенция

¹ Факультативный протокол к Конвенции ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения или наказания, принятый Генеральной Ассамблеей ООН 18 декабря 2002 г., Док. ООН A/RES/57/199, вступил в силу 22 июня 2006 г.

² Международный уголовный трибунал по бывшей Югославии, Обвинитель против Фурунджии (10 декабря 1998 г.), дело No. IT-95-17/I-T, параграф 148.

³ Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения или наказания, принятая резолюцией

против пыток точно определяет меры, такие как уголовное наказание и преследование за применение пыток, а также введение запрета на использование информации, полученной посредством пыток, которые должны предпринять государства-участники в целях более эффективного предупреждения пыток и наказания за их применение. Следовательно, в законодательстве Республики Молдова была установлена ответственность за применение пыток.

Несмотря на ряд мер, предусмотренных Конвенцией против пыток, и на работу Комитета по предупреждению пыток, этот феномен, как и другие формы жестокого обращения, к сожалению, все еще существуют. Факультативный протокол был разработан для того, чтобы обеспечить государства практическим инструментом, который поможет им выполнять свои обязательства, предусмотренные международным правом и самой Конвенцией. С этой целью, Факультативный протокол вводит систему регулярных посещений мест содержания под стражей со стороны независимых национальных и международных экспертов для того, чтобы послужить основой для практического и конструктивного диалога между осуществляющими посещения экспертами и властями на институциональном и национальном уровне⁴.

В соответствии со своими обязательствами по внедрению международных стандартов по искоренению и предупреждению пыток, 16 сентября 2005 года Молдова приняла и Закон о ратификации Факультативного протокола к Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания №66-XVI от 30.03.2006 ратифицировала Конвенцию ООН против пыток и Факультативный протокол к Конвенции, принятой Генеральной Ассамблеей ООН 18 декабря 2002 года.

Факультативный Протокол к Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных 39/46 Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1984 г., вступила в силу 26 июня 1987 г. В частности, см. статьи 2(1) и 16. См. также третий параграф преамбулы Факультативного протокола.

⁴ Факультативный протокол к Конвенции ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения или наказания, принятый Генеральной Ассамблеей ООН 18 декабря 2002 г., Док. ООН A/RES/57/199, вступил в силу 22 июня 2006 г.

ных и унижающих достоинство видов обращения и наказания вступил в силу в Республике Молдова 24 июля 2006 года. Практика внедрения ФПКПП не ограничивается строго определенной формулой, не определяет механизмы, однако большинство европейских стран, которые подписали и ратифицировали указанные документы, сделали выбор в пользу национальных учреждений по правам человека.

Таким образом, осознавая необходимость вовлечения гражданского общества в национальные процессы по искоренению пыток в рамках деятельности Центра по Правам Человека в Молдове в 2008 году был создан Консультативный Совет, главная задача которого – предоставление консультаций и оказание помощи Омбудсмену в реализации функций национального механизма по предупреждению пыток. Совет наделен прямыми полномочиями по мониторингу фактов применения пыток и другого жестокого или бесчеловечного обращения или наказания.

Ратифицировав Факультативный Протокол, Молдова подтвердила свою позицию относительно пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания, которые запрещены и представляют собой серьезные нарушения прав человека.

Впоследствии, на основе нового Закона РМ № 52 от 03.04.2014 «О Народном Адвокате», в целях защиты граждан от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания при Офисе Народного адвоката был создан Совет по предупреждению пыток в качестве национального механизма по предупреждению пыток в соответствии с Факультативным протоколом к Конвенции против пыток. В целях обеспечения защиты от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания Народный адвокат обеспечивает проведение периодических профилактических и контрольных посещений мест, где лица, лишённые свободы, содержатся или могут содержаться по распоряжению государственного органа или по его указанию, либо с его ведома или молчаливого согласия.

Члены Совета самостоятельно выбирают места, подлежащие посещению, и лиц, с которыми желают беседовать. Для осуществления профилактических и контрольных посещений не требуется ни предварительного уведомле-

ния, ни разрешения какого бы то ни было органа. Во время профилактических и контрольных посещений аудио- или видеоаппаратура может применяться с согласия записываемого лица. По результатам каждого посещения составляется доклад, который должен содержать, по обстоятельствам, предложения и рекомендации по улучшению ситуации⁵.

Совет по предупреждению пыток (СПП) констатирует, что борьба с пытками в Республике Молдова в 2018 году не свидетельствует о прогрессе по сравнению с предыдущими годами, а в некоторых аспектах отмечается „замораживание” или даже ухудшение ситуации.

Тюрьмы по-прежнему переполнены и располагают унижительными условиями для осужденных. Оценка была дана советом после проведения профилактических и специальных посещений в пенитенциарные учреждения страны. Эти данные были изложены в годовом отчете за 2018 год: „Ситуация в области предотвращения пыток в Республике Молдова”. По словам члена СПП Думитру Руссу, материальные условия содержания в большинстве пенитенциарных учреждениях ниже национальных и международных стандартов. В следственном изоляторе Кишиневского гарнизона Министерства обороны Республики Молдова полностью отсутствуют гарантии против пыток или других плохих методов обращения. Члены совета периодически констатируют, что на этапе задержания лиц зачастую несоразмерно применяется сотрудниками полиции физическая сила или специальные средства. Задержанные не проходят медицинское обследование при каждом входе и выходе из тюрьмы. Медицинский персонал не является независимым и не соблюдает конфиденциальность медицинских данных. Помимо этого, отсутствуют конфиденциальные механизмы отчетности о выявленных телесных повреждениях, а также о предоставлении конфиденциальных жалоб прокурорам, Народному адвокату или неправительственным организациям (НПО). Заключение формально информированы об их правах⁶.

Совет по предупреждению пыток рекомендует парламенту активно участвовать в

⁵ Закон РМ «О Народном Адвокате» №52 от 03.04.2014// Мониторул Официал № 110-114/278 от 09.05.2014.

⁶ <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/moldova-ne-prodvinulas-v-borbe-s-pytkami>

мониторинге и содействии внедрению рекомендаций профильных международных и национальных учреждений по соблюдению прав лиц не подвергаться пыткам и другим плохим формам обращения. Национальную администрацию пенитенциарных учреждений просит одинаково и недифференцированно обращаться со всеми лицами, находящимися в пенитенциарных учреждениях, информировать заключенных об их правах, а также улучшить профессиональную подготовку сотрудников пенитенциарных учреждений. Так, итогом этой рекомендации стало мониторинговое посещение пенитенциарных учреждений депутатами из Комиссии по правам человека.

Роль Совета по предупреждению пыток и Офиса Народного Адвоката возрастает при проведении мониторинговых визитов в пенитенциарные учреждения и места, где могут содержаться лица, лишённые свободы. Отсутствие информации о предстоящем визите у руководства пенитенциарного учреждения может показать реальную картину тех обстоятельств, в которых находятся заключенные. Отсутствие предупреждения – это хорошая практика в деятельности Совета. Совет периодически публикует свои рекомендации. Однако, в Заключительных замечаниях по третьему периодическому докладу Республики Молдова от 08.11.2017г. отмечается несовершенство национального механизма по предотвращению пыток⁷.

Отмечая принятие Закона № 52 о Народном адвокате (Омбудсмене) и последующее учреждение Совета по предупреждению пыток в качестве национального превентивного механизма в соответствии с Факультативным протоколом к Конвенции, Комитет обеспокоен следующим:

- правовая основа не дает однозначного ответа на вопрос, является ли Совет консультативным органом Омбудсмена, который является фактическим национальным превентивным механизмом, или же независимым коллегиальным органом, обслуживаемым Управлением омбудсмена, а сам Омбудсмен является лишь его членом; эта двойкая трактовка может привести к дублированию обязанностей и пересечению сфер деятельности;

⁷ Заключительные замечания Комитета против пыток по третьему периодическому докладу Республики Молдова от 08.11.2017 г.

- все члены Совета по предупреждению пыток не имеют равного статуса в рамках национального превентивного механизма, что может повлиять на сотрудничество, обмен информацией, эффективность его работы и независимость;

- роль Совета не выходит за рамки запланированных посещений мест лишения свободы;

- национальный превентивный механизм не располагает достаточными финансовыми, административными и кадровыми ресурсами для осуществления своих полномочий, а его деятельность недостаточно широко освещается (ст.2).

В этой связи, Республике Молдова было рекомендовано:

- внести поправки в Закон № 52 в целях устранения оставшихся двояких положений в законодательстве, которые препятствуют сотрудничеству членом и эффективному функционированию Совета по предупреждению пыток;

- обеспечить, чтобы в полномочия Совета входили регулярные, беспрепятственные и необъявленные посещения всех мест лишения свободы, включая психиатрические больницы и психоневрологические учреждения, а также интернатов для детей; и чтобы у него была возможность проводить индивидуальные и не контролируемые кем бы то ни было беседы, как указано в докладе Подкомитета по предупреждению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания для национального превентивного механизма;

- разрешить Совету осуществлять свои полномочия независимо и эффективно, в том числе путем формализации четкого, прозрачного и совместного процесса отбора и назначения в соответствии с Принципами, касающимися статуса национальных учреждений, занимающихся поощрением и защитой прав человека (Парижскими принципами), и предоставить ему достаточные бюджетные, административные и кадровые ресурсы;

- рассмотреть вопрос о представлении общественности и применении докладов Подкомитета по предупреждению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания для национального превентивного механизма⁸.

⁸ Заключительные замечания Комитета против пыток по третьему периодическому докладу Республики Молдова от 08.11.2017 г.

Выводы

В заключение отметим, что на данный момент Народный Адвокат разрабатывает новые пути и решения для повышения эффективности Национального механизма предотвращения пыток.

Библиография

1. Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания. Принята резолюцией 39/46 Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1984 года.

2. Факультативный протокол к Конвенции ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения или наказания, принятый Генеральной Ассамблеей ООН 18 декабря 2002 г., Док. ООН A/RES/57/199, вступил в силу 22 июня 2006 г.

3. Заключительные замечания Комитета против пыток по третьему периодическому докладу Республики Молдова от 08.11.2017 г.

4. Закон РМ «О Народном Адвокате» №52 от 03.04.2014// Мониторул Официал № 110-114/278 от 09.05.2014.

5. <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/moldovane-prodvinulas-v-borbe-s-pytkami>

CZU 343.255:342.7

DOI 10.5281/zenodo.4543386

ИЗМЕНЕНИЕ МЕНТАЛИТЕТА КАК НЕОБХОДИМАЯ ПРЕДПОСЫЛКА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПЫТКАМ

Анатолий РАПОПОРТ

Доктор, профессор, Университет Пурдю, США

e-mail: rapoport@purdue.edu

<https://orcid.org/0000-0003-0721-870X>

Андрей БОРШЕВСКИЙ

Доктор права, Институт демократии, Республика Молдова

e-mail: anrex@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-4281-0744>

Отличительным признаком здорового общества является имеющаяся у правозащитников возможность абсолютно беспрепятственно осуществлять свои функции, без какого-либо возмездия и при активной поддержке государства, поскольку они помогают государству понять те проблемы, которые существуют в обществе, и таким образом изменить менталитет общества, с тем чтобы пытки и другие виды жестокого, бесчеловечного или унижающего достоинства обращения просто не повторялись в будущем.

Данная статья была подготовлена Институтом демократии (Молдова), финансируется Европейским Союзом в рамках EIDHR (Европейский Инструмент в области демократии и прав человека). Мнения, выраженные в статье, не обязательно отражают точку зрения Европейского Союза.

Ключевые слова: неправительственные организации (НПО), Молдова, пытка, Институт демократии, обучение правам человека, менталитет.

SCHIMBAREA MENTALITĂȚII CA PREMISĂ NECESARĂ PENTRU CONTRACARAREA TORTURII

Unul din semnele distinctive a unei societăți sănătoase este posibilitatea apărătorilor drepturilor omului de a-și îndeplini funcțiile absolut nestingherit, fără represalii și cu sprijinul activ al statului, deoarece acestea ajută statul să înțeleagă problemele care există în societate și astfel să schimbe mentalitatea societății în vederea contracarării torturii și altor forme de tratament crud, inuman sau degradant.

Prezentul articol a fost pregătit de Institutul pentru Democrație (Moldova), este finanțat de Uniunea Europeană în cadrul EIDHR (European Instrument for Democracy and Human Rights – Instrument European pentru Democrație și Drepturile omului). Opiniile exprimate în acest articol nu reflectă neapărat punctele de vedere ale Uniunii Europene.

Cuvinte-cheie: organizații neguvernamentale (ONG), Moldova, tortură, Institutul pentru Democrație, educația pentru drepturile omului, mentalitate.

CHANGING THE MENTALITY AS A NECESSARY PREMISE FOR COUNTERING TORTURE

The ability of human rights activists to perform their work independently without any retaliation and with strong support from officials on all levels is a definitive hallmark of any healthy society. They help the government to become aware of the problems and thus provide changes in the mindset of the society so that torture or cruel, inhuman and degrading treatment never happen in the future.

This article was prepared by the Institute for Democracy (Moldova). This article is funded by the European Union (European Instrument for Democracy and Human Rights). Opinions expressed in the article do not necessarily represent those of the European Union.

Keywords: NGOs, Moldova, torture, Institute for Democracy, human rights education, mentality.

CHANGEMENT DE MENTALITÉ COMME PRÉMISSSE NÉCESSAIRE POUR CONTRER LA TORTURE

L'une des caractéristiques d'une société saine, c'est la capacité des défenseurs des droits humains à s'acquitter de leurs fonctions, absolument libre, sans représailles et avec le soutien actif de l'état, car ils peuvent aider

l'état à comprendre les problèmes qui existent dans la société, et donc de changer la mentalité de la société afin de lutter contre la torture et autres formes de traitements cruels, inhumains ou dégradants. Cet article a été préparé par L'Institut pour la Démocratie (Moldavie) et est financé par l'Union Européenne dans le cadre de L'IEDDH (Instrument Européen pour la Démocratie et les Droits de l'homme). Les opinions exprimées dans cet article ne reflètent pas nécessairement les vues de l'Union Européenne.

Mots-clés: *organisations non gouvernementales (ONG), Moldova, torture, Institut pour la Démocratie, éducation pour les droits de l'homme, mentalité.*

Введение

Каждое государство в мире обязано искоренять пытки. И такие положения есть в международных законах, что говорит о достигнутом между странами консенсусе: пытки не могут быть оправданы ничем. Но, к сожалению, в большинстве стран мы видим пытки – разной степени серьезности. В странах, где преобладает принцип верховенства права, могут быть единичные случаи пыток. Но в тех странах, где этот принцип верховенства права нарушается или законы репрессивны, пытки становятся системными и широко распространенными. И мы видим во многих частях мира, что пытки остаются широко распространенными и систематическими, несмотря на то, что все государства согласились их искоренить.

Цель работы заключается в выявлении изменения менталитета как необходимой предпосылки противодействия пыткам.

Основные идеи

25 июля 2018 в г. Комрате прошло торжественное открытие Центра юридической, психологической и реабилитационной помощи жертвам пыток, созданного Институтом демократии (Комрат) в партнерстве с Национальным институтом женщин Молдовы (Кишинев) и Медиационным Приднестровья (Тирасполь) при поддержке Европейского Союза в рамках проекта «Все вместе скажем НЕТ пыткам в Молдове: гражданское общество против пыток».

Открытие данного Центра вызвало большой общественный резонанс. Почетным гостем на открытии Центра стал Посол Европейского Союза в Республике Молдова Петер Михалко.

В своем выступлении на открытии Центра Петер Михалко напомнил, что Европейский Союз поддерживает проведение реформы полиции в контексте имплементации Соглашения об ассоциации между Республикой Молдова и Евросоюзом и его повестки. В рамках упомянутой программы поддержки бюджета

все следственные изоляторы полиции будут отремонтированы. Однако, Программа предусматривает не только обновление полицейских изоляторов, но и в большей степени изменения в умах и поведении. Делегация надеется, что такое явление как пытки и жестокое обращение в полицейских изоляторах исчезнет.

С этим нельзя не согласиться. Отличительным признаком здорового общества является имеющаяся у правозащитников возможность абсолютно беспрепятственно осуществлять свои функции, без какого-либо возмездия и при активной поддержке государства, поскольку они помогают государству понять те проблемы, которые существуют в обществе, и таким образом изменить менталитет общества, с тем чтобы пытки и другие виды жестокого, бесчеловечного или унижающего достоинство обращения просто не повторялись в будущем.

Для борьбы с пытками необходимо изменение менталитета, а для этого нужны публичные дебаты. Ведь мы всегда верим, что плохое происходит с кем-то еще, но не с нами и не с нашими близкими. Реальность это опровергает. Очень важно, чтобы граждане понимали: пытки – это не что-то абстрактное, это то, что может случиться с кем угодно.

Как отметил Генеральный секретарь Всемирной организации против пыток Геральд Стаберок, жертвы пыток говорят не о боли, а о психологическом воздействии: «Я во тьме». Для обывателей пытки – это физическое насилие. Но большинство пострадавших говорит, что самым серьезным было то, что они чувствовали впоследствии. Пытка направлена на уничтожение человека как личности, это несет долгосрочный психологический эффект. Травмы, раны вам вылечит врач, но он не сможет так же быстро вылечить последствия пыток. Это занимает гораздо больше времени. Пережившим пытки приходится научиться жить с этим, так как они всегда будут помнить об этом. Очень много жертв пыток говорили, что даже через десятилетия им все еще нужна психологическая поддержка. И вот эти психические

травмы, что интересно, могут быть доказаны в суде – иногда более основательно, чем телесные травмы, которые обычно исчезают быстро и не всегда фиксируются врачами. Есть медицинские психологические тесты, которые показывают у жертв пыток типичные симптомы травмы и воссоздают картину происшедшего. Это используется сейчас все чаще и чаще. Недавно у нас было дело об экстрадиции гражданина Испании из Швейцарии на родину. И мы добились приостановки процедуры, представив медосвидетельствование, которое выявило, что человек все еще страдает от посттравматического синдрома: его воспоминания о пытках были очень свежи.

Надо не забывать, что страдает не один человек. Его разрушенная жизнь влияет на его близких, его окружение. В итоге требуется поддержка не только жертвы, но и его окружения. И это показывает, что пытки являются для общества болезнью.

Как уже отмечалось, для борьбы с пытками важно изменение менталитета. Для этого существенным является обучение студентов (в первую очередь юридических факультетов) правам человека.

Одной из основных целей образования в области прав человека является формирование критического правозащитного сознания, критериями которого являются:

(а) способность учащихся распознавать правозащитные аспекты конфликта и их соотношение с ним, или проблемно-ориентированная тренировка,

(б) выражение осведомленности и заботы о своей роли в защите или распространении этих прав,

(в) критическая оценка возможных потенциальных реакций,

(г) попытка выявить или создать новые реакции,

(д) суждение или решение о том, какой вариант наиболее целесообразен,

(е) выражение уверенности и осознание ответственности и влияния как в решении, так и в его последствиях.

Важной является модель ценностей и осведомленности. Как следует уже из названия этой модели, её содержательный и методологический компоненты, а точнее просветительские программы и планы, объединённые в эту модель, имеют своей целью дать базовые знания

и, частично, умения по правозащитной тематике и по интеграции результатов этих знаний в ценности. К этой модели относятся, например, такие темы, как история развития прав человека, основополагающие документы о правах человека, способы выявления нарушений прав человека и международные проблемы, связанные с нарушением прав человека. Памятуя о том, что одной из основных целей образования в области прав человека является формирование критического правозащитного сознания, можно определить и наиболее действенные педагогические приёмы и способы, используемые в программах, относящихся к этой модели. Мало кто сомневается в том, что наиболее эффективными будут активные методы обучения, позволяющие учащимся самостоятельно участвовать в определении проблемы, в поиске вариантов возможных решений, в определении наиболее компромиссного варианта и, наконец, в обосновании принятия решения. Сборник «Первые шаги», выпущенный Amnesty International, предлагает следующие педагогические приёмы, которые успешно можно применять в программах модели ценностей и осведомлённости:

- Ролевые игры
- Обсуждение в парах и группах
- Мозговой штурм
- Общая дискуссия в классе
- Проекты
- «Общий галдѐж»
- Картинки, фотографии, карикатуры и комиксы.

Формирование критического правозащитного сознания означает формирование компетенций, включающих навыки и умения, которые человек может использовать для выявления и предотвращения нарушений прав человека. Критичность сознания является наиболее важным элементом, так как позволяет по-новому взглянуть на давно устоявшиеся традиционные практики, где часто встречаются нарушения прав женщин, несовершеннолетних, этнических меньшинств и права других миноритарных групп.

Недостатком модели ценностей и осведомлённости является как раз факт недостаточной практической направленности программ, относящихся к этой модели и отсутствие ясности, насколько прочно эта модель формирует критическое правозащитное сознание.

Практическая направленность более присуща другой модели образования в области прав

человека, которую Тиббитс назвала трансформационной. Трансформационная модель ориентирована не только на развитие способностей распознать нарушения прав человека, но и на привитие навыков предотвращения этих нарушений. Программы этой модели исходят из того, что учащиеся сами имеют личный опыт, который подпадает под определение нарушения прав человека и, таким образом, они будут более мотивированы бороться с такими нарушениями. Личный опыт учащихся в совокупности с приобретёнными знаниями трансформируется в правозащитные практики.

Отметим, что эффективное обучение правам человека возможно в первую очередь с применением интерактивных методов обучения. Стремительно развивающиеся изменения в обществе и экономике требуют сегодня от человека умения быстро адаптироваться к новым условиям, находить оптимальные решения сложных вопросов, проявляя гибкость и творчество, не теряться в ситуации неопределённости, уметь налаживать эффективную коммуникацию с разными людьми. Задача школы – подготовить выпускника, обладающего необходимым набором современных знаний, умений и качеств, позволяющих ему уверенно чувствовать себя в самостоятельной жизни. Традиционное репродуктивное обучение, пассивная, подчиненная роль ученика не могут решить такие задачи, для их решения требуются новые педагогические технологии, эффективные формы организации образовательного процесса, интерактивные методы обучения.

Интерактивные методы обучения – это методы, которые побуждают учащихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом, это методы, стимулирующие познавательную деятельность обучающихся. Интерактивное обучение предполагает использование такой системы методов, которая направлена главным образом не на изложение преподавателем готовых знаний, их запоминание и воспроизведение, а на самостоятельное овладение учениками знаниями и умениями в процессе активной мыслительной и практической деятельности.

Особенности интерактивных методов обучения состоят в том, что в их основе заложено побуждение к практической и мыслительной деятельности, без которой нет движения вперед в овладении знаниями.

Интерактивные методы обучения строятся в основном на диалоге, предполагающем свободный обмен мнениями о путях разрешения той или иной проблемы. Указанные методы характеризуются высоким уровнем активности учащихся. Возможности различных методов обучения в плане активизации учебной деятельности различны, они зависят от природы и содержания соответствующего метода, способов его использования, мастерства педагога. С помощью интерактивных методов можно эффективно решать проблемы, но этим цели и задачи таких методов не ограничиваются, их возможности различны не только в смысле «активизации учебной и учебно-производственной деятельности», но и в плане многообразия достигаемых образовательных эффектов. Помимо диалога, интерактивные методы используют и полилог, обеспечивая многоуровневую и разностороннюю коммуникацию всех участников образовательного процесса. И, конечно же, интерактивным методом остается вне зависимости от того, кто его применяет, другое дело, что для достижения качественных результатов использования таких методов обучения необходима соответствующая подготовка учителя.

Таким образом, интерактивные методы обучения – это система методов, обеспечивающих активность и разнообразие мыслительной и практической деятельности учащихся в процессе освоения учебного материала. Такие методы обучения строятся на практической направленности, игровом действии и творческом характере обучения, интерактивности, разнообразных способах коммуникации, диалоге и полилоге, использовании знаний и опыта обучающихся, групповой форме организации их работы, вовлечении в процесс всех органов чувств, деятельностном подходе к обучению, движению и рефлексии.

Эффективность процесса и результатов обучения с использованием интерактивных методов определяется тем, что их разработка основывается на серьезной психологической и методологической базе.

К непосредственно интерактивным методам относятся такие, которые применяются внутри образовательного мероприятия, в процессе его проведения. Для каждого этапа урока используются свои методы, позволяющие эффективно решать конкретные задачи этапа.

Для успешного обучения молодежи правам человека необходимо активное участие и взаимодействие учащихся, полное включение их в процесс познания. Они становятся активными исследователями окружающего их мира вместе с учителем, а не просто пассивно перенимают опыт взрослого человека. На уроках по изучению прав человека в школе учителя должны создать условия для формирования у учащихся определенных умений, навыков и социального опыта правовых отношений. При формировании активной жизненной позиции учеников этого легче достичь через деятельное освоение явлений социально-экономического спектра, когда каждый ученик участвует в моделировании социальных явлений, практически осваивает навыки ведения дискуссии и отстаивания своей точки зрения.

Применение интерактивных методов обучения в учебно-воспитательном процессе обеспечивает становление и развитие у обучающихся универсальных навыков. К ним обычно относят способность принимать решения и умение решать проблемы, коммуникативные умения и качества, умение ясно формулировать сообщения и четко ставить задачи, умение выслушивать и принимать во внимание разные точки зрения и мнения других людей, лидерские умения и качества, умение работать в команде и др. А сегодня уже очевидно, что эти навыки в современной жизни играют ключевую роль как для достижения успеха в профессиональной и общественной деятельности, так и для обеспечения гармонии в личной жизни.

Интерактивные методы обучения необходимы, так как чтение, комментирование или изложение статей о правах человека малоэффективно и скучно. Гораздо больше ученик узнает о правах человека, научится действовать и прочувствует свою причастность к этой теме, если урок пройдет в виде диспута или ролевой игры. Задачей наших дней все ощутимее становится не передача готовых знаний (это просто нецелесообразно при современных темпах развития науки и техники), а выработка умений самостоятельно добывать эти знания в течение всей жизни человека.

Для эффективности обучения важны доверительные отношения между взрослыми и детьми. Учитель, который вместе с учениками исследует так называемые «вечные вопросы» человечества, анализирует нравственные си-

туации, ищет критерии справедливости, не может не вызвать у них доверия.

Интерактивные методы обучения позволяют учащимся формировать свое собственное мнение, не бояться его высказывать, уметь его аргументировать; обогащать свой социальный опыт путем включения и переживания тех или иных ситуаций; уметь решать конфликты в повседневной жизни правовыми способами; продуктивно усваивать учебный материал; анализировать факты и информацию; комфортно себя чувствовать на занятии; проявлять свою индивидуальность.

Роль учителя при активном ведении урока очень важна, хотя внешне малозаметна. Распространение информации остается, но теперь коммуникация идет уже не только в одном направлении. Аудитория может задавать вопросы, высказывать сомнения, спорить, дополнять, то есть происходит некоторая корректировка исходных сведений, ответная реакция. Задания уже не носят репродуктивного характера – даются вопросы для осознания, дискуссии, рассуждения, сравнения. Акцент перемещается от передачи определенных знаний к развитию мыслительных умений, поощрению поиска и осмысления информации самостоятельно. На смену монолога приходит диалог и полилог. При применении интерактивных методов обучения учитель является лишь организатором учебного процесса, консультантом, наставником, старшим партнером, что принципиально меняет отношение к нему обучающихся – из «контролирующего органа» учитель превращается в более опытного товарища, играющего в одной команде с обучающимися. Главным становится взаимодействие и сотрудничество учащихся. Такой способ работы представляется наиболее продуктивным. Конечно, это требует психологической перестройки и специальной подготовки учителя по проектированию такого занятия и цикла уроков, знания интерактивных методов обучения, психофизиологических особенностей школьников. Но все эти вложения с лихвой окупаются эффектами от внедрения таких методов обучения.

Рассмотрим пример интерактивного метода презентации учебного материала с целью представления нового материала, структурирования материала, оживления внимания обучающихся (время зависит от объема нового материала и структуры урока; материал – подготовленный лист ватмана, цветные маркеры).

Учитель называет тему своего сообщения. На стене закрепляется лист ватмана (или используется блокнот флипчарта), в его центре указано название темы. Остальное пространство листа разделено на секторы, пронумерованные, но пока не заполненные. Начиная с первого сектора, педагог вписывает в него название раздела темы, о котором он сейчас начнет говорить в ходе сообщения. Обучающимся предлагается обдумать, о каких аспектах темы, возможно, далее пойдет речь в докладе. Затем учитель раскрывает тему, а в сектор вписываются наиболее существенные моменты первого раздела (можно записывать темы и ключевые моменты маркерами разных цветов). Они вносятся на плакат по ходу сообщения. Закончив изложение материала по первому разделу темы, учитель вписывает во второй сектор название второго раздела темы, и т. д.

Таким образом, наглядно и в четко структурированном виде представляется весь новый материал, выделяются его ключевые моменты. Существующие на момент начала презентации „белые пятна” по данной теме постепенно заполняются.

В конце презентации педагог задает вопрос: действительно ли им были затронуты все ожидавшиеся разделы, не осталось ли каких-то неупомянутых аспектов темы. После презентации возможно проведение краткого обсуждения по теме и, при наличии вопросов у обучающихся, учитель дает ответы на них.

Этот метод изложения материала помогает обучающимся следить за аргументацией учителя и видеть актуальный в данный момент рассказ о аспекте темы. Отчетливое разделение общего потока информации способствует лучшему восприятию. Неизвестное стимулирует – многие участники начнут обдумывать, какими будут следующие, пока не обозначенные разделы темы.

Самостоятельная работа учащихся является одним из основных интерактивных методов обучения. Как показывают исследования, человек запоминает только 10% того, что он читает, 20% того, что слышит, 30% того, что видит; 50–70% запоминается при участии в групповых дискуссиях, 80% – при самостоятельном обнаружении и формулировании проблем. И лишь когда обучающийся непосредственно участвует в реальной деятельности, в самостоятельной постановке проблем, выработке и принятии решения, формулировке выводов и прогнозов, он запоминает и усваивает материал на 90%.

Рассмотрим пример организации самостоятельной работы над темой с целью научиться обсуждать и анализировать заданную тему в малых группах (время: 20–25 минут; материал – листы большого формата (ватман, плакат, блокнот для флипчарта), фломастеры).

Учитель определяет количество обсуждаемых вопросов новой темы (оптимально 4–5). Класс разбивается на группы по числу вопросов (5–7 человек в каждой).

Группы распределяются по «автобусным остановкам». На каждой остановке (на стене или на столе) расположен лист большого формата с записанным на нем вопросом по теме. Учитель ставит задачу группам – записать на листе основные моменты новой темы, относящиеся к вопросу. В течение 5 минут в группах обсуждаются поставленные вопросы и записываются ключевые моменты. Затем по команде учителя группы переходят по часовой стрелке к следующей автобусной остановке. Знакомятся с имеющимися записями и при необходимости дополняют их в течение 3 минут. Исправлять существующие записи, сделанные предыдущей группой, нельзя. Затем следующий переход к новой автобусной остановке и еще 3 минуты на знакомство, обсуждение и добавление своих записей. Когда группа возвращается к своей первой остановке, она в течение 3 минут знакомится со всеми записями и определяет участника группы, который будет представлять материал. После этого каждая группа излагает результаты работы по своему вопросу. В завершение учитель резюмирует сказанное всеми группами, при необходимости вносит коррективы и подводит итоги работы.

Желательно организовать автобусные остановки (прикрепить листы с вопросами) в разных углах учебной комнаты, чтобы в процессе обсуждения группы не мешали друг другу. Вопросы изучаемой темы можно стилизовать под названия автобусных остановок.

Применение активных форм в обучении делает его более эффективным, так как ученик чувствует свою важную роль в учебном процессе. Такая методика предусматривает активное участие и взаимодействие детей, полностью включающее их в процесс познания. Они становятся активными исследователями окружающего мира, а не пассивно перенимают чужой опыт. Последние исследования показали, что при умелом применении эти методы обучения не только

повышают интерес учеников к предмету, но и обеспечивают более глубокое усвоение содержания предмета, выработку гражданских навыков и возросшую приверженность демократическим ценностям. В данном отношении результаты использования этих стратегий выгодно отличаются от результатов уроков, в основном полагающихся на механическое запоминание.

Оптимальные условия для применения интерактивных методов обучения создают творческие работы, дискуссии, игры, работа в малых группах, мозговой штурм, защита проектов, приглашение специальных докладчиков, а также некоторые другие, в том числе новаторские подходы к устным и письменным заданиям.

Также отметим, что интерактивные методы обеспечивают решение образовательных задач в разных аспектах:

- формирование положительной учебной мотивации;
- повышение познавательной активности учащихся;
- активное вовлечение обучающихся в образовательный процесс;
- стимулирование самостоятельной деятельности;
- развитие познавательных процессов – речи, памяти, мышления;
- эффективное усвоение большого объема учебной информации;
- развитие творческих способностей и нестандартности мышления;
- формирование коммуникативно-эмоциональной сферы личности обучающегося;
- раскрытие личностно-индивидуальных возможностей каждого учащегося и определение условий для их проявления и развития;
- развитие навыков самостоятельного ответственного труда;
- развитие универсальных навыков.

Выводы

В заключение отметим, что без обучения правам человека, без изменения менталитета сотрудников полиции, граждан, противодействовать пыткам почти невозможно. Поэтому в деле борьбы с пытками большая роль принадлежит преподавателям университетов.

Библиография

1. АЗАРОВ, А. Права человека. Новый взгляд. Москва, 1995.

2. АЗАРОВ, А., БОЛОТИНА, Т. Права человека. Пособие для учителя. Москва, 1994.

3. АНИКИН, В. Гражданское общество в республике Молдова: состояние, проблемы, перспективы. Кишинев, 2002.

4. АРУТЮНЯН, Д., ШАПИЕВ, К. К аспектам деятельности системы ООН в области прав человека // Юридический мир. 2008. № 4.

5. АШИБЕКОВА, Е. Проблема свободы личности и общества // Философия права. 2008. № 1.

6. Базовый доклад о положении в области прав человека в Республике Молдова. Кишинев, 2003.

7. БОРШЕВСКИЙ, А. Активные методы обучения правам человека: теоретические и практические аспекты // Обучение правам человека. Сборник статей. Комрат, 2017.

8. ВЛАХ, И. Международное и национальное законодательство по борьбе с пытками. Комрат, 2011.

9. ВЛАХ, И., БОРШЕВСКИЙ, А. Права человека. Кишинев, 2011.

10. ЕРЕМЕЕВА, Е. Механизмы защиты прав и свобод человека и гражданина: понятие, структура, непосредственное действие // Конституционное и муниципальное право. 2011. № 2.

11. КОВАЛЕВ, А. Концепция универсальных прав человека как общечеловеческой ценности // Московский журнал международного права. 2011. № 1.

12. КОСТАКИ, Г. Построение правового государства как необходимая предпосылка для успешной борьбы с пытками // Противодействие пыткам. Комрат, 2010.

13. РАПОПОРТ, А. Скованные одной цепью: образование в области прав человека и образование в духе глобального гражданства // Гражданское образование и права человека. Национальная научно-практическая конференция. Кишинев, 2008.

14. ФРУНЗЭ, Ю. Право на бесплатную правовую помощь по гражданским делам // Верховенство права. 2018. № 4.

15. BROWNIE, I., editor. Basic Documents on Human Rights, third edition. New York, 1993.

16. BUERGENTHAL, Th. International Human Rights in a Nutshell. Saint Paul, Minnesota, 1995.

17. CLAUDE, R., BURNS, H. Weston, editors. Human Rights in the World Community: Issues and Actions, second edition. Philadelphia, Pennsylvania, 1992.

18. DONNELLY, J. and Rhoda E., editors. International Handbook of Human Rights. New York, 1987.

19. DONNELLY, J. International Human Rights. Boulder. Colorado, 1993.

20. Encyclopedia of Human Rights. Edward Lawson, compiler. New York, 1991.

21. Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties. 1995-1996. New York, 1996.

22. HARRISON, T. Access to Information in Local Government. London, 1988.

23. RAVITCH, D., and Abigail Th., editors. Democracy Reader: Classic and Modern Speeches, Essays, Poems, Declarations and Documents on Freedom and Human Rights Worldwide. New York, 1992.

МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ НАРУШЕННЫХ ПРАВ И СВОБОД, ГАРАНТИРОВАННЫХ КОНВЕНЦИЕЙ О ЗАПРЕЩЕНИИ ПЫТОК

Александр СОСНА

Доктор права, Молдавский государственный университет, Кишинэу, Республика Молдова

e-mail: alexandru_sosna@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-4806-1756>

В соответствии со ст. 5 Всеобщей декларацией прав человека, никто не должен подвергаться пыткам или жестоким, бесчеловечным или унижающим его достоинство обращению и наказанию.

Никто не должен подвергаться ни пыткам, ни бесчеловечному или унижающему достоинство обращению или наказанию (Европейская Конвенция о защите прав человека). Исключительно важным и актуальным является бесспорный вывод о том, что пытки признаются одним из тяжелейших преступлений всех времен и тем более в настоящее время. Пытки существенно подрывают и нарушают фундаментальные права человека, унижают человеческое достоинство и элементарные ценности в современном обществе. Обращаем внимание на то обстоятельство, что пытки запрещены как международными правовыми нормами, так и национальным законодательством.

Ключевые слова: НПО, Всеобщая декларация прав человека, Конвенция ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, Европейский суд по правам человека, Молдова, пытка.

MECANISME DE PROTECȚIE A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR ÎNCĂLCATE, GARANTATE DE CONVENȚIA PRIVIND INTERZICEREA TORTURII

Nimeni nu va fi supus torturii, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (Art. 5, Declarația Universală a Drepturilor Omului și Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale). Tortura subminează și încalcă în mod semnificativ drepturile fundamentale ale omului, umilește demnitatea umană și valorile de bază din societatea modernă. O concluzie extrem de importantă și relevantă este faptul că tortura este recunoscută drept una dintre cele mai grave infracțiuni din toate timpurile și cu atât mai mult în timpul prezent. Atragem atenția asupra faptului că tortura este interzisă atât de normele legale internaționale, cât și de legislația națională. Anume analiza acestei problematice reprezintă subiectul de cercetare al prezentului articol.

Cuvinte-cheie: ONG, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse și tratamente crude, inumane sau degradante, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Moldova, tortură.

MECHANISMS FOR THE PROTECTION OF VIOLATED RIGHTS AND FREEDOMS, GUARANTEED BY THE CONVENTION ON THE PROHIBITION OF TORTURE

No one shall be subjected to torture, cruel, inhuman or degrading treatments or punishments (Art. 5, The Universal Declaration of Human Rights and the Convention for the protection of Human Rights and fundamental freedoms). Torture significantly undermines and violates fundamental human rights, humiliates human dignity and basic values in modern society. An extremely important and relevant conclusion is that torture is recognized as one of the most serious crimes of all time, and even more so in the present time. We draw attention to the fact that torture is prohibited by both international legal norms and national legislation. The analysis of this problem is the research topic of this article.

Keywords: NGO, Universal Declaration of Human Rights, Conventions against torture and other cruel, inhuman or degrading treatments and punishments, European Court of Human Rights, Moldova, torture.

MÉCANISMES DE PROTECTION DES DROITS ET LIBERTÉS VIOLÉS, GARANTI PAR LA CONVENTION SUR L'INTERDICTION DE LA TORTURE

Nul ne peut être soumis à la torture ou à des peines et traitements cruels, inhumains ou dégradants (Art. 5, Déclaration Universelle des Droits de l'Homme et convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales). La Torture sape et viole considérablement les droits humains fondamentaux, humilie la dignité

humaine et les valeurs fondamentales de la société moderne. Une conclusion extrêmement importante et pertinente est que la torture est reconnue comme l'un des crimes les plus graves de tous les temps, et encore plus à l'heure actuelle. Nous attirons l'attention sur le fait que la torture est interdite tant par les normes juridiques internationales que par la législation nationale. L'analyse de ce problème est le sujet de recherche de cet article.

Mots-clés: ONG, Déclaration Universelle des Droits de l'Homme, Conventions contre la torture et autres peines et traitements cruels, inhumains ou dégradants, Cour Européenne des Droits de l'Homme, Moldova, torture.

Актуальность темы

Никто не должен подвергаться ни пыткам, ни бесчеловечному или унижающему достоинство обращению или наказанию – гласит Европейская Конвенция о защите прав человека. В соответствии с положением данного международного акта, это значит, что жители Республики Молдова, чьи права, гарантированные данной Конвенцией нарушены, могут обратиться в Европейский Суд по правам человека. [1]

Цель статьи. Определить роль и значение статьи 3 Конвенции о защите прав человека и основных свобод о запрещении пыток, выявить механизмы обращения за защитой нарушенных прав и свобод, гарантированных Конвенцией, а также изучить процедуру обращения в ЕСПЧ.

Основные тезисы

Порядок обращения в Европейский Суд по правам человека с индивидуальными жалобами регулируется Регламентом Европейского Суда по правам человека, принятым 4 ноября 1998 г. самим Европейским Судом по правам человека. [8]

Существенные изменения в Регламенте Европейского Суда по правам человека были внесены постановлениями Европейского Суда по правам человека от 1 июня и от 15 октября 2015 г. При этом постановление от 15 октября 2015 г. вступило в силу с 1 января 2016 г.

Для того чтобы индивидуальная жалоба была признана Европейским Судом по правам человека, а точнее судьей этого Суда приемлемой, она должна соответствовать следующим условиям:

1. предметом жалобы является нарушение государством-ответчиком права или свободы, гарантированного Конвенцией и/или Протоколом к Конвенции, которые ратифицированы государством-ответчиком;
2. нарушение имело место после ратификации государством-ответчиком Конвенции и соответствующего протокола к Конвенции;
3. заявителем исчерпаны все внутренние средства правовой защиты;

4. жалоба подана не позднее 6 месяцев после принятия окончательного решения;

5. жалоба соответствует требованиям ст. 47 Регламента Европейского Суда по правам человека.

Европейский Суд по правам человека рассматривает только жалобы на нарушения прав и свобод, гарантированных Конвенцией и Протоколами к Конвенции, которые ратифицированы государством-ответчиком.

Статья 14 Конвенции запрещает дискриминацию при пользовании правами и свободами, признанными Конвенцией.

Согласно ст. 14 Конвенции пользование правами и свободами, признанными в Конвенции, должно быть обеспечено без какой бы то ни было дискриминации по признаку пола, расы, цвета кожи, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, принадлежности к национальным меньшинствам, имущественного положения, рождения или по любым иным признакам. [1]

Актуальной необходимостью и обязательным условием приемлемости индивидуальной жалобы является прохождение всей внутренней государственной структуры правовой защиты. Это означает, что требования заявителя отклонены вступившим в законную силу решением судебной инстанции. Действующее законодательство нашего государства предусматривает что решения суда первой инстанции могут быть обжалованы в апелляционном порядке в соответствующую апелляционную палату. Определение апелляционной палаты может быть обжаловано в кассационном порядке непосредственно в Высшую судебную палату Республики Молдова, определение которой вступает в законную силу в момент его вынесения. Только после вынесения определения Высшей судебной палаты РМ по гражданскому делу внутренние правовые средства правовой защиты считаются исчерпанными, и заявитель вправе обратиться в Европейский Суд по правам человека с жалобой на нарушение права на

справедливое судебное разбирательство и/или на нарушение других прав и свобод, гарантированных Конвенцией и Протоколами к Конвенции, которые ратифицированы Республикой Молдова.

В исключение из общего правила дела о правонарушениях согласно Кодексу Республики Молдова о правонарушениях № 218-XVI от 24.10.2008 г. рассматриваются двумя судебными инстанциями – судами первой инстанции и соответствующими апелляционными палатами. Решение суда первой инстанции по делу о правонарушении может быть обжаловано в кассационном порядке в соответствующую апелляционную палату. Определение апелляционной палаты считается вступившим в законную силу в момент его вынесения. С этого дня начинает исчисляться 6-месячный пресекательный срок для обращения в Европейский Суд по правам человека с индивидуальной жалобой, установленный пунктом 1 ст. 35 Конвенции. [3]

Пункт 1 ст. 35 Конвенции ограничивает подачу индивидуальной жалобы в Европейский Суд по правам человека 6-месячным сроком, который начинает отсчитываться с даты вынесения национальными органами окончательного решения по делу.

Окончательным решением считается определение Высшей судебной палаты РМ, в то же время по делам о правонарушениях окончательным считается определение апелляционной палаты.

Согласно пункту 2 ст. 35 Конвенции Суд не принимает к рассмотрению никакую индивидуальную жалобу, поданную в соответствии со статьей 34, если она:

- а) является анонимной; или
- б) является по существу аналогичной той, которая уже была рассмотрена Судом, или уже является предметом другой процедуры международного разбирательства или урегулирования, и если она не содержит новых относящихся к делу фактов.

Согласно пункту 3 ст. 35 Конвенции Суд объявляет неприемлемой любую индивидуальную жалобу, поданную в соответствии с положениями статьи 34, если он сочтет, что:

- а) эта жалоба является несовместимой с положениями Конвенции или Протоколов к ней, явно необоснованной или является злоупотреблением правом подачи индивидуальной жалобы; или

- б) заявитель не понес значительного ущерба, если только принцип уважения прав человека, как они определены в Конвенции и Протоколах к ней, не требует рассмотрения жалобы по существу и при условии, что на этом основании не может быть отказано в рассмотрении никакого дела, которое не было надлежащим образом рассмотрено внутригосударственным судом. [11]

Согласно пункту 4 ст. 35 Конвенции Суд может не принять к рассмотрению любую переданную ему жалобу, которую сочтет неприемлемой в соответствии с данной статьей. Важно подчеркнуть и отметить, что он может сделать это на любой стадии разбирательства.

Также, обращаем внимание на ещё одно необходимое условие приемлемости индивидуальной жалобы, которым является ее соответствие требованиям ст. 47 Регламента Европейского Суда по правам человека.

Согласно пунктам 1–4 ст. 47 Регламента Европейского Суда по правам человека (с изменениями и дополнениями, внесенными постановлением Европейского Суда по правам человека от 1 июня и 5 октября 2015 г.) для подачи жалобы в соответствии со ст. 34 Конвенции необходимо заполнить предоставленный Секретариатом формуляр, если Суд не решит иначе. При заполнении указанных разделов формуляра обязательно нужно объективно изложить всю необходимую информацию, в частности:

- (а) полное имя, дату рождения, гражданство и адрес заявителя, а в случаях, когда заявителем выступает юридическое лицо – его полное название, дату регистрации, регистрационный номер (при наличии такового) и официальный адрес;

- (б) при наличии представителя – его полное имя, адрес, номер телефона и факса, а также электронный адрес;

- (в) при наличии представителя – дату и собственноручную подпись заявителя в разделе «Одобрение полномочий» формуляра жалобы; собственноручную подпись представителя, выражающую его/ее согласие действовать от имени заявителя также в разделе «Одобрение полномочий» формуляра жалобы;

- (д) наименование Высокой Договаривающейся Стороны или Сторон, против которых подается жалоба;

- (е) краткое и легко читаемое изложение фактов;

- (ф) краткое и легко читаемое изложение предполагаемого нарушения или нарушений

Конвенции и соответствующих аргументов; и (g) краткое и легко читаемое заявление о соблюдении условий приемлемости, установленных пунктом 1 ст. 35 Конвенции.

Сведения, указанные в пунктах 1 (e)–(g) и изложенные в соответствующих разделах формуляра, должны быть достаточными для того, чтобы Суд смог определить суть и объем жалобы, не обращаясь ни к каким другим документам.

Вместе с тем, заявитель может дополнить жалобу, приложив к формуляру более подробное описание фактов и предполагаемых нарушений Конвенции, а также развернутое изложение собственных аргументов. Размер такого дополнения не должен превышать 20 страниц [11].

Формуляр жалобы должен быть подписан заявителем или его представителем и иметь в качестве приложения:

(a) копии относящихся к делу документов, в том числе судебных и иных решений, связанных с предметом жалобы;

(b) копии документов и решений, подтверждающих соблюдение условий приемлемости (исчерпание внутренних средств правовой защиты и правило шести месяцев), установленных пунктом 1 ст. 35 Конвенции;

(c) при необходимости – копии документов, касающихся разбирательства или урегулирования в любых других международных органах;

(d) если заявителем выступает организация согласно ст. 47 § 1 (a) – документ или документы, подтверждающие полномочия лица, подающего жалобу, представлять интересы заявителя.

Указанный формуляр в обязательном порядке должен сопровождаться списком приложенных документов, в котором документы должны быть перечислены в хронологическом порядке, пронумерованы и четко поименованы.

Заявитель, не желающий разглашения данных о своей личности, должен уведомить об этом Суд и изложить причины, оправдывающие такое отступление от обычного правила об открытом доступе к информации по делу в Суде. Председатель Палаты уполномочен удовлетворить просьбу о предоставлении анонимности или предоставить ее по своей инициативе.

Необходимый формуляр индивидуальной жалобы можно найти на сайте «Европейский Суд по правам человека», заполнить его в точ-

ном соответствии с Регламентом ЕСПЧ и направить его в Европейский Суд по правам человека, чтобы не пропустить 6-месячный срок, установленный пунктом 1 ст. 35 Конвенции.

Согласно пункту 6. ст. 47 Регламента датой подачи жалобы по смыслу пункта 1 ст. 35 Конвенции считается дата отправки в Суд формуляра жалобы, соответствующего требованиям данной статьи. Датой отправки считается дата, указанная на почтовом штемпеле.

Тем не менее, при наличии достаточных оснований Суд вправе принять решение о том, что датой подачи будет считаться иная дата.

Согласно пункту 5.1. ст. 46 Регламента в случае несоблюдения требований, указанных в пунктах 1–3 ст. 47, жалоба не будет рассмотрена Судом, кроме тех случаев, когда:

(a) Заявитель предоставил убедительное объяснение причин, по которым эти требования не были соблюдены;

(b) Речь идет о ходатайстве о применении обеспечительных мер;

(c) Суд по своей инициативе или по просьбе заявителя примет соответствующее решение.

Требования заявителя о справедливой компенсации должны быть сформулированы в соответствии с пунктами 1–4 ст. 60 Регламента, гласящими: «Любой заявитель, который желает, чтобы в случае признания Судом его прав нарушенными ему была присуждена справедливая компенсация на основании статьи 41 Конвенции, должен сформулировать детализированные требования по этому поводу.

Истец, заинтересованное лицо, заявитель должен представить все свои требования в виде расчета с распределением по рубрикам вместе со всеми подтверждающими документами в срок, который был установлен Председателем Палаты для представления замечаний по существу.

Если заявитель не выполняет все выше указанные требования, изложенные в предыдущем пункте данной статьи, Палата может отклонить требования о справедливой компенсации полностью или частично.

Требования заявителя о справедливой компенсации направляются государству-ответчику для представления замечаний».

Формуляр индивидуальной жалобы, адресованной Европейскому Суду по правам человека, состоящий из листов формата PDF, должен быть заполнен правильно в соответствии с Ре-

гламентом Европейского Суда по правам человека и Инструкцией по заполнению формуляра жалобы.

Неправильное заполнение формуляра является основанием для признания жалобы неприемлемой.

Решение о признании жалобы неприемлемой принимается одним судьей.

Примерно 90% жалоб против Республики Молдова признаются неприемлемыми.

При заполнении формуляра индивидуальной жалобы следует учесть, что она может быть признана приемлемой только в случае, если все разделы и поля формуляра жалобы будут заполнены надлежащим образом и будут приложены все документы в соответствии со ст. 47 Регламента Европейского Суда по правам человека.

Жалобу целесообразно напечатать на английском или на французском языке, либо на официальном языке любого из государств, которое ратифицировало Конвенцию.

Важно отметить, что формуляр индивидуальной жалобы состоит из страниц, все поля и графы которых должны быть заполнены в соответствии с Регламентом Европейского Суда по правам человека и Инструкцией по заполнению формуляра жалобы.

Первая страница формуляра жалобы должна содержать сведения о заявителе – физическом лице или организации.

Если заявителем является физическое лицо, он заполняет раздел А. 1. Физическое лицо. В этом разделе указываются имя (фамилия), отчество, дата и место рождения, гражданство, адрес, номер телефона (включая международный код страны), адрес электронной почты (если имеется), а также пол заявителя.

Если заявителем является организация, то заполняется Раздел А. 2. Организация, в котором указывается название организации, идентификационный номер (если имеется), дата регистрации или учреждения (если имеется), сфера деятельности, адрес регистрации юридического лица, номер телефона (включая международный код страны), адрес электронной почты.

На странице 2 формуляра жалобы заявитель должен поставить галочку (галочки) рядом с названием государства (государств), против которого/которых направлена жалоба. Жалоба в Европейский Суд по правам человека может

быть подана только против государства, указанного на листе 2 формуляра.

Страница 3 формуляра заполняется только в том случае, если у заявителя – физического лица имеется представитель.

Страница 4 формуляра заполняется, если у заявителя – организации имеется представитель.

Особое внимание нужно обратить на заполнение страниц 5–7, Раздел Е. Изложение фактов.

В этом разделе следует описать обстоятельства дела в хронологическом порядке.

На страницах 8 и 9 формуляра жалобы необходимо описать имевшие место нарушения Конвенции и/или протоколов к ней и подтверждающие эти нарушения доводы.

На странице 10 формуляра должны содержаться сведения, подтверждающие условия приемлемости жалобы, установленные ст. 35 § 1 Конвенции. [8]

В этом разделе заявитель должен доказать, что он исчерпал все эффективные внутренние средства правовой защиты, то есть дал возможность государству-ответчику устранить предполагаемое нарушение на внутригосударственном уровне, и обратился в Европейский Суд по правам человека не позднее, чем в течение 6 месяцев со дня вынесения окончательного судебного решения (не подлежащего обжалованию в обычном порядке).

Следует выделить тот факт, что наиболее эффективными средствами правовой защиты являются апелляционные и кассационные жалобы. Обжалование вступивших в законную силу решений судебных инстанций в ревизионном порядке не считается эффективным средством правовой защиты. [11]

Поэтому 6-месячный пресекательный срок для обращения с жалобой в Европейский Суд по правам человека начинает исчисляться со дня вступления в силу окончательного судебного решения.

Окончательным судебным решением согласно Конвенции является определение Высшей судебной палаты РМ, вынесенное по существу кассационной жалобы заявителя.

Вызывает сомнения и некоторые дискуссии вопрос, в течение какого срока заявитель имеет право обратиться с жалобой в Европейский Суд по правам человека. Дело в том, что согласно ст. 35 Конвенции жалоба может быть

подана в течение 6 месяцев со дня вынесения окончательного решения. Однако Протокол № 15 к Конвенции уменьшил 6-месячный срок обращения в Европейский Суд по правам человека с 6 до 4 месяцев и установил новые критерии приемлемости жалоб, направляемых в Европейский Суд по правам человека [12].

Комитет министров Совета Европы 6 мая 2013 г. одобрил Протокол № 15 к Конвенции и принял решение открыть этот протокол для подписания 24.06.2013 г. Он призвал государства – участники Конвенции как можно скорее подписать и ратифицировать Протокол № 15 к Конвенции.

Протокол № 15 к Конвенции предусматривает, что положение о замене 6-месячного срока обращения в Европейский Суд по правам человека 4-месячным сроком вступит в силу по прошествии 6 месяцев со дня вступления в силу самого Протокола № 15 к Конвенции, которым, в свою очередь, станет первый день месяца, следующего за истечением 3-месячного срока, считая с той даты, когда все Высокие Договаривающиеся стороны Конвенции (47 государств – членов Совета Европы) выразят свое согласие быть связанными Протоколом № 15.

Протокол № 15 к Конвенции в части замены 6-месячного срока 4-месячным сроком еще не вступил в силу, так как не все государства – участники Конвенции ратифицировали этот Протокол. По состоянию на 17 июня 2016 г., то есть через три года после открытия для подписания, Протокол был ратифицирован только 29 странами, к 10 февраля 2017 г. его ратифицировали 33 страны, среди которых и Республика Молдова (Закон № 59 от 4 апреля 2014 г.).

Протокол № 15 к Конвенции расширил возможности для признания неприемлемыми индивидуальных жалоб, адресованных Европейскому Суду по правам человека.

Так, Европейский Суд по правам человека, в том числе и судья этого Суда, вправе признать индивидуальную жалобу неприемлемой, если считает, что заявитель не понес значительного ущерба, если только принцип уважения прав человека, как они определены в Конвенции и Протоколах к ней, не требует рассмотрения жалобы по существу и при условии, что на этом основании не может быть отказано в рассмотрении никакого дела, которое не было надлежащим образом рассмотрено внутриго-

сударственным судом – исключая из него это самое условие.

Актуальным является то, что заявитель имеет право, но не обязан обжаловать вступившее в законную силу судебное решение.

Он вправе на основании ст. 41 Конвенции требовать присуждения ему справедливой компенсации в соответствии со ст. 60 Регламента Европейского Суда по правам человека

Согласно пункту 2 ст. 60 Регламента Европейского Суда по правам человека заявитель должен представить все свои требования в виде расчета с распределением по рубрикам вместе со всеми подтверждающими документами в срок, который был установлен Председателем Палаты для представления замечаний по существу.

Следует учитывать, что согласно ст. 32 Регламента Европейского Суда по правам человека Председатель Суда вправе предписывать практические инструкции, особенно в отношении таких вопросов, как явка на слушания, представление письменных замечаний и других документов.

В Приложении к Регламенту Европейского Суда по правам человека – практические инструкции – имеется нормативный акт, именуемый «Требования о справедливой компенсации», который утвержден Председателем Европейского Суда по правам человека на основании ст. 32 Регламента 28.03.2007 г. Он состоит из 25 пунктов.

Этим нормативным актом обязан руководствоваться Европейский Суд по правам человека.

В соответствии с пунктом 1 Требований о справедливой компенсации, утвержденных Председателем Европейского Суда по правам человека, присуждение справедливой компенсации не является обязательным следствием признания Судом нарушения права, гарантированного Конвенцией или Протоколами к ней. Это явно выражено в формулировке ст. 41 Конвенции, которая устанавливает, что Суд присуждает справедливую компенсацию только в том случае, если национальное право предусматривает возможность лишь частичного возмещения последствий этого нарушения, и даже при этом условии – лишь в случае необходимости (*s'il y a lieu* – в тексте Конвенции на французском языке; *if necessary* – в тексте Конвенции на английском языке).

В пункте 2 Требований о справедливой компенсации указано: «Более того, Европейский Суд по правам человека присуждает только такую компенсацию, которая считается справедливой в данных обстоятельствах (*just* – в тексте Конвенции на английском языке; *équitable* – в тексте Конвенции на французском языке). Европейский Суд по правам человека может решить, что в отношении некоторых нарушений само их признание представляет собой достаточную справедливую компенсацию и необходимость присуждения денежного возмещения отсутствует. Европейский Суд по правам человека также может посчитать справедливым присуждение компенсации в меньшем размере по сравнению с фактически причиненными убытками (моральным вредом) или понесенными издержками или отказ в присуждении компенсации в принципе. Это может иметь место, например, когда заявитель сам ответственен за фактический размер причиненных убытков (морального вреда) или издержек. При определении размера присуждаемой компенсации Европейский Суд по правам человека также может принять во внимание положение заявителя, являющегося жертвой нарушения, и Высокой Договаривающейся Стороны, ответственной за обеспечение соблюдения общественных интересов. Наконец, Европейский Суд по правам человека обычно учитывает местную экономическую ситуацию».

Пункт 3 Требований о справедливой компенсации предусматривает, что в случае присуждения справедливой компенсации, предусмотренной ст. 41 Конвенции, Суд может принять решение следовать соответствующим национальным стандартам. Однако он не обязан соблюдать их.

Вышеуказанная правовая норма позволяет неоднозначное толкование и, по нашему мнению, нуждается в уточнении или официальном толковании.

Заявление о справедливой компенсации ущерба, причиненного нарушением прав или свобод, гарантированных Конвенцией и/или Протоколами к ней, подается в соответствии с Требованиями о справедливой компенсации.

Также сроки и другие формальные требования для предъявления требования о справедливой компенсации установлены в ст. 60 Регламента, которая предусматривает следующее:

«1. Заявитель, желающий получить предусмотренную статьей 41 Конвенции справедли-

вую компенсацию в случае признания Европейским Судом по правам человека нарушения его конвенционных прав, обязан подать отдельное заявление, касающееся данного вопроса.

2. Заявитель должен представить подробный список своих требований, касающихся справедливой компенсации, указав каждое из них отдельно и приложив соответствующие подтверждающие документы, в течение срока, предоставленного ему для подачи письменного отзыва по существу жалобы, если только Председатель (Президент) соответствующей Палаты не примет иного решения.

3. В случае несоблюдения заявителем требований, сформулированных выше, Палата (Европейского Суда по правам человека) может отказать в удовлетворении его заявления о присуждении справедливой компенсации полностью или в части...».

Из вышеизложенного следует, что в Суд необходимо предъявить отдельное аргументированное требование о присуждении справедливой компенсации, подтвержденное надлежащими документами, в отсутствие которого Суд откажет в присуждении компенсации. Суд также отклоняет требования о справедливой компенсации, содержащиеся в формуляре жалобы, но не представленные повторно на соответствующей стадии разбирательства, равно как и требования, предъявленные за пределами срока, установленного для их подачи.

Справедливая компенсация, предусмотренная ст. 41 Конвенции, может быть присуждена в отношении:

- (а) материального ущерба;
- (б) нематериального ущерба;
- (в) судебных расходов и издержек.

Общие условия возмещения ущерба установлены пунктами 7–9 Требований о справедливой компенсации.

Компенсация может быть присуждена только в случае, если Европейский Суд по правам человека установит, что имеется причинно-следственная связь между нарушением Конвенции и/или Протоколов к ней и причиненным ущербом.

Согласно пункту 9 Требований о справедливой компенсации, целью возмещения ущерба является компенсация заявителю имевших место неблагоприятных последствий нарушения. Обращаем внимание на то, что компенсация не является средством наказания государства-

ответчика, допустившего нарушение. Таким образом, Суд до настоящего времени считает нецелесообразным удовлетворять требования о возмещении ущерба, характеризуемые как «карательные», «штрафные» или «назидательные».

Компенсация материального ущерба, причиненного нарушением прав и свобод, гарантированных Конвенцией и Протоколами к ней, осуществляется в соответствии с пунктами 10–12 Требований о справедливой компенсации.

Принцип возмещения материального ущерба состоит в том, что заявитель, насколько это возможно, должен быть возвращен в положение, в котором он пребывал бы в отсутствие нарушения, другими словами, принцип *restitutio in integrum*. Сюда следует отнести компенсацию как фактически причиненного ущерба (*damnum emergens*), так и расходов или уменьшения прибыли, которую следует ожидать в будущем (*lucrum cessans*).

Именно заявителю надлежит доказать, что ущерб является последствием предполагаемого нарушения или нарушений. Заявителю необходимо представить соответствующие документы, подтверждающие, насколько это возможно, не только сам факт причинения ему ущерба, но и размер или сумму ущерба.

По общему правилу Суд присуждает возмещение ущерба в полном размере в соответствии с расчетами. Однако если фактический ущерб не поддается точной оценке, Суд может сделать оценку на основании имеющихся у него в распоряжении материалов. Как указано в пункте 2 настоящей практической инструкции, Суд также может признать справедливым присуждение компенсации в размере, меньшем, нежели размер причиненного материального ущерба. [10]

Источниками права, регулирующими деятельность Европейского Суда по правам человека являются:

1. Конвенция о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 г.
2. Протоколы к Конвенции.
3. Регламент Европейского Суда по правам человека.
4. Требования о справедливой компенсации, утвержденные Председателем Европейского Суда по правам человека.

По нашему мнению, Регламент Европейского Суда по правам человека должен быть утвержден государствами, которые ратифици-

ровали Конвенции о защите прав человека и основных свобод и протоколы к этой Конвенции.

Все нормативные акты, регулирующие порядок принятия и рассмотрения жалоб Европейским Судом по правам человека, должны утверждаться государствами, ратифицировавшими Конвенцию и Протоколов к ней.

Порядок принятия и рассмотрения жалоб Европейским Судом по правам человека должен регулироваться только Конвенцией и Протоколами к ней, утвержденными в установленном порядке.

Выводы

Республика Молдова по-прежнему сталкивается с проблемами ненадлежащего исполнения Конвенции 1950 г. Об этом свидетельствуют многочисленные жалобы, поданные против нашей республики, особенно те, которые увенчались успехом в Страсбургском Суде. Незаконный арест, нарушение свободы выражения своего мнения, пытки, нарушение правил о справедливом судебном разбирательстве и защите собственности – вот приоритетные задачи, которые должны решаться государством для уменьшения количества жалоб, поданных в Европейский Суд по правам человека против Республики Молдова, для развития «реальной», а не декларативной демократии в нашей стране.

Вместе с тем, увеличение количества решений ЕСПЧ, вынесенных в отношении Республики Молдова, остро ставит проблему определения места Конвенции 1950 г. в системе источников молдавского права.

Присоединившись к ЕКПЧ, государство признает юрисдикцию ЕСПЧ по вопросам толкования Конвенции и протоколов к ней, уступает часть своего суверенитета, обязуясь привести свое внутреннее законодательство в соответствие с европейскими стандартами. Судьи должны учитывать не только решения, вынесенные против Республики Молдова, но и весь корпус решений ЕСПЧ, вынесенных против других стран-участников ЕКПЧ. Таким образом, доктринальный спор о том, является ли судебная практика источником права в отношении судебной практики Европейского Суда по правам человека, должен решаться однозначно позитивно.

В ходе научного исследования мы также приходим к выводам, что решения ЕСПЧ

играют огромную роль в процессе создания общих правовых стандартов, оказывающих влияние на функционирование молдавского законодательства и практики его применения в различных сферах, включая уголовное, гражданское, семейное право, процесс отправления правосудия по различным делам и т. д. Прецедентные решения Европейского Суда по правам человека для представителей законодательной, исполнительной и судебной властей должны служить источником права с особым статусом, а также руководством к их практическим действиям.

К сожалению, на сегодняшний момент в Республике Молдова существуют определенные препятствия для обращения судов к решениям ЕСПЧ. Во-первых, низкий уровень информированности судей, во-вторых, отсутствие официального признания решений Европейского Суда как источника молдавского права и, в-третьих, отсутствие достаточно развитой «правовой культуры» и грамотности в использовании правовых норм Европейского Суда судебными инстанциями Республики Молдова.

Еще одной проблемой, требующей скорейшего разрешения, является несвоевременное исполнение решений ЕСПЧ Республикой Молдова. В свою очередь, необходимо отметить, что своевременное исполнение решений Страсбургского Суда имеет ключевое значение для эффективного применения стандартов Конвенции во внутреннем праве стран-участниц Конвенции.

Библиография

1. Конвенция о защите прав человека и основных свобод. Рим, 4 ноября, 1950. În: Acte legislative interne și regionale. Chișinău, 2005. 208 p.
2. Конституция Республики Молдова от 29.07.1994

г. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, № 1.

3. Кодекс о правонарушениях Республики Молдова. № 218 от 24.10.2008 г. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.01.2009, № 3-6.

4. Закон Республики Молдова «О Высшей судебной палате». № 789-XIII от 26.03.96 г. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.05.1996, № 32-33.

5. Закон Республики Молдова «О Конституционном суде». Nr. 317 от 13.12.1994 г. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.02.1995, №. 8.

6. Постановление Парламента «О ратификации Конвенции о защите прав человека и основных свобод, а также дополнительных протоколов к данной Конвенции» Республики Молдова. № 1298-XII от 24 июля 1997 г. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 21.08.1999, № 054.

7. Постановление Парламента Республики Молдова «Об утверждении Программы приведения законодательства Республики Молдова в соответствие с Конвенцией о защите прав человека и основных свобод». № 1447-XIII от 28.01.98 г. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 05.03.1998, № 16-17/112.

8. Регламент ЕСПЧ. В: https://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_rus.pdf

9. АРСЕНИ, И., СОСНА, Б. Особенности судебной практики ЕСПЧ при рассмотрении дел, связанных с лишением родительских прав. В: *Legea și viața*, 2016, nr. 6, с. 32-37.

10. БЕССАРАБОВ, В. Г. Европейский Суд по правам человека. Москва, 2003. 248 с.

11. СОСНА, А. Реализация права граждан Республики Молдова на обращение в Европейский суд по правам человека. В: Сборник научных статей Института юридических, политических, социологических исследований. Кишинев, 2018, с. 220-254.

12. СОСНА, А. Определение природы, роли и места решений Европейского суда. В: *Верховенство права*, 2019, № 1, с. 5-12.

13. СОСНА, Б. Определение природы, роли и места решений Европейского суда. В: *Верховенство права*, 2019, № 1, с. 5-12.

14. FRUNZĂ, Iu., BORȘEVSKI, A., SOSNA, B. Metode proactive în educația pentru drepturile omului. *Recomandări metodico-didactice*. Chișinău, 2019.

REZUMATUL CONFERINȚEI ”COMBATAREA TORTURII”

Pentru a preveni tortura în Republica Moldova și a forma o atitudine de intoleranță față de acest fenomen, pe data de 20 noiembrie 2020, în cadrul proiectului ”Toți împreună vom spune NU torturii în Moldova: societatea civilă împotriva torturii”, a avut loc o conferință științifico-practică internațională, organizată de Institutul pentru Democrație și Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, în parteneriat cu Universitatea de Stat din Comrat, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Universitatea Americană din Moldova, Centrul Media și Institutul Național al Femeilor din Moldova „Egalitate”, cu suportul financiar din partea Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova.

Conferința s-a desfășurat în format mixt, cu prezență limitată, ceilalți participanți interacționând prin intermediul platformei de comunicare ZOOM.

La conferință au rostit alocuțiuni reprezentanții Delegației UE și ai Ambasadei României în Republica Moldova, Dl Ambasador **Daniel Ioniță** fiind prezent online.

Dl **Eduard Pesendorfer**, Manager al Programului Justiție și Drepturile Omului al Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova, a adresat un cuvânt de salut participanților.

De asemenea, la conferință au participat președintele Academiei de Științe a Moldovei, academician **Ion Tighineanu** și directorul interimar al Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP) **Vladimir Cojocar**. Au mai fost prezenți prof. univ. dr. **Cătălin Bordeianu**, director adjunct al Institutului Cultural Român „M. Eminescu”, dr. **Andrei Chiciuc**, președinte al ANACEC (Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare), dr. **Diana Sârcu**, director al Institutului Național al Justiției, **Alexandru Zubco**, șef al Direcției Prevenirea Torturii din cadrul Oficiului Avocatului Poporului, reprezentanți ai Ministeru-

lui Justiției, Procuraturii Generale, instituțiilor penitenciare, sistemului judecătoresc etc.

La eveniment au participat experți și specialiști în domeniul asigurării și respectării drepturilor omului din Republica Moldova și din alte țări, avocați, reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale, colaboratori ai Oficiului Avocatului Poporului, juriști, profesori universitari și directori de instituții.

Rectorul Universității de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, dr. hab., prof. **Gheorghe Avornic**, gazda manifestării, a salutat prezența participanților, apreciind intenția de a spune NU torturii cu referire atât la cei din sală, cât și personalităților care reprezintă importante organizații internaționale, printre acestea fiind Organizația Internațională a Juriștilor, Organizația Europeană de Drept Public cu sediul la Athena și altele.

Participanții la conferință au abordat o multitudine de probleme importante ce vizează diverse aspecte ale asistenței juridice, psihologice primare ș.a., acordate victimelor torturii, precum și reabilitarea acestora, promovarea conștientizării publice a inadmisibilității torturii, punerea în aplicare a dispozițiilor actelor internaționale privind interzicerea torturii și recomandările Comitetului ONU împotriva torturii, promovarea dezvoltării profesionale a organizațiilor angajate în prevenirea și contracararea torturii, îmbunătățirea cunoașterii de către angajații poliției, penitenciarelor și spitalelor de psihiatrie, precum și a studenților facultăților de drept (potențiali ofițeri de poliție, procurori, judecători) a responsabilității pentru aplicarea torturii, a metodelor de prevenire a acesteia și încurajarea intoleranței la acest fenomen extrem de negativ și degradant.

Conferința a finalizat cu formularea concluziilor și sugestiilor pentru prevenirea torturii și pentru edificarea unor societăți veritabil democratice, unde principala valoare sunt drepturile omului.

SUMMARY OF THE CONFERENCE "COMBATING TORTURE"

In order to prevent torture in the Republic of Moldova and form an attitude of intolerance towards this phenomenon, on November 20, 2020, within the project "All together we will say NO to torture in Moldova: civil society against torture", an International scientific-practical conference was held, organized by the Institute for Democracy and the University of Political and Economic European Studies "Constantin Stere", in partnership with Comrat State University, Institute of Legal, Political and Sociological Research, American University of Moldova, Media Center and National Institute of Women of Moldova "Equality", with financial support from the European Union Delegation to the Republic of Moldova.

The conference was held in a mixed format, with limited attendance, with the other participants interacting through the ZOOM communication platform.

At the conference, the representatives of the EU Delegation and the Romanian Embassy in the Republic of Moldova gave speeches, Ambassador **Daniel Ioniță** was present online.

Eduard Pesendorfer, manager of the Justice and Human Rights Program of the European Union Delegation in the Republic of Moldova, addressed a greeting to the participants.

The conference was also attended by the president of the Academy of Sciences of Moldova, academician **Ion Tighineanu** and the acting Director of the National Administration of penitentiaries (ANP) **Vladimir Cojocaru**. There were also: Prof. univ. Dr. **Cătălin Bordeianu**, deputy director of the Romanian Cultural Institute "M. Eminescu", Dr. **Andrei Chiciuc**, president of ANACEC (National Agency for Quality Assurance in Education and Research), Dr. Diana Sârcu, director of the National Institute of Justice, **Alexandru Zubco**, head of the Directorate of Prevention of Torture within the Office of the people's Advocate, representatives of the Ministry of

Justice, the Prosecutor General's Office, penitentiary institutions, the judicial system, etc.

The event was attended by experts and specialists in the field of ensuring and respecting human rights from the Republic of Moldova and other countries, lawyers, representatives of non-governmental organizations, collaborators of the Office of the people's Advocate, lawyers, university professors and directors of institutions.

Rector of the University of Political and Economic European Studies "Constantin Stere", Dr. hab., Prof. **Gheorghe Avornic**, the host of the event, welcomed the participants, appreciating the intention to say No to torture with reference both to those in the room and to personalities representing important International Jurists ' Organisations, including the International Organisation of Jurists, the European Public Law Organisation based in Athena and others.

The conference participants addressed a multitude of important issues covering various aspects of primary legal, psychological and social assistance, etc, granted to victims of torture, as well as their rehabilitation, promoting public awareness of the inadmissibility of torture, implementing the provisions of international acts on the Prohibition of torture and the recommendations of the UN Committee Against Torture, promoting the professional development of organizations engaged in the prevention and counteraction of torture, improving knowledge by police employees, prisons and psychiatric hospitals, as well as students of law faculties (potential police officers, prosecutors, judges) of responsibility for the application of torture, methods of preventing it and encouraging intolerance to this extremely negative and degrading phenomenon.

The conference concluded with the formulation of conclusions and suggestions for the prevention of torture and for the building of truly democratic societies, where the main value is human rights.

CZU 340.1

DOI 10.5281/zenodo.4543394

INTERDISCIPLINARY CONTEXTUALIZATION OF LEGAL EDUCATION AND RESEARCH

Rodica CIOBANU

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: rod.ciobanu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6071-8178>

Gheorghe AVORNIC

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene

”Constantin Stere”, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: avornic@yahoo.fr

<https://orcid.org/0000-0002-2673-4331>

The article aims to assess the possibility to revise the current theoretical-methodological framework of legal science, in order to update the law foundations by adopting an interdisciplinary research framework. Drawing on the multitude of differences between fields and disciplines, and although some closeness could be found between the object of the study or the identity of the object of study of human sciences, we argue that there is a need to overcome the current format of legal knowledge (understood both as a process of legal education and research). We conclude that the way in which we consider useful this transition from the current segmented and specialized formula of legal education and research to the formula of an integrated approach should be implemented through the interdisciplinary legal knowledge in the framework of a reformed general theory of law.

Keywords: law theory, legal methodology, legal knowledge, integration, interdisciplinarity.

CONTEXTUALIZAREA INTERDISCIPLINARĂ A EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII JURIDICE

În conținutul acestui articol evaluăm perspectiva unei revizuiri a cadrului teoretico-metodologic actual al științei juridice, în vederea reactualizării fundamentelor dreptului prin adoptarea cercetării de tip interdisciplinar. Invocând existența multitudinii de diferențe dintre domenii și discipline, chiar dacă în linii mari noi am constata cu ușurință apropierea dintre obiectul de studiu, ori mai degrabă identitatea obiectului de studiu al științelor socio-umane, argumentăm necesitatea depășirii formatului actual în care se realizează cunoașterea juridică (înțeleasă atât ca proces de educare juridică cât și de cercetare). Argumentăm cu referire la modalitatea în care considerăm utilă tranziția de la formula actuală segmentată și specializată a educației și a cercetării juridice, la formula de abordare integrată prin implementarea cunoașterii juridice interdisciplinare în formatul unei teorii generale a dreptului reformat.

Cuvinte-cheie: teoria dreptului, metodologie juridică, cunoaștere juridică, integrare, interdisciplinaritate.

LA CONTEXTUALISATION INTERDISCIPLINAIRE DE L'EDUCATION ET DE LA RECHERCHE JURIDIQUE

Dans le contenu de cet article nous évaluons la perspective d'une révision du cadre théorique-méthodologique actuel de la science juridique, afin de réactualiser les fondements du droit par l'adoption de la recherche de type interdisciplinaire. Invoquant l'existence de la multitude de différences entre domaines et disciplines, même si en général on remarquerait facilement la proximité entre l'objet d'étude, ou plutôt l'identité de l'objet d'étude des sciences socio-humaines, nous soutenons la nécessité d'aller au-delà du format actuel dans lequel la connaissance juridique est réalisée (compris à la fois comme un processus d'éducation juridique et de recherche). On présente les arguments à la manière dont nous jugeons utile la transition de la formule actuel, segmentée et spécialisée de l'éducation et de la recherche juridique à la formule d'approche intégré, par l'implémentation de la connaissance juridique interdisciplinaire dans le format d'une théorie générale de droit réformé.

Mots-clés: théorie du droit, méthodologie juridique, connaissance juridique, intégration, interdisciplinarité.

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ КОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЯ ПРАВОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ИССЛЕДОВАНИЙ

В данной статье мы анализируем перспективу пересмотра существующей теоретико-методологической базы юридической науки с целью обновления основ права путем введения междисциплинарных исследований. Ссылаясь на существование множества различий между областями и дисциплинами, даже если бы мы легко обнаружили близость между объектом изучения или, скорее, идентичность объекта изучения гуманитарных наук, мы аргументируем необходимость преодоления нынешнего формата юридических знаний (понимаемые как процесс юридического образования и исследования). Мы аргументируем свое видение, ссылаясь на то, как мы считаем полезным переход от нынешней сегментированной и специализированной формулы юридического образования и исследований к формуле комплексного подхода путем внедрения междисциплинарных юридических знаний в формате общей теории реформированного права.

Ключевые слова: теория права, правовая методология, правовое знание, интеграция, междисциплинарность.

Preliminary landmarks

The context in which the current legal research is carried out has multiple approach formats, but also dimensions of development. Not only the rapid, multidimensional and multiaspectual nature of practical realities imposes the revision of theoretical landmarks, but also the development of technologies determines the dynamics of research methods used in conditions where it is necessary to objectively assess the processes taking place in the society, identification and determination of strategic priorities, at the conditions under which legal regulation seeks to keep pace with the development of technologies, to ensure legal protection, security and safety, and to be predictable with regard to as yet unknown situations that could mark legal science in the future. All this implies the knowledge of the social reality, which can only be the result of scientific research, more precisely it is necessary that a legal decision is based on the social complexity. In this regard, I. Vida states that “the fundamental rule of complex analysis must lead to the harmonization of individual conduct in order to achieve the common interests of the inhabitants, to the sacrifice of individualism that affects the safety of human communities or affects the peace and security of collective life.” [1, p. 34] Further, the same author states that “the issue of the complex decision is in the legislative field of a technical nature. Within it it is necessary to establish the issue that will be legally regulated; then follows its inclusion in the multitude of possible plans; on this background, the legal solution is established on each level; finally, we move to the correlation of legal solutions, in order to reach a fair and legal solution, able to meet the requirements of legal security.” [1, p. 34]

Also, in the preface to the work *Romanian Legal Doctrine: between tradition and reforms* (Doc-

trina juridică română: între tradiție și reforme), M. Dutu starting from the particularities of the current Romanian society (major legislative reforms, globalization, etc.) shows the need for appropriate reactions in theory and in legal practice. In his view, “Law is, despite appearances sometimes invoked, one of the most complex areas and forms of human knowledge and thus the most difficult and specific to investigate, as it plays a major role in organizing and ensuring the development of society. Indeed, it is one of the few cases in which science, technology and art join, coexist, intersect and combine in a single equation, resulting in three interdependent colors, but which retain their specificity of search, identification, manifestation and expression of knowledge (legal): the doctrine, jurisprudence and science of law.” [2]

According to these views, the field of legal studies and research is undergoing rapid changes of an extremely diverse nature. The growing specialization, globalization, increasing importance of interdisciplinary legal studies and the growing separation of legal research and legal education (teaching / learning) raise questions regarding the ways in which both legal studies and legal research achieve their objectives. In this sense, the problem arises both in relation to the aim pursued and in relation to the methods used in legal education and research. If in the case of legal education studies are carried out in the light of what the lawyer should do in law, then legal research should extend from what is the nature of the law to what law should be in society and how it should be to be, which in the opinion of the author Jan M. Smits [3] determines the exploration of an inevitable normativity. Thus, the transfer from the autonomy of the right to interdisciplinary dependencies is made.

As a result, on this dimension of changes in the traditional approach to legal knowledge (which includes both education and research), the valorization of the theoretical-methodological framework of legal science has increasingly given way to comparative, inter- and multidisciplinary research that seek to integrate the current complex framework of rapprochement between private and general, between public and private, between local, regional and global, or between national and global, between theory and practice - overlaps and relationships that shape the current legal order. This fact necessarily determines the revision of the format of law analysis through emphasis on either the autonomy of law or on updating the importance of doctrinal approaches, which in the European space have been conducted through comparative and / or interdisciplinary research.

Integrated approach to legal knowledge

In this content we express our opinion regarding the way in which we consider useful the transition from the current segmented and deeply specialized formula of legal education and research, to the integrated approach formula by implementing comparative and interdisciplinary legal knowledge. For Craiovan I. integrative knowledge is configured “as a concept of coordination of a kaleidoscopic picture of legal knowledge, which blurs dogmatic exclusion and intolerance. He tries to correlate various ways of thinking - some neglected or wrongly appreciated, in a common activity of solving legal problems.” [4, p. 65].

Thus, by contextualizing interdisciplinary legal knowledge we aim to place legal understanding and research in broader context. Or, currently, legal research is marked by learning that does not involve the perspective of interdisciplinary vision. In order to identify the reconstruction of the current model of legal knowledge, we aim to identify the conceptualization landmarks of legal scientific research by updating the theoretical-methodological framework of law in the updated formula of general law theory, aimed at sharing major trends in current science globally, which has increasingly been inclined to assimilate models of interdisciplinary approach.

Or, due to globalization, we are witnessing the change of the international order, establishing a new order, in which the old paradigms of analysis are no longer functional, an era in which education and scientific research are to finalize its status

at local, regional, global level. “States, acting by virtue of neoliberal ideology and adapting to the process of globalization, have moved from a position of strategic state to that of a state of development, a competitive state, an innovative state. The classical aspects of the state have undergone quite profound transformations, in an attempt to meet the challenges posed by the increase in international interdependencies and the aggravation of some of the problems, which have turned into global ones.” [5] Moreover, global interdependencies also imply local interdependencies, among them the one between the level of science and the development of society is distinguished in distinct formulas in different areas of the world. In this sense, the authors of the article *Interdependence between science and socio-economic development* [6] present the results of the quantitative analysis of the interdependence between the level of science development and the level of social and economic development of the Republic of Moldova, stating: “Science is multifunctional. Being part of the culture, influencing the level of education, the level of population health, but also the country’s economy, the multifunctionality of science determines the level of economic and social development of the country”. Therefore, they say, “the analysis of such interdependencies is extremely important, because the president, parliament, the cabinet, in other words, the state leadership is responsible of the level of economic and social development of the country, and they do not always (in especially in the Republic of Moldova) understand the importance and need for the development of scientific research” [6]. According to the data presented by the above cited authors, we find that the research situation is not the most favorable, even if the National Development Strategy “Moldova 2020” [7], approved in 2012, stipulates that “the development paradigm (...) implies (...) promoting the knowledge-based society, including by strengthening research and development, innovation and technology transfer activities, geared towards efficiency and competitiveness”. Moreover, the Basic Strategic Framework of the Republic of Moldova in the field of research, development and innovation, consisting of the National Program in the fields of research and innovation for the years 2020-2023 [8] and the Roadmap for the integration of the Republic of Moldova in the European Research Area 2019-2021 [9], seconds the development of a conducive environment to research and

development, but despite the strategic developed framework, the research and innovation system of the Republic of Moldova remains insufficiently funded and fragmented, far from being considered strategic and relevant. Statistical data show that research and development is not integrated [10].

The EU Framework Program 7 (FP7) [11] has launched the accumulation of all initiatives related to interdisciplinary and multidisciplinary scientific research, considering that, at European level, interdisciplinary partnerships, cooperation between researchers in related fields is a necessity in articulating the broad analysis directions and solving many problems. As a result, large-scale research projects, which have received European funding, generally deal with cross-cutting issues and bring together teams of researchers from various scientific fields.

At national level, in accordance with the Education Code of the Republic of Moldova [12], in particular, with the provisions of art.140 paragraph (1) let. a) and art.149 par. (1), as well as in accordance with the Code on Science and Innovation of the Republic of Moldova [13], art.63, paragraph 4), art.47, paragraphs (1) - (3) and art.49, have been approved the National Roadmap for the integration of the Republic of Moldova in the European Research Area for the years 2019-2021 and the Action Plan for its implementation. However, so far in the scientific space of the Republic of Moldova we do not have a disciplinary framework focused primarily on interdisciplinary theoretical and methodological research that would facilitate a significant increase in the quality of scientific research and implementation mechanisms in national legal practice of results. Due to the fact that by their nature the problematic framework of a legal methodology would have more theorized dimensions of approach, at the same time perceived to be less useful in the legal professions they remain a framework of interest for those involved in the management of legal scientific research and in the non-systematic formula for those involved in research, for a certain period and not for a prolonged scientific career. In this sense, many authors appreciate social processes as having a direct impact on triggering the crisis of law in correlation, or rather starting from the methodological crisis of legal science. In this sense, many authors appreciate social processes as having a direct impact on triggering the crisis of law in correlation, or rather starting from the methodological crisis of legal science. Thus, we will identify the perceived

as problematic and uncertain substantiation of the theoretical-methodological framework of law in correlation with the major social transformations, registered since the beginning of this century.

Authors from various scientific fields have expressed opinions regarding the current state of legal knowledge (education and research) and why it would be necessary to strengthen the methodological dimension of law in the direction of comparative and interdisciplinary research. In the current conditions of social dynamics, the dogmatic dimension of law is at least part of the concern of jurists" [14]. And N. Tarasov [15], identifies the state of lack of a consistent methodology in law with a state of metastasis that manifests itself through a gnoseological and methodological syncretism, which was established in theoretical and dogmatic attitudes towards law. At the same time, the lack of an appropriate methodological framework also determines, in the opinion of C. Cassio [16, p.423], that the preferences for a particular "theoretical approach formula should become for the contemporary researcher not a question of seeking truth, but one of the opinion, preference and mood of the researcher. In addition, for contemporary jurisprudence it is also specific not to understand the importance of a general theory of law in an extended formula, which could take into account the particularities of all legal systems, as well as include ways of manifesting supranational and non-state law. [17, p. 256] Therefore, currently restoring the status of the general theory of law in the reconceptualized formula, as a theoretical-methodological foundation of legal education and research is becoming necessary, an opinion promoted by Gh. Bobos, who points out that „the current development of the legal sciences is based on two trends: on the one hand, a tendency of diversification, of particularization, and on the other hand, a process of integration that takes place mainly methodologically and that coexists in equalizing the level of development, the accuracy of the methods used in legal sciences". [18, p. 21] Likewise, I. Craiovan indicates that a multi-, inter- and transdisciplinary approach must "go beyond the signaling of connections and interdependencies, which must be effective, to penetrate by attracting exemplary elaborations on the legal field". [19, p. 20] Or, the neglect of the dimensions of multiaspectual approach in the development of the general theory of law and branch legal sciences give rise to discrepancies between the styles of used language, but also models of distinct legal thinking.

For Jan M. Smits [3] the problem of the crisis in law is explained by the rapid and fundamental changes in societies in recent decades, an opinion shared by us as well. In this sense, the author identifies several correlated developments that contribute to the exacerbation of the crisis of law. Thus, the cited above author indicates: 1. The growing complexity of society has constantly led to deepening segmentation and fragmentation, to extreme differentiations in the study of the legal order. This is caused not only by the further expansion of the various traditional subfields of law, such as constitutional law, criminal law and civil law, but also by the growing separation from the study of positive law, philosophy and theory of law. As a result, we have a growing distance between the branches of branch legal science and their foundations, and legal research often neglects the interconnections between different background areas; 2. Legal studies are becoming less and less doctrinaire and more interdisciplinary. In this sense, the interrogations regarding the right and the law cannot be solved only on the basis of the doctrinal study, because it is necessary to take into account aspects of social, economic, political, psychological aspect, etc. Moreover, there is the opposite situation in which representatives of other fields (economists, sociologists, philosophers, etc.) engage in research on law. Thus, we witness mutual influences and two-way ratios that outline phenomena of the social becoming legal, politicization of law, legalization of politics, etc.; 3. The growing distance of the process of teaching / learning the right from legal research, but also the insufficient training of graduates from law schools not only to conduct scientific research, but also to practice law. In relation to this situation, it is required to initiate the unitary vision between legal education and legal research; 4. Uncertainty about social developments and the capacity of institutions to meet challenges (such as the internationalization and rise of the information society, and the massive digitization of spheres of human activity). The English author, R. Susskind [20] claims that many jurists will fall victim to the digital and technological revolution. In his opinion, the standardization of legal aid will lead to the outsourcing of legal activity, which will affect the need for specialized legal services. At the same time, A. Toqueville mentions that society becomes more civilized and more stable over time, the various relationships between people become more complicated and more numerous (...). Gradually, knowledge spreads (...) the spirit then becomes a

factor of success, science is a means of government, intelligence - a social force". [21, p. 54-55]

Thus, if law researchers have begun to reflect on the many current challenges, including the possible consequences of digitalisation on legal research and teaching, then with regard to the impact on the legal professions they are less inclined to assess and anticipate consequences. Moreover, another major challenge is noted - internationalization. In this direction, research on the effects of internationalization must go beyond long-term distinctions between public and private, and national and international. In this sense, the most eloquent example can be made based on the trend of the last decades in the European area, a space where the transfer of accents from national law to European law in both education and research has been made. As a result, internationalization has led to new dividing lines in the national context. On the one hand, researchers oriented towards the national legal framework, who carry out research and publish mainly in their mother tongue, and, on the other hand, researchers focused on issues of European or international interest, who write in languages of international circulation. "A double orientation is indispensable for the jurist: a historical one, in order to capture precisely what is proper to each epoch, and a systemic one, in order to look at each concept and each norm in a living and reciprocal relationship with the whole," says T. Avrigeanu [22]. The science of law must identify behind the rules in force the corresponding legal institutions, therefore the social phenomena (family, property, will, etc.).

Those invoked so far are favorable premises for the opening and extension of the interdisciplinary theoretical-methodological analysis framework in legal knowledge, seen as a unit between legal education and legal research. A relevant argument with reference to the need to strengthen the theoretical-methodological framework of law is formulated by Permeacov Iu. who states: "Obviously, the lack of methodological unity between dogmatic law, legislative technique and the practice of law enforcement has a destructive impact on legal education and is manifested by the widespread evocation of the warning that law teachers bring to their students" to not use scientific arguments in court, and to not practice the methods of professional lawyers who use so-called *gray technologies* in their work to resolve legal disputes". [23, p. 175] In our opinion, it is now necessary to reconceptualize the theoretical frame of reference in which the general and con-

ceptual landmarks of law are systematized, based on the current social framework and the priorities assumed at the level of state policies both in relation to scientific research in general and the legal one in particular, but also in the formula in which the legal education is realized in the current conditions in which the area of the legal professional preoccupations and of the legal professions has expanded. Corresponding to this situation, and it is necessary to initiate the reconceptualization of law by reviewing its theoretical-methodological foundations, which in the opinion of J. L. Bergel [24, p.13], must have a generalizing and integrating character, applicable both in the process of knowing the law as well as in the elaboration of laws.

What do we mean by the integrated approach to law? For clarification, we will refer to the Russian author Pantichina M. [25], who promotes the concept and indicates that it is a legal approach that: 1. recognizes the limits of traditional legal understanding and chooses to identify unifying foundations; 2. points out that any formula for achieving legal knowledge / research on legal issues must be geared towards solving a social problem; 3. is oriented towards the configuration of a specific legal object.

Initially, the integrated approach to law was set in motion as an alternative approach to law as an “anti-crisis” solution that aimed to reveal the essence of law and develop models for its development. As a result, the degraded approach has generated four directions of research: 1. Capitalizing on methodological pluralism and interdisciplinary research in evaluating the results obtained by the branch legal sciences; 2. Integration of the logical perspective with the normative one; 3. Reconstruction of law through a combined retrospective and prospective approach; 4. The integrative approach of law as a field of legal knowledge with a specific categorical and methodological apparatus.

The integrated approach is also supported by M. Dutu [2] who mentions that theoretical evaluations, reconceptualization, valorization and construction operations, so that knowledge of law, from the three perspectives (doctrine, jurisprudence and science of law), to be coherent, significant and relevant, and the Romanian science of law relaunched. All these priorities are also found in the activity of legal research - scientific and doctrinal”. In the case of interdisciplinary doctrinal research, the ultimate goal is that of integrated research from the comprehensive perspective of doctrinal research,

namely, the construction, evaluation and reform of legal doctrine.

Legal research, as well as any other research according to the regulations in force, provides for the identification not only of the topicality of the research framework, but also the elaboration and formulation of normative recommendations on how to improve the law and solve socio-legal problems. Moreover, many ongoing researches are financially supported from public resources through state agencies, such as the National Agency for Research and Development, with the express request to assess a particular problematic fragment, a strategic direction and to come up with proposals, and concrete recommendations to overcome the problem or to reform the field. In this case, the mechanism by which the conclusions, ie the research results, supported by content arguments to find their empirical and legal validity must be predictable. So far, we can see that there is a substantial gap between empirical findings and normative recommendations, between legal practice and legal research in doctoral theses, studies, etc., and lack of interest in using research results, the proposed mechanisms considered too expensive, or less credible in order to be appreciated as long-term solutions to social problems. Therefore, probably the most appropriate option would be to carry out interdisciplinary legal research from the beginning, which could offer valid and credible, convincing solutions. For this reason, we also hypothesize that legal research must be carried out by capitalizing on the methodological arsenal of other scientific fields, and even more some of them could be adopted and taken over en masse. However, in R. Dworkin’s formula [26] any legal analysis must apply a public morality and a political philosophy. In short, legal doctrinal research can not be other than interdisciplinary in nature, or, in legal science as in other areas of the socio-human has always felt the methodological deficit, which can be overcome by capitalizing on interdisciplinary methodologies.

In our opinion, at present in legal research it is necessary to identify the unifying scientific problem around which teams of researchers must be formed and appropriate research methodologies must be built, and the realization of legal knowledge (education and research) by reference to the concrete legal order, contextualized to social complexity (Europeanization, internationalization, etc.), implemented by methods not local, but global. Therefore, we need to see if it is possible to integrate national legal science into regional and global trends, and assess

barriers to full integration, as well as develop an appropriate theoretical and methodological framework for interdisciplinary legal research.

Conclusions

Since the end of the last century, the methodological deficit of the social and humanities has been recognized and opportunities to conduct interdisciplinary research, especially those in the vicinity, have been exploited, trying to identify the possibility of increasing the effectiveness of legal regulations. degree of social legitimacy, but does not identify solutions to doctrinal problems, at the heart of traditional legal research. With the recognition of the methodological crisis in legal science, there is a lack of well-developed rigorous methods for doctrinal research, says S. Taekema and Wibren van der Burg [27], as well as the existence of an opposition between legal doctrinal analysis and interdisciplinary research, that has to be overcome by their integration.

Previously neglected, the methodology of legal research, however, began with modest steps to be expanded due to the complex nature of the problems facing societies and people, which to be solved requires relevance, rigorous approach, systemicity, complexity, etc. which has determined, we believe, modest but growing interest in theoretical and methodological problems. Or, understanding the relevance of an adequate methodology in the process not only of education and research, but also in the realization of the law, the problematic framework of methods, methodologies and methodological principles was updated. In a narrow sense, the methods of legal research are identified with the methods of legal practice, which interpret, analyze, appreciate contradictions, identify gaps, etc. contributing to the construction of a coherent legal doctrine, which in the opinion of the authors S. Taekema and Wibren van der Burg [27] can be considered the doctrinal legal research. In a broad sense, by assuming two additional objectives (critical assessment and recommendation of legislative reforms) will succeed in establishing a general legal doctrine, which will help identify controversies in court decisions, as well as assess jurisprudence or other sources useful for legal research; to capitalize on the critical analysis in legal matters; when formulating and testing hypotheses by applying rigorous methodologies; they will expand the format of law analysis by providing generalizations to be framed in a general theory of reformed law.

Bibliographical references

1. VIDA, I. *Legistica formală*. București: Editura Lumina Lex, 2006.
2. DUȚU, M. Cuvânt înainte. În: *Doctrina juridică românească: între tradiție și reforme*. București, 2014. [citată 15.11.2020]. Disponibil: <http://www.icj.ro/Volum-2014.pdf>.
3. SMITS JAN, M. *Critical Analysis of Law 1:1* (2014). [citată 19.12.2020]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2410518.
4. CRAIOVAN, I. Mutații paradigmatică în cunoașterea dreptului. În: *Studii și cercetări juridice*. Anul 2 (58), nr.1, 2013.
5. ZAHARIA, R., BRĂILEAN, T. *Uniunea europeană și economia globală*. Suport de curs. Iași: Universitatea „Al. Ioan Cuza”. [citată 19.03.2020]. Disponibil: http://www.cse.uaic.ro/_fisiere/Documentare/Suporturi_curs/I_Uniunea_Europeana_si_economia_globala.pdf.
6. DIKUSAR, A., CUJBA, R. *Interdependența dintre știință și dezvoltarea economico-socială*: UE, CSI, RM. În: *Academos*. 2015, Nr.1, pp.8-12. ISSN 1857-0461. [citată 20.01.2017]. Disponibil: <http://www.akademos.asm.md/files/Interdependenta%20dintre%20stiinta%20si%20dezvoltarea%20economico-sociala.pdf>.
7. Legea nr. 166 din 11.07.2012 pentru aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 30.11.2012, nr. 245-247, art. 791. [citată 15.08.2016]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=48696&lang=ro.
8. Hotărârea Guvernului: nr. 381 din 01.08.2019 cu privire la aprobarea Programului național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 16.08.2019, nr. 256-259, art.506. [citată 21.11.2019]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115747&lang=ro.
9. Hotărârea Guvernului: nr.1081/2018 din 08.11.2018 cu privire la aprobarea Foii de parcurs pentru integrarea Republicii Moldova în Spațiul european de cercetare pe anii 2019-2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 11.01.2019, nr. 6-12, art. 2. [citată 12.01.2020]. Disponibil: <http://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Foia%20Nationala%20de%20parcurs%20a%20RM.pdf>.
10. *Cercetarea-Dezvoltarea-inovarea în sectorul TIC*. [citată 07.04.2020]. Disponibil: https://www.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/4_Cercetare_dezvoltare_TIC.pdf
11. Programul Cadru 7 (PC7) al UE pentru cercetare, dezvoltare tehnologică și activități demonstrative (2007-2013). [citată 02.12.2017]. Disponibil: https://ec.europa.eu/research/fp7/pdf/fp7-brochure_ro.pdf.

12. Codul educației al Republicii Moldova: nr. 152 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 24.10.2014, nr. 319-324 art. 634. [citat 20.04.2019]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro.
13. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova: nr. 259-XV din 15.07.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 30.07.2004, nr. 125-129, art. 663. [citat 20.04.2019]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107692&lang=ro.
14. АНТОНОВ, М.В. О принципах научности и развитии правовой теории // Стандарты научности и homojuridicus в свете философии права: материалы пятых и шестых философско-правовых чтений памяти акад. В.С. Нерсесянца. М., 2011.
15. ТАРАСОВ, Н.Н. Объект и предмет науки как методологическая проблема современной юриспруденции. [citat 20.12.2020]. Disponibil: http://www.ruzh.org/rlj/2017/2017_6/DJVU/4531.pdf.
16. КОССИО, К. Интуиция, мышление и знание в сфере знания // Российский ежегодник теории права. 2009. № 2.
17. ТВАЙНИНГ, У. Общая теория права // Российский ежегодник теории права. 2010. № 3.
18. BOBOȘ, Gh.. Teoria generală a dreptului. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1996, p.21.
19. CRAIOVAN, I. Metodologie juridică. București: Editura Univers Juridic, 2005.
20. SUSSKIND, R. The End of Lawyers? (2009). Book Review. . [citat 21.12.2020]. Disponibil: https://www.academia.edu/1441566/The_End_of_Lawyers_Rethinking_the_Nature_of_Legal_Services_By_Richard_Susskind; Susskind R., Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future (2013). Book Review. . [citat 21.12.2020]. Disponibil: <https://journalsonline.academy-publishing.org.sg/Journals/Singapore-Academy-of-Law-Journal/e-Archive/ctl/eFirstSALPDFJournalView/mid/495/ArticleId/452/Citation/JournalsOnlinePDF>.
21. TOQUEVILLE, A. Despre democrație în America. București: Humanitas, 2017. 872 p. ISBN 978-973-50-5734-3. p. 54-55.
22. AVRIGEANU, T. Știința dreptului ca știință politică. București: Universul Juridic, 2017. 122 p. ISBN 978-606-673-757-9. [citat 03. 03.2019]. Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2017/02/AVRIGEANU-Categoria-iurisi-2017.pdf>.
23. ПЕРМЯКОВ, Ю.Е. Экзистенциальный и юридический смысл правосудия: извлечение европейского опыта // Известия вузов. Правоведение. 2013. № 2.
24. БЕРЖЕЛЬ, Ж.-Л. Общая теория. Москва, 2000.
25. ПАНТЫКИНА, М.И. Феноменология права и интегративное правопонимание. // Общественные науки и современность. № 3.(151-158), 2014 http://economics.hse.ru/data/2015/11/28/1250991207/151-158_Pantykina.pdf
26. DWORKIN, R. Drepturile la modul serios. Chișinău: Editura ARC, 1998.
27. ТАЕКЕМА, S., W. van der Burg. Introduction: The Incorporation Problem in Interdisciplinary Legal Research. [citat 21.12.2020]. Disponibil: http://www.erasmuslawreview.nl/tijdschrift/ELR/2015/2/ELR-D-15-004_001
-
-

CZU 343.611
DOI 10.5281/zenodo.4543399

TRĂSĂTURILE PERSONALITĂȚII VICTIMELOR ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR DE OMOR

Alexandru CICALA

Doctor în drept, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne a Republicii Moldova
e-mail: alexandru_cicala@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0001-5900-0679>

În prezentul articol ne propunem să analizăm trăsăturile personalității victimelor în cazul infracțiunilor de omor, utilizând în acest scop informațiile empirice oferite de către Serviciul Tehnologii Informaționale al Ministerului Afacerilor Interne și Direcția analitică a Inspectoratului național de investigații și Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne (pe parcursul anului 2019 comparativ cu anul 2018), pe teritoriul Republicii Moldova și opiniile diferitor autori din țară și de peste hotare. Totodată, am descris rolul acesteia în declanșarea actului infracțional deoarece acest lucru contribuie în mod substanțial nu numai la aflarea scopului infractorului, ci și a cauzelor și condițiilor favorizante care au determinat personalitatea făptuitorului să săvârșească infracțiunea de omor.

Cuvinte-cheie: victimă, infracțiune, omor, personalitate, infractor, violență.

THE PERSONALITY TRAITS OF VICTIMS IN THE CASE OF MURDER OFFENSES

In this scientific approach we aim to analyze the personality traits of victims in the case of homicides, using for this purpose the empirical information provided by the Information Technology Service of the Ministry of Internal Affairs and the Analytical Directorate of the National Investigation Inspectorate of the General Police Inspectorate of the Ministry of Internal Affairs. , during 2019 compared to 2018, on the territory of the Republic of Moldova and the opinions of different authors from the country and abroad. At the same time, we described its role in initiating the criminal act because this contributes substantially not only to finding out the purpose of the offender, but also to finding out the causes and favorable conditions that determined the perpetrator's personality to commit the crime of murder.

Keywords: victim, crime, murder, personality, criminal, violence.

LES TRAITS DE PERSONNALITÉ DES VICTIMES EN CAS DE MEURTRE

Dans cette approche scientifique, nous visons à analyser les traits de personnalité des victimes dans le cas d'homicides, en utilisant à cette fin les informations empiriques fournies par le service informatique du ministère de l'Intérieur et la direction analytique de l'inspection nationale des enquêtes de l'inspection générale de la police du ministère de l'intérieur. , en 2019 par rapport à 2018, sur le territoire de la République de Moldova et les opinions de différents auteurs du pays et de l'étranger. Dans le même temps, nous avons décrit son rôle dans l'initiation de l'acte criminel parce que cela contribue substantiellement non seulement à découvrir le but de l'auteur de l'infraction, mais aussi à découvrir les causes et les conditions favorables qui déterminent la personnalité de l'auteur à commettre le crime de meurtre.

Mots-clés: victime, crime, meurtre, personnalité, criminel, violence.

ОСОБЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ ЖЕРТВ ПРИ УБИЙСТВАХ

В рамках данной статьи мы стремимся проанализировать личностные особенности жертв в случае убийств, используя для этой цели эмпирическую информацию, предоставленную Службой информационных технологий Министерства внутренних дел и Аналитическим управлением Национальной следственной инспекции Генерального инспектората полиции Министерства внутренних дел (на протяжении 2019 года по сравнению с 2018 годом) на территории Республики Молдова и мнениями отечественных и зарубежных авторов. Мы проанализировали и его роль в иницировании преступного деяния, поскольку это существенно способствует не только выяснению цели преступника, но также причин и благоприятных условий, которые определили личность преступника для совершения убийства.

Ключевые слова: жертва, преступление, убийство, личность, преступник, насилие.

Introducere

Personalitatea reprezintă un sistem de dispoziții sau trăsături persistente și organizate, care determină ființa umană să reacționeze în maniere specifice față de ambiant. În același timp, personalitatea este un activist al dezvoltării sociale, un individ conștient, care ocupă o anumită situație în societate și îndeplinește un anumit rol social. Prin urmare, personalitatea reprezintă un sistem biopsihosociocultural.

În noțiunea de „om” se include o unitate indispensabilă de părți ale creaturii sale, sociale și biologice. Pe când în noțiunea de „personalitate” sunt fixate numai semnele specifice sociale. Personalitatea – este fața socială a omului, ceea ce el a devenit în procesul dezvoltării sociale, formarea și activitatea sa în societate. În cazul utilizării noțiunii de „personalitate a infractorului” sau „personalitate a victimei”, trebuie de luat în considerație anume caracteristicile sociale ale omului.

Nu există infracțiune fără victimă și infractor. Infracțiunea, ca act de conduită ilicit interzis de legea penală, implică în mod obligatoriu doi actori, pe de o parte, infractorul, adică cel care comite răul și, pe de altă parte, victima, adică persoană sau grupul de persoane care suportă răul pe care îl produce făptuitorul. [4, p. 89]

Criminologia încearcă să releve trăsăturile psihosociale și particularitățile de comportament care supun persoana unui risc sporit de a deveni victimă a unei crime în ideea de a preveni săvârșirea unor crime și a proteja eventualele victime, modificând aceste proprietăți. [2, p. 99]

Noțiunea de „victimă” cunoaște o abordare multiaspectuală în literatura de specialitate. În opinia autorului Gh. Gladchi, potrivit căruia important pentru subiectul vizat nu este atât valoarea

semantică a cuvântului „victimă”, cât conținutul social al acestei noțiuni, rolul și locul victimei în sistemul relațiilor sociale, numai o ființă dezvoltată, înzestrată cu rațiune, sentimente, emoții este în stare a percepe ca personal nu numai prejudiciul cauzat deja, dar și cel posibil, de a-i da o apreciere cuvenită daunei și, în funcție de aceasta, de a-și schimba comportamentul. [5, p. 51]

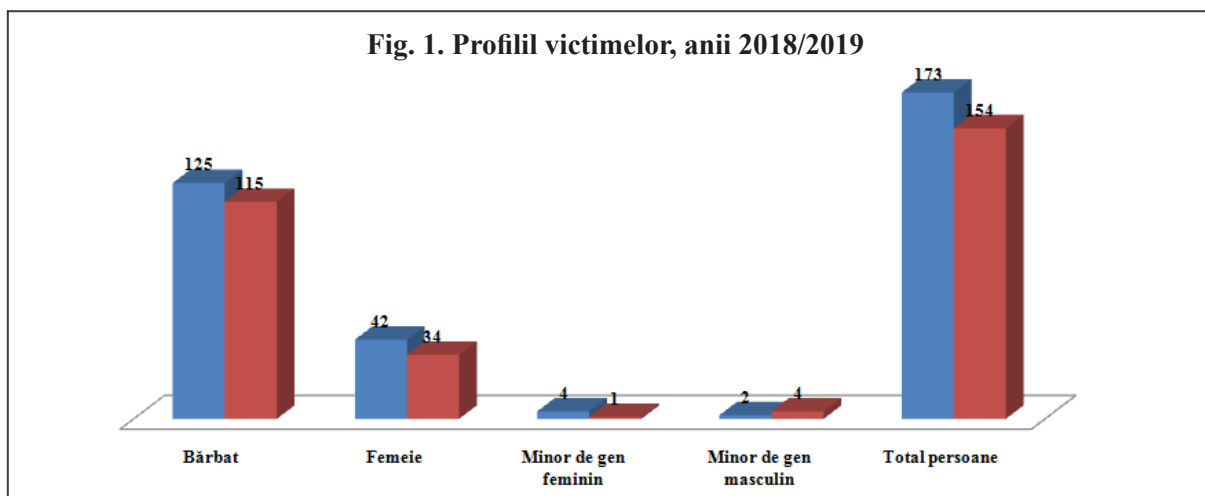
Metode și materiale aplicate. În procesul elaborării studiului a fost folosite materialul empirice și doctrinare privind caracteristica personalității victimelor infracțiunii de omor. De asemenea, investigarea acestui fenomen a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de cercetare științifică teoriei dreptului și criminologiei: metoda logică, metoda analizei comparative, analiză sistemică, statistică, etc. Totodată, au fost utilizate lucrările savanților autohtoni, precum și materialele științifice ale doctrinarilor altor state.

Principalele idei ale cercetării

Referindu-ne la subiectul pus în discuție și în urma studierii informațiilor prezentate de către Serviciul Tehnologii Informaționale al Ministerului Afacerilor Interne și Direcția analitică a Inspectoratului național de investigații a Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne, pe parcursul anului 2019 comparativ cu anul 2018, pe teritoriul Republicii Moldova, în continuare, vom prezenta unele date statistice privind analiza victimelor infracțiunii de omor.

Astfel, analizând victimele omorurilor înregistrate în perioada de 12 luni ale anului 2019, comparativ cu 2018, constatăm (fig. 1):

- 12 luni 2019: total 173 persoane
- 12 luni 2018: total 154 persoane

Analiza datelor cu referire la victimele infracțiunilor de omor, a permis relevarea categoriilor acestora pentru anul 2019 (fig. 2):

- ✓ victime bărbați – 125 cazuri,
- ✓ victime femei – 42 cazuri,
- ✓ victime minori gen masculin – 2 cazuri,
- ✓ victime minori gen feminin – 4 cazuri,
- comparativ cu perioada analogică a anului 2018 constatăm:

- ✓ victime bărbați – 115 cazuri,
 - ✓ victime femei – 34 cazuri,
 - ✓ victime minori gen masculin – 4 cazuri,
 - ✓ victime minori gen feminin – 1 cazuri.
- După vârsta victimelor constata că victimele erau cu vârsta cuprinsă între:
2019: 41 și 60 ani – 62 de cazuri
2018: 41 și 60 ani – 59 de cazuri

Fig. 2. Date cu referire la victimele infracțiunilor de omor

Vârsta victimilor	Anul 2019	Anul 2018
până la 16 ani	4	3
de la 17 ani până la 25 ani	15	15
de la 26 ani până la 40 ani	56	41
de la 41 ani până la 60 ani	62	59
după 60 ani	31	36
nu este stabilit	17	14
Total	190	168

În literatura de specialitate se susține însă, și pe buna dreptate, că victima este, într-un anume sens, fiecare individ, în condițiile în care civilizația modernă presupune riscul accidentului nuclear, accidentelor de muncă și de circulație, poluarea atmosferică etc. De asemenea, victime pot fi și grupuri de persoane, organizații, națiuni sau societăți, ceea ce lărgeste considerabil sensul noțiunii, iar analiza acesteia, sub toate aspectele, apare perfect legitimă. Totuși în cele ce urmează, ne vom referi numai la sensul restrâns al noțiunii anume la victimele și caracteristica ei ce cad în incidența infracțiunilor de omor.

Aceste victime ne apar în doua ipostaze, diferențiate între ele, atât sub aspectul numărului lor, cât și sub aspectul măsurilor practice de protecție și de despăgubire ori reabilitare pe care le implică.

O primă ipostază o reprezintă victimele propriuzise (persoana decedată în urma unei infracțiuni de omor sau de lovire cauzatoare de moarte ori tâlhărie având ca urmare și moartea victime, femeia violată, persoana deposedată de bunuri prin violență etc.).

Legat de o persoană care se află într-o astfel de ipostază se poate pune întrebarea: de ce ea, persoana respectivă, a devenit victimă și nu altcineva,

putea să evite ipoteza în care se află? Dacă da, cum anume.

O cercetare mai atentă a victimelor infracțiunilor cu violență duce la concluzia că în multe situații aceste victime sunt absolut întâmplător alese de făptuitor, deci nu li se poate imputa, din punct de vedere comportamental, absolut nimic, dar, pe de altă parte, s-a putut constata și faptul că sunt unele persoane care „o caută cu lumânarea”, altfel spus, manifestă un comportament absolute neindicat, care, în ultimă instanță, determină individualizarea lor ca victima la intersecția cu un comportament infracțional, agresiv. Cu alte cuvinte, aceste persoane, prin comportamentul lor neindicat determină făptuitorul să decidă comiterea faptei, în împrejurările de timp, loc și mod de operare pe care victima însăși i le pune la dispoziție. Aceste persoane, cu un comportament neindicat, care, prin aceasta, facilitează comiterea agresiunii în propria daună, le-a numit victime potențiale.

În rândul victimelor potențiale se poate înrola orice individ, indiferent de vârstă, sex, profesie, care, în general are un comportament neindicat în raport cu diferitele categorii de cetățeni. Acest comportament este determinat de carențe educaționale (lipsă de pregătire școlară sau nivelul redus al acesteia, lipsa educației adecvate în mediul famili-

al etc.), trăsături de caracter negative (agresivitate, intoleranță excesivă, alcoolism, atitudini de persiflare și provocare etc.) precum și stări biologice precare (vârsta prea fragedă sau prea înaintată, handicap fizic, deficiențe psihomotorii etc.).

Se constată, așadar, că victima infracțiunii de omor, în cele mai dese cazuri nu e aleasă la voia întâmplării, ci, adesea, pe baza unei trăsături de personalitate, a aparenței fizice sau a unor comportări care, la infractori, declanșează trecerea la actul infracțional. În toate cazurile însă, între agresor și victima se derulează un joc subtil. Fiecare trezește în celălalt tendințele latente care cereau doar un catalizator pentru a se declanșa. Practice, aceasta înseamnă o complicitate conștientă (asumarea unor riscuri de către potențiala victimă) sau inconștientă, de cele mai multe ori, la actul infracțional.

Studierea complexă a victimelor propriu-zise duce la concluzia că acestea au ceva în comun ce se poate subsuma termenului de risc victimal, un termen de cercetare relativ neexplorat, dar care are consecințe deosebite în judecarea logică a raportului infractor-victimă și, mai ales, în căutarea celor mai eficiente soluții de prevenire a victimelor potențiale. Practica judiciară demonstrează că o persoană devine victimă și datorită unui comportament neindicat în plan social, familial etc., cu alte cuvinte, dacă victima n-ar fi greșit, n-ar fi purtat cu sine "riscul victimal" fapta infracțională nu s-ar fi produs sau ar fi avut șanse mai restrânse de a se produce.

În altă ordine de idei, autorul român Barbu Nicu Damian [1, p. 61], pe baza aspectelor enumerate distinge următoarele categorii:

a) Victima care anterior faptului infracțional nu a avut nici o legătură cu făptuitorul. Singura legătură dintre aceștia este că, incidental, victima s-a aflat, în momentul respective, la locul infracțiunii. În aceste cazuri victima este cu totul întâmplătoare, conduita sau caracteristicile sale fizice nefiind în nici un fel determinate.

b) Victima provocatoare. Este aceea care, anterior, a comis ceva (cu sau fără intenție), de natură a stârni înclinația spre deviație a răufăcătorului. Victima din această categorie se află într-o relație, uneori fără voia ei, cu infractorul, căruia îi provoacă o stare de frustrare, prin comportament arogant, neonorarea unor datorii sau promisiuni, infidelitate, legături amoroase ș.a. în altfel de situații se înțelege că, într-o anumită măsură, responsabilitatea actului infracțional se împarte între protagoniști.

Un tip aparte, în această categorie, îl reprezintă victimele escrocilor. În general, acestea nu provoacă infractorii dar, prin naivitatea lor sau, adesea, prin dorința de a obține unele avantaje sau facilități, eludând prevederile legale, le înlesnesc activitatea.

c) Victima care precipită declanșarea acțiunii răufăcătorului. În acest caz, între infractor și victimă nu există o legătură anterioară, dar comportamentul neglijent al celei din urmă incită pe infractor la comiterea infracțiunii. Afișarea nejustificată a opulenței, neasigurarea corespunzătoare a bunurilor (publice sau particulare), plimbarea unor femei noaptea, în locuri neasigurate, sau în anturaj îndoielnic, portul unor costumații provocatoare, acceptarea unor cunoștințe ocazionale sunt câteva din atitudinile care stimulează indivizii dispuși la săvârșirea infracțiunii. Evident, și din aceste cazuri, o parte din vină aparține victimei, căci, prin comportamentul neglijent, lipsa de grijă față de propria persoană sau bunuri, o fac să devină victimă ușoară pentru infractori.

d) Victime slabe sub aspect biologic, ale căror debilități fizice sau mintale trezesc ideea unor acte infracționale împotriva lor. Deși această situație ușurează sau chiar precipită comiterea infracțiunii, victima nu are nici o parte din responsabilitate. Slăbiciunea victimelor este exprimată, de regulă, în gradul redus de discernământ și incapacitate de apărare, datorate vârstelor extreme (copii sau bătrâni) ori unor boli (oligofrenie, schizofrenie, paranoia, psihoză maniaco-depresivă etc.).

Copilul este victima ideală. Prin forțele sale reduse, prin teama lui conștientă sau neconștientă de adulți care îl pot vătăma, el devine anxios și sentimentul său de inferioritate îl paralizează de așa manieră, încât nici nu încearcă să se apere, iar după comiterea faptei nu se destăinuie. [5, p. 24]

e) Victima autovictimizată este acea persoană care, prin suicid, automutilări, inversiuni sexuale, droguri etc. Joacă dublu rol, ajungând să devină propriul său agresor. Subliniem că aceste categorii au în vedere numai unele forme, mai importante, de victimizare, specifice problematicii propuse. În literatura de specialitate sunt menționate și alte tipuri care, însă, nu se integrează tematici (ex victime politice) sau nu sunt caracteristice fenomenului criminalității din țara noastră (ex victime slabe sub aspect social).

Este, de asemenea, de menționat, că așa-zisa „cifră neagră” influențează, într-o măsură considerabilă, orice statistic în domeniul criminalității,

încât nu se poate face nici o clasificare care să oglindească cu certitudine realitatea. Se cunoaște că o seamă de victime ale unor agresiuni de ordin sexual, ale escrocilor, ale homosexualilor, sau, așa cum am mai arătat, copiii și femeile, precum și alte categorii se feresc de publicitate, fiindcă demascarea victimizării lor – chiar involuntar – le afectează serios reputația ori le periclitează siguranța personală.

În cazul infracțiunii de omor, victima are un rol important. De aceea studiul acesteia și rolul ei în comiterea infracțiunii nu trebuie neglijat.

Problema studierii sistematice a victimei, a fost ridicată de B. Mendelsohn, care în lucrarea sa „The victimology”, propune constituirea unei noi discipline științifice denumită victimologia.

Contribuția victimei la săvârșirea unei infracțiuni de violență chiar împotriva ei, nu se rezumă la provocare, ci ea constă din orice act care, direct sau indirect, antrenează un mod de manifestare susceptibil de a fi periculos, cum ar fi chiar și neglijența sau indiferența față de comiterea infracțiunii. [8, p. 157]

În urma studiilor efectuate de diferiți autori de specialitate criminologică, asupra comportamentului victimei unei infracțiuni de agresivitate, deci implicit și a unei infracțiuni de omor, s-a ajuns la concluzia că aceasta are un rol destul de important în determinarea persoanei infractorului să comită fapta. Foarte rar s-au constatat cazuri când victima este o persoană întâmplătoare, de obicei aceasta aflându-se în anumite relații cu infractorul.

Prin comportamentul său victima poate crea condiții favorizante pentru săvârșirea infracțiunilor. Dintre aceste condiții frecvent întâlnite, consumul excesiv de alcool joacă un rol deosebit, atât sub aspectul frecvenței actelor antisociale comise sub influența lui, cât și al gradului lor de pericolitate socială [8, p. 158], favorizând deseori chiar omorul. Acest lucru este explicabil prin faptul că sub influența alcoolului se modifică personalitatea și conștiința omului.

Acest fapt a fost sublimat chiar din antichitate, de filosoful Seneca care afirma: „Beția nu creează viciile, ea le face să izbucnească: impudicul își dă în vileag boala, violentul nu-și stăpânește nici limba, nici mâna, crește trufia obraznicului, cruzimea violentului, răutatea păzmașului, orice vicii se extind și se dezlănțuie”.

Deci alcoolul nu influențează numai comportamentul infractorului ci și al victimei care în majoritatea cazurilor de acest gen are o atitudine provo-

catoare, lipsindu-i comportamentul de evitare, de aplanare față de situațiile conflictuale.

O altă condiție favorizatoare se referea la stările conflictuale persistente ori apărute spontan cu puțin timp înainte de săvârșirea actului infracțional. Pe lângă atitudinea provocatoare a victimelor, practica organelor judiciare evidențiază drept condiții favorabile ale săvârșirii infracțiunilor și alte comportamente neadecvate ale victimelor, care de multe ori manifestă imprudență sau ușurință în conduita lor sau chiar prin ambele atitudini ori prin vestimentația lor tentează la comiterea infracțiunii. Un exemplu semnificativ în acest sens îl constituie acceptarea de către victime a unor relații ocazionale cu persoane necunoscute ori dubioase sub aspect comportamental.

Și starea materială a unor victime poate constitui o condiție a săvârșirii infracțiunii de omor în scop de jaf. Există situații când acestea neprevăzând pericolul își fac o publicitate asupra stării lor materiale.

Indiferent de sursa de informare a autorilor infracțiunii - de la victimă, prin urmărire metodică sau de la alte persoane - multe dintre asemenea victime dau dovadă de neglijență ori lipsă de prudență, adeseori motivate de mentalitatea dăunătoare conform căreia fiecare în parte acceptă ideea că alte persoane pot deveni victime, dar lor nu li se poate întâmpla asemenea lucru.

Din tezele lui Mendelsohn reiese că într-o acțiune criminală există un „cuplu penal”- „criminal-victimă”- prin care se leagă activitatea infractorului de cea a victimei.

În această ordine de idei autorul Iurie Larii consideră că, în multe cazuri victima este un element activ al situației preinfracționale, influențând astfel asupra dinamicii faptei criminale. Conform unor date selective, în mai mult de 50% din cazurile infracțiunilor cu caracter violent a precedat situația de clarificare a relațiilor interpersonale dintre două sau mai multor părți și doar împrejurarea concretă determina cine din ele devenea victimă și cine infractor. [7, p. 208]

Deși se știe că în principiu oricine poate deveni victimă, totuși în urma studiilor asupra acesteia s-a observat ca există oameni predispuși în mod special pentru a fi victime. Această „receptivitate victimală”, după cum o numea Mendelsohn poate fi explicată prin unele decepții, eșecuri repetate pe care o anumită persoană le-a trăit pe parcursul vieții sale. Trecând prin astfel de situații, aceasta înclină spre ideea că este o victimă a destinului.

Studierea victimei se datorează faptului că aceasta este o realitate vie, o personalitate la fel de interesată ca și delincventul. Victima prezintă o fizionomie specifică: biologică, psihologică și socială.

Din punctul de vedere al lui Mendelsohn în ceea ce privește raportul psihosocial, corelația dintre delincvent are patru aspecte:

1. victima este cauza delictului;
2. victima este pretextul acțiunii;
3. victima este rezultatul unui consens între ea și delincvent;
4. victima este rezultatul unei coincidențe.

Concluzii

Din cele prezentate rezultă că victima nu este aleasă la voia întâmplării, ci adesea pe baza unei trăsături de personalitate a aparenței fizice sau a unor comportări care la infractori declanșează trecerea la actul criminal.

Prin trecerea la săvârșirea actului infracțional înțelegem de fapt, acel element care diferențiază infractorii de non infractori. Analiza trecerii la act surprinde momentul impactului dintre personalitate și situația concretă de viață.

Astfel, în toate cazurile între agresor și victimă se desfășoară un joc subtil. Fiecare trezește în celălalt tendințe latente care cer doar un catalizator pentru a se declanșa, [3, p.18] aceasta însemnând o complicitate conștientă a victimei cu infractorul, de unde apoi decurge o responsabilitate mai mare sau mai mică a agresorului. Acest lucru nu înseamnă că i se poate atribui victimei o egală sau

potențială nocivitate ca și agresorului, deoarece ar fi total incorect.

Rezultă că pentru elucidarea cazurilor de omor, nu e suficientă numai cunoașterea infractorului, ci și a victimei - a comportamentului acesteia, a situației materiale, etc. – deoarece acest lucru contribuie în mod substanțial nu numai la aflarea scopului infractorului, ci și la aflarea condițiilor favorizante care au determinat personalitatea făptuitorului să săvârșească infracțiunea.

Bibliografie

1. BARBU, N.D. Investigații criminale, Ed: Sitech, Craiova 2015, 457p. ISBN 978-606-11-4572-0
2. BEJAN, O. Dictionar de criminologie. Chișinău: Ed. Ericon SRL, 2009, 129p. ISBN: 978-9975-9679-8-3.
3. BOGDAN, T., SÂNTEA, I. Victime și infractori. Cazuri comentate de crime, violuri și tâlhării. București: Niculescu SRL, 1996, 115 p. ISBN 978- 973-166-256-8
4. CICALA, Al. Analiza criminologică și prevenirea avorturilor ilegale, Teza de doctor în drept, Chișinău 2019, 217 p.
5. GLADCHI, Gh. Criminologie, Chișinău: Ed. Tipogr. Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI, 2019, 619 p. ISBN 978-9975-142-99-1
6. GLADCHI, Gh. Victimologia și prevenirea infracțiunilor, Chișinău:Ed.Tipogr. Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI, 2004, 312 p. ISBN: 9975-935-49-4
7. LARII, I. Criminologie, Chișinău 2020, Ed. Cartea Militară, 290 p. ISBN 978-9975-3366-1-1
8. NISTOREANU, Gh., PĂUN, C. Criminologie. – București: Europa Nova, 2000, pag. 157. 318 p. ISBN 973-9183-26-3 20

CZU 341.2:061.1EU
DOI 10.5281/zenodo.4543408

PROBLEMA RESPONSABILITĂȚII STATELOR MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE PENTRU ÎNCĂLCAREA LEGISLAȚIEI COMUNITARE

Maxim TONCOGLAZ

Doctorand, Școala doctorală în Științe Juridice și Relații Internaționale, Universitatea de Studii
Europene din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: toncoglazmaxim@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-3520-4172>

Articolul examinează problema responsabilității statelor membre ale Uniunii Europene pentru încălcarea legislației europene. Este prezentată caracteristica proceselor procedurale de aducere la răspundere juridică a statelor membre ale Uniunii Europene. O condiție necesară pentru creșterea eficienței legislației Uniunii Europene este îmbunătățirea mecanismului acțiunii sale. Un rol important în rezolvarea acestei probleme revine instituției responsabilității internaționale și, într-o mai mare măsură, responsabilității statelor, care este caracterizată de un număr mare de trăsături, discutate în prezentul articol.

Cuvinte-cheie: legislația Uniunii Europene, responsabilitatea statelor, proceduri de examinare a încălcării legislației Uniunii Europene, responsabilitatea generală, responsabilitatea specială, conținutul responsabilității.

THE ISSUE OF THE RESPONSIBILITY OF THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION FOR INFRINGEMENTS OF COMMUNITY LEGISLATION

The article examines the issue of the liability of the Member States of the European Union for infringements of European law. The procedural processes for bringing European Union Member States to justice are given. A necessary condition for increasing the effectiveness of European Union legislation is to improve the mechanism of its action. An important role in solving this problem lies with the institution of international responsibility and, to a greater extent, with the responsibility of states. This responsibility is characterized by a large number of features that are discussed in this article.

Keywords: European Union law, state responsibility, procedures for examining breaches of European Union law, general liability, special liability, content of liability.

PROBLÈME DE LA RESPONSABILITÉ DES ÉTATS MEMBRES DE L'UNION EUROPÉENNE POUR LA VIOLATION DU DROIT COMMUNAUTAIRE

L'article examine la question de la responsabilité des états membres de l'Union Européenne pour violation du droit européen. Les caractéristiques des processus procéduraux pour amener les Etats membres de l'Union Européenne à la responsabilité juridique sont présentées. Une condition nécessaire pour augmenter l'efficacité de la législation de l'Union Européenne est d'améliorer le mécanisme de son action. Un rôle important dans la résolution de ce problème incombe à l'institution de la responsabilité internationale et, dans une plus grande mesure, à la responsabilité des états. Cette responsabilité est caractérisée par un grand nombre de caractéristiques qui sont discutées dans cet article.

Mots-clés: droit de l'Union Européenne, responsabilité des états, procédures d'examen des violations du droit de l'Union Européenne, responsabilité générale, responsabilité spéciale, contenu de la responsabilité.

ПРОБЛЕМА ОТВЕТСТВЕННОСТИ ГОСУДАРСТВ-ЧЛЕНОВ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА ЗА НАРУШЕНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА СООБЩЕСТВА

В статье рассматривается вопрос ответственности государств-членов Европейского Союза за нарушение европейского законодательства. Представлены характеристики процессуальных процедур привлечения к ответственности государств-членов Европейского Союза. Необходимым условием повышения эффективности законодательства Евросоюза является совершенствование механизма его действия. Важная роль в решении этой проблемы принадлежит институту международной ответственности и, в большей степени, ответственности государств. Эта ответственность характеризуется большим количеством особенностей, которые обсуждаются в данной статье.

Ключевые слова: законодательство Европейского Союза, ответственность государств, процедуры расследования нарушений законодательства Европейского Союза, общая ответственность, особая ответственность, содержание ответственности.

Introducere

Pentru a înțelege esența instituției responsabilității de stat, este necesar să se determine care sunt trăsăturile dreptului UE. În dreptul european, nu există un document juridic normativ unic care să codifice instituția responsabilității.

Sistemul juridic al UE este multilingv, toate entitățile UE (persoane juridice și persoane fizice, agenții guvernamentale, state etc.) au posibilitatea de a studia și înțelege normele juridice în propria lor limbă.

UE are propriul său sistem juridic supranațional unic, care se bazează pe principiile supremației directe a legislației Uniunii Europene. Sistemul juridic supranațional al UE combină caracteristicile sistemelor juridice internaționale și naționale. Statele membre ale Uniunii Europene sunt supuse legislației UE.

Idei principale ale cercetării

Pe baza principiului cooperării de bună credință, membrii UE:

- Sunt responsabili pentru îndeplinirea corectă a obligațiilor bazate pe apartenența la UE;
- Trebuie să contribuie la îndeplinirea obiectivelor UE într-un mod accesibil și să se abțină de la orice acțiune sau omisiune care ar putea pune în pericol realizarea obiectivelor UE;
- Să respecte în timp util și riguros actele juridice ale sindicatului.

Un interes deosebit este problema procedurii de examinare a încălcărilor legislației UE. Principalul act normativ care reglementează procedura de aducere a responsabilității statelor membre ale UE (secțiunea - Curtea 5, Art. 258 și Art. 260) în fața UE este Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, astfel cum a fost modificat de Tratatul de la Lisabona, de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind înființarea Comunității Europene (Lisabona, 13 decembrie 2007). [2]

Comisia Europeană este principalul organ executiv al Uniunii Europene: numai ea poate urmări în judecată statele pentru încălcări ale legislației UE.

În cazul în care Comisia constată că un stat membru al UE a comis un act (act sau omisiune) care încalcă legislația UE, Comisia Europeană începe o procedură de investigație, după care emite avizul motivat, care stabilește un termen pentru eliminarea încălcărilor. Statul împotriva căruia se lansează ancheta are dreptul de a-și exprima poziția motivată.

În caz de nesubordonare a statului și nerespectarea cerințelor Comisiei, aceasta din urmă are dreptul de a introduce o cerere la Curte pentru neîndeplinirea obligațiilor care decurg din aderența la UE.

În ceea ce privește procedura de atragere a statelor membre UE, aceasta constă în două etape: 1) procedura administrativă este o etapă obligatorie; 2) procedura judiciară este un pas opțional, deoarece cererea este trimisă Curții în cazul în care țara nu a respectat instrucțiunile Comisiei Europene.

Procedura administrativă se desfășoară în etape. În primul rând, începe o procedură informală (confidențială), care nu este prevăzută de Tratatul UE.

Comisia primește informații despre încălcarea de către stat a legislației UE de la alte entități ale UE (state, persoane juridice și persoane fizice etc.) sau pe baza propriilor inspecții. Orice persoană interesată, chiar și străină, poate depune la Comisie o plângere împotriva infractorului.

Pe baza practicii, s-au făcut următoarele concluzii: Curtea UE recunoaște persoanelor fizice posibilitatea de a-și exercita drepturile pe baza legislației UE și de a solicita despăgubiri pentru prejudiciile rezultate din încălcarea ilegală a statului a dreptului uniunii. Curtea a formulat, de asemenea, principiul responsabilității statelor pentru nerespectarea directivelor UE.

Asigurarea respectării normelor legale prevăzute de legea Uniunii Europene și stabilirea instituției de responsabilitate pentru executarea necorespunzătoare a acestora de către un astfel de subiect ca stat este o sarcină foarte importantă pentru o Europă unită.

Astfel, Uniunea Europeană este una dintre organizațiile regionale internaționale care funcționează cu succes și care se dezvoltă dinamic, având specific semnificativ atât în plan instituțional, cât și de natură politică și juridică.

Combi-nația de elemente și principii ale legislației interetnice și supranaționale și complexitatea structurii interne a Uniunii Europene determină originalitatea dreptului European. [4]

Într-adevăr, vorbind despre structura normativă a dreptului Uniunii Europene, este dificil să nu observăm că acest sistem juridic combină atât surse juridice internaționale, cât și surse care sunt formate în mod autonom de instituțiile Uniunii Europene.

Se pare că originalitatea specificată a legislației Uniunii Europene este în mare măsură determinată de însăși originalitatea naturii lor juridice.

Încă de la înființare, în cadrul Comunităților Europene (și acum al Uniunii în ansamblu), funcționează organe de justiție supranațională, care exercită puterea judiciară în numele lor și dezvoltă, de asemenea, noi norme juridice - jurisprudența UE. În conformitate cu principiul statului de drept, instanțele Uniunii sunt un sistem separat de autorități publice, independente în activitățile lor de alte instituții ale UE, precum și de statele membre.

În totalitatea lor, organele de justiție ale UE acționează ca un sistem judiciar unic, care constă din mai multe legături legate între ele prin relații ierarhice: Curtea de Justiție a Uniunii Europene - cel mai înalt nivel al sistemului judiciar; Tribunalul; Tribunalele specializate (camerele judiciare), care iau în considerare anumite categorii de litigii (crearea lor a fost prevăzută de Tratatul de la Nisa din 2001 și este în prezent consacrată la articolul 257 din Tratatul privind funcționarea UE).

În prezent, Tribunalul (Camera de Justiție) pentru funcția publică a fost înființat (din 2005) și funcționează. În plus, este planificată crearea unei camere judiciare pentru litigii în domeniul proprietății industriale, precum și a altor camere judiciare specializate. Scopul creării de camere judiciare este de a elibera Curtea și Tribunalul UE, care în ultimii ani au fost literalmente „copleșite” de dosare.

Deciziile instanțelor pot fi atacate la Tribunal, iar deciziile Tribunalului la Curtea de Justiție a Uniunii Europene. La rândul său, deciziile sale sunt obligatorii necondiționat pentru toate statele, instituțiile, persoanele fizice și persoanele juridice ale UE. Nu pot face apel sau protest la nicio altă autoritate. [5, 8]

Toate tipurile de cauze examinate de instanțele UE sunt de obicei împărțite în cazuri de jurisdicție directă și indirectă.

Principalele tipuri de creanțe considerate de instanțele UE aflate sub jurisdicție directă sunt: 1) cereri pentru acțiuni în apel și decizii ale organelor și funcționarilor UE (cereri de anulare (cu privire la legalitate) - Art. 263 din Tratatul privind funcționarea UE; cereri de inacțiune - articolele 265, 266 din Tratatul privind funcționarea UE; cereri de prejudiciu - articolele 268, 340 din Tratatul privind funcționarea UE; pretinde a contesta

sanțiunile UE - articolul 261 din Tratatul privind funcționarea UE); 2) litigiile dintre statele membre (art. 259 din Tratatul privind funcționarea UE); 3) creanțe împotriva instituțiilor UE și BCE, care sunt depuse de persoane fizice și juridice (examine de Tribunal); 4) conflicte de muncă (conflicte între funcționarii publici ai UE și organele competente ale UE - Art. 270 din Tratatul UE) - acum este competența Tribunalului (Camera de Justiție) pentru funcția publică; 5) litigii civile (Curtea acționează ca un arbitraj comercial) - Art. 272 Tratatul privind funcționarea UE; 6) revocarea din funcție a funcționarilor Uniunii; 7) controlul preliminar al acordurilor internaționale neacordate ale Uniunii Europene. [2, 4, 8]

În ceea ce privește jurisdicția indirectă, aici un loc important îl ocupă așa-numita procedură prejudiciară. Esența sa este următoarea. Atunci când se analizează cererea principală depusă la o instanță națională, se pune adesea întrebarea cu privire la interpretarea corectă și validitatea normelor sau actelor de drept ale UE care trebuie aplicate în acest caz. Autoritățile judiciare din statele membre nu au dreptul să stabilească ele însele valabilitatea acestor acte sau să le ofere propria lor interpretare. În toate cazurile în care decizia privind cererea principală în fața instanței naționale depinde de răspunsul la aceste întrebări, devine necesară inițierea unei proceduri prejudiciabile. În acest caz, instanța națională suspendă procedurile în curs și se adresează Curții (sau Tribunalului) UE (articolul 267 din Tratatul privind funcționarea UE). [5]

În practică, procedura prejudiciară a jucat un rol extrem de important în dezvoltarea integrării europene și a dreptului european. De fapt, procedura prejudiciabilă nu este doar una dintre multele, ci și cea mai importantă zonă de competență a Curții UE (precum și a Tribunalului), în plus, atât în termeni „calitativi”, cât și cantitativi - deciziile prejudiciabile constituie majoritatea covârșitoare a numărului total de decizii ale Curții UE și Tribunalului.

Datorită acestei proceduri, Curtea UE a confirmat caracterul independent și distinct al sistemului juridic al UE, a formulat principiile de bază ale dreptului UE și calificările acestuia, a clarificat condițiile și limitele de aplicare a dreptului UE, relația sa cu dreptul național al statelor membre și dreptul internațional. Destul de des, datorită practicii Curții de Justiție a UE, au fost completate lacune semnificative în dreptul UE, iar principiile și

dispozițiile formulate de aceasta au fost consacrate în actele constitutive ulterioare.

Totuși, există o legătură clară între eficacitatea dreptului internațional, normele sale și instituția responsabilității, care constă în faptul că instituția responsabilității îndeplinește o funcție corectivă în mecanismul reglementării juridice internaționale.

Importanța responsabilității internaționale a fost subliniată în repetate rânduri de Adunarea Generală a ONU, care a recomandat Comisiei de drept internațional (ILC), ca prioritate, să continue să lucreze la proiectele de articole privind responsabilitatea statului¹⁸³. Abia în 2001, ILC a adoptat proiectul de articole și l-a înaintat Adunării Generale a ONU, care, la rândul său, a adoptat o rezoluție la 12 decembrie 2001, care, ca anexă, conține un document care stabilește „responsabilitatea statelor pentru actele ilegale internaționale”. [3]

Importanța responsabilității internaționale a fost subliniată în repetate rânduri de Adunarea Generală a ONU. La recomandările sale, Comisia de Drept Internațional (ILC) a adoptat în 2001 Proiectul „privind responsabilitatea statelor pentru respectarea acordurilor internaționale”, precum și Adunarea Generală a ONU - un document care stabilește „responsabilitatea statelor pentru fapte ilicite internaționale”. În același timp, Federația Rusă a propus dezvoltarea unei convenții speciale ca „bază universală a dreptului internațional public”. [4]

În literatura juridică, se fac propuneri și cu privire la formarea unei ramuri speciale a dreptului internațional - legea responsabilității internaționale, care ar determina consecințele juridice ale actelor internaționale - ilegale și daune din activități care nu sunt interzise de dreptul internațional [2, 4], precum și funcțiile instituției de responsabilitate în mecanismul reglementării juridice internaționale.

Fără existența unei astfel de instituții, este dificil să ne imaginăm o reglementare juridică eficientă. Acest lucru este pe deplin realizat de țările Uniunii Europene, care au prevăzut măsuri specifice și, așa cum a demonstrat practica, măsuri eficiente pentru a evita multe inconveniente și costuri care însoțesc procedurile de punere în aplicare a legii internaționale și pericolul dezactivării tratatelor internaționale atunci când acestea sunt ratificate în parlamentele naționale.

În același timp, atât în dreptul internațional, cât și în cel european, nu există niciun act care

să codifice instituția responsabilității. Și numai în ultimii ani, datorită cercetărilor avocaților europeni. Curtea UE a depășit înțelegerea „clasică” a răspunderii, recunoscând legitimitatea existenței atât a răspunderii necontractuale, cât și a dreptului la despăgubiri pentru daunele aduse persoanelor.

Instituția de responsabilitate în dreptul european ocupă un loc proeminent în asigurarea punerii în aplicare a normelor sale. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că, la fel ca în dreptul internațional, în dreptul european nu există niciun act care să codifice această instituție. Vidul juridic în această materie, creat de tăcerea tratatelor fondatoare, a început să fie umplut treptat ca urmare a activităților organului judiciar al UE și datorită cercetărilor avocaților europeni. La un moment dat, Curtea de Justiție a UE a depășit înțelegerea „clasică” a răspunderii, recunoscând nu doar legitimitatea existenței răspunderii necontractuale, ci și acordând dreptul de a solicita despăgubiri pentru daune persoanelor.

Conform principiului cooperării de bună credință (articolul 10 DES), statele membre UE sunt, în primul rând, responsabile de îndeplinirea obligațiilor care decurg din aderarea la UE. În al doilea rând, sunt obligați să faciliteze îndeplinirea sarcinilor UE prin toate mijloacele disponibile și, în al treilea rând, trebuie să se abțină de la orice lucru care ar putea pune în pericol punerea în aplicare a obiectivelor UE stabilite în tratate. Loialitatea față de UE impune statelor membre obligația de a pune în aplicare în timp util și în mod corespunzător legislația UE adresată acestora. În caz contrar, „contravenienții” pot fi supuși unor proceduri adecvate, care vizează în general executarea legii europene. Doar statele membre sau instituțiile UE pot fi considerate responsabile pentru încălcările legislației UE. Indivizii pot purta doar responsabilitate indirectă, adică impuse de autoritățile naționale (instanțele judecătorești). În același timp, persoanele fizice au dreptul să depună o cerere împotriva statului, care a încălcat drepturile care decurg din prevederile dreptului european. Având în vedere această particularitate, oamenii de știință observă că principala caracteristică a responsabilității în dreptul european constă în apropierea de instituția răspunderii civile.

Pentru prima dată, într-o formă clară și fără echivoc, principiul responsabilității statului pentru daunele cauzate persoanelor ca urmare a în-

călcării dreptului comunitar a fost recunoscut de Curtea de Justiție a UE în cazul Francovich în 1991. Decizia în acest caz, deja în primele comentarii, a fost numită unul dintre cazurile „senzaționale”, situându-se la egalitate cu cazuri atât de cunoscute precum „Van Gend en Loos” și „Costa v. ENEL”. Doctrina occidentală acordă o atenție considerabilă analizei sale.[8]

În general, semnificația acestei decizii constă în faptul că Curtea de Justiție a UE a formulat principiul responsabilității statelor membre pentru nerespectarea directivelor. Trebuie remarcat faptul că au existat deja condițiile prealabile pentru apariția unui nou principiu al dreptului comunitar. Acest lucru s-a reflectat în înțelegerea tratată de către Curtea de Justiție a UE a necesității unei structuri mai eficiente în problema răspunderii care nu este prevăzută în tratatele fondatoare.

În prezent, conform principiului cooperării de bună credință (articolul 10 din Tratatul UE), statele membre UE sunt, în primul rând, responsabile de îndeplinirea obligațiilor care decurg din apartenența la uniune. În al doilea rând, sunt obligați să contribuie la îndeplinirea sarcinilor UE prin toate mijloacele disponibile. În al treilea rând, aceștia trebuie să se abțină de la orice lucru care ar putea pune în pericol realizarea obiectivelor Uniunii Europene și, în consecință, să pună în aplicare în timp util și corect actele sale juridice. În același timp, numai statele membre sau instituțiile UE sunt recunoscute ca fiind responsabile pentru încălcarea legislației UE. Persoanele poartă răspundere indirectă, determinată de autoritățile naționale (instanțele judecătorești), și în același timp au dreptul de a depune o cerere împotriva statului care a încălcat legislația europeană. Pentru prima dată, principiul responsabilității statului pentru daunele cauzate persoanelor a fost pus în aplicare de Curtea UE atunci când a analizat cazul „Francovich” în 1991. [4]

Decizia cu privire la aceasta, deja în primele comentarii, a fost recunoscută ca fiind una „senzațională”, situându-se la egalitate cu cazuri cunoscute precum „Van Gend en Loos” și „Costa v. Enel”... [5] În această considerație, Curtea UE a formulat principiul responsabilității statelor pentru nerespectarea directivelor Uniunii. Concluzia Curții în hotărârea din cauza „Francovich” a fost următoarea. În ciuda faptului că Tratatul UE nu conține nicio mențiune a responsabilității statului pentru consecințele faptelor ilegale (normele articolului 215 se referă doar la responsabilitatea UE

și a angajaților săi), sa considerat necesară includerea responsabilității necontractuale în conformitate cu legislația Uniunii Europene.

Ordinea juridică a UE se integrează treptat cu sistemele juridice ale statelor membre. Instanțele naționale sunt obligate să aplice regulile sale. Subiectul său este nu numai statele membre, ci și cetățenii lor. Acesta servește drept bază pentru drepturile și obligațiile indivizilor.

Pentru a spori eficacitatea protecției judiciare, Curtea UE recunoaște persoanelor fizice posibilitatea de a-și exercita drepturile pe baza legii uniunii și, în consecință, solicită despăgubiri pentru pierderile pe care persoanele le-au suferit ca urmare a încălcării de către stat a legislației UE. Responsabilitatea statului implică măsuri de protejare a drepturilor persoanelor oneste și de asigurare a eficacității legislației UE. Persoanele fizice au dreptul la despăgubiri pentru prejudiciul pe care l-au suferit atunci când: 1) atunci când norma de drept european este destinată să le înzestreze cu drepturi; 2) când încălcarea este suficient de tipică; 3) atunci când există o legătură directă între această încălcare și prejudiciul cauzat persoanelor. În același timp, Curtea UE a subliniat că, dacă normele dreptului intern privind răspunderea sunt mai favorabile, atunci acestea sunt aplicate și nu stabilite de Curtea de Justiție a UE.

Sușinem opinia că structura judiciară a responsabilității statului pentru încălcarea dreptului UE are un caracter civilistic pronunțat și, într-adevăr, abordează instituția de drept civil de răspundere pentru despăgubiri pentru daune. Natura civilă a răspunderii este evidentă, întrucât Curtea (precum și instanța națională în virtutea obligației de a aplica drepturile private ale UE) poate atribui răspunderea pentru daune unei persoane private nu numai statului, ci și guvernului provincial complet și chiar companiilor.

De exemplu, Curtea Supremă a Austriei (în apel a trebuit să soluționeze problema despăgubirii pentru daunele cauzate unei persoane private în cazul în care legea provincială (din regiunea Tirolului) nu a respectat legislația UE. Curtea Supremă a recunoscut că despăgubirea pentru daunele cauzate unei persoane prin măsurile luate în încălcarea legislației UE nu este neapărat efectuată doar de centrul federal. Autoritatea reprezentativă care a comis încălcarea este, în general, răspunzătoare în conformitate cu „criteriile de gestionare și consecințele legale”.

Un alt exemplu: Irlanda în conformitate cu

a doua directivă 85/5 a Consiliului privind asigurările de transport din 30.12.1983 “Cu privire la apropierea legislațiilor statelor membre referitoare la asigurarea împotriva răspunderii civile în ceea ce privește utilizarea autoturismelor” [6], care a prevăzut încheierea de acorduri cu inculpații - unele companii de asigurări de stat, pentru a acoperi toate relațiile de despăgubire pentru daune cauzate de vehicule neidentificate, în cazurile în care șoferul contravenient nu poate fi identificat.

Cu toate acestea, în opinia noastră, învinovățirea companiei și a autorităților provinciale pentru daune ar trebui să fie mai degrabă o excepție decât o regulă. Practic, pentru daunele cauzate de neaplicare, precum și pentru aplicarea greșită a legislației UE, statele membre ar trebui să răspundă de către Curte.

Obligația de a compensa daunele este comună tuturor drepturilor UE. Dar trebuie admis că majoritatea acestor cazuri apar în legătură cu directivele neimplementate sau insuficient implementate, atunci când prevederile lor nu conțin cerințele necesare acțiunii lor directe, așa cum a fost cazul în cazurile „Froncovich” și „Miret Wagner”, sau când conțineau astfel de detalii, dar se ocupau doar de „relații orizontale” (ca în cazurile „Faccini Dori” și „El Corte Ingles vC Blazquez”). [7]

Obligația de a compensa daunele este generală în raport cu orice regulă a dreptului comunitar, dar trebuie să se recunoască faptul că majoritatea acestor cazuri apar în legătură cu directive neimplementate sau insuficient implementate, atunci când dispozițiile lor nu conțin detaliile necesare acțiunii lor directe, așa cum a fost cazul în cazurile „Froncovich” și „Miret Wagner”, sau când conțin detaliile menționate mai sus, dar vorbesc despre o „relație orizontală” ca în cazurile „Faccini Dori” și „El Corte Ingles v. S. Blazquez”. [7]

Singurul remediu pe care îl are o persoană privată pentru a-și impune drepturile atunci când o directivă nu are efect direct sau se aplică relațiilor dintre persoane private este de a obține despăgubiri pentru daunele cauzate de nerespectare.

Condiții prealabile pentru responsabilitatea statelor membre pentru neafișarea directivei lor. Necesitatea stabilirii condițiilor care sunt suficiente pentru apariția răspunderii statului este de înțeles, având în vedere diferențele care există în regimurile de răspundere ale diferitelor state membre. În special, majoritatea dintre ei

nu are instituția responsabilității statului pentru acțiunile sau inacțiunea legiuitorului. Dacă aceste condiții sunt lăsate la dispoziția sistemelor juridice naționale, aceasta poate face din dreptul de a repara o iluzie.

Nerespectarea reglementărilor legale ale UE este costisitoare pentru statele membre ale UE. De exemplu, potrivit Oficiului Federal German de Monitorizare, în 2004 Germania a fost obligată să plătească aproximativ 100 de milioane euro pentru punerea în aplicare incompletă a directivei UE. Conform aceluiași date, 4 mii de cetățeni germani au primit 6 milioane de euro din fonduri publice pentru punerea în aplicare târzie a Directivei UE privind vacanțele organizate.

Astfel, normele de responsabilitate din dreptul european servesc ca unul dintre instrumentele eficiente pentru punerea în aplicare de către statele membre a normelor dreptului UE, oferind posibilitatea de a aplica sancțiuni și alte măsuri coercitive.

În jurisprudența UE, există cazuri în care responsabilitatea pentru neimplementarea sau implementarea tardivă a actelor juridice ale UE este aplicată de către Curtea UE nu statului în ansamblu, ci unei regiuni sau unei organizații separate. Aceasta mărturisește extinderea gamei de mijloace de influențare a statelor pentru punerea în aplicare a dreptului european. Persoanele fizice au dreptul să facă apel împotriva acțiunilor sau omisiunilor statului lor care încalcă prescripțiile actelor juridice ale UE, ceea ce înseamnă posibilitatea influenței asupra punerii în aplicare a dreptului UE de către persoane fizice.

Bibliografie

1. Ahmed Tawhida, Butler Israel de Jesús, The European Union and Human Rights: An International Law Perspective, *European Journal of International Law*, Volume 17, Issue 4, 1 September 2006, Pages 771–801, <https://doi.org/10.1093/ejil/chl029>
2. DAUKŠIENĖ, Inga, GRIGONIS, Simas, Accession of the EU to the ECHR: Issues of the correspondent mechanism, <https://doi.org/10.1016/j.icj.2016.01.001>
3. European Labour Law Network (ELLN), Regulating the employment relationship in Europe: A guide to Recommendation nr. 198, March 2013 https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_dialogue/@dialogue/documents/publication/wcms_209280.pdf
4. GUILD, Elspeth, MORENO-LAX, Violeta,

Current Challenges regarding the International Refugee Law, with focus on EU Policies and EU Co-operation with UNHCR, No. 59 / September 2013, ISBN 978-94-6138-348-8, <https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2013/09/LSE%20No%2059%20International%20Refugee%20Law.pdf>

5. The EU competence and duty to regulate corporate responsibility to respect Human Rights through mandatory Human Rights Due Diligence, ECCJ BRIEFING, https://media.business-humanrights.org/media/documents/files/documents/Brief_The_EU_competence_and_duty_to_legislate_BLayout.pdf

6. UNHR, the European Union and internatio-

nal human rights law, https://europe.ohchr.org/Documents/Publications/EU_and_International_Law.pdf

7. ЧУВАЛЬСКАЯ, Инга. Ответственность государств по праву Европейского Союза, <http://www.dslib.net/pravo-evropy/otvetstvennost-gosudarstv-po-pravu-evropejskogo-sojuza.html>

8. ШИНКАРЕЦКАЯ, Г. Г. Европейский Союз и европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод, http://alrf.msk.ru/evropeyskiy_soyuz_i_evropeyskaya_konvenciya_o_zaschite_prav_chelov

ASPECTE PROCEDURALE PRIVIND EXECUTAREA SANCTIUNILOR CONTRAVENTIONALE, APLICATE PRIN HOTĂRÂRE JUDECĂTOREASCĂ

Albert ANTOCI

Doctor în drept, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere",
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: antoci22@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0001-6304-2046>

Alexandru ROȘCA

Judecător, judecătoria Bălți, Republica Moldova
e-mail: alexandruosca1986@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-3449-3443>

Cu toate că contravenția conține un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, iar sancțiunile aplicate poartă un caracter mult mai blând decât cele aplicate pentru infracțiune, prioritar fiind aplicate amenzi, studierea și aplicarea legislației privind executarea sancțiunilor contravenționale aplicate, reprezintă un domeniu de studiu destul de important atât din punct de vedere practic, cât și teoretic.

Cuvinte-cheie. *contravenție, sancțiune, executor judecătoresc, amendă, legislație, hotărâre judecătorească.*

PROCEDURAL ASPECTS REGARDING THE ENFORCEMENT OF CONTRAVENTION SANCTIONS, APPLIED BY JUDICIAL DECISION

The offence contains a lower degree of social danger than the offence, but the penalties applied are much milder than those applied for the offence, with fines being the priority. However, the study and application of legislation on the enforcement of applied contravention sanctions is a fairly important field of study both from a practical and theoretical point of view.

Keywords: *misdemeanor, sanction, bailiff, fine, legislation, judicial decision.*

ASPECTS PROCÉDURAUX CONCERNANT L'EXÉCUTION DES SANCTIONS DE CONTRAVENTION, APPLIQUÉES PAR DÉCISION JUDICIAIRE

L'infraction contient un plus faible degré de danger social que l'infraction mais les sanctions appliquées sont beaucoup plus légères que ceux appliqués pour l'infraction, les amendes étant la priorité. Cependant, l'étude et l'application de la législation sur l'application des sanctions de contravention appliquées constituent un domaine d'étude assez important tant du point de vue pratique que théorique.

Mots-clés: *délit, sanction, huissier de justice, amende, législation, décision judiciaire.*

ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛНЕНИЯ САНКЦИЙ ЗА ПРАВОНАРУШЕНИЯ, ПРИМЕНЯЕМЫЕ ПО РЕШЕНИЮ СУДА

Несмотря на то, что административное правонарушение имеет менее опасный социальный характер, чем уголовные преступления, а наложенные за них санкции более мягкие (обычно применяются штрафы), нежели те, которые применяются по отношению к преступникам, изучение и применение законодательства об исполнении наложенных решением судов административных санкций имеет значение как с практической, так и с теоретической точки зрения.

Ключевые слова: *правонарушение, санкция, судебный исполнитель, штраф, законодательство, судебное решение.*

Introducere

Continua modificare al Codului Contravențional sub aspectu procedurii de constatare și executare a sancțiunilor apare ca o necesitate a evoluției

sociale, reflectată prin multiplele reforme prin care trece și sistemul judiciar al Republicii Moldova.

Este cert faptul că deciziile judiciare au caracter executoriu după intrarea lor în vigoare,

cu excepția cazurilor în care legislația sau hotărârile judecătorești prevăd executarea lor imediată. Executorii judecătorești au dreptul de a iniția procedurile de executare pe baza unui titlu executoriu. [1]

Conținutul de bază al cercetării

Legea contravențională prin art. 478 statuează că trimiterea spre executare a hotărârii judecătorești se pune în sarcina instanței care a judecat cauza în primă instanță. În termen de 10 zile de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești, președintele instanței trimite dispoziția de executare a hotărârii, precum și o copie de pe hotărârea definitivă, autorității însărcinată cu punerea în executare a hotărârii, conform prevederilor legislației de executare.

În cazul în care cauza a fost judecată cu recurs, la copia de pe hotărâre se anexează copia de pe decizia instanței de recurs. Autoritățile care pun în executare hotărârea judecătorească comunică, în cel mult 5 zile, instanței care a trimis hotărârea respectivă despre punerea ei în executare.

Administrația locului de deținere va notifica instanța care a trimis hotărârea despre locul în care contravenientul execută sancțiunea. Instanța de judecată care a pronunțat hotărârea este obligată să urmărească executarea ei.

Trimiterea spre executare a hotărârilor privind aplicarea sancțiunii administrative, cu excepția sancțiunii avertismentului, revine instanței de judecată sau persoanei cu funcție de răspundere, care a adoptat hotărârea.

Hotărârile judecătorești privind aplicarea sancțiunii arestului contravențional față de persoanele care nu se află sub arest se expediază organului afacerilor interne, în a cărui rază teritorială se află domiciliul contravenientului, pentru escortarea lui la locul de deținere cel mai apropiat. [2, art. 312 alin.1-2]

În cazul pronunțării câtorva hotărâri privind aplicarea sancțiunilor contravenționale referitor la una și aceeași persoană, fiecare hotărâre se execută separat.

Executarea sancțiunii avertismentului se asigură de către instituția sau organul care a adoptat hotărârea.

Executarea sancțiunii amenzii, privării de dreptul special, muncii neremunerate în folosul comunității și a sancțiunilor aplicate persoanelor juridice se asigură de către oficiul de executare.

Executarea sancțiunii închisorii

contravenționale se asigură de către penitenciare [2, art. 318 alin.1].

Executarea sancțiunii avertismentului și amendei contravenționale. Executarea sancțiunii avertismentului și amenzii contravenționale se asigură de către instituția sau organul care a adoptat hotărârea. Hotărârea de aplicare a sancțiunii avertismentului se remite contravenientului contra semnătură de către organul care a adoptat hotărârea cu privire la sancționare.

Executarea sancțiunii amenzii. Art. 313 al Codului de Executare stabilește că executarea sancțiunii amenzii aplicate persoanelor fizice sau juridice se asigură de executorul judecătoresc, în a cărui competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, se află domiciliul sau sediul contravenientului.

Amenda se achită de către contravenient în mod benevol în termen de 30 de zile de la data aplicării ei. După achitarea de către contravenient a amenzii, instituția bancară sau agentul constator care a aplicat amenda este obligată/obligat, în termen de 2 zile lucrătoare, să includă informația privind achitarea amenzii în Registrul Debitorilor.

Instanța de judecată sau, după caz, agentul constator care a aplicat amenda verifică în Registrul Debitorilor dacă amenda a fost achitată și, în cazul în care contravenientul nu a achitat-o, trimite executorului judecătoresc documentul executoriu pentru încasarea silită. Executarea amenzii contravenționale se asigură de către executorul judecătoresc, în a cărui competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, se află domiciliul contravenientului.

După primirea documentului executoriu, executorul judecătoresc verifică în Registrul debitorilor [3] dacă amenda a fost achitată. Dacă executorul judecătoresc constată că amenda a fost achitată, acesta întocmește o încheiere privind refuzul de a primi documentul executoriu spre executare, informând despre aceasta instanța de judecată sau, după caz, agentul constator. În cazul în care, la data intentării, în Registrul Debitorilor lipsește informația privind achitarea amenzii, executorul judecătoresc emite încheierea de intentare a procedurii de executare și execută documentul executoriu. Încheierea de intentare va fi comunicată debitorului la adresa indicată în documentul executoriu, dacă alta nu a fost comunicată de acesta [4, p. 238].

Art. 1 alin. (1), (2) Cod de executare, stipulează că procedura de executare are sarcina de a contribui la realizarea drepturilor creditorilor recunoscute printr-un document executoriu prezentat spre executare, în modul stabilit de lege. În scopul îndeplinirii sarcinii prevăzute la alin. (1), legislația privind executarea stabilește competența executorului judecătoresc, modul și condițiile de executare silită a documentelor executorii.

Iar, art. 2 Cod de executare reglementează că executorul judecătoresc asigură executarea silită a documentelor executorii în strictă conformitate cu prezentul cod și cu alte acte normative.

Conform art. 10 alin. (1) Cod de executare, executarea silită reprezintă un ansamblu de măsuri, prevăzute de prezentul cod, prin care creditorul realizează, prin intermediul executorului judecătoresc, cu concursul organelor de stat abilitate, drepturile sale, recunoscute printr-un document executoriu, dacă debitorul nu-și îndeplinește benevol obligațiile [5].

Concomitent cu amenda, se vor încasa și cheltuielile de executare. În cazul în care executarea silită nu a fost posibilă, din cauza lipsei sau insuficienței de bunuri ori din cauza eschivării cu rea-voință a contravenientului, dacă amenda a fost aplicată de instanța de judecată, executorul judecătoresc solicită instanței care a examinat cauza să adopte o încheiere prin care instanța de judecată poate înlocui suma neachitată a amenzii, după caz, cu:

a) amendă în mărime dublă, care, însă, nu poate depăși limita maximă a sancțiunii cu amenda prevăzută de norma materială contravențională sau de prezentul articol;

b) privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 6 luni la un an;

c) muncă neremunerată în folosul comunității, calculându-se o oră de muncă pentru o unitate convențională, durata muncii fiind de cel mult 60 de ore;

d) arest contravențional, calculându-se o zi de arest pentru 2 unități convenționale, durata arestului fiind de cel mult 30 de zile. În acest caz, se va ține cont de restricțiile prevăzute la art.38 alin.(4) Cod Contravențional.

Amenda se înlocuiește de către instanța de judecată în a cărei rază teritorială își are sediul autoritatea din care face parte agentul constator care a examinat cauza, la demersul acestuia sau al procurorului care a examinat cauza. În cazul în care sancțiunea este aplicată de către instanța de judecată, înlocuirea se efectuează de către

instanța care a judecat cauza în fond, la demersul executorului judecătoresc.

La acest segment, prin prisma normelor Codului contravențional, consacrate la art. 479 alin. (1) și 480 alin. (1), problemele legate de executarea sancțiunii contravenționale se soluționează, la demersul contravenientului, de către organul competent (persoana competentă) să asigure executarea sancțiunii contravenționale sau, la demersul contravenientului ori al organului competent (persoanei competente) să asigure executarea sancțiunii contravenționale, de către instanța de judecată.

Problemele legate de executarea sancțiunii contravenționale adresate instanței de judecată se soluționează în conformitate cu prevederile capitolului VII al cărții a doua, de către instanța de judecată din raza de activitate a organului competent (persoanei competente) să asigure executarea sancțiunii contravenționale.

Încheierea instanței de judecată privind soluționarea problemelor legate de executarea sancțiunii contravenționale poate fi atacată cu recurs de către persoanele interesate în termen de 15 zile și se judecă în procedură de recurs în conformitate cu prevederile capitolului VIII al cărții a doua. [5]

Potrivit art. 183 alin. (4) Cod de executare, raportat la prevederile art. 312 alin. (1), art. 313 alin. (2) și 315 Cod de executare, executorul judecătoresc, după primirea spre executare a hotărârii privind aplicarea amenzii, în cazul în care executarea silită nu a fost posibilă din cauza lipsei sau insuficienței de bunuri sau din cauza eschivării cu rea-voință de la achitarea amenzii, solicita, instanței de judecată, înlocuirea acesteia în conformitate cu prevederile art. 34 alin. (4) Cod contravențional.

Existența discrepanței (divergenței, conflictului) între prevederile art. 34 alin. (8) Cod contravențional și cele ale art. 183 alin. (4) Cod de executare care reglementează diferit subiectul care poate solicita înlocuirea amenzii și procedura de executare silită a sancțiunii sub formă de amendă, a creat a situație dificilă la acest compartiment și respectiv, necesită o precizare.

Conform art. 6 alin. (7) din Legea privind actele legislative nr. 780-XV din 27.12.2001, în cazul în care între două acte legislative, cu aceeași forță juridică apare un conflict de norme ce promovează soluții diferite asupra aceluiași obiect al reglementării, se aplică prevederile actului posterior.

Dat fiind faptul că Codul de executare a fost aprobat prin Legea organică nr. 143 din 02.07.2010 și a intrat în vigoare la data de 05.11.2010, ulterior intrării în vigoare a Codului contravențional, la data de 31.05.2009, se deduce că urmează să fie aplicate prevederile art. 183 alin.(4) Cod de executare raportat la art. 312 alin. (1), art. 313 alin. (2) și 315 Cod de executare care stipulează că, dacă timp de 30 de zile, de la data adoptării deciziei menționate, contravenientul nu a achitat benevol amenda stabilită, agentul constator, expediază hotărârea privind aplicarea amenzii, executorului judecătorec în a cărui competență teritorială se află domiciliul sau sediul contravenientului, pentru încasarea silită a amenzii. [8]

Executarea sancțiunii privării de dreptul de a desfășura o anumită activitate, privării de dreptul de a deține anumite funcții și privării de dreptul special

Sanctiunea privării de dreptul de a desfășura o anumită activitate sau a privării de dreptul de a deține anumite funcții se asigură de către organul de probațiune, în a cărui rază teritorială își desfășoară activitatea sau își are domiciliul contravenientul.

Executarea pedepsei privative de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, stabilită ca pedeapsă complementară, este asigurată de către instituția care asigură executarea pedepsei principale, iar, după executarea ei – de către organul de probațiune, în a cărui rază teritorială își desfășoară activitatea sau își are domiciliul contravenientul. În vederea asigurării executării sancțiunii, instanța de judecată trimite hotărârea privind privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate și dispoziția de executare organului de probațiune, în a cărui rază teritorială își desfășoară activitatea sau își are domiciliul contravenientul.

Organul de probațiune [6] trimite hotărârea judecătorească organului abilitat cu dreptul de a dispune eliberarea contravenientului din funcție sau de a-i interzice exercitarea unei anumite activități. Organul abilitat adoptă, în termen de 3 zile, actul de eliberare din funcție sau de interzicere de a exercita o anumită activitate și îl remite, împreună cu hotărârea judecătorească, organului de probațiune.

Organul de probațiune, în termen de 5 zile, informează instanța de judecată despre executarea hotărârii ei. Indiferent de faptul dacă contravenientul ocupă o anumită funcție sau exercită o anumită

activitate, organul de probațiune ține evidența contravenienților, efectuează controlul respectării de către aceștia a interdicției, stabilite în hotărârea judecătorească, de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, verifică îndeplinirea prescripțiilor hotărârii judecătorești de către administrația organizației în care lucrează contravenientul, precum și de către organele împuternicite să anuleze autorizația privind exercitarea unei anumite activități.

Prescripțiile hotărârii judecătorești privind privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate sunt obligatorii pentru administrația organizației în care lucrează contravenientul.

În acest sens, administrația organizației în care lucrează contravenientul este obligată, în cel mult 3 zile de la primirea copiei de pe hotărârea judecătorească și a avizului organului de probațiune, să elibereze contravenientul din funcție sau să îi interzică să exercite o anumită activitate și să expedieze organului de probațiune înștiințarea despre îndeplinirea prescripțiilor hotărârii; să prezinte, la solicitarea organului de probațiune, documentele ce țin de executarea pedepsei; în caz de concediere a contravenientului până la executarea definitivă a pedepsei, să înscrie în carnetul lui de muncă interdicția stabilită în hotărârea judecătorească, durata și caracterul funcției ce nu poate fi ocupată și/sau ale activității ce nu poate fi exercitată; să comunice, în termen de 3 zile, organului de probațiune despre modificarea sau încetarea contractului individual de muncă cu contravenientul.

Executarea sancțiunii privării de dreptul de a conduce vehicule și a privării de dreptul de a deține armă și de port armă se asigură de către organul de poliție, în a cărui rază teritorială își are domiciliul contravenientul.

În acest sens, instanța de judecată trimite hotărârea privind privarea de dreptul corespunzător și dispoziția de executare organului de poliție, în a cărui rază teritorială își are domiciliul contravenientul. Organul de poliție, în termen de 5 zile, informează instanța de judecată despre executarea hotărârii [4, p. 239-240].

Executarea sancțiunii muncii neremunerate în folosul comunității

Sanctiunea muncii neremunerate în folosul comunității se asigură de către organul de probațiune, în a cărui rază teritorială se află

domiciliul contravenientului, în conformitate cu prevederile Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, aprobat de Guvern și ale altor acte legislative și normative. În cazul condamnării militarilor în termen și a militarilor cu termen redus, executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității se asigură de către comandantul unității militare.

Instanța de judecată trimite hotărârea privind munca neremunerată în folosul comunității și dispoziția de executare organului de probațiune, în a cărui rază teritorială își are domiciliul contravenientul, care, în cel mult 15 zile, asigură executarea pedepsei, iar, în privința militarilor în termen și militarilor cu termen redus - comandantului unității care, în cel mult 15 zile, asigură executarea pedepsei.

Persoana sancționată la muncă neremunerată în folosul comunității semnează în instanța de judecată un angajament prin care se obligă să se prezinte, în termen de 5 zile din momentul rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată, la organul de probațiune, în a cărui rază teritorială își are domiciliul sau, după caz, la comandantul unității militare. Pedepsa se execută de către contravenient la obiectele cu destinație socială, iar de către militarul în termen și militarul cu termen redus - în unitatea militară în modul stabilit de către comandantul acestei unități.

Munca neremunerată în folosul comunității se execută de la 2 la 4 ore pe zi, în afara timpului activității de bază sau de studii. În cazul contravenientului care nu este antrenat în activități de bază sau de studii, la solicitarea sau cu acordul acestuia, pedeapsa poate fi executată pînă la 8 ore pe zi.

Munca neremunerată în folosul comunității se execută de către militarul în termen și militarul cu termen redus de la 2 la 4 ore pe zi, în timpul liber de ședințe, stabilite în conformitate cu cerințele regulamentelor militare, iar ca excepție, și în zilele de duminică și de sărbătoare nelucrătoare.

Munca neremunerată în folosul comunității poate fi executată, ca excepție, și în zilele de duminică și în zilele de sărbătoare nelucrătoare. Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi executată în timpul nopții sau în condiții vătămătoare, în locuri periculoase ori care prezintă risc pentru sănătatea sau integritatea contravenientului sau pentru dezvoltarea minorilor condamnați.

Munca persoanei care execută muncă neremunerată în folosul comunității se organizează în conformitate cu prevederile legislației privind protecția muncii.

În cazul în care, în timpul executării muncii neremunerate în folosul comunității, contravenientului i-a fost cauzat prejudiciu, recuperarea prejudiciului se efectuează în conformitate cu legislația muncii.

Acordarea concediului anual la locul de muncă de bază al contravenientului nu suspendă executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității. În cazul în care, în timpul executării pedepsei, contravenientul a fost încadrat în grad de dizabilitate severă sau accentuată fără termen, precum și în cazul gravidității sancționatei, organul de probațiune adresează instanței de judecată competente un demers privind liberarea de executarea ulterioară a pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității.

Obiectele cu destinație socială, la care contravenientul execută sancțiunea muncii neremunerate în folosul comunității, sunt determinate de autoritățile administrației publice locale. Organul de probațiune, de comun acord cu autoritățile administrației publice locale, determină locul și volumul de muncă pentru contravenient, cu ajutorul organizațiilor și asociațiilor identifică obiectele la care poate fi folosită munca neremunerată în folosul comunității. [2]

În caz de eschivare a contravenientului de la executarea sancțiunii, organul de probațiune înaintează instanței de judecată un demers privind înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu o altă sancțiune, în conformitate cu prevederile legislației contravenționale.

Executarea sancțiunilor contravenționale aplicate persoanelor juridice

În raport cu persoanele juridice, sancțiunile contravenționale se aplică după cum urmează:

După expirarea termenului de executare benevolă (de 30 de zile de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești), instanța de judecată trimite titlul executoriu pentru executare silită executorului judecătorec, [7] în a cărui competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, își are sediul contravenientul.

Executorul judecătorec, în termen de 10 zile, verifică mijloacele bănești aflate pe conturile bancare ale persoanei juridice și prezintă ordinul

incaso instituției financiare pentru virarea sumei amenzii la contul indicat în titlul executoriu.

Dacă, în decurs de 30 de zile de la data primirii titlului executoriu de către instituția financiară, ordinul incaso nu se execută, din motivul lipsei sau insuficienței mijloacelor bănești, executorul judecătoresc va dispune urmărirea bunurilor persoanei juridice, în conformitate cu prevederile cărții întâi din prezentul cod. Executorul judecătoresc informează, în termen de 5 zile, instanța de judecată despre executarea hotărârii.

Privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate se asigură de către organul de probațiune, în a cărui rază teritorială își are sediul contravenientul. Hotărârea instanței de judecată privind privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate se trimite organului de probațiune.

Organul de probațiune trimite hotărârea judecătorească organului abilitat cu dreptul de a interzice contravenientului o anumită activitate, pentru a sista activitatea interzisă, pentru a retrage autorizația sau licența și/sau pentru a modifica statutul persoanei juridice sancționate. În termen de 10 zile, organul care a eliberat autorizația sau licența pentru exercitarea genului de activitate interzis retrage autorizația sau licența respectivă.

În cazul interzicerii exercitării unei activități pentru care nu a fost eliberată autorizație sau licență, organul înregistrării de stat asigură excluderea din statutul persoanei juridice respective a genului de activitate interzis. Informația despre retragerea autorizației sau a licenței ori despre modificarea statutului persoanei juridice sancționate se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova de către organul care le-a efectuat și se remite Ministerului Afacerilor Interne, Centrului Național Anticorupție, organului fiscal, precum și organului de probațiune, căruia, suplimentar, i se remite și hotărârea instanței de judecată. Organul de probațiune informează, în termen de 5 zile, instanța de judecată despre executarea hotărârii. [4, p. 243-244]

Concluzii

Multitudinea de acte normative care reglementează contravenția ca instituție, în etapa de constatare, examinare și executare, deseori creează lacune în cadrul procesului de executare nemijlocită al acestora. Chiar dacă la moment, Codul Contravențional, este caracterizat ca fiind unul supradimensionat cu numeroase reglementări, totuși în unele cazuri de aplicare practică nu păstrează o unitate de cadru, rolul contravenției ca sancțiune contravențională fiind diminuat în raport cu importanța sa.

Necesitatea unei reglementări explicite al procesului de executare a sancțiunii contravenționale devine tot mai evidentă și nu trebuie să lase legislatorul indiferent față de aspectul respectiv.

Bibliografie

1. https://e-justice.europa.eu/content_procedures_for_enforcing_a_judgment-52-lv-ro.do?member=1, accesat la 17.12.2020.
 2. Codul de Executare al Republicii Moldova. Publicat : 05-11-2010 în Monitorul Oficial Nr. 214-220, art. 704.
 3. <https://www.infodebit.md/?go=page&p=30>, accesat la 16.12.2020.
 4. TROFIMOV, Ig. CREȚU, A. Drept procesual contravențional. Chișinău, Ed. Cartea militară, 2017.
 5. Dosarul nr. 8ac-5/19 Republica Moldova Curtea Supremă de Justiție Încheiere din 29 martie 2019 mun. Chișinău. http://jurisprudenta.csj.md/search_avize_csj.php?id=51.
 6. Legea R.Moldova Nr. 8 din 14-02-2008 cu privire la probațiune. Publicată la 22-01-2016 în Monitorul Oficial Nr. 13-19 art. 29, cu modificări.
 7. Legea R.Moldova Nr. 113 din 17-06-2010 privind executorii judecătorești. Publicat : 06-01-2017 în Monitorul Oficial Nr. 2-8 art. 01.
- Recomandarea nr. 30 privind soluționarea cauzelor de înlocuire a amenzi contravenționale aplicate persoanei fizice de către agentul constatator. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=48

GARANȚII NORMATIVE ALE DREPTULUI LA CETĂȚENIE ÎN STATELE DE DREPT CONTINENTAL

Victoria DARI

Doctorandă, Școala doctorală în Drept, Științe Politice și Administrative a Consorțiului instituțiilor de învățământ Academia de Studii Economice din Moldova și Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere", Chișinău, Republica Moldova

e-mail: pozitiv13@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-4318-9187>

Articolul cuprinde analiza garanțiilor ale dreptului la cetățenie în sistemele de drept analizate comparativ: dreptul continental și cel anglo-saxon. Autorii consideră oportun să fie efectuată mai întâi o caracterizare succintă a sistemelor de drept menționate, reliefând trăsăturile principale care le apropie sau le deosebesc. Statele din ambele sisteme de drept analizate prevăd în legislația sa posibilitatea naturalizării pentru persoanele care domiciliază legal pe teritoriile sale.

Dreptul la cetățenie în statele de drept continental se legiferează prin legislația internă și numeroase convenții internaționale. În țările de drept continental se aplică două modalități de bază de dobândire a cetățeniei: în virtutea originii sau în virtutea naturalizării. Cetățenia în virtutea originii se dobândește prin naștere, indiferent de voința individului. În acest caz se aplică două principii – ius sanguinis și ius soli, în unele țări ale sistemului de drept continental acestea se aplică în formă pură, iar în altele în formă combinată. Dobândirea cetățeniei prin naturalizare se realizează conform condițiilor legale care diferă de la un stat la altul.

Cuvinte-cheie: dreptul la cetățenie, dobândirea cetățeniei, dobândirea cetățeniei pe principiile ius sanguinis și ius soli, modalități de dobândire a cetățeniei, sisteme de drept.

REGULATORY GUARANTEES OF THE RIGHT TO CITIZENSHIP IN STATES OF CONTINENTAL LAW

The article includes the analysis of the guarantees of the right to citizenship in the systems of law analyzed comparatively: continental and Anglo-Saxon law. The authors consider it opportune to first make a brief characterization of the mentioned legal systems, highlighting the main features that bring them closer or distinguish them. The states of both legal systems analyzed provide in its legislation the possibility of naturalization for persons legally residing in its territories.

The right to citizenship in continental states is governed by domestic law and numerous international conventions. In continental law, two basic ways of acquiring citizenship apply: by virtue of origin or by virtue of naturalization. Citizenship by virtue of origin is acquired by birth, regardless of the will of the individual. In this case two principles apply - ius sanguinis and ius soli, in some countries of the continental legal system they are applied in pure form, and in others in combined form. Acquisition of citizenship by naturalization is done according to legal conditions that differ from one state to another.

Keywords: right to citizenship, acquisition of citizenship, acquisition of citizenship on the principles ius sanguinis and ius soli, ways of acquiring citizenship, legal systems.

GARANTIES RÉGLEMENTAIRES DU DROIT À LA CITOYENNETÉ DANS LES ÉTATS DE DROIT CONTINENTAL

L'article comprend l'analyse des garanties du droit à la citoyenneté dans les systèmes juridiques analysés comparativement: droit continental et anglo-saxon. Les auteurs jugent opportun de faire d'abord une brève caractérisation des systèmes juridiques mentionnés, en soulignant les principales caractéristiques qui les rapprochent où les distinguent. Les états des deux systèmes juridiques analysés prévoient dans leur législation la possibilité de naturalisation pour les personnes résidant légalement sur ses territoires.

Le droit à la citoyenneté dans les États continentaux est régi par le droit interne et de nombreuses conventions internationales. En droit continental, deux méthodes fondamentales d'acquisition de la citoyenneté s'appliquent: en vertu de l'origine ou en vertu de la naturalisation. La citoyenneté en vertu de l'origine s'acquiert par la naissance, indépendamment de la volonté de l'individu. Dans ce cas, deux principes s'appliquent - ius sanguinis et ius soli, dans certains pays du système juridique continental, ils sont appliqués sous forme pure et dans d'autres sous

forme combinée. L'acquisition de la citoyenneté par naturalisation se fait selon des conditions légales qui diffèrent d'un état à l'autre

Mots-clés: *droit à la citoyenneté, acquisition de la citoyenneté, acquisition de la citoyenneté sur les principes du ius sanguinis et ius soli, modes d'acquisition de la citoyenneté, systèmes juridiques.*

НОРМАТИВНЫЕ ГАРАНТИИ ПРАВА НА ГРАЖДАНСТВО В ГОСУДАРСТВАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОГО ПРАВА

Данная статья включает анализ гарантий права на гражданство в сравнительно анализируемых системах права: континентальным и англосаксонском. Авторы считают целесообразным сначала дать краткую характеристику упомянутым правовым системам, выделив основные черты, которые их сближают или различают. Государства обеих проанализированных правовых систем предусматривают в своем законодательстве возможность натурализации для лиц, законно проживающих на их территории.

Право на гражданство в континентальных государствах регулируется внутренним законодательством и многочисленными международными конвенциями. В континентальном праве применяются два основных способа получения гражданства: на основании происхождения или на основании натурализации. Гражданство по происхождению приобретается по рождению, независимо от воли человека. В данном случае применяются два принципа - ius sanguinis и ius soli, в некоторых странах континентальной правовой системы они применяются в чистом виде, а в других - в комбинированном. Приобретение гражданства путем натурализации осуществляется в соответствии с правовыми условиями, которые отличаются от одного государства к другому.

Ключевые слова: *право на гражданство, приобретение гражданства, приобретение гражданства по принципам ius sanguinis и ius soli, способы приобретения гражданства, правовые системы.*

Introducere

Cetățenia reprezintă un drept fundamental, o situație juridică, o calitate, un statut juridic. Prin urmare, drepturile fundamentale sunt consacrate în constituții și sunt determinate pentru statutul juridic al cetățeanului, acestea fiind esențiale pentru cetățeni, pentru viață, libertate și dezvoltarea personalității lor. Aceste drepturi au un caracter esențial doar în raport cu o societate. Datorită importanței dreptului la cetățenie, aceasta este înscrisă în Constituții, ce le oferă caracterul unui drept fundamental, cu stabilirea garanțiilor pentru exercitarea acestuia. Dreptul fundamental – dreptul la cetățenie, este un drept subiectiv al cetățenilor unui stat, un drept esențial pentru viață, libertate și demnitatea acestora, indispensabil pentru dezvoltarea personalității umane, drept stabilit prin Constituție și garantat de Constituție. Este un drept fundamental investit prin garanții juridice speciale care se ridică prin forța sa juridică, fiind plasat primordial deasupra unor alte drepturi subiective.

Prin analiză se statuează, că evoluția dreptului la cetățenie, de la origine și până în prezent, s-a dezvoltat încadrându-se perfect în reglementările internaționale privind cetățenia. Acest fapt, conturează deseori necesitatea de racordare a legislației naționale la standardele internaționale, constatându-se realitate că de fapt cetățenia rămă-

ne a fi o problemă de viață în schimbare și solicită mereu îmbogățiri li adăpări la noile provocări.

Idei și discuții

În general, doctrinarii consideră că divizarea sistemelor de drept conține o notă subiectivită, totuși împărțirea clasică divizează sistemele de drept în patru categorii: sistemul anglo-saxon (Common-Law), sistemul continental (romano-germanic), sistemul comunist și sistemul religios. Observăm că la baza acestei clasificări se află nu doar criteriile tehnice, dar și cele ideologice.

Sistemul de drept continental, poate fi considerat ca unul cel mai răspândit în lume, incluzând nu doar majoritatea țărilor europene, dar și țările Americii Latine și chiar unele țări din Orientul Apropiat și Africa. Sistemul continental de drept are la bază izvoarele dreptului roman la care s-au adăugat și cutumele germane, de aceea dreptul continental se mai numește dreptul romano-germanic. Dat fiind acestui fapt, dreptul continental are două orientări: cea franceză și cea germană. Țările care fac parte din sistemul de drept continental de orientare franceză sunt: Franța, Italia, Spania, Portugalia, Belgia, România etc.; pe când cele de orientare germană sunt: Germania, Austria, Scandinavia, Elveția etc. Este important de menționat că sistemul de drept continental de orientare franceză are la bază Codul Francez civil

din 1804, iar cel de orientare germană, respectiv, Codul civil german din 1896.

Sistemul de drept romano-germanic sau continental a purces o lungă cale de dezvoltare, menționăm aici ca un moment de referință și un rol important în dezvoltarea acestui sistem elaborarea și adoptarea Codului civil al lui Napoleon, cel mai răspândit act normativ aflat în vigoare în lumea modernă (1804). Forma finală a acestui cod cuprindea 2281 de articole, înlăturând vestigiile orânduirii feudale și proclamând dreptul de proprietate ca pe un drept sacru și inviolabil, promovând constant principiile de libertate, egalitate și fraternitate promovate de Revoluția Franceză.

Privind cel de-al doilea pilon al dreptului continental – sistemul juridic german, este important de notat codificarea realizată în Prusia în anul 1794, care cuprindea reglementări de drept privat, constituțional, administrativ, penal și canonic, precum și Codul civil promulgat în 1869 și intrat în vigoare la 1 ianuarie 1900. Codul civil german se caracterizează printr-un limbaj tehnicist și structură originală.

Trăsăturile principale ale sistemului de drept continental sunt: preponderența legii scrise, existența codurilor civile și comerciale, sistematizare și rigoare în conturarea ramurilor de drept, adică divizarea în ramuri de drept precum și divizarea dreptului în dreptul privat și dreptul public. În toate țările care fac parte din familia dreptului continental există constituții scrise, normele cărora au o autoritate juridică superioară și care asigură controlul judiciar al constituționalității legilor ordinare.

Sistemul anglo-saxon sau Common-Law a apărut în Anglia ca un sistem jurisprudenciar și s-a extins în SUA, Australia, Noua Zeelandă, Canada etc. Caracteristic pentru acest sistem de drept este, că acesta nu se regăsește într-un sistem de legi statuat de organul legiuitor, iar judecătorii utilizează experiența trecutului, uzanțele, precedentele. Astfel, spre deosebire de dreptul continental, acest sistem de drept se bazează pe precedentul judiciar, un loc important atribuindu-se instanțelor judecătorești. Din aceste considerente, evidențiem faptul că sistemul de drept anglo-saxon este greu accesibil juriștilor continentali, atât pentru diversitatea izvoarelor judiciare, cât și pentru tehnica sa.

Dreptul la cetățenie în statele sistemului de drept continental se legiferează prin legislația internă și prin numeroase convenții internaționale. Este de

notat că în constituțiile multor țări din sistemul de drept continental, convențiile internaționale au o putere juridică mai mare decât legile naționale. În statele sistemului de drept continental se aplică două modalități de bază de dobândire a cetățeniei: în virtutea originii (nașterii) și în virtutea naturalizării. Cetățenia în virtutea originii se dobândește prin naștere, automat, indiferent de voința individului. La dobândirea cetățeniei în virtutea nașterii se aplică cele două principii – *ius sanguinis* și *ius soli*, în unele țări ale sistemului de drept continental acestea se aplică în formă pură, iar în altele în formă combinată. Cât privește dobândirea cetățeniei prin naturalizare, de la un stat la altul condițiile diferă, de aceea, în continuare vom analiza practica unor state privind reglementarea instituției cetățeniei, care fac parte din sistemul de drept continental.

Regimul juridic al cetățeniei în Germania. Normele care reglementează instituția cetățeniei în Republica Federală Germania se regăsesc în Constituția Germaniei și Legea Germaniei despre cetățenie din 22 iulie 1913, ultima dată aceasta fiind modificată în 23 iulie 1999, cu intrarea în vigoare a modificărilor la 1 ianuarie 2000.

Dat fiind faptul, că Germania este un stat federal, Constituția prevede expres dreptul de a legifera, Federației și Landurilor, astfel, în art. 70 al Legii fundamentale competențele Federației și a Landurilor se determină prin legislația exclusivă și legislația concurentă [1], ceea ce înseamnă că legiferarea exclusivă aparține numai Federației, iar art. 73 enumeră concret problemele ce se pot legifera doar de Federație, printre care, în pct. 1, subpct. 2 se stipulează, că „Federația are competența legislativă exclusivă cu privire la obținerea cetățeniei în cadrul Federației”. [2] Din cele relatate remarcăm că dreptul la cetățenie este reglementat de legislația Federației, actele principale în care se regăsesc normele privind cetățenia regăsindu-se în Legea Fundamentală (Constituția) și Legea Germaniei despre cetățenie.

Constituția Republicii Federale Germania reglementează unele raporturi referitoare la cetățenie, dar nu conține norme care ar stipula cine poate sau nu poate fi cetățean al Federației, aceste norme se regăsesc în Legea cetățeniei Germaniei, legea fundamentală conține numai câteva norme privind poporul german și extrădarea sau redobândirea cetățeniei pierdute fără voia persoanei. Astfel, art. 16 din Constituția Germaniei intitulat „Cetățenie – extrădare” prevede în aliniatul (1), că „Cetățenia germană nu poate fi retrasă. Cetățenia

se poate pierde doar în baza legii, iar, împotriva voinței persoanei afectate, doar dacă aceasta nu devine apatridă ca urmare a acestui fapt”; iar în aliniatul (2) din legea fundamentală dispune că „Nici un cetățean german nu poate fi extrădat într-o țară străină. Legea poate conține prevederi contrare în privința extrădării într-un stat membru al Uniunii Europene sau o instanță internațională, cu condiția respectării statului de drept”. [3]

Cât privește normele referitoare la pierderea și redobândirea cetățeniei germane, acestea se regăsesc în art. 116 al Constituției, care consfințește: „(1) Cu excepția altor prevederi contrare ale legii, este german, în sensul prezentei Legi fundamentale, persoana care posedă cetățenie germană sau care a fost primită pe teritoriul Reich-ului german până la 31 decembrie 1937, în calitate de refugiat sau de expulzat, de origine etnică germană, sau în calitate de soț sau descendent al unei asemenea persoane. (2) Foștilor cetățeni germani, care între 30 ianuarie 1933 și 8 mai 1945 au fost privați de cetățenia lor din motive politice, rasiale sau religioase, și descendenților acestora li se restabilește cetățenia, la cerere. Se consideră că aceștia nu și-au pierdut niciodată cetățenia, dacă și-au stabilit domiciliul în Germania după 8 mai 1945 și dacă nu și-au exprimat o intenție contrară”. [4]

Legea Germaniei privind cetățenia din 22 iulie 1913, cu modificările și completările operate la 23 iulie 1999, în vigoare din 1 ianuarie 2000, în secțiunea 1: „Un german este orice persoană care posedă cetățenia într-un stat federal (Bundesstaat) (secțiunile 3-32) sau cetățenia directă a Reich-ului (secțiunile 33-35)”. Totodată, secțiunea (articolul) 13 al legii spune: „Un fost german care nu s-a stabilit pe teritoriul național poate fi naturalizat, la cererea sa, de către statul federal al căruia a fost anterior cetățean, dacă îndeplinește cerințele secțiunii 8 subsecțiunea 1 echivalent cu un fost german este orice persoană care este descendentă sau a fost adoptată de un fost german. Înainte de naturalizare, de cancelarul Reich-ului (Ministrul Federal de Interne - n.a.) sunt informați; naturalizarea nu are loc în cazul în care cancelarul Reich-ului își exprimă rezervele”. [5]

Astfel, analizând legislația Republicii Federale Germania constatăm că cetățenia germană se bazează în primul rând pe principiul de *ius sanguinis*, adică acela al legăturii de sânge sau dreptul strămoșesc. Ceea ce înseamnă, că indiferent de locul nașterii, dacă unul dintre părinți este cetățean german, copilul devine cetățean german. Regula

aceasta în Germania se respectă încă de pe timpurile apariției statului prusac, iar începând cu anul 1913 s-a generalizat pe tot teritoriul Germaniei de astăzi. Însă, dat fiind faptul, că Germania s-a dezvoltat și se dezvoltă admitând forța străină de muncă, statul german s-a impus să accepte o politică mai permisivă rezidenților străini, care muncesc și locuiesc pe teritoriul statului german, fapt ce a condus la operarea unor modificări legislative în materia cetățeniei. Astfel, la 1 ianuarie 2000 au intrat în vigoare modificările operate în Legea cetățeniei Germaniei, în conformitate cu care, și cei care nu aveau sânge german puteau deveni cetățeni germani, iar naturalizarea adulților non-germani a devenit mai facilă. În conformitate cu noile reglementări intrate în vigoare la 1 ianuarie 2000, copilul născut pe teritoriul Germaniei, dintre un părinte cetățean străin și un părinte german este cetățean german; copilul care s-a născut pe teritoriul Germaniei din părinți cetățeni străini va fi recunoscut cetățean german, dacă cel puțin un părinte are permis de ședere permanentă și locuiește permanent pe teritoriul Germaniei cel puțin 8 ani. Notăm deci că, începând cu anul 2000 Germania aplică parțial și principiul *ius soli*.

În aceste cazuri, procedura este următoarea: copiii care se nasc pe teritoriul Germaniei și care întrunesc condițiile menționate mai sus, devin cetățeni ai Germaniei, menținând acest statut până la majorat, urmând ca acesta să decidă singur în continuare dacă își va păstra cetățenia germană. Legiuitorul german pornește de la ideea că ajuns la majorat, acest copil poate deține și cetățenia de origine a părinților săi, dacă provine dintr-un stat, care acordă cetățenia cu aplicarea principiului *ius sanguinis* (de exemplu, România). Dat fiind faptul că copilul a primit ambele cetățenii la naștere, atunci când nu era în stare să aleagă, la majorat, statul german îl pune în situația să facă alegerea. Din cele relatate, observăm, că cetățenia germană a copilului născut pe teritoriul Germaniei din părinți străini, se pierde la majorat, iar cel care va opta pentru menținerea cetățeniei germane, va trebui să o obțină prin naturalizare, la cerere.

Situația copiilor născuți în Germania de o mamă străină și un tată german, dar necăsătoriți este că aceștia pot obține statutul de cetățean german la 23 de ani doar dacă tatăl îl va recunoaște la naștere sau mai târziu.

Adopția unui copil de un cetățean german care are o vârstă mai mică de 18 ani îi conferă automat calitatea de cetățean german.

Dobândirea cetățeniei germane este posibilă și prin repatriere. Potrivit capitolului 7 al Legii naționalității, „Repatrierii de origine germană și membrii familiei lor incluși notificarea de admitere va dobândi cetățenia germană atunci când li se eliberează certificat de repatriere în conformitate cu secțiunea 15, subsecțiunea 1 sau 2 din Actul privind reședința, activitatea economică și integrarea străinilor în teritoriul federal”. [6]

Naturalizarea înseamnă acordarea statutului de cetățean străinului care locuiește în statul respectiv. În conformitate cu legislația Germaniei, persoanele străine au dreptul la dobândirea cetățeniei germane după opt ani de rezidență permanentă în țară, cu condiția că acestea îndeplinesc cerințe relevante: cazier judiciar fără înscrisuri, cunoașterea limbii germane, recunoașterea principiilor statului de drept, contract de muncă pe perioadă nedeterminată sau dovada unei surse de venit. În acest context, subliniem faptul că cetățenii UE nu sunt obligați să renunțe la cetățenia sa de origine în cazul când doresc să dobândească și cetățenia germană, deși, și Germania, precum alte țări, este orientată spre evitarea multiplelor cetățenii.

În mod obișnuit, persoanele care aplică pentru cetățenia germană, trebuie să renunțe la cetățenia originară. Cu toate acestea, spre deosebire de legislația precedentă, există excepții care permit păstrarea cetățeniei anterioare: cazul persoanelor vârstnice și victimelor persecuției politice; aplicantul poate păstra cetățenia anterioară, dacă renunțarea la acesta este imposibilă din punct de vedere legislativ sau din alte motive, cum ar fi costul excesiv al procedurii de renunțare sau aplicarea procedurilor degradante; cazul cetățenilor țărilor UE.

Cetățenii străini care locuiesc în afara Germaniei, la fel, pot obține cetățenie germană, dacă prezintă dovada justificată a legăturilor speciale cu Germania. [7]

După modificările menționate, operate în legislația germană, pentru germanii, care au obținut cetățenia altei țări, a devenit mai ușor să-și păstreze cetățenia germană. Astfel, conform art. 25 alin. (2) al Legii cu privire la cetățenie, în procesul de luare a deciziei de a păstra cetățenia germană trebuie să fie luate în vedere atât interesele publice, cât și cele private. Operând această modificare, legiuitorul german a mers pe ideea, că cetățenii germani aflați peste hotarele țării și care au obținut cetățenia altui stat să păstreze legăturile cu Germania, cu rudele apropiate și cu proprietatea din țară, în acest con-

text, notăm, că permisiunea de a-și păstra cetățenia germană trebuie obținută înainte de dobândirea cetățeniei străine.

În concluzie notăm, că dreptul la cetățenie este garantat de Constituția Germaniei, constituie un drept fundamental, care nu poate fi retras. Cetățenia în Germania se obține automat la naștere în baza principiului *ius sanguinis*, parțial se aplică *ius soli* pentru copiii născuți pe teritoriul statului german din părinți străini, dar rezidenți, prin naturalizare și adopție. Cetățenii statelor UE care solicită cetățenia Germaniei prin naturalizare nu mai sunt obligați să renunțe la cetățenia sa de origine, în atare mod Germania a acceptat o politică mai permisivă față de dubla sau tripla cetățenie, deși Constituția și legislația Republicii Federale a Germaniei nu prevăd în mod expres posibilitatea dublei sau multiplei cetățenii. Reformarea legislației cu privire la cetățenie operată în anul 2000, deși menține principiul tradițional de dobândire al cetățeniei prin naștere bazându-se pe principiul *ius sanguinis*, totuși creează oportunități de integrare a copiilor născuți în Germania din părinți străini și identificarea acestora cu țara de origine Germania.

Regimul juridic al cetățeniei în România. Prin origine, evoluție și trăsăturile sale dreptul românesc se înscrie categoric în dreptul romano-germanic, iar după dispariția dreptului socialist, sistemul de drept din România și-a reluat locul său în familia de drept continental.

Normele juridice privind dreptul la cetățenie aparțin dreptului constituțional român, iar izvoarele juridice ale instituției cetățeniei sunt Constituția României (art. 3) și Legea cetățeniei române, la care se adaugă normele Legii nr. 32/2002 privind ratificarea Convenției europene privind cetățenia adoptată la Strasbourg la 6 noiembrie 1997, care conform articolului 11 din Constituția României, odată ce a fost ratificată, face parte din dreptul intern al statului român.

Cunoaștem faptul, că în aspect terminologic, cetățenia inițial era desemnată prin termenul de naționalitate, termen aplicat, inclusiv și în România, remarcăm faptul că și azi acest termen se regăsește în Constituția Franței. Așa dar, urmărind în continuare evoluția dreptului la cetățenie în aspect normative din România, observăm utilizarea în aspect terminologic și a termenului – naționalitate, după cum urmează:

„În 1877 a fost adoptată legea pentru acordarea cetățeniei române ofițerilor de origine română

care au efectuat serviciul în armate străine (M.O. nr. 117 din 26 mai 1877);

În 1924 a fost adoptată legea privind dobândirea și pierderea naționalității române (M.O. nr. 41 din 24 februarie 1924);

În 1939 a fost adoptată legea privind dobândirea și pierderea naționalității române (M.O. nr. 16 din 19 ianuarie 1939);

După 1948 legile s-au referit la cetățenia română: Decretul nr. 125/1948, Decretul nr. 33/1952, Legea nr. 24/1971, Legea nr. 21/1991 s-au referit numai la noțiunea de cetățenie română.” [9, pag. 396]

După cum afirmă cercetătorul român Ioan Mușoiu, „renunțarea la termenul de naționalitate se explică prin faptul că prin acesta se desemnează apartenența la o națiune și reprezintă o categorie politică, pe când termenul de cetățenie indică un statut juridic al persoanei.” [10, pag. 213]

În dreptul român a fost adoptat principiul *ius sanguinis*, care se consideră drept expresia legăturii dintre părinți și copii, a continuității neîntrerupte pe pământul strămoșesc a generațiilor care au luptat pentru împlinirea idealurilor de libertate socială și națională [11, pag. 123].

Așa dar, aplicând principiul *ius sanguinis*, Legea cetățeniei române stabilește, că este cetățean român copilul care se naște din părinți cetățeni români, sau numai un părinte este cetățean român, indiferent de locul unde s-a născut copilul, pe ce teritoriu.

Instituția cetățeniei în România prezintă următoarele caracteristici: toi cetățenii români sunt egali în drepturi și îndatoriri, cetățenia este o chestiune exclusivă a statului, numai statul decide cine sunt cetățenii săi și stabilește drepturile și obligațiile acestora. Căsătoria nu produce efecte juridice asupra cetățeniei soților. Totodată, este de subliniat, că nici schimbarea cetățeniei soților nu produce efecte asupra cetățeniei unui sau altuia dintre soți.

Drepturile înscrise în constituție și legile țării, care aparțin doar cetățenilor români sunt: drepturile politice (dreptul la vot și dreptul de a fi ales); dreptul de a domicilia pe teritoriul României și a se deplasa nestingherit (cetățenii străini și apatrizii pot circula în condiții particulare care sunt stabilite prin legea străinilor sau prin reglementarea liberei circulații pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale UE); dreptul de a fi angajat în funcție de demnitar public (spre exemplu, pentru ocuparea funcției de judecător, persoana trebuie să aibă calitatea de cetățean român; redactările ulterio-

oare ale legii fundamentale în materia vizată, stipulează, că pentru unele funcții publice numai este necesară în exclusivitate cetățenia română, ci se admite și cetățenia dublă, tot aici, subliniem faptul că statul român garantează egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru ocuparea funcțiilor publice); dreptul de a nu fi extrădat sau expulzat din România.

Cât privește expulzarea trebuie de menționat, că statele, în general, nu acceptă extrădarea sau expulzarea cetățenilor săi. Însă, statele pot încheia convenții reciproce, care să permită extrădarea, de exemplu SUA și Marea Britanie au acceptat extrădarea reciprocă a propriilor cetățeni în scopul cooperării penale internaționale. La nivelul Uniunii Europene cooperarea în materie judiciară a atins un grad mare de uniformizare, iar sistemele judecătorești din statele membre dispun de un instrument comun de realizare a politicii penale comune europene – mandatul european de arestare. Astfel, între statele membre ale Uniunii Europene, cu excepție de la regula generală, este posibilă extrădarea cetățenilor europeni. În această ordine de idei, constatăm, că și în România, după aderarea la UE, extrădarea în statele membre a UE este posibilă. Această normă se înscrie în Constituția României, revizuită în 2003, art. 19 alin.(2) în conformitate cu care cetățenii români vor putea fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, numai pe bază de reciprocitate și în condiții care urmează a fi precizate printr-o lege. [12, pag. 121]

Dobândirea cetățeniei române prin naștere este o regulă, făcându-se aplicarea principiului *ius sanguinis*. Iar teritoriul pe care domiciliază părinții nu influențează în nici un fel cetățenia copilului. *Ius solis* se aplică doar în cazul copiilor născuți pe teritoriul. Alături de principiul *ius sanguinis*, Legea cetățeniei române stabilește și alte moduri derivate de dobândire a cetățeniei: prin adopție, redobândire și acordarea la cerere (naturalizarea).

Analizând evoluția instituției cetățeniei în dreptul românesc nu putem să trecem cu vedere fenomenul redobândirii cetățeniei române. Această modalitate de dobândire a cetățeniei române se referă la două situații:

1) o primă situație se referă la persoanele care au pierdut cetățenia română și cer redobândirea ei, în acest caz se înscriu și descendenții acestor persoane până la gradul doi inclusiv;

2) în cea de-a doua situație se înscriu persoanele care au pierdut cetățenia sau cărora această calitate le-a fost retrasă din motive neimputabile lor.

Persoanele care se încadrează în această situație, precum și descendenții lor până la gradul trei inclusiv, pot solicita redobândirea cetățeniei române. Subliniem însă, că persoanele despre care s-a vorbit mai sus pot dobândi cetățenia română la cerere și trebuie neapărat să întrunească condițiile prevăzute de legea cetățeniei române indicate la art. 8, alin. (1), lit.: b), c), e). [13]

Pluralitatea de cetățenii. În general, țările nu agreează pluralitatea de cetățenii, deoarece această situație creează multiple probleme. Însă, legislația română legiferează dubla cetățenie, deși indirect, motivată istoricește. În perioada 1944-1989 mulți români au fost nevoiți să locuiască în afara granițelor țării, ca rezultat au pierdut cetățenia română. Iată de ce, statul român a stabilit că foștii cetățeni români care până la 22 decembrie 1989 au pierdut cetățenia din diferite motive, o pot redobândi prin cerere, în baza unei declarații autentificate, această situație fiind legiferată prin Decretul-lege nr. 137/1990. Aceste dispoziții se regăsesc în art. 11 alin. (1) al legii române privind cetățenia.

Persoanele care au dobândit cetățenia română prin naștere sau prin adopție și care au pierdut-o din motive neimputabile lor, sau această cetățenie le-a fost ridicată fără voia lor, precum și descendenții acestora până la gradul III, la cerere, pot redobândi sau li se poate acorda cetățenia română, cu posibilitatea păstrării cetățeniei străine și stabilirea domiciliului în țară sau cu menținerea acestuia în străinătate, dacă îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 8 alin. (1) lit. b), c) și e). [14]

Prin urmare, este evidentă permisiunea posesiei dublei cetățenii la aceste categorii de persoane, iar faptul, că în textul legii nu întâlnim o interdicție a pluralității de cetățenii, ne permite să trasăm concluzia că pluralitatea de cetățenii se permite, astfel concluzionăm, că legislațiile României și Germaniei în acest sens se aseamănă.

Însă, spre deosebire de legislația Germaniei privind cetățenia, cea română nu acordă statutul de cetățean român copiilor născuți în România din părinți străini, aplicând *ius soli* numai în cazul copiilor găsiți pe teritoriul statului român, iar părinții sunt necunoscuți. Ca și legislația germană, cea română prevede modul de dobândire al cetățeniei prin repatriere sau acordarea cetățeniei persoanelor care în condiții istorice au pierdut acest statut și descendenților acestora până la gradul III. O trăsătură comună a legislațiilor ambelor țări analizate în materie de cetățenie, este că acestea acceptă pluralitatea de cetățenii.

Regimul juridic al cetățeniei în Franța. Legea privind naționalitatea franceză istoricește s-a dezvoltat având la bază principiul *ius soli*, spre deosebire de Germania, care s-a bazat pe principiul *ius sanguinis*. Principiile care guvernează astăzi întreaga materie a cetățeniei în Franța pot fi considerate următoarele: egalitatea între cetățeni și neadmiterea oricăror criterii discriminatorii, statul este același pentru toți cetățenii săi.

Instituția cetățeniei este reglementată prin capitolul doi din Codul civil al Franței, acesta ultima dată fiind modificat la 2 martie 2017. [15]

Cetățenia franceză se dobândește ca efect al legăturii de sânge (*ius sanguinis*). Este considerat francez oricare cetățean care se naște într-o familie unde cel puțin unul dintre părinți este cetățean francez sau pe cale să devină francez.

În Franța se aplică și *ius soli* - orice copil care se naște pe teritoriul Franței obține automat cetățenia franceză. În cazul în care copilul provine din părinți cu cetățenie străină, naționalitatea franceză revine de drept la împlinirea vârstei de 18 ani.

Condițiile de aplicare a principiului *ius soli* în Franța la acordarea cetățeniei franceze pentru copiii născuți pe teritoriul Franței din părinți străini sunt următoarele:

„La naștere, dacă părinții sunt apatrizi;

La 18 ani, dacă copilul locuiește în Franța nu mai puțin de 5 ani, de la vârsta de 11 ani;

Copiii cu vârsta cuprinsă între 13-16 ani pot dobândi cetățenia franceză la cererea părinților, dacă locuiește pe teritoriul statului de la vârsta de 8 ani;

La naștere, dacă s-a născut în Franța până la 1 ianuarie 1994;

La 18 ani, dacă s-a născut în Franța după 1 ianuarie 1994”. [16]

Cetățenia franceză se poate obține prin naturalizare, astfel, un străin major, care are rezidența în Franța de cel puțin 5 ani, poate cere să fie naturalizat. Această perioadă poate fi redusă la doi ani, în cazul în care candidatul a absolvit o instituție de învățământ superior din Franța sau dacă a adus „servicii importante Franței”. O condiție indispensabilă de obținere a cetățeniei prin naturalizare este cunoașterea foarte bună a limbii și culturii franceze. Pentru persoanele care au cazier nu se poate obține cetățenia franceză. Copiii rezidenților care dobândesc cetățenia franceză devin și ei francezi cu drepturi depline dacă au aceiași reședință cu părinții săi.

Căsătoria nu este o modalitate de a obține cetățenia franceză, însă, poate influența obținerea

acestui statut. Astfel, pentru a limita cazurile de fraudă, legislația prevede o anchetă riguroasă asupra cuplului. Se vor verifica nivelul de afectivitate dintre cei doi soți, nivelul de cunoaștere al limbii franceze, gradul de asimilare în cadrul comunității, aprecierea comportamentului și a loialității. Dosarul poate fi depus începând cu cel de-al doilea an de mariaj. De obicei, cetățenia este acordată partenerului după 4-5 ani de căsătorie, dacă au fost îndeplinite toate cerințele.

Așa dar, dreptul la cetățenie în Franța are la bază două principii: *ius sanguinis* și *ius soli*, ultimul aplicându-se cu condiția de a locui în Franța.

Franța permite dubla cetățenie începând cu anul 2009. Din punct de vedere istoric, cetățenia dublă a fost recunoscută oficial atât pentru bărbați, cât și pentru femei, la 9 ianuarie 1973, de atunci, deținerea mai multor cetățenii nu afectează naționalitatea franceză. De menționat că în perioada cuprinsă între 9 aprilie 1954 până la 8 ianuarie 1973, numai bărbații francezi mai tineri de 50 de ani aveau dreptul de a avea dublă cetățenie, în timp ce o femeie își pierdea cetățenia franceză după dobândirea unei cetățenii străine. Mai târziu, Franța a denunțat capitolul I al Convenției Consiliului Europei privind reducerea cazurilor de cetățenie multiplă și obligațiile militare în cazul cetățeniei multiple, din 6 mai 1963, care a intrat în vigoare la 5 martie 2009.

Din cele relatate, pornind de la exemplele analizate, putem conchide următoarele: în țările sistemului de drept continental cetățenia se dobândește în virtutea originii, la naștere cu aplicarea celor două principii: *ius sanguinis*, ca regulă generală și *ius soli*, reguli ce se iau în vedere la dobândirea cetățeniei prin naturalizare. În legislațiile țărilor analizate cetățenia în baza lui *ius sanguinis* se acordă automat, pe când acordarea cetățeniei în baza principiului *ius soli* prin naturalizare diferă de la o țară la alta, se are în vedere că condițiile de naturalizare diferă. Totuși o normă comună există în legislația țărilor analizate: copiii născuți pe teritoriul acestor state din părinți necunoscuți sunt considerați cetățeni ai statului respectiv.

În legislația României și a Germaniei există norme care prevăd redobândirea cetățeniei cetățenilor care au pierdut-o din diverse motive istorice, care nu au depins de aceste persoane, iar devenind din nou cetățeni ai acestor state ei nu sunt obligați să locuiască în statele respective. O normă comună a dreptului la cetățenie în statele analizate este că copilul minor adoptat de

cetățenii statelor respective dobândește automat cetățenia țării respective.

Legislația țărilor sistemului de drept continental analizate recunosc multipla cetățenie în limitele legislației proprii și reieșind din principiile Convenției europene privind cetățenia de la Strasbourg, 6 noiembrie 1997.

Concluzii

Condițiile și procedurile diverse în materia cetățeniei din țările membre ale UE impun necesități de a armoniza condițiile de obținere a cetățeniei fie prin competența UE de reglementare, fie prin promovarea coordonării orizontale, respectând interesele statelor membre și normele democratice.

Statele europene în care este acceptat de regulă generală principiul *ius sanguinis* au proceduri mai riguroase privind dobândirea cetățeniei. Acestea sunt mai rezervate în ceea ce privește pluralitatea de cetățenii. Redobândirea cetățeniei are la bază principiul *ius sole* în legislațiile statelor europene, prin acest proces firesc statele încearcă să repare greșelile istorice, cazul conaționalilor care în urma diferitor evenimente istorice s-au trezit integrați în alte formațiuni statale.

În rezultatul analizei legislației privind dreptul la cetățenie a statelor sistemului de drept continental s-a observat o tendință de liberalizare a reglementărilor juridice în materia cetățeniei, ca urmare obținerea cetățeniei fiind condiționată de accesul legal pe teritoriul statului, dreptul de a accede în acest teritoriu, șederea legală, dreptul de a munci.

În linii generale concluzionăm că în legislațiile naționale în materie de cetățenie se aplică principiul că fiecare persoană trebuie să aibă o cetățenie, că apatridia trebuie evitată, iar cazurile de multiplă cetățenie trebuie minimizezate.

Bibliografie

1. Constituția Germaniei, art. 70. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/2013/02/01/lege-a-fundamentala-pentru-republica-federala-germania/>
2. Constituția Germaniei, art. 73 .Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/2013/02/01/lege-a-fundamentala-pentru-republica-federala-germania/>
3. Constituția Germaniei, art.16. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/2013/02/01/lege-a-fundamentala-pentru-republica-federala-germania/>
4. Constituția Germaniei, art.116. Disponibil:<https://constitutii.wordpress.com/2013/02/01/lege-a-fundamentala-pentru-republica-federala-germania/>
5. Legea Germaniei despre cetățenie, art. 13. Disponibil: <https://constitutii.wordpress.com/2013>

/02/01/legea-fundamentala-pentru-republica-federala-germania/

6. Legea naționalității (1913, modificată în 2014), art.15. Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/6544/file/Germany_residence_act_2014_am2016_en.pdf

7. Legea naționalității (1913, modificată în 2014), art.15. Disponibil: [Legea Germaniei cu privire la cetățenie Disponibil:https://www.legislationline.org/download/id/5921/file/Germany_Nationality_act_am2014_en.pdf](https://www.legislationline.org/download/id/5921/file/Germany_Nationality_act_am2014_en.pdf)

8. Legea Germaniei cu privire la cetățenie, cap. 25. Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/5921/file/Germany_Nationality_act_am2014_en.pdf

9. Andreescu M., Puran A. Drept constituțional. Teoria generală și instituții constituționale. București: C.H. Beck, 2017, 396 p. ISBN/ISSN:978-606-18-0714-7

10. Muraru I., Tănăsescu E. Drept constituțional și

instituții politice, Vol. 1. București: C. H. Beck, 2016, 213 p. ISBN/ISSN:978-606-18-0600-3

11. Muraru I., Tănăsescu E. Drept constituțional și instituții politice, Vol. 1. București: C. H. Beck, 2016, 123 p. ISBN/ISSN:978-606-18-0600-3

12. Muraru I., Tănăsescu E. Drept constituțional și instituții politice, Vol. 1. București: C. H. Beck, 2016, 121 p. ISBN/ISSN:978-606-18-0600-3

13. Legea cetățeniei române 21/1991, art. 8. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/121439>

14. Legea cetățeniei române 21/1991, art. 11. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/121439>

15. Cod civil, versiunea 2018. Disponibil: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/17992>

16. Codul civil francez din 2013. Disponibil: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/20111>

CZU 349:796.06
DOI 10.5281/zenodo.4543450

THE IMPORTANCE OF KNOWING AND OPERATIONALIZING THE EFFECTIVENESS - EFFICIENCY - LEGALITY IMPERATIVES IN SPORTS MANAGEMENT

Alexandru Virgil VOICU

PhD, University professor, National University of Physical Education and Sports in Bucharest,
Romania

e-mail: alexvirgilweisz@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9857-3592>

Vasiliki Ch. KAPOGIANNI

PhD in Political Science, International & Human Rights Law, Paris II, Panthéon – Assas, Paris, France

e-mail: kapogiannivassiliki@yahoo.fr
<https://orcid.org/0000-0002-6512-9054>

Rareș STĂNESCU

PhD, Associate professor, National University of Physical Education and Sports in Bucharest, Romania

e-mail: raresuniv@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0003-4976-0556>

Bogdan-Iosif VOICU

Lawyer, Master's Degree in Law, Master's Degree in the Management of Sports Organizations,
PhD Student in Civil Law at the “Constantin Stere” University in Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: alexvirgilweisz@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9629-4661>

This paper addresses the importance of legal factors with regards to the best management practice for sports structures/organizations and their activities – seen as an integral part of environmental factors. We emphasize the need to harmonize the national normative framework of sport with the already globalized one that is in continuous dynamics, which reflects the efforts of today's society to have a “Clean Sport” that can only be generated by “Clean Societies”.

These Societies, with respect for human beings and consequently for human rights, are part of the “State of Law” system, an absolute prerequisite for decision-making and legal processes. It would not be possible to build efficiency and effectiveness without respecting the legality – an assertion that also refers to sports management.

Our suggestion and main focus is that the sports manager profession/position, at least in Romania, should be acquired through academic pathways and/or even the qualification provided by a postgraduate degree. Certainly, skills and qualifications are required to gain expertise in Public and Private Law and, of course, in Sports Law.

Consequently, the main idea of this paper is to present the necessity to assimilate the legal culture and recognise the importance of human/athletes' rights in the knowledge of Sports Law experts, as an integral and mandatory part for the training of sports managers.

Keywords: management, sports structures/organizations, sports activities, sports law, State legal system, legal liability, social responsibility, human rights.

IMPORTANȚA CUNOAȘTERII ȘI OPERAȚIONALIZĂRII IMPERATIVELOR EFICACITATE - EFICIENȚĂ - LEGALITATE ÎN MANAGEMENTUL SPORTULUI

Prezentul articol abordează importanța factorilor juridico-legislativi în managementul structurilor/ organizațiile sportive și activitățile acestora - văzute ca o parte integrantă a factorilor de mediu. Subliniem necesitatea armonizării cadrului normativ național al sportului cu cel deja globalizat, care se află într-o dinamică continuă, care reflectă eforturile societății actuale de a avea un „Sport curat” care poate fi generat doar de „Societăți curate”.

Aceste societăți, cu respect pentru oameni și pentru drepturile acestora, fac parte din sistemul statelor de drept. Nu este posibil să creăm eficiență și eficacitate în managementul unei organizații fără respectarea legalității - o afirmație care se referă și la managementul sportiv.

Sugestia și obiectivul nostru principal este ca profesia/funcția de manager sportiv, cel puțin în România, să fie dobândită în universitățile de profil de știința sportului - la nivel de licență, masterat sau printr-o altă formă de formare postuniversitară. Cu siguranță, competențele profesionale obținute vor viza și cunoștințele de drept public și privat care, la rândul lor, vor putea fi valorizate și în domeniul managementului și dreptului sportului.

În consecință, ideea principală a acestei lucrări este de a prezenta necesitatea asimilării unei solide culturi juridice - parte integrantă și obligatorie a unui curriculum care vizează formarea managerilor sportivi.

Cuvinte-cheie: management, structuri / organizații sportive, activități sportive, drept sportiv, sistem juridic de stat, răspundere juridică, responsabilitate socială, drepturile omului.

L'IMPORTANCE DE CONNAÎTRE ET D'OPÉRATIONNALISER LES IMPÉRATIFS D'EFFICACITÉ - EFFICIENCE - LÉGALITÉ DANS LA GESTION DU SPORT

Cet article traite de l'importance des facteurs juridiques et législatifs dans la gestion des structures/organisations sportives et de leurs activités - considérés comme faisant partie intégrante des facteurs environnementaux. Nous soulignons la nécessité d'harmoniser le cadre normatif national du sport avec celui déjà mondialisé, dans une dynamique continue, qui reflète les efforts de la société actuelle pour avoir un "sport propre" qui ne peut être généré que par des "sociétés propres". Ces sociétés, dans le respect des personnes et de leurs droits, font partie du système des états de droit. Il n'est pas possible de créer de l'efficacité dans la gestion d'une organisation sans respect de la légalité - une déclaration qui fait également référence à la gestion sportive.

Notre principale suggestion et objectif est que la profession / fonction de manager sportif, au moins en Roumanie, soit acquise dans des universités avec un profil sportif - au niveau de licence, de master ou par une autre forme de formation post-universitaire. Certes, les compétences professionnelles acquises cibleront également les connaissances en droit public et privé qui, à leur tour, pourront être valorisées dans le domaine du droit de la gestion et du sport.

En conséquence, l'idée principale de ce travail est de présenter la nécessité d'assimiler une solide culture juridique en tant que partie intégrante et obligatoire d'un programme visant à former des managers sportifs.

Mots-clés: gestion, structures / organisations sportives, activités sportives, droit du sport, responsabilité juridique, responsabilité sociale, droits de l'homme.

ЗНАЧИМОСТЬ ЗНАНИЯ И ПРАКТИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ ПОНЯТИЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ – РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ – ЗАКОННОСТИ В МЕНЕДЖМЕНТЕ СПОРТА

В данной статье рассматривается значимость правовых и законодательных факторов в управлении спортивными структурами / организациями и их деятельностью, которые рассматриваются как неотъемлемая часть факторов окружающей среды. Мы подчеркиваем необходимость гармонизировать национальную нормативно-правовую базу спорта с уже глобализованной, которая находится в непрерывной динамике, что отражает усилия современного общества по созданию «чистого спорта», который может быть создан только «чистыми обществами».

Общества, где с уважением относятся к гражданам и их основным правам, являются частью системы правовых государств. Невозможно добиться эффективности и результативности в управлении организацией без соблюдения законности - утверждение, которое также относится к спортивному менеджменту.

Наша основная цель и задача - получить профессию / должность спортивного менеджера, по крайней мере, в Румынии, в профильных университетах спортивных наук - на уровне бакалавра, магистра или через другую форму постуниверситетского образования. Безусловно, полученные профессиональные компетенции будут также нацелены на знание публичного и частного права, что, в свою очередь, может быть оценено в области менеджмента и спортивного права.

Следовательно, основная идея статьи - представить необходимость усвоения прочной правовой культуры - неотъемлемой и обязательной части учебной программы, направленной на подготовку спортивных менеджеров.

Ключевые слова: менеджмент, спортивные структуры / организации, спортивная деятельность, спортивное право, государственная правовая система, юридическая ответственность, социальная ответственность, права человека.

Introduction

We will try, with the appropriate objectivity required for assessing the role and importance of the legal factor in the management of organizations and physical education and sports activities (according to the provisions of art. 2 of the European Sport Charter), to be ‘marked’ as much as possible by axiological neutralism when referring to behavioral sciences, as is the case in Law, interrelated with management, mainly in the field of economic sciences. Each of us has expressed, in one way or another, the opinion that good management of sports organizations must be subordinated to the imperatives of effectiveness, efficiency and legality.

In order to avoid falling into the trap of ambiguity of the terms used in sport, we decided to operate with the terms, definitions and notions already legalized as a result of developing international normative acts to which many states have adhered.

For instance, we refer to the meaning given to the term ‘sport’, which is actually the domain and the main activity of sports organizations. In the modernity of our society, at European level, the term ‘sport’ is defined, in art. 2, paragraph 1, letter A, of the European Sport Charter, as: “all forms of physical activities which, through organized or unorganized participation, have the purpose of expressing or improving the physical and mental condition, developing social relations or obtaining results in competitions of any level”. The definition was then taken over by the *White Paper on Sport*, which came into effect concomitantly with the birth of the legal force of the Lisbon Treaty, together with the Charter of Fundamental Rights of the European Union.

The sport is assigned a lot of values and functions that are not always consistent with the positive social values and the values of law. When assessing sports behavior or issues related to it, the important principle that “No one is above the law” has not constantly been respected, the sport being often confiscated by illicit interest and pressure groups.

The social dimension of law and sports

Economic sciences (Economics) deal with the study of the production, distribution and consumption of material goods and services; among the issues of interest, we mention: money, banking and financial life, public finances, international eco-

nomy, labor relations, business organization, consumer economy, economy of public facilities, etc.

Economics is a part of social life. But the law has a social dimension. “Why a social dimension?” The law is a complex product of society; its norms intervene in the production process establishing general rules for the repeated daily act of production, distribution and exchange of products and activities. Work requires accepted rigor. Human freedom is only complete insofar as it does not hinder the freedom of others. Human rights cannot be shaped; they can only become realities in an interaction based on the coexistence of freedoms rather than the brutal and damaging assertion of personal rights and interests by others. The superiority of the legal reflection of the necessary correlation between rights and duties, as well as the nobility of the act of justice (as an independent activity in a democratic society), make up the coordinates that decisively mark the social dimension of the law. It is claimed that sport has been commercialized, but also the management of sports organizations and sports activities are subordinated to the law of order.

Sports structures in Romania – the object of sports management

In Romania, art. 2 of the updated Law no. 69 of 2000 states that: para. (3) Physical education and sports include the following activities: physical education, school and university sports, sports for all, performance sports, physical exercises for maintenance, prophylactic or therapeutic purposes; para. (4) The state guarantees the exercise of functions of the public sector and private sector in the fields of physical education and sports, in accordance with the principles of responsible collaboration between all stakeholders; para. (5) The practice of physical education and sports is a right of the person, without any discrimination, guaranteed by the state. The exercise of this right is free and voluntary and is carried out independently or within the association sports structures. (6) The state recognizes and guarantees to the natural and legal person the right to free association for the purpose of establishing sports structures.

The sports structures in Romania are listed in art. 21: a) sports associations; B) sports clubs, including those organized as companies (based on Law no. 31/1990 of companies), educational establishments with a sports program or profile, palaces and clubs for children and students; C) county and Bucharest municipality associations by sports

branch; D) professional leagues; E) national sports federations; F) Automobile Romanian Club, for the activity of sports motoring and karting; G) other national sports organizations. Art. 22 of the Law provides that: (1) sports structures are associations of private law or institutions of public law set up, as the case may be, for the purpose of organizing and administering a sports activity and whose objective is to promote the practice of one or more sports disciplines by their members and the participation in sports activities and competitions. (2) for the purposes and under the conditions established by the law, sports clubs, public legal entities organized under the subordination of central/local public administration bodies or subordinated to public higher education institutions, may operate.

Sports services, efficiency and effectiveness in services and management

Products and services are not produced or consumed alone. Sports services and services, viewed as a commodity, are the main activity of sports organizations, more precisely of public- or private-law sports structures. In this context, the sports company should be regarded as part of the national subsystem of physical education and sports, as part of the whole social system – in the case of Romania. The company or enterprise is not limited only to the economic field, for it has a much larger scope; its object of activity can be from any field, implicitly that of physical education and sports, provided that the economic or social profit is obtained by entrepreneurs.

We will present some considerations regarding the issues of profit and efficiency of physical education and sports structures and activities. The ‘profit’ of sports companies mainly includes the advantage achieved by fulfilling other ‘functional requirements’, other than the commercial ones, that make the subsystem of physical education and sports fulfill other social tasks.

The Romanian society goes to the rule of law and begins to impose its values. Under these conditions, a new societal model is built, namely the liberal compliance model - the law begins to be effective, the simple declaration is exceeded. In the model of liberal compliance, compliance frameworks are determined with ease and there are no interferences in the field of private life - human rights are often invoked, its interest, its obligations and duties less often. The whole private law is based on the idea of interest and especially of

material interest. But should any interest be protected legally? Any interest can give rise to a right? Then in what sense should the idea of interest in legal relationships be taken? The interest cannot be justified in law unless it is in accordance with the conceptions of justice. Only the mere interest - according to the ideal of law - must be consecrated. We believe, we have sufficiently motivated the assertion that the management and the institutions of physical education and sports activities must be subordinated, mainly, to two imperatives: efficiency and effectiveness.

Physical education and sport are a remarkable social activity. The social is based on normative. It is necessary to respect the legal order in the sporting activity. It is important to know the normative framework of these activities - which favor and condition the decision-making process in the physical education and sports system. Thus, if in the management science the content of the legality imperative is not expressly included in the concepts of efficiency and effectiveness, it is our duty to distinguish it as necessary.

The extraordinary development of contemporary sport, over large geographical areas, has led to an increase in the number of participants and the establishment of new sports organizations. The establishment of these new sports organizations has had and has as a consequence the burden of international sports structures. This certainly leads to a lot of questions. One of them would be: what place did international sports structures occupy and can occupy in the legal and economic organization of the world in which they operate? The answer to this question cannot be given only insofar as the institutional identity of these structures relates to the attributes of legitimacy and legality that can generate the efficient and effective management framework. In order for the management of an organization to be considered efficient, it is necessary that the legal factors (of the environment of the sports organization) are not only exploited in the sense of exploiting the opportunities offered by the positive law but also in respect of the state order and the sports order. The sanctions received as a result of the violation of the legal norms, including those pertaining to what we call *Lex Sportiva*, can create great dysfunctions in the management of sports organizations and activities. Therefore, if in the management science the content of the legality imperative is not expressly included in the concepts of efficiency and effectiveness, it is our

duty to distinguish it and propose it as a concept of management science. We consider it necessary to make the following details regarding the terms used in management, namely: efficiency and efficiency. In a recent management dictionary, efficiency means a result or situation characterized by positive outputs of a system, higher than the inputs used. Efficiency reflects performance management at the system level. The achievement of efficiency is a fundamental objective of the management of any organization and their activities. Effectiveness is a feature of a decision, activities, behavior, organizations that designate their ability to ensure the desired effects are achieved, respectively to achieve the proposed objectives, under the preset conditions of time, cost, etc. (Efficiency vs. Effectiveness: Efficiency doing the right things; Effectiveness doing the right things. Peter Drucker in his paper 'About Decision and Efficiency - the Complete Guide to Well-Done Things' stated that 'effectiveness is the knowledge-specific technology of a worker within Organizations. In the case of manual work, we only need efficiency, that is, the ability to do things well, not the ability to do what is good.'")

The legal-legislative factor

At present, we will go through a few examples focusing on the problem of the importance of the legal and legislative factor constituted by the entirety of legal regulations with direct or indirect influence on the physical education and sports organizations and their management - regarded as integrated factors in all the environmental factors comprising: Economic factors, management, technical and technological factors, demographic, socio-cultural and political.

Naturally, the state also plays an important role in the existence and evolution, in terms of social life, of social assistance institutions. Not only that the state regulates by legal norms, the establishment of legal persons with object of physical education and sports activity, their legal capacity, the ways in which they manifest themselves in the dynamics of legal relations, their eventual reorganization and the cessation of their existence as subjects of law, but The state also organizes a complex system of records of their existence. Thus, only for the purposes and under the conditions established by the law, the sports structures can operate legal persons of public law organized under the subordination of the central or local public administration bodies. The possibility of setting up the institutions (struc-

tures) of private law are a consequence of the expression of the right to free association, constitutional law, expressly provided in art. 37 art. Par. (1) of the Constitution of Romania. The constitution of the physical education and sports structures of private law and of law is carried out according to the law - (Ordinance 26/2000 on associations and foundations, Law no. 69/2000 of physical education and sports and its implementing regulation, the New Code Civil law, Law No. 31/1991 on companies and according to the requirements imposed by the specialized public administration).

Increase the professional liability by legalizing it

According to the rule of law no one can be above the law - neither the natural person, nor the legal person and no particular field of activity - in our case we refer to the field of physical education and sport.

It is a recognized fact that the participants in the field of sports activities must also respect: 1. The state order is the one that refers to the administration of the economic means of sports services and benefits, to the issue of employing legal responsibility under its different forms (criminal, contraventional-administrative) , civil law, labor law, etc.) thus conferring on the subjects as part of the sports relations established in legal relationships, the guarantee of the protection of the subjective rights through the coercive force of the state. The state order also includes the norms pertaining to the international agreements to which Romania acceded and have the object of sporting activity. Knowledge of the legal system is required for all participants in physical education and sports activities. In physical education and sports activities, values such as life, health, bodily integrity, dignity, justice, equity, freedom, etc. must be protected and promoted. The sanctions received as a result of the violation of the legal norms can create great dysfunctions in the management of the organizations of physical education and sport; The area of the sports field in which the sports regulation (and the game rule) governs; The area of international sports structures, with extension also in the area of national sports structures that elaborate their statutes, regulations, etc. According to the statutes of the international sports federations.

In the traditional doctrine, the Civil Code subjected civil liability, at least technically, to different

regimes, as civil liability is a tort or a contractual liability. Thus, only two forms of liability were inherent in civil law: criminal liability and contractual liability. Today, the New Romanian Civil Code, and the regulations of the EU, regarding the institution of civil legal liability, signal the birth of the third form of civil liability, namely that of professional liability. Thus, we will be in a position to address the issue of civil liability, while at the same time seeing the quality of common law of criminal liability by referring to the new form of civil liability, professional liability.

By identifying the facts of malpractice in the activity of physical education and sport, we will realize not only an image regarding the birth of obligations by creating damages caused to the sportsmen, or third parties, but also by a particularization of the professional liability of those who have the object of sport activity (own Sports and related occupations) including trainers, doctors, physiotherapists, physical education teachers, sports structures, etc. - thus, we will have the support of effective attempts to harmonize the Romanian sports legislation with those of the European and Euro-Atlantic structures in which we have integrated.

The new concept of legal ethics in sports. Professional malpractice

We now refer to the concept of “legal ethics” - a legal order to be imposed on all professionals involved in sports activities. Thus, “the concept of ethics, and even more the legal ethics, is a poly-semantic notion. This situation is favored by the intertwining of morals (ethics), law and professional practices. Studying legal ethics, as part of applied ethics, is an imperative not only for the law of science, but also for moral philosophy. For these reasons, ‘the moral philosophy has been marked, in recent years, by the singular development of its subdomain known as’ applied ethics’.

The research of the legal ethics as part of the professional ethics is in an incipient phase in Romania. This explains the very low interest, perhaps also for reasons of immorality or amorality of the professionals, the press, and the politicians - to legalize the sports activities. It is true that we are still in the presence of possible interpretations that would not make it possible to hold professionals responsible for the wrongdoing, because it is invoked, in the interest of delaying the employment of the institution of legal responsibility, the

existence of codes of ethics of certain professions.

Under these circumstances, we will be able to “define” (at least theoretically) the legal ethics through the effort of understanding and interpreting the legal norms, followed by their application in absolute good faith.

The ethical-legal principle underlying the employment of civil liability was introduced in the regulations of the Civil Code, in art. 1.349, thus: the breach of the general obligation to respect the legal provisions or the rules established by the custom of the place, if it had as a consequence the attainment of the subjective rights and of the legitimate interests of other persons, obliges the guilty person to complete reparation. In contractual matters, this principle is enshrined in the provisions of art. 1.350 C. Civ. The universalism of this rule makes it applicable in all cases, establishing the legal framework in which the victim can claim and obtain the payment of damages.

This principle has profound moral significance, and it is fair to restore the social balance destroyed by an unlawful act, which ensures the reparation of the damage suffered by the victim, by the one who is guilty of the created situation. This dimension of civil liability results from the fact that, by exercising his freedom, man builds his own personality, but at the same time, he must also take responsibility for his actions. Thus, the man who acts consciously is responsible for his own acts and their consequences, being forced to restore the distorted social balance. True responsibility is always associated with the commutative justice order, which tends to establish a legal reaction meant to remove the consequences of the harmful fact. The relationship between ethics, morals and law thus focuses on the idea of the perpetrator’s guilt. Freedom and responsibility are two complementary and indispensable concepts that characterize human dignity.

Ethical-legal interpretations of civil liability towards professional malpractice

The legal relationship between a professional (sports profession / sports structure) and the beneficiary of the benefit (client, student, performance athlete, spectator, etc.) cannot be completely subordinated to the rules established by a civil contract, on the one hand, but also to those of a liability. Essentially delinquent, on the other hand, which would require a demanding interpretation of the

coordinates of its functionality. This is the reason why the debates on the conditions and the basis of the professional liability tend to detect on its specific elements, of a nature to argue the necessity of harmonizing the legal norm with the realities of the contemporary society, in the face of increasing the danger of prejudice, here referring us to the damages produced in the activity of physical education and sport.

Due to the diversity and complexity of the professional civil liability hypotheses, in the legal plan, it is necessary to establish abstract rules, applicable in all cases of wrongdoing, in order to ensure the more effective protection of the victim, by supporting her in obtaining compensation.

The regulation of the tort and contractual civil liability in the current Civil Code of Romania aims to establish the rules of principle which, in the matter of professional malpractice, are meant to govern the conditions of initiation and success of the action in committing the responsibility, respectively to lead to the restoration of the social balance destroyed by committing a fact that had the consequence of causing harm to another person. In order to ensure full protection of the victim of the crime, it tends to objectify the professional liability of the professional, being engaged in most situations independent of any guilt. Thus, the analysis is transposed into a causal plan, the mere production of the damage triggering the civil liability mechanism. As a special hypothesis of legal liability, civil liability for professional malpractice is that legal report that is born by the violation by certain categories of persons, called generic professionals, of the rules of conduct established by the law or by the professional body to which they belong, causing harm to another person, on whom the obligation to repair it is born.

As can be seen from the definitions set out above, the structure of the legal report of liability for professional malpractice includes the four classic elements of civil liability in general: the injury, the wrongful act of malpractice, the causal link between them and the fault of the responsible person.

Legal harmonization of sports activities via the globalization of sports

The harmonisation of sports activities requires a globalised approach via an international legal framework of acknowledged principles, standards and norms. There are numerous international instruments which reinforce their efforts to stren-

gthen cooperation and present a unified front, striving to eradicate doping, protect clean sport and ensure fundamental rights and human rights are institutionally guaranteed. Sport can be a provider of a role model via values characterising the character and the education of its spirit and with the pillar support of Katowice Declaration, Macolin Convention and other Sports Centers with a focus on clean sport and human rights.

Anti – doping rights act: the Katowice Declaration

A global anti – doping program has recently been set up under the Katowice Declaration, based on the 2021 Code and Standards¹, in order to ensure that fundamental rights within the sports field are clearly set out and are universally applicable. The general concept of “fundamental rights” includes human rights protected on both conventional and constitutional level and EU’s basic freedoms have also been considered. Certainly, the latter, are not human rights technically speaking, however they may play a significant role mainly in doping disputes. According to the WADA code, the fundamental rationale is to preserve what is intrinsically valuable about sport and how we play true and clean. Hence, the Code emphasises on human spirit, body and mind and lists a series of values, namely, “ethics, fair play and honesty; excellence in performance; character and education; fun and joy; teamwork, dedication and commitment but also respect for rules and law².”

Under the auspices of Macolin Convention

Within the spirit of Macolin Convention, focused on the Manipulation of Sports Competitions, a number of concrete priorities were identified and reinforced the phase of the “Macolin Roadmap” which led to its ratification and entered into force the 1st of September 2019³. Enriched by the conclusion of the 3rd International Conference 2018, partners are sharing the challenges and target the threat that sports manipulation poses to sport and society by building trust amongst the actors and implementing strategies of collecting, sharing and processing information. The idea is to create a le-

¹ 2021 Code Review, <https://www.wada-ama.org/en/what-we-do/the-code/2021-code-review>

² *Supra*, 2021 WADA Code Review.

³ Council of Europe, <https://www.coe.int/en/web/sport/about-the-convention-on-the-manipulation-of-sports-competitions>

gal and cultural environment, report suspicious activities via effective mechanisms and focus on prevention by improving education and awareness programs.

Applicability of human rights in sports

As of today, fundamental rights are only applied vertically between the State and the individual which means, the horizontal application between individuals is not embedded within the legal framework. Hence, this classic view of fundamental rights in doping control by sports federations, for instance, would apply to disciplinary proceedings carried out by sports governing bodies that act by virtue of power from the state⁴ which is the case for the French national sports Federations⁵. On the other hand, in most countries, sports federations and their disciplinary bodies are private ones who do not exercise power delegated by the state as it is the case in the UK, US, Germany and Switzerland. Therefore, fundamental rights are inapplicable to doping controls carried out by sports governing bodies which are legally characterized as private entities. The British Government shared the same view when it specified that the Human Rights Act “should have no direct horizontal effect”⁶.

Furthermore, with regards to managing, educating and ensuring equality, diversity and inclusion in sport, we notice that this approach is, so far, mostly limited to the UK, where national sport agencies, equity organizations and sports governing bodies focus on such values and standards. A Sporting Future for All document coming out of the Department for Culture, Media and Sport in 2000, stressed the need to develop policies and strategies to manage and encourage diversity in British Sport, whilst the emergence of a social inclusion discourse was taking place with relation to equality, diversity and sports rights. But talking about the value of diversity is not the same as having diversity because it is in the opposition

⁴ Rudolf Bernhardt, *Fairneff-Garantien in den Europäischen Menschenrechten*, in *Sport, Recht und Ethik* (Stuttgart, 1998), p.54.

⁵ Jean-Christophe Lapouble, *Les droits de l’homme et la lutte contre le dopage: le cas français*, *Petites affiches*, March 5, 1997, pp.12-13.

⁶ Peter Goldsmith, Timothy Dutton, Thomas Keith, Deepak Nambisan, “Human rights and the business lawyer: The impact of the U.K. Human Rights on commerce”, [2001] B.L.I. 55 referring to the ministerial comments made during the passage of the Act through Parliament.

between valuing diversity and being diverse that reproduces itself.

Finally, organisations tend to engage when prompted by legislation and government policy. The equality agenda in sport came from the UK government in the early 1990’s. Important changes were made to equality laws, first by strengthening the Race Relations Act in 2000 and then in planning for a new holistic Equality Act which was enacted in 2010. So, through this Act, many organisations felt that such legislation may be applicable to them and so policy commitments to equality were seen to be one form of proof of meeting statutory legal obligations. In addition, in return for substantial public funding, recipient sport organisations were required to set and meet a range of Key Performance Indicators underpinned by a broader process of modernisation which required sport to professionalise its otherwise voluntary activities. Hence, human rights principles, standards and norms along with equality, diversity and inclusion initiatives become attractive to organisations when they appear to complement wider strategic goals, the so-called business case for equality and prompting a kind of interest convergence with diversity and inclusion policy objectives.

Conclusions

We consider that it is necessary for the legal and legislative factors to be considered of major importance in the management of the institutions that have the object of activity - physical education and sports activities. The training of ‘sports workers’ as well as the management of specialized structures in a developing society, with a development perspective, demands a general culture and modern specialty training - including legal, capable of producing mutations in the way of approach and reception. Which means and should be considered at present the activity of physical education and sport.

Thus, we stress the importance, that the profession/function of sports managers, and in Romania, at least, to be obtained through university, or post-university studies via specialized knowledge of public and private law and, of course, of sports law.

The considerations regarding the stated theme oblige us to support the necessity of assimilating the legal culture and the knowledge of “Sport Law” as an integral and obligatory part in the training of sports managers.

Bibliography

1. 2021 Code Review, <https://www.wada-ama.org/en/what-we-do/the-code/2021-code-review>
2. *Supra*, 2021 WADA Code Review.
3. Council of Europe, <https://www.coe.int/en/web/sport/about-the-convention-on-the-manipulation-of-sports-competitions>
4. Rudolf Bernhardt, Fairnefl-Garantien in den Europii- schen Menschenrechten, in Sport, Recht und Ethik (Stuttgart, 1998), p.54.

5. Jean-Christophe Lapouble, Les droits de l’homme et la lutte contre le dopage: le cas français, Petites affiches, March 5, 1997, pp.12-13.

6. Peter Goldsmith, Timothy Dutton, Thomas Keith, Deepak Nambisan, “Human rights and the business lawyer: The impact of the U.K. Human Rights on commerce”, [2001] B.L.I. 55 referring to the ministerial comments made during the passage of the Act through Parliament.

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
"SUPREMACY OF LAW"**

**REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
"SUPREMAȚIA DREPTULUI"**

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»**

**JOURNAL SCIENTIFIQUE INTERNATIONAL
"SUPRÉMATIE DE DROIT"**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
«ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА»**

Nr. 2, anul 5 (2020)

Bun de tipar 29.01.2021. Formatul 60x80 ¹/₈.
Coli de tipar 19,5. Coli editoriale 15,9.
Tirajul 200 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009